

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

ΔΡΑΣΗ - ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ετος 7ο - Τεύχος 25/26

(Ιανουάριος - Ιούνιος 1992)

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ:

Σελ.

* <i>Bruce Thordarson:</i>	Η Διεθνής Συνεταιριστική Κίνηση μπροστά στις κυρίαρχες τάσεις και προκλήσεις	3
* <i>Henri Nouyrit:</i>	Οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί στην Ευρώπη - Ρόλος και προοπτικές	11
* <i>Herbert Kellner:</i>	Αγροτικοί Συνεταιρισμοί στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα - Το μέσον εξασφάλισης της επιβίωσης και περαιτέρω ανάπτυξης των οικογενειακών γεωργικών εκμεταλλεύσεων και της Αγροτικής Κοινωνίας	23
* <i>Ανδρέας Κόρακας:</i>	Μεταβολές στη γεωργία και οι επιπτώσεις τους στους Αγροτικούς Συνεταιρισμούς	39
* <i>Guido Ravoet:</i>	Ο ρόλος των Συνεταιριστικών Τραπεζών στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Τραπεζική Αγορά	47
* <i>Albrecht Schöne:</i>	Ο ρόλος της EURO - COOP και οι προοπτικές των Ευρωπαϊκών Καταναλωτικών Συνεταιρισμών	57
* <i>Νικόλαος Κολύμβας:</i>	Η κατάσταση των Ελληνικών Αγροτικών Συνεταιρισμών ενόψει των μεταβολών στην Ευρώπη	67
* <i>Αριστείδης Κλήμης:</i>	Μερικές επισημάνσεις από την ιστορία των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα, χρήσιμες για σήμερα και για το μέλλον	79
* <i>Παναγιώτης Κολύρης:</i>	Διασυνεταιριστική συνεργασία και οικονομική ολοκλήρωση στους Συνεταιρισμούς	93
* <i>Κων/νος Σιφνιώτης:</i>	Προβλήματα χρηματοδότησης των Συνεταιρισμών	107
* <i>Χρίστος Καμενίδης:</i>	Προβλήματα ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών Αγροτικών Συνεταιρισμών	121
* <i>Ιωσήφ Αλεξανδρόπουλος:</i>	Οι Ελληνικοί Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί ενόψει της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς	129

Revue Cooperative «SINETERISTIKI PORIA» Cooperative Review

25, Koumoundourou Str. - Athens 104 37

Sommaire a page 136 - Table of contents page 136

ΧΡΕΟΣ ΜΑΣ

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΑΣ ΑΝΟΙΞΗ!

ΑΓΡΟΤΙΚΗ
ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
με ανθρώπινο πρόσωπο

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

ΔΡΑΣΗ - ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Έτος 7ο - Τεύχος 25 - 26

(Ιανουάριος - Ιούνιος 1992)

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΕΣ ΜΑΣ

Ζητούμε συγγνώμη από τους συνδρομητές της «Συνεταιριστικής Πορείας» για την καθυστέρηση κυκλοφορίας που σημειώθηκε κατά το 1992. «Τεχνικοί λόγοι», όπως ονομάζονται συνήθως, εμπόδισαν την έγκαιρη έκδοση. Με ικανοποίηση μάλιστα σημειώνουμε ότι η καθυστέρηση αυτή δεν πέρασε απαρατήρητη από τους συνδρομητές.

Οι υψηλού επιπέδου εισηγήσεις, που παρουσιάστηκαν στο συνέδριο του Ινστιτούτου Συνεταιριστικών Έρευνών και Μελετών (ΙΣΕΜ), στο οποίο συνεργάστηκε η Εταιρεία των Φίλων του Συνεργατισμού, οδήγησαν τη Συντακτική Επιτροπή της «Σ.Π.» στην απόφαση να αναδημοσιεύσει στο παρόν διπλό τεύχος 25/26 τις εισηγήσεις αυτές με άδεια του Ινστιτούτου. Η παρέκκλιση αυτή από τον κανόνα της μη αναδημοσίευσης κρίθηκε αναγκαία για να φθάσουν τα μηνύματα του συνεδρίου και στους συνδρομητές της «Σ.Π.» που βρίσκονται σε όλη την Ελλάδα και δεν προμηθεύτηκαν τον ειδικό τόμο που εκδόθηκε από το Ινστιτούτο.

Στο τεύχος αυτό περιλαμβάνονται όλες οι εισηγήσεις του συνεδρίου με εξαίρεση εκείνης του κ. P. Ramadier, που δημοσιεύθηκε στο τεύχος 24. Δεν περιλαμβάνονται οι προσφωνήσεις, οι συζητήσεις και τα συμπεράσματα του συνεδρίου, τα οποία ο ενδιαφερόμενος πρέπει να αναζητήσει στον προαναφερθέντα ειδικό τόμο.

Σ . Ε . Κ . Ε .

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

ΚΑΠΝΟΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.

Έτος ιδρύσεως 1947

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑ - Πανεπιστημίου 6

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ με πλήρεις εγκαταστάσεις και εξοπλισμό

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - Μ. Ασίας 1

ΚΑΒΑΛΑ - Δαγκλή 22 • ΞΑΝΘΗ - Περιοχή Πετεινού

Η ΣΕΚΕ ιδρύθηκε το 1947 με την έμπνευση, πρωτοβουλία και προσπάθειες του αγροτικού ηγέτη αείμνηστου Αλεξάνδρου Μπαλατζή, που υπήρξε και ο πρώτος Πρόεδρος της.

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟΙ ΜΕΤΟΧΟΙ: 13 Ενώσεις Αγροτικών Συνεταιρισμών, 2 Αγροτικοί Συνεταιρισμοί και Α.Ε. ΝΕΣΤΟΣ - Ξάνθης.

ΜΕΤΟΧΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Το αρχικό μετοχικό κεφάλαιο της ΣΕΚΕ ήταν 2.000.000 δρχ. και τα σημερινά κεφάλαια, αποθεματικά και λοιπά περιουσιακά της στοιχεία ανέρχονται στο ποσό των 2.700.000.000 δρχ.

Η ΣΕΚΕ διαθέτει ιδιόκτητες καπναποθήκες με πλήρως τεχνικές εγκαταστάσεις άνω των 15.000 τόννων και δυναμικό υπηρεσιακό μηχανισμό ικανό να διακινήσει με επιτυχία άνω των 20.000 τ. καπνών.

Το προσωπικό της ΣΕΚΕ αποτελείται από 120 μόνιμους υπαλλήλους και 2.500 καπνεργάτες εποχιακής απασχόλησης.

Οι εξαγωγές της ΣΕΚΕ καλύπτουν το 15% περίπου των συνολικών εξαγωγών και εισάγει κάθε χρόνο πάνω από 25 εκατ. δολάρια.

Στα 40 χρόνια της γόνιμης σταδιοδρομίας της η ΣΕΚΕ προσέφερε ανυπολόγιστες ωφέλειες και υπηρεσίες στον καπνοπαραγωγικό κόσμο και γενικότερα στην εθνική οικονομία και επιπλέον διένειμε στις Οργανώσεις - Μετόχους της μερίσματα ύψους άνω του 1.100.000.000 δρχ.

Με το θεσμό των υποτροφιών που καθιέρωσε η ΣΕΚΕ στην περίοδο 1949 - 1965 σπούδασαν σε Πανεπιστημιακές Σχολές 400 παιδιά φτωχών καπνοπαραγωγών που κατέχουν τώρα εξέχουσες θέσεις στις Οργανώσεις και το Δημόσιο και διακρίνονται για το ήθος και την επίδοσή τους.

Σημαντική υπήρξε η συμβολή της ΣΕΚΕ στην ίδρυση και οργάνωση σειράς Συνεταιριστικών Εταιρειών και Γεωργικών Βιομηχανιών, μεταξύ των οποίων διακρίνεται η Συνεταιριστική Καπνοβιομηχανία ΣΕΚΑΠ, που διαθέτει ένα από τα πιο μεγάλα και συγχρονισμένα καπνοβιομηχανικά συγκροτήματα της Ευρώπης.

Πρόεδρος Δ.Σ.: ΔΗΜ. ΠΕΤΑΛΩΤΗΣ

Διευθύνων Σύμβουλος: ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΙΤΖΟΝΙΔΗΣ

Γενικός Διευθυντής: ΚΩΣΤΑΣ ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΙΣ ΚΥΡΙΑΡΧΕΣ

ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Του **Bruce Thordarson**(*)

Αυτό το ευρύτατο αντικείμενο θα μπορούσε να εξετασθεί από πολλές πλευρές αλλά για τους σκοπούς αυτής της παρουσίασης θα επιδιώξω να επικεντρώσω το ενδιαφέρον σε τρεις διακεκριμένες περιοχές: μια σύνοψη των κυρίων προβλημάτων που σήμερα αντιμετωπίζουν οι συνεταιρισμοί ανά τον κόσμο, μια πιο αναλυτική εξέταση ενός από τα προβλήματα αυτά (του κεφαλαίου), και μια περιγραφή των σημερινών ενεργειών, στα πλαίσια της Διεθνούς Συνεταιριστικής Κίνησης, ως προς το χειρισμό αυτής της κατάστασης.

I. Η σημερινή κατάσταση

Οι προκλήσεις του παρόντος δεν πρέπει να μας κάνουν να παραβλέπουμε τις σημαντικές επιτυχίες που έχουν ήδη καταγραφεί από τη συνεταιριστική κίνηση σ' ολόκληρο τον κόσμο. Από μια μικρή ομάδα Ευρωπαϊκών συνεταιρισμών που ανεδύθη στα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα από δύο χωριστές αλλά παρόμοιες ιδέες — την ιδέα του Ροτσντέιλ για καταναλωτικούς συνεταιρισμούς και το πρότυπο του Ραϊφάιζεν για αγροτικούς πιστωτικούς συνεταιρισμούς — ο συνεργατισμός διαδόθηκε σ' ολόκληρο τον κόσμο. Σήμερα περίπου 700 εκατομμύρια άτομα — σχεδόν το ένα τέταρτο του πληθυσμού της γης — είναι μέλη κάποιου συνεταιρισμού συνδεδεμένου, άμεσα ή έμμεσα, με τη Διεθνή Συνεταιριστική Ένωση (ΔΣΕ). Έτσι με βάση το αριθμητικό κριτήριο, η ΔΣΕ είναι η μεγαλύτερη μη κυβερνητική οργάνωση στον κόσμο. Στους αριθμούς αυτούς δεν περιλαμβάνονται ο σημαντικός αριθμός των συνεταιριστικής υφής οργανώσεων, που δεν αποτελούν μέρος του επίσημου συνεταιριστικού

(*) Γενικός Διευθυντής της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης (ICA)

συστήματος, ούτε ένας μεγάλος αριθμός γεωργικών και χρηματοδοτικών συνεταιρισμών της Ευρώπης. Το μέγεθος της παγκόσμιας συνεταιριστικής κίνησης είναι πραγματικά εντυπωσιακό.

Υπάρχουν τρεις τουλάχιστον διαφορετικοί τρόποι για να παρουσιασθεί συνοπτικά η σημερινή κατάσταση. Από τομεακή άποψη, ο μεγαλύτερος αριθμός συνεταιρισμών ανευρίσκεται στους τομείς γεωργικό, καταναλωτικό και χρηματοδοτικό, στους οποίους ανήκει περίπου το ενενήντα τοις εκατό του συνόλου των συνεταιρισμών. Από γεωγραφική άποψη, πλέον του εξήντα τοις εκατό των μελών των συνεταιρισμών ανευρίσκονται στην Ασία και πλέον του πενήντα τοις εκατό σε αναπτυσσόμενες χώρες. Από αναπτυξιακή άποψη όμως, οι παραδοσιακοί καταναλωτικοί και γεωργικοί συνεταιρισμοί αγωνίζονται να διατηρήσουν τα σημερινά ποσοστά συμμετοχής τους στην αγορά, ενώ οι χρηματοδοτικοί συνεταιρισμοί (ιδιαίτερα οι αποταμειωτικοί και οι πιστωτικοί) και οι συνεταιρισμοί υπηρεσιών κάθε είδους (και ειδικότερα οι συνεταιρισμοί εργατών) επεκτείνονται ταχέως.

Πίσω, όμως, από αυτή τη σχετικά ισχυρή και θετική πρόσοψη, υπάρχει ένας αριθμός θεμελιωδών και σοβαρών προβλημάτων. Παρά τον κίνδυνο υπεραπλούστευσης λόγω της γενίκευσης, θα μπορούσαν να ερμηνευθούν ως ακολούθως.

Προς τα μέσα της δεκαετίας του '70, η ανοδική κατεύθυνση που είχε χαρακτηρίσει τους καθιερωμένους συνεταιρισμούς, έφθασε σε ένα απότομο τέλος. Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί, ιδιαίτερα, συνάντησαν δυσκολίες στην προσφορά συγκριτικών οικονομικών ωφελημάτων στα μέλη τους, με αποτέλεσμα την ολική ή μερική εξαφάνιση ενός αριθμού εθνικών οργανώσεων (Βελγίου, Ολλανδίας, Γαλλίας). Οι γεωργικοί συνεταιρισμοί βρέθηκαν συμπιεζόμενοι σε ένα συνεχώς δυσκολότερο εθνικό και διεθνές περιβάλλον. Οι χρηματοδοτικοί συνεταιρισμοί είδαν το μερίδιό τους στην αγορά να απειλείται από τον έντονο ανταγωνισμό εκ μέρους μεγάλων φορέων, με αξιοσημείωτη εξαίρεση τις συνεταιριστικές τράπεζες της Ολλανδίας και της Γαλλίας, οι οποίες είχαν ήδη αποκτήσει επικρατούσα θέση στην αγορά.

Πώς μπορεί να ερμηνευθεί αυτή η κατάσταση, η οποία συνεχίζεται ως σήμερα; Διάφοροι μελετητές έχουν προτείνει ποικίλες ερμηνείες.

1. Η συνεταιριστική ηγεσία συχνά υπήρξε ανεπαρκής έναντι των προκλήσεων. Αυτό περιλαμβάνει τόσο τα δημοκρατικά εκλεγμένα μέλη των διοικητικών συμβουλίων, που είχαν δυσκολίες να χειρισθούν την πολυπλοκότητα των σύγχρονων επιχειρήσεων, όσο και το ηγερσιακό μάνατζμεντ, το οποίο πολύ συχνά αντανακλούσε ένα στυλ συντηρητικό και χωρίς φαντασία, που ταιριάζει σε σταθερές οικονομικές συνθήκες αλλά είναι εντελώς ανεπαρκές σε ένα περιβάλλον με προκλήσεις και δυναμισμό.

2. Ο τοπικός προσανατολισμός των συνεταιρισμών έχει συχνά συρρικνώσει τη δημιουργικότητα και την ανάπτυξη. Ούτε ιδέες ούτε συνεργασίες έχουν επιζητηθεί από τον εξωτερικό περίγυρο, στο βαθμό που είναι αναγκαίος για επιτυχημένο ανταγωνισμό σε μια όλο και περισσότερο διεθνή, ακόμη και παγκόσμια οικονομία.

3. Η παραδοσιακή αντιμετώπιση της συγκέντρωσης κεφαλαίου με αυτοχρηματοδότηση έχει αποδειχθεί ανεπαρκής. Ούτε οι τοποθετήσεις των μελών ούτε η παρακράτηση πλεονασμάτων επιτρέπουν στους συνεταιρισμούς πρόσβαση σε επαρκή κεφάλαια για επέκταση και ανάπτυξη σε μεγαλύτερες, πιο ολοκληρω-

μένες αγορές.

4. Τα παραδοσιακά ερείσματα στα οποία είχαν οικοδομηθεί οι συνεταιρισμοί — εξυπηρέτηση των αναγκών των μελών και δημοκρατική συμμετοχή — έχουν αποδυναμωθεί. Τα ανερχόμενα επίπεδα των εισοδημάτων των καταναλωτών και η ύπαρξη αποτελεσματικών ανταγωνιστών έχουν εγείρει ερωτηματικά σχετικά με τη διαρκή αναγκαιότητα των καταναλωτικών συνεταιρισμών κάθε είδους και των χρηματοδοτικών και λιανικής πώλησης συνεταιρισμών. Πολλά βιβλία έχουν γραφεί για τη μείωση της συμμετοχής των μελών και της συνεργασίας τους, ξεκινώντας από ένα συνδυασμό αυξημένου επιχειρηματικού μεγέθους και ελάττωσης του ενδιαφέροντος σ' αυτό το είδος δραστηριότητας.

Προς αντιμετώπιση αυτών των πολλών προβλημάτων, οι συνεταιρισμοί έχουν προσαρμοσθεί με διάφορους τρόπους.

1. Η οργανωτική αναδιάρθρωση οδηγεί προς μεγαλύτερους, πιο ολοκληρωμένους συνεταιρισμούς. Σε μερικές χώρες και τομείς, πρωτοβάθμιοι ή δευτεροβάθμιοι συνεταιρισμοί έχουν διαλυθεί ή ενσωματωθεί σε εθνικές οργανώσεις. Οι επενδύσεις και οι κοινές επιχειρήσεις μεταξύ συνεταιρισμών έχουν προσφάτως ξεπεράσει τα εθνικά σύνορα στην Ευρώπη.

2. Οι συνεταιρισμοί κινούνται πλησιέστερα προς οργανώσεις ιδιωτικού κεφαλαίου. Σε μερικές χώρες, δευτεροβάθμιοι και τριτοβάθμιοι συνεταιρισμοί έχουν μετατραπεί σε ανώνυμες εταιρείες, για νομικούς και οικονομικούς λόγους, με σαφή προσανατολισμό προς το κέρδος. Στενότερη συνεργασία αναπτύσσεται μεταξύ συνεταιρισμών και ιδιωτικών επιχειρήσεων σε όλους τους τομείς. Έχουν υπάρξει παραδείγματα συνεταιρισμών που αγόρασαν ιδιωτικές επιχειρήσεις και συνέχισαν να χρησιμοποιούν το όνομα και την ταυτότητα αυτών των επιχειρήσεων. Αν και ακόμη βρίσκεται σε πειραματικό στάδιο, μερικοί συνεταιρισμοί έχουν εισαγάγει τις μετοχές τους στο χρηματιστήριο της χώρας τους.

3. Έχει παρατηρηθεί μια ανερχόμενη τάση, ιδιαίτερα στους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς, να θεωρούν το μέλος σαν έναν από τους πιθανούς πελάτες, παρά ως ιδιοκτήτη. Δεν θεωρείται πλέον ως δεδομένο ότι το μέλος θα καταβάλλει επαρκές κεφάλαιο, ως μερίδες, στο συνεταιρισμό. Οι στρατηγικές μάρκετινγκ απευθύνονται στο ευρύ κοινό. Το ενδιαφέρον για το περιβάλλον, όπου οι συνεταιρισμοί προσπαθούν να διαφοροποιηθούν από τους ανταγωνιστές τους. Τα μέλη αποτελούν ένα στόχο του μάρκετινγκ ή ένα τμήμα της αγοράς.

4. Οι συνεταιρισμοί γενικά εγκαταλείπουν την προσέγγιση από την πλευρά της ιδεολογίας και των οραματισμών. Παντού τονίζεται η εμπορική αποτελεσματικότητα. Η έρευνα και η συμπαράσταση του κοινού έχουν μειωθεί. Οι πλειονότητα των συνεταιρισμών θεωρούν τώρα τον εαυτό τους ως τμήμα του ιδιωτικού τομέα αντί του τρίτου τομέα της οικονομίας. Συχνά η λέξη συνεταιρισμός δεν εμφανίζεται στον τίτλο της οργάνωσης ή στην προβολή της εικόνας προς το κοινό.

Υπάρχουν πολλές άλλες τάσεις που θα μπορούσαν να εξετασθούν, όπως τα ιδιαίτερα προβλήματα των συνεταιρισμών του Νότου ή της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης, αλλά η κατάσταση στη Δυτική Ευρώπη θα μπορούσε να συνοψισθεί (υπεραπλουστευόμενη) ως εξής: Δραστήριες προσπάθειες για αλλαγή πολιτικών και δομών, ώστε να παραμείνουν ανταγωνιστικοί σε ένα πολύ δυναμικό οικονομικό περιβάλλον, και ισχυρές προκλήσεις προς τη συνεταιριστική εικόνα και ταυτότητα.

II. Σχηματισμός Κεφαλαίου

Σε καμιά άλλη περίπτωση οι δύο αυτές τάσεις δεν συμπίπτουν τόσο αποφασιστικά όσο στον σχηματισμό κεφαλαίου. Εκτός από τον αποφασιστικό του ρόλο στη συνεταιριστική ανταγωνιστικότητα, το κεφάλαιο αποτελεί σημαντικό παράγοντα στη συνεταιριστική ταυτότητα και τις θεμελιώδεις αξίες.

Οι συνεταιρισμοί, παραδοσιακά, θεωρούν τους εαυτούς τους ως οργανώσεις των ανθρώπων και όχι του κεφαλαίου — με την έννοια ότι ο σκοπός τους είναι να προσφέρουν υπηρεσίες στα μέλη και όχι κέρδη σε επενδύσιμο κεφάλαιο. Πιο συγκεκριμένα, επικράτησε η άποψη ότι στο συνεταιριστικό σύστημα το κεφάλαιο οφείλει να συνδέεται με τον αριθμό των μελών, ότι δεν πρέπει να απολαμβάνει παρά ένα περιορισμένο τόκο, ότι δεν πρέπει να είναι κερδοσκοπικό και ότι δεν πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων.

Αυτή η παραδοσιακή άποψη αποδεικνύεται ανεπαρκής στο σημερινό περιβάλλον. Η διεύρυνση των επιχειρηματικών μεγεθών, ο πληθωρισμός, ο αυξανόμενος ανταγωνισμός για την προσέλκυση των αποταμιεύσεων των μελών και άλλοι παράγοντες περιορίζουν το βαθμό αυτοχρηματοδότησης που μπορούν να προσδοκούν οι συνεταιρισμοί. Η επέκταση σε νέες και/ή διεθνείς δραστηριότητες απαιτούν σημαντικά κεφάλαια υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου. Ιδιαίτερα οι νεοϊδρυόμενοι συνεταιρισμοί, αντιμετωπίζουν τις δυσκολίες συγκέντρωσης κεφαλαίου. Τα μέλη των κάποτε ισχυρών συνεταιρισμών αντιμετωπίζουν την ανάγκη προσωρινής κεφαλαιακής ενίσχυσης για αναδιάρθρωση.

Όπως γράφει ο Sven-Ake Bökk στην εισήγησή του — που πρόκειται να δημοσιευθεί σύντομα — για το Συνέδριο της ΔΣΕ του 1992, το θέμα εξετάζεται από τρεις πλευρές:

1. Από την άποψη που δεν μεταβάλλει τη βασική μορφή και τη δομή του συνεταιρισμού.

2. Από την άποψη που μετασχηματίζει το συνεταιρισμό σε κάποια μορφή εταιρίας κεφαλαίου.

3. Προσπάθειες προσέλκυσης, συγκέντρωσης και διοχέτευσης πόρων για νέες μορφές συνεταιριστικής ανάπτυξης.

Ένα ευρύ φάσμα τρόπων χρησιμοποιείται σε μια προσπάθεια να αυξηθεί η παραδοσιακή κεφαλαιακή βάση — το κεφάλαιο των μερίδων — των συνεταιρισμών. Σ' αυτούς περιλαμβάνονται:

1. Προαιρετικές μερίδες των μελών. Τα μέλη ενθαρρύνονται να επενδύσουν στο συνεταιρισμό με ποικίλες μορφές προαιρετικών μερίδων, ως συμπλήρωμα των μερίδων των μελών, συχνά με πρόσθετα κίνητρα και συνήθως χωρίς δικαίωμα ψήφου.

2. Ειδικές μερίδες. Σε εξωτερικές πηγές — εργαζόμενους, συνδικαλιστικές οργανώσεις, ασφαλιστικά ταμεία, φορείς του Δημοσίου και άλλους συνεταιρισμούς — προσφέρεται μια ποικιλία μέσων συμμετοχής στο κεφάλαιο — μερίδες Β, προνομιούχες μερίδες, πιστοποιητικά κατοχής τίτλων, συμμετοχικούς τίτλους κλπ. — συνήθως χωρίς δικαίωμα ψήφου και χωρίς την ύπαρξη παράλληλης αγοράς για τη μεταβίβασή τους.

3. Υψηλότερα επιτόκια. Το παραδοσιακό «περιορισμένο» επιτόκιο στο κεφάλαιο των μερίδων έχει ανέλθει στο ανώτερο «επίπεδο», με το επιχείρημα ότι τα μέλη δικαιούνται μια «δίκαιη» μεταχείριση, που θα εγγυάται τουλάχιστον

διατήρηση της πραγματικής αξίας των κεφαλαίων.

4. Αναπροσαρμογή της αξίας των μερίδων. Κυρίως οι γεωργικοί συνεταιρισμοί αναζητούν τρόπους με τους οποίους τόσο μέλη όσο και μη μέλη μπορούν να τοποθετήσουν κεφάλαια στην οργάνωση. Οι συνταξιοδοτούμενοι γεωργοί ενθαρρύνονται να διατηρήσουν το κεφάλαιο των μερίδων τους στο συνεταιρισμό, με κάποια δυνατότητα αναπροσαρμογής της αξίας του, αντί να υποχρεώνονται να το αποσύρουν μετά την αποχώρησή τους από την ενεργό γεωργική δραστηριότητα.

5. Εξατομικευμένο κεφάλαιο. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, οι γεωργικοί συνεταιρισμοί εκδίδουν νέες μερίδες στα μέλη, αντίστοιχες προς ένα μέρος του πλεονάσματος του τέλους της χρήσης, αντί να καταβάλλουν μερίσματα ή να τοποθετούν το πλεόνασμα στο αποθεματικό. Οι μερίδες αυτές έχουν συνήθως ίση αξία, δεν συνδέονται με δικαίωμα ψήφου και έχουν συγκεκριμένο χρόνο εξόφλησης.

Γυρίζοντας στο πρότυπο της εταιρίας κεφαλαίου, υπάρχει ένας αριθμός τρόπων εφαρμογής του:

1. Οι μετοχές της «συνεταιριστικής» εταιρίας διαθέτονται σε φυσικά πρόσωπα-μέλη ή σε συνεταιρισμούς.

2. Οι μετοχές διαθέτονται σε ένα συνδυασμό συνεταιρισμών και μη συνεταιριστικών επενδυτών, όπως π.χ. συνδικαλιστικών οργάνωσεων και ασφαλιστικών ταμείων.

3. Οι μετοχές διαθέτονται στο χρηματιστήριο. Αυτό συνήθως γίνεται (όπως π.χ. στη Φινλανδία) με την κάλυψη των επιχειρηματικών συμφερόντων της συνεταιριστικής κίνησης σε συγκεκριμένες εταιρίες κεφαλαίου. Τα μέλη συνεχίζουν να είναι ιδιοκτήτες και να ελέγχουν τις εταιρίες με τις μερίδες τους στη μητρική συνεταιριστική οργάνωση.

Η τρίτη άποψη — συγκέντρωση κεφαλαίου για συνεταιριστική ανάπτυξη — έχει αποτελέσει επί μακρό χρόνο το στόχο των θεωρητικών του συνεργατισμού. Θα έδινε τη δυνατότητα να χρησιμοποιηθούν οι διαθέσιμοι συνεταιριστικοί χρηματοδοτικοί πόροι από νέους συνεταιρισμούς ή συνεταιρισμούς που αντιμετωπίζουν δυσκολίες. Όπως, παρά την εντυπωσιακή ανάπτυξη των συνεταιριστικών τραπεζών και των ασφαλιστικών συνεταιρισμών, οι φορείς αυτοί οφείλουν και πραγματικά αντιμετωπίζουν τη δανειοδότηση των συνεταιρισμών στην ίδια σκληρή τραπεζική βάση όπως κάθε άλλης επενδυτικής δραστηριότητας.

Αν και υπάρχουν κάποια παραδείγματα συνεταιριστικών αναπτυξιακών τραπεζών, που έχουν ιδρυθεί ειδικά για την προώθηση της συνεταιριστικής ανάπτυξης (η Caja Laboral της Ισπανίας, η Credit Cooperatif της Γαλλίας, και η Cooperative Bank του Ηνωμένου Βασιλείου αποτελούν παραδείγματα), οι περισσότερες εξυπηρετούν ένα μάλλον περιορισμένο εύρος των συνεταιριστικών χρηματοδοτικών αναγκών ακόμη και στις δικές τους εθνικές αγορές. Οι αναπτυξιακές τράπεζες έχουν αποτελέσει συνηθισμένο χαρακτηριστικό, επί αρκετό διάστημα, σε χώρες του Νότου, αλλά έχουν συνδέσει συνήθως τις επενδύσεις τους με ένα βαθμό ελέγχου, που έχει καταστήσει τη ζωή των δανειζόμενων συνεταιρισμών ακόμη πιο δύσκολη μακροχρόνιας. Οι εθνικές κυβερνήσεις αποτελούν μια άλλη πηγή κεφαλαίου για ανάπτυξη, αλλά πολλοί συνεταιρισμοί έχουν διδαχθεί διαμέσου της σκληρής εμπειρίας τα δεινά της εξάρτησης από τον κυβερνητικό χρηματοδοτικό και πολιτικό έλεγχο.

Επί του παρόντος, το πρότυπο με τις μεγαλύτερες πιθανότητες επιτυχίας φαίνεται να είναι οι κοινές επιχειρήσεις μεταξύ συνεταιρισμών στον ίδιο τομέα. Η συνεταιριστική οργάνωση που επενδύει συνεισφέρει το μάνατζμεντ και χρηματοδοτική ενίσχυση στην κοινή επιχείρηση, ενώ ο αποδέκτης συνεταιρισμός διατηρεί καλύτερες προοπτικές να διατηρήσει τουλάχιστον κάποιο βαθμό τοπικού ελέγχου από ό,τι στην περίπτωση που εταίρος του θα ήταν μια εταιρία κεφαλαίου. Η νέα Ευρώπη του 1993 θα πρέπει να δώσει στους συνεταιρισμούς μια ευκαιρία να επιταχύνουν αυτή τη διαδικασία αμοιβαίας βοήθειας πέραν των εθνικών συνόρων.

III. Προσπάθειες της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης

Τέλος, μερικά λόγια για τις προσπάθειες που καταβάλλει η ΔΣΕ να βοηθήσει τα μέλη της στην αντιμετώπιση της σημερινής κατάστασης.

Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι μία από τις επιπτώσεις των δυσχερειών που αντιμετωπίζουν σήμερα πολλοί συνεταιριστικοί τομείς — και μερικοί θα έλεγαν μία από τις αιτίες των προβλημάτων — αποτελεί η κρίση συνεταιριστικής ταυτότητας. Η λέξη «Κρίση» δεν είναι αρκετά ισχυρή για να χαρακτηρίσει αυτή την κατάσταση, καθόσον η συνεταιριστική ιδέα βρίσκεται σε αμφισβήτηση σε όλα τα μέρη του κόσμου. Στη Δύση υπάρχει ένα θεμελιώδες ερώτημα για το κατά τί διαφέρουν οι συνεταιρισμοί, αν διαφέρουν καθόλου, από τις άλλες επιχειρήσεις. Στο Νότο οι συνεταιρισμοί συχνά βρίσκονται υπό τον έλεγχο, άμεσο ή έμμεσο των κυβερνήσεων. Στην Ανατολική και την Κεντρική Ευρώπη οι συνεταιρισμοί αγωνίζονται να αποτινάξουν τις εικόνες που προέρχονται από την ενσωμάτωσή τους στις σχεδιασμένες οικονομίες.

Η ΔΣΕ έχει αποδυθεί σε μια τετραετή έρευνα για τις «Συνεταιριστικές Αξίες σε ένα Μεταβαλλόμενο Κόσμο». Κάθε άλλο από αφηρημένη ακαδημαϊκή άσκηση, η μελέτη αυτή επιδιώκει να απαντήσει το βασικό ερώτημα για το πώς οι συνεταιρισμοί θα δώσουν προς τα έξω μια ευδιάκριτη ταυτότητα στο σημερινό κόσμο. Τα συμπεράσματα αυτής της μελέτης θ' αποτελέσουν το κύριο θέμα στο Συνέδριο της ΔΣΕ στο Τόκιο τον Οκτώβριο 1992.

Μετά το Συνέδριο, η ΔΣΕ σχεδιάζει να ξεκινήσει μία νέα αναθεώρηση των συνεταιριστικών αρχών, οι οποίες έχουν παραμείνει αμετάβλητες από το 1966. Μπορεί κανείς να φαντασθεί περιοχές στις οποίες είναι πιθανό να υποβληθούν προτάσεις για τροποποίηση — π.χ. η σημερινή αρχή που αναφέρεται στο περιορισμένο επιτόκιο του κεφαλαίου των μερίδων. Το γενικότερο ερώτημα είναι κατά πόσον οι αρχές θα πρέπει εκτεταμένα να αναδιατυπωθούν, ώστε να προσεγγίσουν τις βασικές αξίες, αντί να αποτελούν, κατά κανόνα, τους λειτουργικούς κανόνες, όπως είναι σήμερα.

Η αναθεώρηση του 1992-1995 θα συγκεντρώσει επίσης την προσοχή της σε τομεακές λειτουργικές αρχές. Ενώ οι γενικές συνεταιριστικές αρχές αποτελούν ένα γενικό πλαίσιο για όλα τα είδη των συνεταιρισμών, οι διαφορετικοί τομείς έχουν αρκετά διαφορετικές απαιτήσεις σε αντικείμενα όπως κεφάλαιο, συμμετοχή μελών κ.ο.κ. Ο τομέας των πιστωτικών ενώσεων έχει ήδη προσαρμόσει τις βασικές συνεταιριστικές αρχές, ώστε να ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ανάγκες του. Ελπίζεται ότι και άλλοι συνεταιριστικοί τομείς θα κάνουν το ίδιο. Επίκεντρο αυτής της τομεακής αναθεώρησης θ' αποτελέσουν οι εξειδικευμένες οργανώσεις της ΔΣΕ και η συντονιστική γραμματεία της ΔΣΕ θα

καταβάλει κάθε προσπάθεια, ώστε να συμμετάσχουν σ' αυτή τη διαδικασία και άλλες οργανώσεις, που δεν είναι μέλη της ΔΣΕ, στο βαθμό που επιθυμούν.

Ο στόχος είναι να ολοκληρωθεί αυτή η διαδικασία ως το 1995, όταν η ΔΣΕ θα συγκαλέσει ειδικό Συνέδριο στο Ηνωμένο Βασίλειο, για να τιμήσει την εκατονταετία από την ίδρυσή της. Μια «Συνεταιριστική Χάρτα» θα δώσει στα μέλη, καθώς και στο ευρύτερο κοινό μια πληρέστερη κατανόηση για το πώς οι συνεταιρισμοί σκοπεύουν να εκδηλώσουν τις διαφορετικές αξίες τους στον επόμενο αιώνα.

Αυτή η ιδεολογική αναθεώρηση θα συνοδευθεί από μιά πρακτική αναδιάρθρωση του έργου της ΔΣΕ. Τον Οκτώβριο του 1991 τα μέλη της ΔΣΕ ενέκριναν τις γενικές γραμμές της εισήγησης μιάς Επιτροπής Διάρθρωσης, που πρότεινε μεγαλύτερη περιφερειακοποίηση της οργάνωσης. Εκτός από τα περιφερειακά γραφεία της ΔΣΕ, που ήδη υπάρχουν στην Ασία, την Αφρική και τη Λατινική Αμερική, νέες Περιφερειακές Συνελεύσεις θα δημιουργηθούν ως τμήματα της διοικητικής δομής της ΔΣΕ. Τα όργανα αυτά — για Ασία-Ειρηνικό, Αφρική, Βόρειο και Νότιο Αμερική και Ευρώπη — θα δώσουν τη δυνατότητα στη ΔΣΕ να συγκεντρώσει την προσοχή της, με περισσότερη λεπτομέρεια, στα θέματα πρακτικού ενδιαφέροντος των οργανώσεων μελών της.

Η δημιουργία μίας Ευρωπαϊκής περιφέρειας έχει επίσης πρακτικές επιπτώσεις για τη ΔΣΕ. Για πρώτη φορά τα τελευταία χρόνια τα μέλη της υποστηρίζουν ότι οφείλει να καταβάλει την ίδια προσπάθεια προς υποβοήθηση των σχετικά ενημερούμενων μελών της στην Ευρώπη, όπως το έχει πράξει κατά τη διάρκεια των τελευταίων τριάντα ετών για τις αναδυόμενες συνεταιριστικές κινήσεις στο Νότο. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου αποτέλεσε προφανώς το λόγο γι' αυτή την αλλαγή αντιμετώπισης. Οι συνεταιρισμοί της Δύσης κινήθηκαν γρήγορα να βοηθήσουν συνεταιρισμούς της Ανατολικής Ευρώπης να προσαρμοθούν στην οικονομία της αγοράς, τόσο σε διμερές επίπεδο, όσο και διαμέσου της ΔΣΕ. Υπάρχουν ενθαρρυντικά σημεία ότι οι παλαιές ιδεολογικές διαφορές μεταξύ Ευρωπαϊκών συνεταιρισμών μειώνονται καθώς συνειδητοποιούν τις κοινές τους ανάγκες και τα κοινά τους συμφέροντα. Υπάρχει επίσης εντονότερη αίσθηση ότι απαιτείται ενότητα δράσης για να μπορέσουν οι συνεταιρισμοί να υπερνικήσουν τις πολλές ισχυρές δυνάμεις που τους περιβάλλουν.

Ασφαλώς οι συνεταιρισμοί δεν αντιμετωπίζουν λίγες κυρίαρχες προκλήσεις στο σημερινό δύσκολο κόσμο. Δεν υπάρχει όμως αμφιβολία ότι η κοινή δράση, στηριζόμενη σε κοινή κατανόηση των ομοιοτήτων τους, αποτελεί έναν από τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να παραμείνουν τόσο ισχυροί κατά τον επόμενο αιώνα όσο υπήρξαν κατά τη διάρκεια των προηγούμενων εκατό ετών.

(Μετάφραση: Κ. Παπαγεωργίου)

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΓΕΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΩΝ

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑ - Ακαδημίας & Γ. Γενναδίου 8

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - Τοιμισκή 17 Τηλ. 268503

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ & ΓΡΑΦΕΙΑ σ' όλη την Ελλάδα

Η ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ είναι η πρώτη και η μόνη αμιγής Συνεταιριστική Ασφαλιστική Εταιρεία στην Ελλάδα, με αποκλειστικούς μετόχους 60 Συνεταιριστικές Οργανώσεις, με κεφάλαια και αποθεματικά πάνω από 500 εκατομμύρια δραχμές.

Προσφέρει τη σιγουριά της ολοκληρωμένης κάλυψης σε όλους τους ζωτικούς κλάδους και εξασφαλίζει:

- α) Τη γρήγορη και πρόθυμη εξυπηρέτηση
- β) Την αντικειμενική και δίκαιη αποζημίωση και
- γ) Το σεβασμό και την πλήρη κατανόηση προς τους ασφαλισμένους

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ της 31.12.1991

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ:	Δρχ.
Πάγιο ενεργητικό	819.657.450
Διαθέσιμα	50.126.307
Λοιπά στοιχεία ενεργητικού	803.529.821
<u>Σύνολο</u>	1.673.313.578
ΠΑΘΗΤΙΚΟ:	
Μετοχικό κεφάλαιο	172.500.000
Ελεύθερα αποθεματικά	458.061.141
Τεχνικά αποθεματικά	651.702.435
Λοιπά στοιχεία παθητικού	391.050.002
<u>Σύνολο</u>	1.673.313.578

Καθαρά κέρδη χρήσεως

152.666.987

ΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ Ρόλος και Προοπτικές

Του **Henri Nouyrit** (*)

Εισαγωγή

Απευθύνω τα συγχαρητήριά μου στο Ινστιτούτο Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών για την πρωτοβουλία που είχε να διοργανώσει αυτό το Συνέδριο με θέμα «Συνεταιρισμοί και Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά» και είναι πολύ μεγάλη η χαρά μου που ξαναβρίσκω τον κ. Ν. Κολύμβα στην Προεδρία του Ινστιτούτου και του Συνεδρίου.

Η εκλογή αυτού του θέματος υπονοεί ότι υπάρχει ένας προβληματισμός σχετικά με τη δυνατότητα των συνεταιρισμών να προσαρμοσθούν στη μεγάλη ευρωπαϊκή αγορά και, εν πάση περιπτώσει, μας προκαλεί να σκεφθούμε για τις συνθήκες που θα επιτρέψουν στους αγροτικούς συνεταιρισμούς να συνεχίσουν να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των μελών τους.

Τέτοιες σκέψεις γίνονται σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Στη Γαλλία, το 1988, μιά Συνδιάσκεψη που είχε γίνει υπό την αιγίδα της Γαλλικής Συνομοσπονδίας Αγροτικών Συνεταιρισμών (C.F.C.A.) και του Πανεπιστημίου, είχε ως θέμα την «εξέταση της θέσης των συνεταιρισμών σε μιá φιλελεύθερη οικονομία με ισχυρό ανταγωνισμό».

Τα συμπεράσματα δεν απογοήτευσαν καθόλου τους συνεταιριστές, έγινε το αντίθετο.

Ι. Ποιά ερωτήματα προκαλεί αυτό το θέμα;

Τρεις κατηγορίες ερωτημάτων:

(*) Πρώην Γενικός Διευθυντής της Γαλλικής Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών (C.F.C.A.) και πρώην Πρόεδρος της COGECA. Σήμερα ο κ. Η. Nouyrit είναι Σύμβουλος Διεθνών Σχέσεων της C.F.C.A.

1η Κατηγορία ερωτημάτων:

- Κατ' αρχήν, ποιά θα είναι τα κύρια χαρακτηριστικά αυτής της μεγάλης ευρωπαϊκής αγοράς;
- Ποιές είναι οι ισχυρές τάσεις που την επηρεάζουν (τάση πολύ φιλελεύθερη ή τάση περισσότερο συσπείρωσης;)
- Ποιές συνέπειες θα έχει κατά τη δημιουργία της, η κατάρρευση του κομμουνιστικού συστήματος και το άνοιγμα της Ανατολικής Ευρώπης (για τα οποία δεν υπήρχε σκέψη το 1986 όταν υπογραφόταν η Ενιαία Πράξη);
- Οπωσδήποτε, η ελευθερία διακίνησης των αγαθών, των υπηρεσιών, των κεφαλαίων και των προσώπων θα αυξάνεται μέσα στην Ευρώπη και μεταξύ της Ευρώπης και του υπόλοιπου κόσμου.

2η Κατηγορία ερωτημάτων:

- Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, οργανώσεις προσώπων που από τη φύση τους είναι συνδεδεμένες με τα μέλη τους, με τον τόπο και με την αγροτική παραγωγή, είναι ικανοί να προσαρμοσθούν (και να βοηθήσουν στην προσαρμογή και των μελών τους) σε μία οικονομία ανταλλαγών, που θα χαρακτηρίζεται από έντονο ανταγωνισμό;
- Το νομικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο λειτουργούν οι συνεταιρισμοί, δεν είναι εμπόδιο στην κινητοποίηση των σημαντικών οικονομικών μέσων που απαιτεί η ανάπτυξη της σύγχρονης βιομηχανίας αγροτικών τροφίμων;
- Μπορούν πράγματι οι συνεταιρισμοί να δημιουργήσουν βιομηχανικές ή εμπορικές επιχειρήσεις πολύ μεγάλου μεγέθους, οι οποίες τελικά θα μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τις διεθνείς μεγάλες εταιρείες, όσο και την τεράστια συγκέντρωση στη διακίνηση τροφίμων;
- Και εάν, υποθέσουμε ότι, οι συνεταιρισμοί θα δημιουργήσουν μεταξύ τους σχήματα προσαρμοσμένα στη μεγάλη ευρωπαϊκή αγορά, θα παραμείνουν συνεταιρισμοί, και τί είδους θα είναι οι δεσμοί τους με τους συνεταιρισμένους αγρότες;

3η Κατηγορία ερωτημάτων:

- Αλλά αυτή η τελευταία ερώτηση δημιουργεί μία άλλη: κατά πόσο η εξέλιξη της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής θα αφήσει εν ενεργεία αγρότες στην ύπαιθρο; Η πίεση της GATT και το σχέδιο της Επιτροπής για την αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, θα επιφέρουν μία μαζική εξαφάνιση των λιγότερο αποδοτικών (σύμφωνα με τα βιομηχανικά κριτήρια) αγροτών, ή η Ευρωπαϊκή Κοινότητα θα κατορθώσει να βρει μία ισορροπία μεταξύ των ποικίλων τύπων γεωργίας, που θα σεβαστούν τις περιφερειακές ιδιαιτερότητες και τις κοινωνιολογικές και πολιτιστικές ανάγκες του ευρωπαϊκού μας πολιτισμού; Αυτό θα προσδιορίσει ευρύτητα τον ρόλο που έχουν να εκπληρώσουν οι συνεταιρισμοί.
- Από την αντίθετη πλευρά, μπορεί να λεχθεί ότι οι συνεταιρισμοί θα μπορούσαν ή θα όφειλαν να επηρεάσουν τις πολιτικές επιλογές που θα γίνουν προς αυτήν την κατεύθυνση;

II. Οι Απαντήσεις και οι Αναζητήσεις

Σε αυτές τις πολλές ερωτήσεις δόθηκαν, κατά ένα μέρος τουλάχιστον, απαντήσεις και εν πάση περιπτώσει αναζητήθηκαν απαντήσεις, τόσο μέσα στις χώρες μας όσο και γενικά μέσα στα πλαίσια της Γενικής Επιτροπής Γεωργικού Συνεργατισμού (COGECA).

Έτσι, η COGECA, εργάστηκε ιδιαίτερα, μεταξύ των ετών 1988 και 1990, με τις «προοπτικές της οικονομικής ανάπτυξης των συνεταιρισμών» (Έκθεση του Magio Mioni, 15.12.1988) και με τις «στρατηγικές για τους αγροτο-βιομηχανικούς συνεταιρισμούς εν όψει της ποικιλόμορφης ανάπτυξης των πολυεθνικών» (Έκθεση του M. Linda, Ιούνιος 1990).

Οι εργασίες αυτές κάνουν απογραφή της δυναμικότητας των συνεταιρισμών και προτείνουν συντεταγμένες εργασίες για την εξέλιξη των συνεταιρισμών, προσαρμοσμένες στις ιδιαιτερότητες κάθε χώρας και ως σύνολο, σε επίπεδο Κοινότητας.

Ο κ. H. Kellner, θα παρουσιάσει σε λίγο ένα στατιστικό πανόγραμμα των αγροτικών συνεταιρισμών στην Ευρώπη. Είναι σε όλους γνωστό ότι οι συνεταιρισμοί καταλαμβάνουν μία πολύ μεγάλη θέση στην προμήθεια εφοδίων στους παραγωγούς και στη διακίνηση και εμπορία των προϊόντων τους. Αλλά αναρωτηθήκαμε στην COGECA μήπως η δύναμή μας αυτή ήταν πολύ στατική και ίσως λίγο παθητική μπροστά στις τρέχουσες εξελίξεις.

Μερικά συμπεράσματα από αυτές τις Εκθέσεις

- Magio Mioni: Στην Έκθεσή του (Δεκέμβριος 1988) παρουσιάζει έναν κατάλογο των δεδομένων στην παγκόσμια οικονομία αγροτικών τροφίμων στο μέλλον:
  - πολυπόλωση (ΗΠΑ, ασιατικός πόλος, Ευρωπαϊκή Κοινότητα, τ. ΕΣΣΔ) σε επίπεδο γεωπολιτικό, οικονομικό και χρηματοδοτικό.
  - παγκόσμια διάσταση του διεθνούς εμπορίου (επηρεασμένη από τη μία πλευρά από τα πλεονάσματα και από την άλλη από την απουσία ζήτησης εκ μέρους αγοραστών που έχουν τα μέσα να πληρώσουν)
  - επανάσταση τεχνική και επιστημονική (πληροφορική και βιοτεχνολογία)
- Δεδομένα που ασκούν τεράστια επίδραση στη γεωργία: μέγεθος των μεγάλων επιχειρήσεων, μετάβαση από ένα καπιταλισμό παραγωγής σε ένα καπιταλισμό διανομής, GATT, κ.ά...
- Ο πολύ μεγάλος αριθμός των πολύ μικρών συνεταιριστικών επιχειρήσεων και ο ελαττούμενος αριθμός των επιχειρήσεων ευρωπαϊκού μεγέθους, επιβάλλουν μία αναγκαία δομική μεταβολή, κατά τον Mioni. Η μεταβολή αυτή έχει ήδη αρχίσει, αλλά πρέπει να επισπευσθεί, ώστε οι συνεταιρισμοί να είναι παρόντες στην έρευνα, στο διεθνές εμπόριο και να είναι ικανοί να διαπραγματεύονται με τους μεγάλους διανομείς.

Για να φθάσουν εκεί, ο Mioni κρίνει ότι οι προσπάθειες των συνεταιρισμών πρέπει να υποστηριχθούν από μία πραγματική πολιτική βοήθειας προς τους συνεταιρισμούς της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, που θα περιελάμβανε κατά πρώτο τον κατάλληλο μηχανισμό χρηματοδότησής τους.

Προτείνει να δημιουργηθεί ένα κεφάλαιο 500 εκατ. ECU στους κόλπους

του «Νέου Κοινοτικού Μέσου» (NIC, παροχή δυνατοτήτων χρηματοδότησης επενδύσεων) για να χρηματοδοτεί τις συνεταιριστικές επενδύσεις μέχρι το 75% της επένδυσης.

Αυτό θα μπορούσε να προκαλέσει τη δημιουργία ενός κυλιόμενου κεφαλαίου (revolving fund) μέσα στο NIC (ή την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων), που θα ανεφοδιάζεται από τις εξοφλήσεις των δανείων και αυτό για 10 τουλάχιστον χρόνια.

Προτείνει μιά χρηματοδοτική πίστωση 10 εκατομ. ECU (μέσα στο FEOGA) για την επιδότηση των τόκων των δανείων που χορηγούνται στους συνεταιρισμούς.

Οι υποβοηθούμενες επενδύσεις μπορεί να είναι είτε υλικές είτε μή υλικές (έρευνα) και να αφορούν:

- * μεταποίηση αγροτικών προϊόντων
  - * παραγωγή αγροτικών εφοδίων
  - * παροχή υπηρεσιών στους αγρότες
  - * εμπορία και διάθεση προϊόντων
  - * διεθνή διασυνεταιριστική συνεργασία.
- Ως προς τους συνεταιρισμούς, ο Μιονί καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η προσπάθεια προσαρμογής τους πρέπει κατά προτεραιότητα να οδηγεί στο συντονισμό σε μερικούς στρατηγικούς τομείς (έρευνα, δημιουργία στελεχών μάνατζμεντ, τράπεζες πληροφοριών) μεταξύ των μεγάλων συνεταιριστικών οργανώσεων.
- στην ανάπτυξη κοινών εμπορικών επενδύσεων μεταξύ κεντρικών συνεταιρισμών (ίδρυση κοινών υποκαταστημάτων, δικτύων, ευρωπαϊκών σημάτων...)
- Ο Μιονί το 1988 προαισθανόταν ότι η συνεταιριστική κίνηση, η ριζωμένη στην αγροτική καθημερινότητα, καθυστερούσε κάπως να ενταχθεί σφαιρικά στις διαστάσεις της μεγάλης αγοράς.
- Από την πλευρά του ο Linda, ειδικός στην στρατηγική των μεγάλων εταιρειών στη βιομηχανία αγροτικών τροφίμων, γνωρίζοντας καλά τα ισχυρά και τα αδύνατά τους σημεία, προσπαθεί να σηματοδοτήσει ποιοί θα μπορούσαν να ήταν οι κύριοι άξονες της συνεταιριστικής ανάπτυξης στον τομέα της βιομηχανίας αγροτικών τροφίμων, συναντά δυσκολίες στο να διαπιστώσει κάποια συνεταιριστική μοναδικότητα εκτός από την αξιοποίηση ειδικών τοπικών προϊόντων, καθόσον για τα υπόλοιπα οι μεγάλοι κεντρικοί συνεταιρισμοί πρέπει επίσης να αναπτύξουν πολιτικές διεθνών σημάτων, βασισμένες σε αξιόλογα ερευνητικά προγράμματα. Αλλά ο Linda παρατηρεί ότι στο νομικό πλαίσιο, οι διασυνεταιριστικές σχέσεις ή η σύσταση ενώσεων, προσκρούουν όχι μόνο σε καταστατικές δυσκολίες αλλά επίσης στους περιορισμούς που τίθενται από τους κανόνες περί ανταγωνισμού της Συνθήκης, που είναι τροχοπέδη ή και απαγορεύουν τις συσπειρώσεις συνεταιρισμών, ενώ αντίθετα αφήνουν να μεγενθύνεται η δύναμη των πολυεθνικών.
- Δεν θέλω να προχωρήσω περισσότερο σε λεπτομέρειες και να επικαλεσθώ το περιεχόμενο των Εκθέσεων αυτών, που βρίσκονται στην COGECA, στη

διάθεση οποιουδήποτε ενδιαφερομένου, και οι οποίες αποτελούν την αφετηρία για περαιτέρω μελέτες.

- Θέλω εντούτοις να υπογραμμίσω ένα σημαντικό γεγονός. Τόσο ο Μιονί όσο και ο Linda επισημαίνουν τη μεγάλη προσπάθεια συγκέντρωσης και τεχνικής και εμπορικής κυριαρχίας, που πρέπει να καταβάλουν οι συνεταιρισμοί, αλλά και ο ένας και ο άλλος υπογραμμίζουν τη σπουδαιότητα των συνοδευτικών μέτρων αυτής της προσπάθειας, που ανάγονται στην υπευθυνότητα των δημοσίων εθνικών και κοινοτικών αρχών: Ο Μιονί επικεντρώνει την προσοχή του στη χρηματοδότηση. Ο Linda επικαλείται το δίκαιο περί ανταγωνισμού σε σχέση με το καταστατικό των συνεταιρισμών. Μας καλούν, κατά κάποιο τρόπο, να σκεφθούμε πάνω στο θεσμικό πλαίσιο που θα διευκολύνει τη δραστηριότητα των συνεταιρισμών.

Αυτό το ζήτημα είναι πολύ σπουδαίο και θα επανέλθω σε λίγο.

Δεν πρέπει πράγματι να συγχέουμε ένα πλαίσιο θεσμικό και κανονιστικό, το οποίο θα διευκόλυνε την συνεταιριστική ανάπτυξη, με την παρέμβαση του κράτους στα θέματα των συνεταιρισμών.

- Για να σχηματίσω τις ενέργειες και προσπάθειες που αναπτύσσουν οι συνεταιρισμοί για να ανταποκριθούν στην πρόκληση της μεγάλης ευρωπαϊκής αγοράς, θα μου επιτρέψετε να πάρω το παράδειγμα της κατάστασης που επικρατεί στη Γαλλία, στην πρόσφατη και σημερινή εξέλιξη και τις προοπτικές που μπορούμε να δούμε να διαγράφονται.

III. Το Γαλλικό παράδειγμα

Δύο φαινόμενα έχουν ιδιαίτερα επηρεάσει την επιτάχυνση της δομικής εξέλιξης των συνεταιρισμών στη Γαλλία, εδώ και 10 χρόνια:

- η σχετική απορρυθμίσση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και η τάση μείωσης των τιμών και των αγροτικών εισοδημάτων, που έχουν μειώσει τον αριθμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και τις έχουν κάνει πιο εύθραυστες.
- η σκέψη για τη μεγάλη αγορά, αναμεμιγμένη με κάποιο θέλητρο για τις στρατηγικές των ανωνύμων εταιρειών, που είναι από τη φύση τους πιο καλά προσαρμοσμένες σε μια αγορά που κυριαρχεί ο έντονος ανταγωνισμός.

Προέκυψαν λοιπόν από αυτά εξελίξεις και τάσεις, τις οποίες μπορούμε να κατατάξουμε σε 4 κατηγορίες:

1. Δομικές προσαρμογές
2. Αναζήτηση νέων τρόπων χρηματοδότησης
3. Νομικές προσαρμογές
4. Κατάρτιση υπευθύνων και δημιουργία σχέσεων με τα μέλη.

(Αυτά δεν είναι κάτι το πρωτότυπο, γιατί σε όλες τις χώρες της Κοινότητας υπάρχουν επίσης δεδομένα προσαρμογής των συνεταιρισμών, υπάρχουν όμως διαφορές και οι λύσεις που δίνονται είναι διαφορετικές).

1. Δομικές προσαρμογές

- Ο αριθμός των συνεταιρισμών έχει μειωθεί προοδευτικά, με συγχωνεύσεις,

αλλά αυτό που είναι πιο σημαντικό είναι οι συγκεντρώσεις σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, που επιτυγχάνουν να μειώσουν πολύ πιο γρήγορα τα πραγματικά κέντρα λήψης αποφάσεων, από ό,τι τον αριθμό των επιχειρήσεων.

Δημητριακά: Το 70% της αγοράς ελέγχεται από τους συνεταιρισμούς. Παράδειγμα: Ο τομέας δημητριακά - προμήθειες - ελαιούχοι σπόροι περιλαμβάνει περίπου 400 συνεταιρισμούς, αλλά υπεύθυνοι για τη συνεταιριστική πολιτική στον τομέα αυτόν είναι 10 περιφερειακές οργανώσεις και μία εθνική ένωση.

Γάλα: Το 55% της αγοράς ελέγχεται από τους συνεταιρισμούς. Στο γάλα, το 60% της ποσότητας που συγκεντρώνεται από 11 συνεταιρισμούς, ελέγχεται και εντάσσεται στη βιομηχανική και εμπορική πολιτική 5 επιχειρήσεων, από τις οποίες οι δύο πιο μεγάλες (η SODIAAL και η ULN) αντιπροσωπεύουν μόνες τους το 1/3 της συνεταιριστικής συγκέντρωσης. Υπήρξε μεγάλη επιτάχυνση αυτής της εξέλιξης με τη συγχώνευση της SODIAAL το 1988.

Κρέας: Το 50-60% της αγοράς ελέγχεται από τους συνεταιρισμούς. Τρεις συνεταιριστικές ομάδες διαχειρίζονται περίπου το 60% του συνεταιριστικού εμπορίου και της βιομηχανίας κρέατος.

Λοιποί τομείς: Κριθάρι: Μία εθνική ένωση είναι η μεγαλύτερη στην Ευρώπη. Άλευρα: Το 20% της εθνικής αγοράς ελέγχεται από 3 συνεταιριστικές επιχειρήσεις. Ζάχαρη: Μία εθνική ένωση. Φρούτα και λαχανικά, οίνος: είναι πιο διασκορπισμένα. Προμηθευτικές εργασίες: συγχώνευση και δημιουργία μιάς ενώσεως, που διαχειρίζεται το 60% της γαλλικής αγοράς. Σπόροι δημητριακών: ελέγχονται από 4 ή 5 ενώσεις συνεταιρισμών. Έγινε μία πιο έντονη επιτάχυνση αυτών των συνενώσεων κατά τη διάρκεια των τελευταίων πέντε ετών.

• **Συγκέντρωση:** Αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί με τον σχηματισμό ενώσεων ή με συγχώνευση, αλλά επίσης και υπό τον τύπο συνεργασίας και σύστασης θυγατρικών.

Είναι ενδιαφέρον να παρατηρηθεί ότι η «στρατηγική» συγκέντρωσης παίρνει τις περισσότερες φορές τη μορφή μιάς ένωσης, η οποία σέβεται την προσωπικότητα του συνεταιριστικού κυττάρου της βάσης (στενότερες σχέσεις με τα μέλη) παρά τη μορφή απλής συγχώνευσης.

Η SIGMA στα δημητριακά και η UNGAA για τις προμηθευτικές εργασίες παραμένουν ενώσεις. Αντίθετα οι γαλακτοκομικοί συνεταιρισμοί της SODIMA συγχωνεύθηκαν στην SODIAAL και οι συνεταιρισμοί δημητριακών συγχωνεύθηκαν στη Champagne Géréales. Αυτή η τελευταία επιλογή μοιάζει να έχει υπαγορευθεί από την επιτακτική ανάγκη ορθολογισμού της πολιτικής των επενδύσεων και της εμπορίας.

• **Ανάπτυξη προς τα έξω:** Στον τομέα των δημητριακών και των προμηθειών, συναντάμε συνεταιρισμούς να εξαγοράζουν εμπόρους, ή στους τομείς του κρέατος και του γάλακτος να παίρνεται από τους συνεταιρισμούς ο έλεγχος της πλειοψηφίας επιχειρήσεων. Κλείνονται συμφωνίες με σκοπούς τεχνικούς και εμπορικούς μεταξύ συνεταιρισμών, καθώς και με εταιρείες μη συνεταιριστικές.

• **Πολλαπλότητα δραστηριοτήτων:** Εξ' αρχής, το μεγαλύτερο μέρος των συνεταιρισμών ήταν ειδικευμένοι, με κάποιες ενίοτε αξιοσημείωτες εξαιρέσεις, όπως οι μεγάλοι συνεταιρισμοί πολλαπλού σκοπού της Δυτικής Γαλλίας.

— Στις οργανώσεις των δημητριακών, η πολλαπλότητα δραστηριοτήτων επιδιώχθηκε με τις προμηθευτικές εργασίες, τους ελαιούχους σπόρους, τις ζωοτροφές, την επεξεργασία των δημητριακών (αλευροβιομηχανίες), τα ζωοκομικά προϊόντα (χοιρινό κρέας, πουλερικά).

— Οι συνεταιρισμοί γάλακτος, φρούτων και λαχανικών, οίνου, βόειου κρέατος, έχουν μείνει περισσότερο εξειδικευμένοι, αλλά με έμφαση στην πολλαπλότητα των προϊόντων που κατεργάζονται. Μιά μελέτη που έκανε το 1988 η Γαλλική Συνομοσπονδία Αγροτικών Συνεταιρισμών (CFCA) δείχνει ότι μόνον υγιείς οικονομικά συνεταιρισμοί μπορούν να πραγματοποιήσουν επιτυχώς πολλαπλές δραστηριότητες και εφόσον τα μέλη αντιλαμβάνονται καλά αυτήν την αναγκαιότητα και αποδέχονται να δεσμευθούν με νέους όρους.

• **Η επιστημονική και τεχνική έρευνα.** που αντιπροσωπεύει ένα προϋπολογισμό 2 εκατομμυρίων φράγκων και 600 ερευνητές μέσα στους συνεταιρισμούς, παρακίνησε επίσης στη συγκέντρωση των συνεταιρισμών.

Εν συμπεράσματι, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι η προοπτική της μεγάλης ευρωπαϊκής αγοράς μαζί με έναν αυξημένο ανταγωνισμό, εξ αιτίας μιάς σχετικής χαλάρωσης των κανόνων, έχουν επιταχύνει τους ρυθμούς των συγκεντρώσεων, των συνεργασιών και των ομοσπονδοποιήσεων, που είχε ήδη ξεκινήσει, εδώ και πολύ καιρό. Δημιουργήθηκαν επίσης διασυνεταιριστικά διεθνή δίκτυα όπως η Toerper - International (που ελέγχεται από ευρωπαϊκές και αμερικανικές κεντρικές συνεταιριστικές οργανώσεις), η Fertrade (διασυνεταιριστικό δίκτυο για τα λιπάσματα). Η συμφωνία UNL (Γαλλίας) και NOVA (Βελγίου) στον τομέα των γαλακτοκομικών. Το δίκτυο του σήματος YORLAIT, η οποία έχει επεκταθεί σε 30 χώρες. Η Limagrain (για τους σπόρους) που είναι παρούσα σε 15 χώρες κτλ.

Εν συντομία, οι συνεταιρισμοί και οι ενώσεις τους καταβάλλουν προσπάθειες να αντιμετωπίσουν την απορρύθμιση των κανόνων με την εμπορική αποτελεσματικότητα, παραμένοντας πάντα βαθειά ριζωμένοι στη γη των μελών τους.

2. Χρηματοδότηση

Η συγκέντρωση, η ανάπτυξη προς την κατεύθυνση αξιοποίησης των γεωργικών προϊόντων, τα εμπορικά δίκτυα, όλα αυτά συνεπάγονται σημαντικές επενδύσεις, τη στιγμή που οι αγρότες αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες. (Μια μελέτη που έγινε το 1988 σε 600.000 αγροτικές εκμεταλλεύσεις, έδειξε ότι είχαν μέσο κύκλο 445.000 γαλ. φράγκα, κεφάλαια 1.100.000 γαλ. φράγκα και χρέη 360.000 γαλ. φράγκα).

Η προσφυγή στα κεφάλαια των μελών παραμένει ο συνεταιριστικός κανόνας, όπως και η δημιουργία αποθεματικών για επενδύσεις, αλλά με αυτόν τον τρόπο καλύπτονται μόνον οι οριακές ανάγκες. Το επίπεδο των ιδίων κεφαλαίων είναι εξ' άλλου, κατά γενικό κανόνα, μάλλον πολύ χαμηλό στους συνεταιρισμούς της Γαλλίας (μεταξύ 30 και 50% των παγίων κεφαλαίων).

Η βοήθεια του κράτους έχει σχεδόν εκλείψει (επιδότηση μικρότερη από 10% της επένδυσης πλέον FEOGA = σπανίως 20% του συνόλου). Η τραπεζική χρηματοδότηση είναι επομένως βασική και γι' αυτό είναι στρατηγικής σημασίας οι σχέσεις με την Αγροτική Τράπεζα Credit Agricole (το συνεταιριστικό

πιστωτικό δίκτυο στηρίζεται στα ταμεία αγροτικής πίστης και ένα κεντρικό που το κράτος μεταπώλησε το 1987 στις περιφερειακά ταμεία).

Μπορούμε να ανοίξουμε εδώ μία ιστορική παρένθεση, σχετικά με τις σχέσεις των αγροτικών συνεταιρισμών με τη συνεταιριστική πίστη.

Η γέννηση των δύο αυτών δικτύων υπήρξε σχεδόν ταυτόχρονη τον περασμένο αιώνα.

Στη Γερμανία αναπτύχθηκε το σύστημα RAIFFEISEN, αλλά επίσης και στις Κάτω Χώρες και στο Βέλγιο. Στη Γαλλία, η αμοιβαία αγροτική πίστη εμφανίστηκε το 1885 και ο πρώτος πραγματικός συνεταιρισμός το 1886.

Διάφοροι βέβαια είναι οι τρόποι συνεργασίας, αλλά είναι δύσκολο να νοηθεί συνεταιριστική ανάπτυξη χωρίς συνεταιριστική πίστη, αλλιώς είναι το ίδιο το κράτος που υποκαθίσταται στη συνεταιριστική πίστη.

Στη Γαλλία, όπως σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η σχέση συνεταιρισμός / πίστη είναι κλειδί για την ανάπτυξη των συνεταιρισμών. Πώς ακριβώς έχει η κατάσταση;

Από τη μία πλευρά, η Αγροτική Τράπεζα Credit Agricole έχει γίνει η πρώτη γαλλική τράπεζα σε καταθέσεις και έχει μία αξιόλογη υποδομή. Η γεωργία δεν αντιπροσωπεύει πιά παρά το 20% των πόρων της, αλλά ακόμα ποσοστό περισσότερο από το 70% των δανείων της χορηγείται σε γεωργούς και συνεταιρισμούς. Αισθάνεται βέβαια την ανάγκη να απευθυνθεί και σε αγορές με λιγότερο κίνδυνο από ό,τι είναι οι αγρότες και οι συνεταιρισμοί, για να μπορέσει να καλύψει τα έξοδά της. Λειτουργεί με ανταγωνιστικούς όρους.

Από την άλλη πλευρά οι συνεταιρισμοί διαπιστώνουν ότι η χρηματοδοτική αγορά είχε μία τεράστια ανάπτυξη κατά την τελευταία δεκαετία. 1.000 δισ. γαλ. φράγκα τοποθετημένα σε ομολογίες σε μία αγορά πολύ ευμετάβλητη. Οι επιχειρήσεις κεφαλαίου αντλούν κεφάλαια από το χρηματιστήριο (χαμηλό επιτόκιο, κεφάλαια μη εξοφλούμενα) ή εκδίδουν ομόλογα. Ενώ οι συνεταιρισμοί δεν έχουν παρά μόνη πηγή χρηματοδότησης την τραπεζική πίστη, όπου τα πραγματικά επιτόκια είναι πολύ υψηλά (πληθωρισμός 3%, επιτόκια 10 με 11%).

• Πώς οι συνεταιρισμοί μπορούν να έχουν πρόσβαση στην αγορά κεφαλαίων; Υπήρξαν νομοθετικές εξελίξεις προς αυτή την κατεύθυνση: μετοχικοί τίτλοι (το 1985), έκδοση ομολόγων και συνεταιριστικών επενδυτικών τίτλων (το 1991), που θεωρητικά επιτρέπουν στους συνεταιρισμούς, να προσφέρουν τίτλους σε εξωτερικούς κομιστές κεφαλαίων.

Πολλά ερωτήματα δημιουργήθηκαν από αυτές τις καινοτομίες:

- Ποιά πρέπει να είναι η απόδοση των παραπάνω κεφαλαιακών τίτλων σε σύγκριση με το κεφάλαιο των μελών;
- Μία αγορά τέτοιων τίτλων είναι δυνατή;
- Ποιά δικαιώματα έχουν οι κάτοχοι αυτών των τίτλων;
- Ποιοί συνεταιρισμοί μπορούν να έχουν πρόσβαση σ' αυτά τα μέσα χρηματοδότησης;

Η αύξηση του τόκου των κεφαλαίων των μελών, που θα καθιστούσε πιο εύκολη την εγγραφή, είναι ένα μέτρο με δύο όψεις. Τελικά πρόκειται για συμπληρωματικά μέτρα χρηματοδότησης, που μπορούν μεν να είναι χρήσιμα,

αλλά θα μείνουν οριακά. Τελικά, ως προς την χρηματοδότηση παραμένουν δύο κύριες λύσεις:

- Η εταιρική σχέση με την Αγροτική Τράπεζα (συμμετοχή) και τις θυγατρικές της εταιρείες Επενδύσεων.

- Η ανάπτυξη του συστήματος θυγατρικών Ανωνύμων Εταιρειών για τις δραστηριότητες που απαιτούν κεφάλαια, που δίνει μιά πιο εύκολη πρόσβαση στη χρηματοδοτική αγορά.

Η δεύτερη αυτή λύση, θέτει ένα ζήτημα νομικό και ηθικό.

Σε κοινοτικό επίπεδο, μπορεί να γίνει η παρακάτω υπόθεση, σχετικά με την ανάγκη για εξεύρεση εξωτερικών κεφαλαίων για τους συνεταιρισμούς:

Κύκλος Εργασιών + - 160 δισ. ECU, επένδυση ανά έτος + - 20 δισ., ανάγκη εξωτερικής χρηματοδότησης τουλάχιστον 10 δισ. ECU.

3. Νομοθετική Προσαρμογή

Στη Γαλλία (και χωρίς αμφιβολία και οπουδήποτε αλλού) οι συνεταιρισμοί είχαν πάντοτε το δικαίωμα να έχουν θυγατρικές με την μορφή της ανώνυμης εταιρείας, ΕΠΕ και άλλες. Το γεγονός αυτό δεν δημιούργησε ποτέ πρόβλημα, εφόσον ο συνεταιρισμός μπορούσε να αυξήσει επαρκώς τα ίδια κεφάλαια του για να μπορέσει να καλύψει τις απαιτήσεις χρηματοδότησης για ανάπτυξη των θυγατρικών, και εφ' όσον οι θυγατρικές δεν είχαν τεράστιες ανάγκες για επενδύσεις.

Αλλά διαπιστώνεται μιά μεταβολή, εδώ και μερικά χρόνια, γιατί υπάρχει μιά τάση για:

- δημιουργία θυγατρικών για τις δραστηριότητες τις πιο αναπτυξιακές, αλλά επίσης και τις πιο αποδοτικές. Για να κεντρίσεις το ενδιαφέρον των χρηματοδοτών - εταίρων πρέπει να διανέμονται μερίσματα. Ο γεωργός κινδυνεύει να μην είναι ο πρώτος και ο καλύτερα εξυπηρετούμενος από τα αποτελέσματα.

- Εξ' άλλου, υπάρχει ο κίνδυνος να χαθεί ο έλεγχος του συνεταιρισμού πάνω στις θυγατρικές, εάν ο ίδιος ο συνεταιρισμός δεν παράγει επαρκή κέρδη για να ανταποκριθεί (συμμετέχει) στις αυξήσεις κεφαλαίου των θυγατρικών.

Ερώτηση: Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να ωθήσει σε επανεξέταση της συνεταιριστικής μορφής με το αιτιολογικό ότι δεν είναι προσαρμοσμένη σε τέτοιου είδους προβλήματα;

Όχι, αυτό αντίθετα απαιτεί:

- να επιλέγουμε συνεταιίρους που δεν έχουν ως μόνο κίνητρο την καθαρή λογική του κέρδους

- να χρησιμοποιούμε σχήματα του τύπου HOLDING SUCCESSIVES(*) που παρέχουν τη δυνατότητα κατάτμησης των εξωτερικών συμμετοχών.

Πρέπει ο «μητρικός» συνεταιρισμός να διατηρήσει απόλυτα το σχήμα του

(*) Σχήματα τύπου «Διαδοχικών Υποστηρικτών» (με απόκτηση μετοχών μιάς εταιρείας από μιά άλλη).

ως εταιρείας προσώπων (ακόμα και στους δευτεροβάθμιους συνεταιρισμούς) ώστε να προστατεύονται τα δικαιώματα των αγροτών - μελών.

Τέλος, γιατί να μην προωθήσουμε τη δημιουργία κοινοπραξιών με άλλους συνεταιρισμούς;

Προς αυτήν την κατεύθυνση προσβλέπει το ευρωπαϊκό καταστατικό.

Σε βασικές γραμμές, η σύγχρονη εξέλιξη, ασφαλώς και δεν υπονοεί ότι πρέπει να απαρνηθούμε το συνεταιριστικό σχήμα, αλλά ότι αυτό έχει πραγματικά ανάγκη να συμπληρωθεί με θυγατρικές.

4. Εκπαίδευση - Επικοινωνία

Η μεγάλη διάσταση των συνεταιρισμών και η πολυπλοκότητα των αγορών, απαιτούν πολύ υψηλού επιπέδου διευθυντικά στελέχη.

Όχι μόνον έμμισθους μάντζερς, αλλά επίσης και εκλεγμένα διοικητικά στελέχη.

Στη Γαλλία διαπιστώνουμε με λύπη ότι υπάρχει ανεπαρκής σχολική και πανεπιστημιακή προετοιμασία σχετικά με τον συνεργατισμό. Αντίθετα, υπάρχουν εξαιρετικές εμπορικές σχολές και σχολές διοίκησης επιχειρήσεων, αλλά με μεγάλη επιρροή από τις αμερικανικές σχολές επιχειρήσεων: το κέρδος για το κέρδος, κάτι που δεν είναι παραδεκτό.

Η Γαλλική Συνομοσπονδία Αγροτικών Συνεταιρισμών (CFCA) προωθεί την κατάρτιση αιρετών και υπηρεσιακών στελεχών. Είναι λυπηρό που δεν υπάρχει σύνδεση μεταξύ πίστης και συνεργατισμού σε αυτό το θέμα. Είναι μιά σοβαρή έλλειψη.

Οι προσπάθειες λοιπόν πρέπει να κατευθύνονται προς:

- τα πανεπιστήμια και τις μεγάλες σχολές για υπηρεσιακά στελέχη
- τα αγροτικά συνδικάτα για να προετοιμάζουν συνεταιριστές
- τη συνεργασία μεταξύ συνεργατισμού και Πίστης.

Πρέπει να καλλιεργήσουμε μια «κουλτούρα» συνεταιριστική.

Πρέπει να θυμόμαστε πως ο θάνατος της πνευματικής καλλιέργειας είναι κάτι που συμβαίνει. Στην Αγγλία 70% των ενηλίκων δεν είναι σε θέση να αναφέρουν ένα επεισόδιο της Βίβλου.

IV. Ο Συνεργατισμός και η Μεγάλη Αγορά

Επανερχομαι, για να τελειώσω, με 2 ερωτήσεις:

1. Ποιά θα είναι η φύση της μεγάλης ευρωπαϊκής αγοράς; Υπερφιλελεύθερη ή κοινωνική οικονομία της αγοράς;

2. Ο συνεργατισμός είναι μιά ξεπερασμένη μορφή επιχείρησης και απροσάρμοστη στην ανοιχτή οικονομία του ανταγωνισμού;

Απαντώ πρώτα στη δεύτερη ερώτηση:

* Ο συνεργατισμός είναι μιά ιδέα νέα στη διάσταση των πολιτισμών μας και στην εξέλιξη της οικονομικής σκέψης.

* Γεννήθηκε μέσα σε συνθήκες πολύ χειρότερες από τις σημερινές. Ο

RAIFFEISEN, που γεννήθηκε την ίδια χρονιά με τον Μάρξ (1818), χρησιμοποιούσε για τους τοκογλύφους που έπιναν το αίμα των αγροτών τα ίδια σκληρά λόγια που χρησιμοποιούσε και ο Μαρξ για τους Άγγλους καπιταλιστές.

Κατέληξε από αυτό σε άλλα συμπεράσματα:

- να βοηθάς ο ίδιος τον εαυτό σου με αλληλοβοήθεια,
- συγκεκριμένα, να παίρνεις στα χέρια σου τη μοίρα σου και την μοίρα των πλησίων σου.

Όχι αφηρημένες έννοιες, ένα πνεύμα χριστιανικό. Ανθρωπιστικά αισθήματα κατ' άλλους. Να μένεις μακριά από κάθε πολιτική ή θρησκευτική υποταγή. Να ζητάς από το Κράτος να κάνει σεβαστούς τους νόμους, τίποτα περισσότερο.

- * Αυτή η εθελούσια και αλληλέγγυα κίνηση, μεταμόρφωσε τον αγροτικό κόσμο στη Δυτική Ευρώπη.
- * Οι συνεταιρισμοί είναι ιδιωτικές επιχειρήσεις, και έτσι οφείλουν να παραμείνουν.
- * Κάθε φορά που το κράτος θέλησε, κατά κάποιο τρόπο, να χρησιμοποιήσει τους συνεταιρισμούς, τους κατέπνιξε.
- * Μόνο η υπευθυνότητα, η αυτοδέσμευση των μελών, η καταβολή κεφαλαίου, ο σεβασμός της πειθαρχίας, εξασφαλίζουν τη διάρκεια και την επιτυχία.
- * Μπροστά στα σύγχρονα προβλήματα, οι μορφές που πρέπει να δημιουργηθούν είναι, χωρίς αμφιβολία, καινούργιες, αλλά η βάση παραμένει η ίδια: από κοινού δράση, αλληλεξάρτηση των μελών, διερεύνηση της έννοιας του συνεργατισμού προς τον διατομεακό συνεταιρισμό (αυτόν που ονομάζουμε διεπαγγελματικό).

Εν τούτοις, το θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο παραμένει ουσιώδες. Δεν είναι λοιπόν καθόλου αδιάφορο, για τον ρόλο και την ανάπτυξη των αγροτικών συνεταιρισμών, το γεγονός ότι η δράση τους αναπτύσσεται μέσα σε μιά αγορά εξ' ολοκλήρου απορρυθμισμένη, ή μέσα σε ένα πλαίσιο όπου οι νόμοι φροντίζουν για το γενικό και μακροχρόνιο συμφέρον.

Και τώρα ξαναγυρίζουμε στην πρώτη ερώτηση για τη φύση της μεγάλης αγοράς.

Τώρα που κατέρρευσε το κομμουνιστικό σύστημα, δεν παραμένει πιά παρά ένα μόνο μοντέλο κοινωνίας και οικονομικής οργάνωσης:

Ο καθένας γνωρίζει καλά ότι η απάντηση είναι αρνητική.

Επιτρέψτε μου να είμαι λακωνικός για να τελειώσω.

Εάν στη θέση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής μπορούσαμε να εγκαταστήσουμε ένα Χρηματιστήριο, θα μπορούσαμε να είχαμε μιά μεγάλη αγορά και μιά οικονομία καζίνου, αλλά ασφαλώς όχι μιά Κοινότητα. Εάν αυτή ήταν η περίπτωση, θα βλέπαμε επίσης σύντομα να επιδεινώνεται η υπανάπτυξη ενός πολύ σημαντικού μέρους τόσο περιοχών όσο και πληθυσμών, και τα πλούσια στρώματα του πληθυσμού θα απομονώνονταν μέσα σε χρυσωμένα οχυρά. Αυτό δεν θα αργούσε να επιφέρει νέους κοινωνικούς κατακλυσμούς και αυτό ακόμα

περισσότερο που θα είμαστε αδύναμοι να ανταποκριθούμε στις ανάγκες της Ανατολής και του Νότου.

Αυτή δεν είναι η Ευρώπη που θέλουμε. Υπάρχει μία άλλη οικονομία της αγοράς, είναι εκείνη η οποία βασίζεται όχι πάνω στο μεγάλο και άμεσο κέρδος, αλλά στη συνεχή και μακροχρόνια ανάπτυξη και που έχει ανάγκη, γι' αυτό τον λόγο, της κοινωνικής συναίνεσης, που επιτρέπει τις απαραίτητες μεταφορές πόρων.

Κυρίες και κύριοι. Η Κοινότητα είναι στην ουσία συνεταιριστική. Υπάρχει, στους δικούς της θεμελιώδεις κανόνες και στους δικούς μας, η ίδια βασική αντίληψη: η οικονομία και το χρήμα είναι μέσα δράσης, που το πνεύμα και η καρδιά μπορούν να τα θέσουν στην υπηρεσία του πολιτισμού. Είναι το αντίθετο του χρηματικού πολιτισμού, δηλαδή του χρυσού μύσχου.

(Μετάφραση: Ο. Κλήμν - Καμινάρη)

**ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ -
Το μέσον εξασφάλισης της επιβίωσης και περαιτέρω ανάπτυξης
των οικογενειακών γεωργικών εκμεταλλεύσεων
και της αγροτικής κοινωνίας**

Του Dr. Herbert Kellner (*)

**1. Ιστορική προέλευση και διαχρονικότητα της Συνεταιριστικής Ιδέας
και ταυτότητας**

Ανατρέχοντας στην ιστορία διαπιστώνουμε ότι στις γεωργικές και αγροτικές περιοχές της Ευρώπης πριν 140 - 150 χρόνια κυριαρχούσε η φοβερή ανέχεια, η φτώχεια και η εκμετάλλευση, πράγμα που σήμαινε ότι πολλοί αγρότες και άλλες επαγγελματικές ομάδες είτε έπρεπε να μεταναστεύσουν είτε να εκλείψουν.

Όλοι εκείνοι που σήμερα ονομάζουμε σκαπανείς του συνεργατισμού — οι ιδρυτές του συνεταιρισμού του Ροτσντέιλ στο Ηνωμένο Βασίλειο, ο Fourier στη Γαλλία, ο Mazzini στην Ιταλία και ο Raiffeisen στη Γερμανία — επιδίωξαν να βρουν τρόπους εξόδου από αυτήν την απελπιστική κατάσταση, όχι όμως μέσω της βοήθειας του κράτους, φιλανθρωπικής ή κοινωνικής στήριξης ή μέσω ταξικής πάλης.

Στην αναζήτησή τους για μία αποτελεσματική πηγή βοήθειας και για τη διαρκή βελτίωση των ατομικών καταστάσεων αυτοί οι σκαπανείς εστίασαν όλη τους την ενέργεια στην ιδέα της αυτοβοήθειας: ό,τι ένα άτομο δεν μπορεί να επιτελέσει μόνο του, μπορεί να το κάνει με συνδυασμένη προσπάθεια λέγοντας «ενωμένοι θα σταθούμε - χωρισμένοι θα πέσουμε». Αυτό υπήρξε μία απλή αλλά επαναστατική έννοια για εκείνους τους καιρούς. Αυτοβοήθεια, αυτοδιοίκηση, και ανάληψη ευθύνης για τις ίδιες τους τις τύχες ήσαν τα κύρια στοιχεία τα οποία οι θεμελιωτές της συνεταιριστικής κίνησης, εδώ και 150 χρόνια, διαμόρφωσαν σε παράγοντα που δεν μπορεί να αγνοείται στην

(*) Γενικός Γραμματέας της COGECA

οικονομική και κοινωνική πολιτική του σήμερα. Σάν «παιδιά της ανάγκης» οι συνεταιρισμοί μπήκαν στο μονοπάτι της επιτυχίας, μέσω της Ευρώπης, και στον κόσμο ολόκληρο. Το ερώτημα για το πώς και με ποιά νομική βάση αυτή η ιδέα μπορεί να εφαρμόζεται πιο αποδοτικά, αντιμετωπίστηκε πολύ διαφορετικά στις διάφορες χώρες.

Ακριβώς, όπως ο πλούτος και η ποικιλία των συνεταιριστικών ιδεών αντι-κατοπτρίζουν την ευρωπαϊκή πολιτιστική παράδοση, με τον ίδιο τρόπο και η συνεταιριστική νομοθεσία αναπτύχθηκε διαφορετικά σε διάφορες χώρες και επηρεάστηκε από οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες.

Άραγε εξακολουθεί να ισχύει την παραμονή του 21ου αιώνα η γνώση του 19ου; Τί σημασία έχει αυτό για το μέλλον; Δεν θα ήθελα αυτή τη στιγμή να δώσω μια διάλεξη για τη συνεταιριστική θεωρία και πρακτική. Εν τούτοις, μερικά σημαντικά γεγονότα μιλούν για την επικαιρότητα της συνεταιριστικής ιδέας στη σχέση της με το μέλλον της αγροτικής κοινωνίας.

Οι συνεταιρισμοί έχουν καταστεί ένα από τα πιο σημαντικά μοντέλα για οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη στον Τρίτο Κόσμο.

Η εμπειρία των συνεταιρισμών στη διάρκεια των 150 χρόνων ανάπτυξής τους στην Ευρώπη είναι ιδιαίτερα χρήσιμη και σχετική με τη διαδικασία προσαρμογής που εφαρμόζεται στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Μια σύντομη ματιά στις ανατολικές ευρωπαϊκές χώρες δείχνει ότι οι συνεταιρισμοί εκεί βιώνουν μιά αναγέννηση:

— Στη Σοβιετική Ένωση, η επαναδραστηριοποίηση πλήθους συνεταιριστικών δραστηριοτήτων αντιμετωπίζεται με ενδιαφέρον αλλά και με σκεπτικισμό.

— Στην Ουγγαρία, ως αποτέλεσμα της νέας πολιτικής και οικονομικής ελευθερίας, που προέκυψε όταν το κράτος έπαψε να μονοπωλεί την εθνική οικονομία, οι συνεταιρισμοί είναι σήμερα πολύ απασχολημένοι με την καθιέρωση των κανόνων και των λειτουργικών μηχανισμών που είχαν πριν, σε δημοκρατικούς καιρούς.

— Στην Πολωνία, η αναμόρφωση και αναδιάρθρωση των γεωργικών συνεταιρισμών στο πλαίσιο μιάς συνολικής αγροτικής στρατηγικής, που σχεδιάστηκε από τη Διεθνή Τράπεζα και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, έχει γίνει μιά από τις κορυφαίες προτεραιότητες του κράτους.

— Στην πρώην Ανατολική Γερμανία, η Γερμανική Οργάνωση Raiffeisen ανέλαβε με έντονη ενεργητικότητα την πρόκληση επανανάπτυξης των συνεταιριστικών δομών το ταχύτερο δυνατόν, μέσα σε μιά ελεύθερη οικονομική και κοινωνική τάξη πραγμάτων. Αυτές οι δομές είχαν φθαρεί στη διάρκεια σαράντα και πλέον χρόνων δικτατορίας.

Πώς μπορούμε κατά τον καλύτερο τρόπο να ορίσουμε μιά αγροτική συνεταιριστική επιχείρηση;

Ο αγροτικός συνεταιρισμός είναι μιά ιδιαίτερη μορφή δράσης. Είναι μιά ιδιωτική επιχείρηση που είναι εντελώς ανεξάρτητη από τις δημόσιες και κρατικές Αρχές και στην οποία θεμελιακό στοιχείο είναι η ελευθερία των γεωργών - μελών να γίνουν μέλη ή να αποχωρήσουν. Πρόκειται για μια ιδιωτική επιχείρηση, η οποία μέσω του συνδυασμού των ατομικών προσπαθειών των συνεταιρισμένων μελών (έκαστο των οποίων διατηρεί την οικονομική του ανεξαρτησία) στοχεύει στο να φέρει κοντά τους αγρότες και να τους υπηρετήσει σαν μιά οικονομική προέκταση των εκμεταλλεύσεών τους.

Αν και είναι μια ιδιωτική επιχείρηση, ο αγροτικός συνεταιρισμός έχει έναν πολύ διαφορετικό ρόλο από εκείνο των άλλων ιδιωτικών επιχειρήσεων, ως προς το ότι επιδιώκει ένα άριστο αποτέλεσμα για τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις που διασυνδέει — και ως εκ τούτου για αυτά τα ίδια τα συνεταιρισμένα μέλη — και ως προς το ότι επιδιώκει να προωθήσει τις οικονομικές δραστηριότητες των μελών του τα οποία είναι και υπεύθυνα για τη λειτουργία της επιχείρησης στη βάση δημοκρατικών κανόνων.

Οι παρακάτω κοινοί κανόνες διέπουν τους αγροτικούς συνεταιρισμούς και υποστηρίζονται από τη συνεταιριστική νομοθεσία ή/και τα καταστατικά των επί μέρους συνεταιρισμών:

1. Πλήρης ελευθερία για ίδρυση αγροτικών συνεταιρισμών και για συμμετοχή σε αυτούς.

2. Η αρχή της «ανοικτής θύρας» που ισχύει για την είσοδο, παραίτηση και διαγραφή μελών που έχει σκοπό την επικράτηση των οικονομικών συμφερόντων της ομάδος.

3. Τα μέλη αναλαμβάνουν μια οικονομική δέσμευση (δηλαδή με τη μορφή μερίδων) συνήθως σε αναλογία της οικονομικής τους συμμετοχής και στη βάση περιορισμένης ευθύνης.

4. Αμοιβαία βοήθεια μέσω της ένωσης των δυνάμεων όταν συνυπάρχουν πολλά ατομικά αλλά ομοειδή οικονομικά ενδιαφέροντα.

5. Η αρχή της αυτοδιαχείρισης (δηλ. τα ίδια τα μέλη διοικούν την επιχείρηση) αντικατοπτρίζεται στο γεγονός ότι τα μέλη έχουν ίσα εκλογικά δικαιώματα, είτε σύμφωνα με τον κανόνα «ένα άτομο - μία ψήφος» είτε στη βάση περιορισμένου δικαιώματος πολλαπλής ψήφου. Επίσης αντικατοπτρίζεται στο γεγονός ότι τα συνεταιρισμένα μέλη έχουν το δικαίωμα να εκλέγουν και να αποπέμπουν εκείνους που είναι υπεύθυνοι για τη διαχείριση και τον έλεγχο, οι οποίοι υποχρεούνται να λογοδοτούν στα μέλη κατά περιοδικά διαστήματα.

6. Συνεταιριστικοί έλεγχοι — η επιβεβαίωση εγγραφών και ο λογιστικός έλεγχος — από ένα εσωτερικό εποπτικό συμβούλιο ή από εξωτερικούς ελεγκτές.

7. Τα ετήσια πλεονάσματα διανέμονται ως επιστροφές με απόφαση των μελών, μεταξύ τους, με βάση τις εμπορικές τους συναλλαγές και σε γενικές γραμμές αφού δίδεται ένα περιορισμένο ποσό ως τόκος στο καταβληθέν κεφάλαιο, ενώ ένα ορισμένο μέρος του πλεονάσματος παρακρατείται για σκοπούς αυτοχρηματοδότησης, όπου αυτό είναι αναγκαίο.

8. Ο κανόνας της αποκλειστικότητας — υπάρχουν περιορισμοί στη συνεργασία (εφοδιασμό ή αγορές) με τρίτους.

Έτσι οι αγροτικοί συνεταιρισμοί αποτελούν εθελοντικές ενώσεις μεταξύ γεωργών και στοχεύουν, στα πλαίσια της οικονομίας της αγοράς, να επιτελούν μία ρυθμιστική λειτουργία προς το συμφέρον των μελών τους. Αποτελούν την προέκταση των επιχειρήσεων των συνεταιρισμένων μελών στην αγορά.

Η μορφή της προέκτασης αυτής είναι απαραίτητη λόγω του ότι η αγροτική παραγωγή συντελείται σε μονάδες οικογενειακής μορφής, οι οποίες μπορεί να λεχθεί ότι αποτελούν την ιδεώδη δομή από πλευράς παραγωγικότητας. Ως εκ τούτου η κοινωνία έχει συμφέρον να εξασφαλίσει ότι αυτός ο τύπος οικογε-

νειακής διαρθρωσης θα συνεχίσει να υπάρχει.

Εν τούτοις αυτή τούτη η οικογενειακή εκμετάλλευση έχει μιά εγγενή αδυναμία. Σε απομόνωση, ο παραγωγός είναι τελείως αδύναμος έναντι των άλλων εταίρων της αγοράς και βρίσκεται στο έλεος των οικονομικών δυνάμεων. Οι παραγωγοί είναι υποχρεωμένοι να φτιάξουν μιά ομάδα προκειμένου να επιτύχουν μιά ορισμένη ισορροπία και αυτό συγχρόνως βοηθά να αποφευχθεί η μονοπώληση της αγοράς.

2. Διαρθρωτική Ανάπτυξη και Κοινωνικο - Οικονομική σημασία των Αγροτικών Συνεταιρισμών

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα συγκροτήθηκε πριν 30 και πλέον χρόνια.

Στην περίοδο που μεσολάβησε:

— Ο αριθμός των αγροτικών συνεταιρισμών μειώθηκε σχεδόν κατά τα 2/3 σε περίπου 40.000 οργανώσεις.

— Ο αριθμός των μελών τους έφτασε τα 12 εκατ. Με ένα συνολικό αριθμό αγροτών 8 εκατ. αυτό σημαίνει ότι οι περισσότεροι από αυτούς είναι μέλη σε περισσότερους από ένα κυρίως εξειδικευμένους συνεταιρισμούς.

— Ο συνολικός κύκλος εργασιών των αγροτικών μας συνεταιρισμών αυξήθηκε με έναν πολύ πιο ταχύ ρυθμό απ' ότι το σύνολο της αξίας της γεωργικής παραγωγής. Αυτή την στιγμή ανέρχεται σε περίπου 200 δισ. ECU.

— Ο αριθμός των εργαζομένων σε αγροτικούς συνεταιρισμούς έχει περισσότερο από διπλασιαστεί: ανέρχεται σήμερα σε περίπου 700.000 άτομα.

— Κατά μέσο όρο οι συνεταιρισμοί ελέγχουν τώρα μεταξύ 60-70% όλων των μεταποιημένων και διατιθέμενων στην αγορά γεωργικών προϊόντων.

— 60% όλων των εισροών που χρειάζονται οι αγρότες τα προμηθεύουν σήμερα οι συνεταιρισμοί.

— Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί εξάγουν σήμερα πλέον του ημίσεος όλων των αγροτικών προϊόντων και τροφίμων που παράγονται στην Κοινότητα.

— Προσφέρουν ένα μεγάλο φάσμα υπηρεσιών στους γεωργούς και τον αγροτικό πληθυσμό.

— Συνεισφέρουν στη διατήρηση και ανάπτυξη της οικονομικής και κοινωνικής ζωής των αγροτικών μας περιοχών.

Το μερίδιο της αγοράς που ελέγχεται από τους αγροτικούς συνεταιρισμούς στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, τόσο στην επεξεργασία και εμπορία όσο και στις εισροές, διαφέρει από τομέα σε τομέα και από χώρα σε χώρα.

Μιά ματιά στο συνολικό αριθμό των συνεταιρισμών σε σχέση με το ύψος του κύκλου εργασιών τους δείχνει ενδιαφέρουσες δομικές διαφορές ανάμεσα σε επί μέρους χώρες. Για παράδειγμα, 10 εκατομμ. ECU ανά συνεταιρισμό στη Γαλλία, 55 εκατ. ECU στη Δανία, 36 εκατ. ECU στην Ολλανδία, 34 εκατ. ECU στην Ιρλανδία, 6 εκατ. ECU στη Γερμανία.

Η οικονομική ανάπτυξη των συνεταιρισμών χαρακτηρίζεται από ορθολογισμό, εξειδίκευση και συγκέντρωση. Αυτό ενθαρρύνεται και επιταχύνεται στο μέγιστο δυνατό βαθμό με τη δημιουργία και την ολοκλήρωση της Κοινής Αγοράς με τις συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες ανταγωνισμού.

Σήμερα είναι φανερό ότι η διαφοροποιημένη φύση της Ευρωπαϊκής Γεωργίας στις επιμέρους χώρες θα ήταν αδιανόητη χωρίς την καθοριστική συνδρομή των αγροτικών συνεταιρισμών στην υπόθεση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών.

3. Η πολιτική των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και η Νομοθεσία η σχετική με τους Αγροτικούς Συνεταιρισμούς

Η Συνθήκη της Ρώμης αποτελεί το Σύνταγμα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και περιέχει τις βασικές νομικές διατάξεις για τη διαμόρφωση και περαιτέρω ανάπτυξη των διαφόρων πολιτικών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Επίσης ορίζει τους στόχους και τις αρχές της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ).

Αλλά η Συνθήκη αυτή δεν αναφέρει τους αγροτικούς συνεταιρισμούς ως την προέκταση των αγροτών και των οικογενειακών γεωργικών εκμεταλλεύσεων τους ή ως ένα πιθανό όργανο το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί επιτυχώς για την εφαρμογή της ΚΑΠ.

Η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων δεν θεώρησε ποτέ τους συνεταιρισμούς ως έναν προνομιούχο εταίρο. Αντιθέτως, επισήμως έχει πάντα πάρει μία αυστηρά ουδέτερη στάση έναντι των διαφόρων τύπων επιχειρήσεων. Είναι δύσκολο να εκτιμηθεί εάν αυτό οφείλεται στην ετερογενή δομή και νομική υπόσταση των αγροτικών συνεταιρισμών στις διάφορες χώρες ή εάν αυτή η στάση είναι αποτέλεσμα της πίεσης που ασκήθηκε στην Επιτροπή από μή συνεταιριστικές Ευρωπαϊκές Οργανώσεις, που αντιπροσωπεύουν τον τομέα του εμπορίου ή της βιομηχανίας τροφίμων. Ίσως κάποια αδράνεια από πλευράς των Οργανώσεων των αγροτών στην Κοινότητα να έπαιξε κάποιο ρόλο επίσης.

Αν και στους συνεταιρισμούς δεν δόθηκε κάποια προτίμηση με νομική κατοχύρωση και παρά το γεγονός ότι η έννοια του «συνεργατισμού» δεν χρησιμοποιήθηκε ποτέ στο σχετικό κανονισμό, εν τούτοις δόθηκε στους συνεταιρισμούς κάποια «de facto» προτίμηση το 1962, όταν ένας κανονισμός προέβλεψε την εξαιρεση, από την απαγόρευση που περιλαμβάνεται στο άρθρο 85 της Συνθήκης (συμφωνίες που εμποδίζουν, περιορίζουν ή στρεβλώνουν τον ανταγωνισμό), σε «ενώσεις γεωργών» που υπογράφουν συμφωνητικά σχετικά με την πώληση των προϊόντων τους.

Από το 1964, οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες ακολούθησαν μία πολιτική διάρθρωσης της αγοράς, που προσφέρει επενδυτική βοήθεια σε επιχειρήσεις μεταποίησης και εμπορίας αγροτικών προϊόντων. Καθώς στα πλαίσια του σχετικού κανονισμού, αυτές οι ενισχύσεις πρέπει να ωφελούν τους αγρότες, είναι λογικό οι συνεταιρισμοί να γίνονται οι κύριοι αποδέκτες του μεγαλύτερου μεριδίου αυτών των επιδοτήσεων. Σε σχέση με αυτό θα ήθελα να τονίσω ότι η COGECA έχει παίξει ένα σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση αυτής της Ευρωπαϊκής Κοινοτικής Πολιτικής, αφού συμμετείχαμε στην προετοιμασία των σχεδίων των Κανονισμών πριν ακόμη γίνουν επίσημες προτάσεις.

Στην αρχή της δεκαετίας του '60 διαμορφώθηκε η έννοια των «Ομάδων Παραγωγών», η οποία και εφαρμόστηκε από τότε στη Γαλλία και τη Γερμανία. Αυτό σημαίνει ότι οι αγρότες που σχηματίζουν Ενώσεις (ομάδες) για ένα συγκεκριμένο προϊόν, το οποίο αποφασίζουν να παράγουν σε περιορισμένη ποσότητα και σε σαφώς προσδιορισμένη ποιότητα δικαιούνται να λαμβάνουν

ενισχύσεις αρχικής συγκρότησης και επενδύσεων.

Αυτή η έννοια εισήχθη με δυο τρόπους στην ΚΑΠ και περιλαμβάνεται σε αντίστοιχους κανονισμούς της Ευρωπαϊκής Κοινότητας:

Πρώτον, υπάρχουν πέντε συστήματα οργάνωσης αγοράς (για φρούτα και λαχανικά, λυκίσκο, έλαια και λίπη, μεταξοσκώληκες και αλιεία), στα οποία οι Ομάδες Παραγωγών έχουν αναλάβει ορισμένες λειτουργίες οργάνωσης και ρύθμισης της αγοράς.

Δεύτερον, μετά 13 χρόνια σημαντικής προσπάθειας, εγκρίθηκε το 1978 ένας κοινοτικός κανονισμός για τις Ομάδες Παραγωγών, αλλά η εφαρμογή του περιορίζεται μόνο σε ορισμένες μειονεκτικές περιοχές και συγκεκριμένα προϊόντα της Κοινότητας.

Είναι ενδιαφέρον να γνωρίζει κανείς ότι στη Γαλλία και στη Γερμανία, περίπου 75% όλων των υφισταμένων Ομάδων Παραγωγών λειτουργούν εντός των πλαισίων υφισταμένων συνεταιριστικών δομών.

Υπάρχουν ενδείξεις ότι η παρούσα ουδέτερη στάση της Κοινότητας γρήγορα θα ανήκει στο παρελθόν. Έχει δείξει ενδιαφέρον για τους εργατικούς και τους παραγωγικούς συνεταιρισμούς από τις αρχές της δεκαετίας του '80 λόγω της πολιτικής της για την απασχόληση. Μπορούμε επίσης να πούμε ότι το φαινόμενο «Συνεταιρισμοί» έχει αυξήσει την σημασία του στην πολιτική αναπτυξιακής βοήθειας τα τελευταία χρόνια.

Στο μέλλον θα επιθυμούσαμε η Ευρωπαϊκή Κοινοτική πολιτική της Επιτροπής να δημιουργήσει ένα πλαίσιο περισσότερο ευνοϊκό και κατάλληλο γενικώς για τους συνεταιρισμούς και ειδικότερα για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς από ό,τι κατά το παρελθόν.

Ως εκ τούτου εναποθέτουμε τις ελπίδες μας στην νέα Γενική Διεύθυνση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία πρέπει να αναπτύξει κατάλληλες πολιτικές για ορισμένες ομάδες και τύπους επιχειρήσεων που θα καταστήσουν δυνατή την περαιτέρω ανάπτυξή τους στη συνεχώς περισσότερο ανταγωνιστική Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά. Ένα Τμήμα αυτής της νέας Γενικής Διεύθυνσης είναι υπεύθυνο για συνεταιριστικά ζητήματα.

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό ότι οι συνεταιρισμοί της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, πράγματι όλες οι συνεταιριστικές οργανώσεις από όλο το ευρύ φάσμα των οικονομικών τομέων, αναμένουν μιά επίσημη νομοθετική πρόταση για ένα Καταστατικό Ευρωπαϊκού Συνεταιρισμού.

Από τη στιγμή που θα υφίσταται αυτό το Καταστατικό Ευρωπαϊκού Συνεταιρισμού, ως ιδιαίτερο Ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο, η εθνική συνεταιριστική νομοθεσία θα επεκταθεί και η διασυννοριακή συνεργασία, ανάμεσα σε διάφορες συνεταιριστικές επιχειρήσεις, θα υποστηριχθεί και διευκολυνθεί, διατηρώντας παράλληλα τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της συνεταιριστικής επιχείρησης.

Θα μπορούσε κάποιος να ρωτήσει για τη στάση των άλλων Οργάνων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και ιδιαίτερα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο απασχολείται με το θέμα των συνεταιρισμών από τις αρχές της δεκαετίας του '80. Έχει 518 απ' ευθείας εκλεγμένα μέλη από όλες τις 12 χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και επηρεάζει ιδιαίτερα τις αποφάσεις που αφορούν την πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Τον Απρίλιο του 1983 ενέκρινε ένα ψήφισμα για την σημασία των συνεταιρι-

σμών στην οικονομία και την κοινωνία. Ζήτησε από την Επιτροπή να λάβει υπόψη τον κυρίαρχο ρόλο αυτού του ειδικού τύπου επιχείρησης.

Ένα δεύτερο ψήφισμα εγκρίθηκε τον Ιούλιο του 1987 αναφερόμενο ειδικότερα στη συμβολή των συνεταιρισμών για τη διατήρηση και περαιτέρω ανάπτυξη περιφερειών ιδιαίτερα σε μειονεκτικές περιοχές. Τέλος ένα ψήφισμα εγκρίθηκε τον Οκτώβριο 1988, σχετικά με τις πολύτιμες δυνατότητες της συνεταιριστικής εμπειρίας και της δυναμικής συμβολής της για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Πολιτικής για την Αναπτυξιακή βοήθεια.

Πριν λίγους μήνες μια υπο-ομάδα για τους συνεταιρισμούς συστάθηκε εντός των κόλπων της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής — το αντιπροσωπευτικό σώμα όλων των κοινωνικο-οικονομικών ομάδων, το οποίο έχει ένα συμβουλευτικό ρόλο στην νομοθετική διαδικασία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Αυτό το όργανο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας έχει μεγάλο αριθμό συνεταιριστικών στελεχών και έχει κι αυτό επίσης δείξει σημαντικά θετική στάση έναντι των συνεταιρισμών στη δεκαετία του '80. Η εκτεταμένη τεκμηρίωσή του σε θέματα ευρωπαϊκών συνεταιρισμών αποτελεί μαρτυρία αυτού του γεγονότος.

4. Ο ρόλος της COGECA ως προς την επεξεργασία και εφαρμογή των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας

Ο κύριος τομέας ευθύνης της COGECA είναι να εκπροσωπεί αποτελεσματικά τα συμφέροντα των αγροτικών συνεταιρισμών στα όργανα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Για την COGECA αυτό σημαίνει συμβολή στη διαμόρφωση κοινής άποψης, κάτι που συχνά απαιτεί συμβιβασμούς σε ένα ευρύ φάσμα κοινοτικών πολιτικών πριν αυτές τελικά υιοθετηθούν. Μέχρι τώρα η αγροτική πολιτική υπήρξε, παραδοσιακά, το πιο σημαντικό ανικείμενο αυτής της δράσης.

Οι αντικειμενικοί στόχοι και μέθοδοι της εργασίας μας σχεδιάζονται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να κάνουν το νομοθετικό έργο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και όλα τα σχετικά μέτρα εφαρμόσιμα, πρακτικά και χρήσιμα για τις συνεταιριστικές επιχειρήσεις.

Κατ' αυτόν τον τρόπο δημιουργούνται οι καλύτερες συνθήκες πλαισίου για επιτυχείς συνεταιριστικές δραστηριότητες, που βρίσκονται σε αρμονία με τα συμφέροντα των μελών τους.

Αναφορικά με την αγροτική πολιτική, η COGECA δίδει βασικά την ευθύνη επιλογής από τις εναλλακτικές πολιτικές στην αδελφή οργάνωση COPA, η οποία είναι η ευρωπαϊκή σύνθεση όλων των εθνικών επαγγελματικών οργανώσεων των αγροτών και η φωνή των αγροτών στην κοινότητα.

Εν τούτοις αποτελεί καθήκον της COGECA να καταστήσει σαφείς στους πολιτικούς, που έχουν σχέση με τη γεωργία, τις ανησυχίες και τα προβλήματα που απασχολούν τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, αφού το εισόδημα των γεωργών επηρεάζεται, τελικά, κυρίως από τα οικονομικά αποτελέσματα της αγοράς στην οποία οι συνεταιρισμοί παίζουν ένα σημαντικό ρόλο.

Η συμπληρωματική φύση των δραστηριοτήτων της COGECA και της COPA διαπιστώνεται όχι μόνο από το γεγονός ότι έχουν κοινή γραμματεία στις Βρυξέλλες τα τελευταία 25 χρόνια, με ένα προσωπικό 55 ατόμων, αλλά και

από το γεγονός ότι οι εμπειρογνώμονες αμφοτέρων των οργανώσεων είναι εκπρόσωποι των εθνικών τους οργανώσεων και μετέχουν σε περισσότερες από 40 κοινές ομάδες εργασίας και διαμορφώνουν κοινές θέσεις για COPA/COGECA.

Ο Πρόεδρος της COGECA συχνά παίρνει μέρος στις συνεδριάσεις του Προεδρείου της COPA. Τα Διοικητικά Συμβούλια των COPA και COGECA συνεργάζονται σε μια Συντονιστική Επιτροπή. Κοινές συζητήσεις πραγματοποιούνται συχνά με τους Επιτρόπους της Κοινότητας, καθώς επίσης και διαβουλεύσεις με Ευρωβουλευτές.

Η συνεργασία μεταξύ COPA και COGECA φαίνεται από τις κοινές εκπροσώπησεις των δύο οργανώσεων στις δημόσιες Αρχές, όπως συμβαίνει στις περιπτώσεις πολυαριθμων Δελτίων Τύπου.

(Περισσότερες πληροφορίες υπάρχουν σε φυλλάδιο της COGECA, όπου παρέχονται περισσότερες πληροφορίες για την οργάνωση και λειτουργική δομή των Ευρωπαϊκών Συνεταιρισμών).

5. Η αναμόρφωση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής

και οι επιπτώσεις της στους Αγροτικούς Συνεταιρισμούς

Από τον Ιούλιο 1991 οι αγρότες και οι αγροτικοί συνεταιρισμοί αντιμετώπισαν τις προτάσεις της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για την αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Η COPA και η COGECA τις έχουν απορρίψει, όπως επίσης έκαναν και οι Υπουργοί Γεωργίας των περισσότερων χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Αυτές οι προτάσεις διαφέρουν πλήρως από την πολιτική που ακολουθείται σήμερα, στην οποία οι τιμές και οι αγορές αποτελούν ουσιαστικά στοιχεία για τη διαμόρφωση του εισοδήματος των γεωργών. Απειλούν σοβαρά τη διασφάλιση των γεωργικών εισοδημάτων και την ανταγωνιστικότητα και επιβίωση των οικογενειακών γεωργικών εκμεταλλεύσεων, χωρίς να λύνουν τα προβλήματα των γεωργών με χαμηλό εισόδημα.

Επίσης θέτουν σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα και ανταγωνιστικότητα των αγροτικών συνεταιρισμών και ως εκ τούτου εκείνη των αγροτικών περιοχών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Επιπλέον, οι προτάσεις θα οδηγήσουν σε μια σημαντική αύξηση των δαπανών του προϋπολογισμού, χωρίς να υπάρξει οποιαδήποτε εγγύηση για την καταβολή τους από την Κοινότητα σε διαρκή βάση. Ως εκ τούτου, η προσέγγιση αυτή από μέρους της Επιτροπής δεν μπορεί παρά να εντείνει περισσότερο την ανησυχία όλων των γεωργών στην Κοινότητα ως προς το μέλλον τους.

Επιπροσθέτως, όταν προτείνει μιά σημαντική μείωση τιμών, στην πραγματικότητα η Επιτροπή, χωρίς καμμία αντισταθμιστική ενέργεια από τους λοιπούς εταίρους της GATT, μονομερώς εγκαταλείπει τους στόχους και τις θέσεις της για τις διαπραγματεύσεις της GATT.

Αντιθέτως είναι εξαιρετικά καίριο το να διατηρήσει αυτούς τους στόχους στην GATT, ιδιαίτερα την επανεξισορρόπηση και την πρόσβαση στις εξωτερικές αγορές, εάν η Κοινότητα θέλει να βρίσκεται σε θέση να εφαρμόζει μια ισόρροπη και συνεπή αγροτική πολιτική τόσο μέσα στην Κοινότητα όσο και σε σχέση με τρίτες χώρες, η οποία πολιτική θα λαμβάνει υπόψη όχι μόνο τον οικονομικό

ρόλο της γεωργίας αλλά επίσης τη σημαντική συμβολή που μπορεί να προσφέρει στην προστασία των αγροτικών περιοχών και του περιβάλλοντος.

Οι ευρωπαϊκές επαγγελματικές οργανώσεις των αγροτών και οι ομοσπονδίες των αγροτικών συνεταιρισμών είναι υπέρ της αναμόρφωσης, υπό την προϋπόθεση ότι αυτή θα βασίζεται με ισόρροπο και συνεπή τρόπο σε ορισμένες αρχές που είναι οι εξής:

— Η αρχή της επίτευξης πρέπει να ληφθεί υπόψη, έτσι ώστε να διαμορφωθούν στέρεες οικονομικές προοπτικές για την γενιά των νέων γεωργών.

— Οι τιμές παραγωγού πρέπει να είναι εγγυημένες μέσω αποτελεσματικού ποσοτικού ελέγχου και εποπτείας, ενώ όλοι οι γεωργοί θα αναλάβουν το μερίδιό τους στην ευθύνη.

— Η δασμολογική προστασία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας πρέπει να παραμείνει ανέπαφη και το πρόβλημα των υποκατάστατων προϊόντων πρέπει να λυθεί.

— Οι εταίροι της GATT πρέπει επίσης να αναλάβουν την εφαρμογή κατάλληλων μέτρων προκειμένου να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα των πλεονασματικών αγορών.

— Η άμεση μεταφορά εισοδήματος πρέπει να συμπληρώνει την πολιτική τιμών και αγορών, ιδιαίτερα προκειμένου να καταστήσει τις διαρθρωτικές μεταβολές κοινωνικά αποδεκτές και να αποζημιώσει για μειονεκτήματα των αγροτικών περιοχών. Επιτεύγματα στη διατήρηση του αγροτικού περιβάλλοντος πρέπει να ανταμείβονται επαρκώς.

— Ανανεώσιμες πρώτες ύλες πρέπει να υποστηρίζονται ενεργά, σύμφωνα με τις περιβαλλοντικές ανάγκες.

Θα ήθελα να επεξεργασθώ για λίγο το θέμα των προβλεπομένων συνεπειών της σημερινής πολιτικής για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς.

Η περιοριστική γεωργική πολιτική που ακολουθήθηκε για χρόνια, νέες τεχνικές και δαπανηρές τεχνολογικές καινοτομίες καθώς επίσης και η επιταχυνόμενη συγκέντρωση του εμπορίου, των διανομών και των αγροτοβιομηχανικών τομέων, έχουν, μαζί με την επερχόμενη ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς επί αρκετό καιρό τώρα, θέσει τους αγροτικούς συνεταιρισμούς κάτω από ηυξημένη πίεση.

Η επιδιωκόμενη αναμόρφωση και οι υπερβολικές παραχωρήσεις που έγιναν στην GATT, χωρίς να υπάρξει οποιοδήποτε αντιστάθμισμα, θα καταστρέψουν σε μεγάλο βαθμό τις προσπάθειες που έκαναν και οι γεωργοί για να διασφαλίσουν και να βελτιώσουν τα εισοδήματά τους στον συνεταιριστικό τομέα, δηλαδή στη μεταποίηση και εμπορία των προϊόντων τους — προσπάθειες να ενισχύσουν την αυξημένη αξία των προϊόντων τους.

Περαιτέρω μείωση τιμών, περιορισμοί παραγωγής και συνεχιζόμενη αποδυνάμωση των μηχανισμών διαχείρισης της αγοράς θα επιταχύνει τη διαδικασία συρρίκνωσης και θα μειώσει περαιτέρω τον αριθμό των οικογενειακών γεωργικών εκμεταλλεύσεων που συνεχίζουν να παράγουν, επηρεάζοντας έτσι αρνητικά τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, πιθανόν και πάλι σε βάρος των αγροτών.

Σε όλες τις περιοχές, η πίεση στη γεωργική παραγωγή και τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις θα είναι καταστροφική και θα ενεργοποιήσει μιά αλυσιδωτή αντίδραση στους συνεταιρισμούς και τελικά στην οικονομική κατάσταση των γεωργών: χαμηλότερος κύκλος εργασιών, ανεπαρκώς αξιοποιημένες δυναμικό-

τητες, μεγαλύτερες σταθερές δαπάνες, μεγαλύτερο κόστος για τους λοιπούς παραγωγούς, μειωμένες οικονομικές συνεισφορές από μέλη και πιθανόν μειωμένη συμμετοχή μελών. Δυστυχώς μιά μείωση του αριθμού μελών σημαίνει επίσης μείωση κεφαλαίου και κατ' ακολουθία ηυξημένα προβλήματα χρηματοδότησης για τους συνεταιρισμούς.

Παράλληλα ο ανταγωνισμός της αγοράς αυξήθηκε και οι απαιτήσεις των μελών από τους συνεταιρισμούς έχουν επίσης μεγαλώσει.

Για τους συνεταιρισμούς η μόνη διέξοδος από την κατάσταση αυτή είναι η βελτίωση της αποτελεσματικότητάς τους. Αυτό το κάνουν, μεταξύ άλλων, με:

— Ορθολογισμό, δηλαδή με τη μείωση του κόστους μέσω συνεχούς βελτίωσης της οργάνωσης τους και του εξοπλισμού τους.

— Είσοδο σε νέες υποσχόμενες περιοχές δραστηριότητας.

— Χρησιμοποίηση όλων των συνεργιστικών παραγόντων, που τους βοηθούν να συνεργασθούν με διαφόρους τρόπους.

— Προσαρμογή των επιχειρηματικών τους δομών και ιδιαίτερα με τη διασύνδεσή τους σε μεγαλύτερες μονάδες.

Ενόψει της ειδικής φύσης των συνεταιρισμών ως ενώσεων προσώπων, οι τρέχουσες εξελίξεις μπορεί να θέσουν σε σοβαρό κίνδυνο τις σχέσεις μεταξύ των συνεταιρισμών και των μελών τους, που είναι κυρίως γεωργοί οικογενειακής μορφής.

Η COGECA επανειλημμένα έχει απαιτήσει από τους πολιτικούς ηγέτες να αντιληφθούν σαφέστερα το γεγονός ότι οι αποφάσεις για τη γεωργική πολιτική επεκτείνονται πολύ πέρα της γεωργικής εκμετάλλευσης και έχουν σημαντική επίδραση στις οικονομικές δραστηριότητες, ιδιαίτερα σε εκείνους τους τομείς όπου εμπλέκονται οι αγροτικοί συνεταιρισμοί.

Συνεπεία αυτού, αποφάσεις που αφορούν τη διαχείριση της αγοράς και που επηρεάζουν τις οικονομικές επιχειρήσεις που διοικούνται από αγρότες στους συνεφείς τομείς, στην πραγματικότητα θέτουν τους αγρότες κάτω από πρόσθετη πίεση.

Καθώς οι εν λόγω βιομηχανίες όλο και περισσότερο συνεισφέρουν στη διασφάλιση και βελτίωση του αγροτικού εισοδήματος, πρέπει να επιδιώκονται τα ακόλουθα μέτρα:

α) Όταν παίρνονται μέτρα για να εξουδετερώσουν τις απώλειες εισοδήματος που υφίστανται οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις, ως αποτέλεσμα περιορισμών της παραγωγής, πρέπει επίσης να λαμβάνονται μέτρα αποζημίωσης για τις συνεταιριστικές δραστηριότητες των γεωργών, έτσι ώστε να τους βοηθήσουν να προβούν στις αναγκαίες προσαρμογές.

β) Δεδομένου ότι πρόκειται για οργανώσεις των οποίων οι επιχειρηματικές δραστηριότητες και επενδύσεις απαιτούν μακροχρόνιο σχεδιασμό, οι όποιες αναγκαίες προσαρμογές πρέπει να γίνουν σταδιακά, έτσι ώστε οι επιχειρήσεις να προσανατολισθούν στη βάση προβλέψιμων και σαφών παραγόντων και ως εκ τούτου να αποφύγουν να βρίσκονται συνεχώς σε αναταραχή από ξαφνικές αλλαγές.

γ) Οι παράγοντες της αγοράς και μεταξύ άλλων οι συνεταιρισμοί πρέπει να ερωτώνται πολύ περισσότερο απ' ό,τι στο παρελθόν και η ειδική γνώση τους πάνω σε θέματα διαχείρισης αγοράς καθώς και η εμπειρία τους πρέπει να αξιοποιείται σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό.

6. Σημερινές και μελλοντικές προκλήσεις

για τους Αγροτικούς Συνεταιρισμούς

Η αναμόρφωση της αγροτικής πολιτικής είχε ξεκινήσει υπό περιορισμένη μορφή από το 1984.

Χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα από ποσοτώσεις στο γάλα, μια περιοριστική πολιτική τιμών, κανόνες μέγιστης εγγυημένης ποσότητας για φυτικά προϊόντα (σταθεροποιητές), καθώς επίσης και από σταδιακή μείωση της παρέμβασης και όλα αυτά έχουν δηλωθεί ως προϋποθέσεις για την ολοκλήρωση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς.

Ως εκ τούτου οι συνθήκες πλαίσιο για τα παραπάνω απαιτούν από τις αγροτικές επιχειρήσεις «περισσότερο εμπόριο», «περισσότερο ανταγωνισμό» και «περισσότερη διαρθρωτική αλλαγή».

Οι επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις παίζουν ένα πολύ σημαντικότερο ρόλο από ό,τι έπαιζαν στο παρελθόν. Ακριβώς όπως ο μικρο-επεξεργαστής είναι σημαντικός στην τεχνολογική πρόοδο σήμερα, έτσι και το ζωντανό κύτταρο θα είναι σημαντικό για την πρόοδο αύριο. Όπως οι κλάδοι της Χημείας και Φυσικής χαρακτήρισαν τον 20ό αιώνα έτσι και η βιοτεχνολογία θα ταυτιστεί με τον 21ο και κανένας τομέας δεν θα επηρεαστεί περισσότερο από αυτή την επαναστατική εξέλιξη από ό,τι ο κλάδος της γεωργίας.

Στο μέλλον ερεθίσματα για ανάπτυξη δεν θα προέρχονται πλέον από τη γεωργία και τη βιομηχανία, όπως γινόταν στο παρελθόν αλλά από τον τρίτο-γενή τομέα.

Αυτός ο ποικιλόμορφος τομέας των υπηρεσιών θα αποτελέσει την κινητήρια δύναμη ανάπτυξης και σε μερικές χώρες ήδη αντιπροσωπεύει 70% της συνολικής αξίας της παραγωγής της γεωργικής βιομηχανίας.

Η όλη διάσταση της αγοράς αλλάζει αισθητά τόσο από την κάθετη άποψη, με άλλα λόγια μέσω ενός συνδυασμού αγαθών, υπηρεσιών και χρηματοδοτικών διευθετήσεων, όσο και από την οριζόντια άποψη μέσω επέκτασης της διεθνοποίησης.

Σημαντικές αλλαγές λαμβάνουν χώρα στις αγορές των αγροτικών προϊόντων και τροφίμων:

— Δεν υπάρχει πλέον η δυνατότητα αύξησης της ζήτησης των τροφίμων, όσον αφορά τις ποσότητες τουλάχιστον για τις αξιόχρεες αγορές και για το δασικό και βιομηχανικό κόσμο. Όμως πραγματοποιούνται αισθητές αλλαγές στα συστατικά των τροφίμων όσον αφορά τις ποιότητες, ως αποτέλεσμα της διαφοροποιημένης ζήτησης των καταναλωτών.

— Οι βασικές εξαγωγικές χώρες δίνουν μάχη εναντίον των συνεχώς μειούμενων τιμών στη διεθνή αγορά, που επηρεάζονται επίσης από διεθνείς συμφωνίες, όπως της GATT. Οι συνθήκες ανταγωνισμού καθορίζονται όλο και πιο πολύ από συναλλαγματικούς χειρισμούς ή από νέες πολιτικές και πρακτικές εξαγωγών.

— Ανακύπτουν νέες δυνατότητες για βιομηχανικές χρήσεις γεωργικών πρώτων υλών — είτε για τον τομέα ενέργειας, τη χημική βιομηχανία ή για τη βιομηχανία καλλυντικών — αλλά η μελλοντική ανάπτυξη στον τομέα αυτό δεν μπορεί να εκτιμηθεί ακόμα.

— Πρόοδος και διαφοροποίηση συμβάλλουν στην τεχνολογική εξέλιξη, η

οποία δημιουργεί ένα ευρύ φάσμα προϊόντων και μια διεθνοποίηση των προτύπων διατροφής.

— Η επέκταση των αποθηκευτικών χώρων, των εμπορικών κέντρων και μια αυξανόμενη συγκέντρωση σε διεθνικά συγκροτήματα κατέστησε τη λειτουργία της διανομής κυρίαρχη μέσα στο χώρο της αγοράς.

Για παράδειγμα στις Ηνωμένες Πολιτείες τα Super Markets πωλούν 70% του συνόλου των πωλουμένων τροφίμων, ενώ στην Ολλανδία το ποσοστό αυτό ανέρχεται σε 50%. Στη Σουηδία εννέα εμπορικά κέντρα εξυπηρετούν το 90% της συνολικής ζήτησης. Στη Γαλλία, την Ολλανδία και την Ελβετία περίπου 70% της ζήτησης καλύπτεται από δέκα κέντρα.

Θα ήθελα να σας δώσω μια ακόμα συνοπτική σύγκριση σε σχέση με τον τομέα των αγρο-τροφίμων: Οι 20 μεγαλύτερες πολυεθνικές επιχειρήσεις έχουν αθροιστικά κύκλο εργασιών 220 δισ. ECU, οι 20 μεγαλύτερες εμπορικές επιχειρήσεις στην Ευρώπη έχουν 170 δισ. ECU και οι 20 μεγαλύτεροι συνεταιρισμοί στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα αντιπροσωπεύουν μόνο 35 δισ. ECU.

Όλες οι επιχειρήσεις, συνεταιρισμοί και μη συνεταιριστικές επιχειρήσεις, βρίσκονται εκτεθειμένες σ' αυτές τις απαιτήσεις και πραγματικότητες της αγοράς. Ο συνεταιρισμός έχει ειδικά χαρακτηριστικά επιχείρησης και ειδικές σχέσεις με τα μέλη του. Το αποτέλεσμα είναι ότι είναι πολύ πιο δύσκολο για τους συνεταιρισμούς να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της αγοράς.

Υπάρχουν δύο βασικά ερωτήματα που αφορούν τους συνεταιρισμούς:

1. Θα βρίσκονται άραγε οι συνεταιρισμοί στο μέλλον σε θέση να επιδιώκουν τους στόχους τους με βάση τη μεγάλη κλίμακα, όπως οι επιχειρήσεις της αγρο-βιομηχανίας και οι επιχειρήσεις των σύγχρονων υπηρεσιών;

2. Ποιά δραστήρια, δυναμική και ενισχυτική πολιτική πρέπει να κυριαρχεί από πλευράς κυβερνήσεων και Ευρωπαϊκής Κοινότητας, έτσι ώστε οι προσπάθειες που γίνονται από πλευράς αγροτικών συνεταιρισμών να είναι μακροχρόνια καρποφόρες;

Τα τελευταία τριάντα χρόνια οι αγροτικοί συνεταιρισμοί στην ΕΟΚ, που αριθμούν περίπου 40.000, έχουν καταλάβει μιά σημαντική θέση στην οικονομία.

Ενθαρρύνθηκαν από την ίδρυση και ανάπτυξη της Κοινής Αγοράς και επίσης από ορθολογισμό, εξειδίκευση και συγκέντρωση. Υπάρχουν ορισμένες χώρες, όπου ο δυναμισμός αυτός είναι ιδιαίτερα φανερός.

Σε ορισμένες περιπτώσεις οι συνεταιρισμοί επιμέρους χωρών έχουν προχωρήσει σε διασυνοριακή συνεργασία σε ευρωπαϊκό ή διεθνές επίπεδο.

— Η INTRADE λειτούργησε επιτυχώς σαν μια συνένωση Ευρωπαϊκών, Αμερικανικών και Καναδικών συνεταιρισμών στη διεθνή αγορά δημητριακών, ελαιούχων σπόρων και ζωοτροφών.

— Πριν μερικά χρόνια, κεντρικοί συνεταιρισμοί από δέκα διαφορετικές χώρες συνεργάστηκαν στην FERTRADE και δημιούργησαν μιά πολυεθνική συνεταιριστική εταιρεία κοινής διαπραγμάτευσης για εμπορία λιπασμάτων.

— Μερικές Ευρωπαϊκές κεντρικές συνεταιριστικές οργανώσεις έχουν συνδεθεί στην ANIMEDICA INTERNATIONAL, προκειμένου να αγοράζουν από κοινού φαρμακευτικά συστατικά ζωοτροφών.

— Μια κεντρική συνεταιριστική οργάνωση από τη Νότια Γερμανία συνεργάστηκε με μια γαλλική επιχείρηση παραγωγής γενετικού υλικού, προκειμένου

να ιδρύσουν μιά θυγατρική εταιρεία πώλησης σπόρων αραβοσίτου.

— Η COLTIVA, ένας όμιλος ιταλικών συνεταιρισμών παραγωγών κρασιού, εργάστηκε σε στενή συνεργασία με άλλες ευρωπαϊκές και διεθνείς επιχειρήσεις και βρίσκεται στο σημείο να γίνει ο πρώτος παραγωγός και εξαγωγέας κρασιού.

— Μερικοί συνεταιρισμοί επιχειρήσεων εμπορίας συγχωνεύτηκαν με επιχειρήσεις σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες ή έχουν συστήσει π.χ. θυγατρικές εταιρείες.

— Σε συνοριακές περιοχές υπάρχουν πολυάριθμα παραδείγματα στενής δια-συνοριακής συνεργασίας διαφόρων βαθμών μεταξύ συνεταιρισμών. Στο μέλλον αυτή η συνεργασία θα μπορούσε να γίνει σημαντικότερη εν όψει της έντασης των ανταγωνιστικών συνθηκών.

— Αρχαίες κεντρικές συνεταιριστικές Τράπεζες έχουν συνδεθεί με τον Όμιλο UNICO. Μεταξύ των άλλων συνεργάζεται στην ανάπτυξη πληροφοριακών συστημάτων και έχουν δημιουργήσει ένα όργανο για τη διεκπεραίωση ανταλλαγών σε είδος.

Εν τούτοις — και αυτό πρέπει να μας προβληματίσει — στη διάρκεια αυτής της περιόδου οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, με ορισμένες εξαιρέσεις, απέτυχαν να δημιουργήσουν τους εμπορικούς και οικονομικούς δεσμούς μεταξύ τους, που θα τους παρείχαν το αποφασιστικό διεθνές βάρος, που τόσο επεiyόντως χρειάζονται και το οποίο στην πραγματικότητα θα αντιστοιχούσε στη σημασία τους σε ορισμένες αγορές και ειδικά προϊόντα.

Τώρα που οι αγροτικοί συνεταιρισμοί βρίσκονται στο σημείο να εισέλθουν στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά, πρέπει να αναρωτηθούν εάν έχουν τη θέληση, το δυναμικό και την ευφυΐα να δημιουργήσουν δομές «Ευρωπαϊκού στυλ», ενώ παράλληλα να διατηρήσουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα τους ως ενώσεις προσώπων, που δίνουν τη δυνατότητα στους αγρότες να κατευθύνουν τις τύχες τους.

Η αναμόρφωση της ΚΑΠ, η νέα τεχνολογική επανάσταση, επιταχυνόμενες διαρθρωτικές αλλαγές στους τομείς του εμπορίου, των διανομών και της γεωργικής βιομηχανίας και εξελίξεις που διαμορφώνονται από την επερχόμενη Ενιαία Αγορά, αποτελούν τρομερές προκλήσεις για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς. Άραγε θα είναι σε θέση να ανταποκριθούν σε αυτές τις προκλήσεις;

Γίνεται όλο και περισσότερο φανερό ότι οι συνεταιρισμοί θα έχουν ελπίδες να επιβιώσουν μακροχρόνια και να παραμείνουν χρήσιμο εργαλείο των αγροτών μόνο εάν και αυτοί υιοθετήσουν τις στρατηγικές των μη - συνεταιριστικών επιχειρήσεων. Αυτό σημαίνει την οικοδόμηση ενός πλέγματος διασυνδεδεμένων επιχειρήσεων, που θα καλύπτει την παραγωγή, βιομηχανική επεξεργασία και εμπορία.

Κατ' αυτόν τον τρόπο αποτελεσματικές «ομάδες» συνεταιρισμών ή όμιλοι μπορεί να δημιουργηθούν, εντός των οποίων θα είναι δυνατό να σχηματισθούν optimum συνδέσεις ανάμεσα σε μεγάλες και μικρές επιχειρήσεις με βάση την εξειδίκευση, τη διαφοροποίηση, την ολοκλήρωση και την πλήρη αξιοποίηση προϊόντων με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα τους και την περιοχή προέλευσης.

Ένα ολοκληρωμένο συνεταιριστικό σύστημα αυτού του είδους πρέπει επίσης να περιλαμβάνει δομές συγχρόνων υπηρεσιών, όπως έρευνας και ανάπτυξης, εκπαίδευσης, τεχνολογικού εκσυγχρονισμού, απόκτησης τεχνογνωσίας μάκρετινγκ, πιστωτικών εργασιών και άλλων οικονομικών συναλλαγών.

Τα άτομα που είναι υπεύθυνα για τις συνεταιριστικές οργανώσεις στις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας γνωρίζουν καλά ότι η COGECA, η Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία τους στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, μπορεί και πρέπει να παίξει έναν ρόλο διαιτησίας, υποστήριξης και ενθάρρυνσης. Οι συζητήσεις και οι μεγάλοι εύρους δραστηριότητες, εμπνευσμένες από προηγούμενους Προέδρους της COGECA αντιπροσωπεύουν ένα βήμα προς αυτήν την κατεύθυνση.

Στοχεύουν στο να πείσουν συνεταιριστικές επιχειρήσεις σε διάφορες χώρες να συνεργασθούν όσο το δυνατό περισσότερο, προκειμένου να τους φέρουν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων και να βρουν πού βρίσκονται τα κοινά ενδιαφέροντα και οι ευκαιρίες.

Ο παραδοσιακός ρόλος της COGECA μέχρι τώρα, δηλαδή η εκπροσώπηση των συμφερόντων των αγροτικών συνεταιρισμών προς τους πολιτικούς της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, αυτό που ονομάζουμε «lobbying», πρέπει να ενδυναμωθεί πολύ περισσότερο.

Όσο περισσότερο η αγροτική πολιτική και η γενική πολιτική της ευρωπαϊκής Κοινότητας προσανατολίζεται προς την αγορά και τον ανταγωνισμό και η οποία εξωθεί στην ανάπτυξη του αγρο-βιομηχανικού δυναμικού εντός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, πολιτική που δίνει περισσότερη σημασία στις απαιτήσεις του περιβάλλοντος και του καταναλωτού και τέλος μιά πολιτική που στοχεύει στη βελτίωση της οικονομικής βιωσιμότητας ολόκληρου του αγροτικού κόσμου, τόσο περισσότερο οι αγροτικοί συνεταιρισμοί της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και ως εκ τούτου και η COGECA επίσης, θα επιδιώκουν να επηρεάσουν τους πολιτικούς να διαμορφώσουν συνθήκες καταλλήλου πλαισίου για την περαιτέρω ανάπτυξη των συνεταιριστικών επιχειρήσεων.

Υπάρχει σειρά από πολιτικές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που πρέπει να προσαρμοστούν καλύτερα στις απαιτήσεις των συνεταιρισμών:

— *Μια πολιτική διάρθρωσης της αγοράς*, η οποία πρέπει να στοχεύει και να συμβάλλει στη βελτίωση των συνθηκών επεξεργασίας και εμπορίας κάτω από τις οποίες λειτουργούν οι οικονομικές επιχειρήσεις των γεωργών.

— *Μια πολιτική ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Κοινότητας*, η οποία πρέπει να λάβει περισσότερο υπόψη της την ανάγκη ανάπτυξης των αγροτικών συνεταιρισμών, έτσι ώστε να τους δώσει τη δυνατότητα να ανταγωνιστούν με μεγάλης κλίμακας εμπορικές, αγροβιομηχανικές και εταιρείες διανομών.

— *Μια πολιτική αγρο-βιομηχανικής έρευνας και ανάπτυξης*, η οποία πρέπει να είναι σχεδιασμένη κατά τέτοιο τρόπο ώστε να έχουν σ' αυτή πρόσβαση οι αγροτικοί συνεταιρισμοί και όχι μόνο οι μεγάλες, συχνά πολυεθνικές ομάδες επιχειρήσεων, έτσι ώστε οι αγρότες να μπορούν επίσης να επωφελούνται από αυτή την πολιτική, όπως για παράδειγμα μέσω ενός ενεργού συστήματος απόσυρσης γης και διάθεσής της για άλλες χρήσεις, εκτός από την παραγωγή τροφίμων.

— *Μια πολιτική για το μέλλον της αγροτικής κοινωνίας*, στην οποία οι αγροτικοί συνεταιρισμοί να είναι διασυνδεδεμένοι σαν ένα σημαντικό όργανο εξασφάλισης της συντήρησης, ανάπτυξης και επιβίωσης των αγροτικών περιοχών.

— *Μια πολιτική για νέα χρηματοδοτικά όργανα*, που να δίδουν τη δυνατότητα στους αγροτικούς συνεταιρισμούς να έχουν ευκολότερη πρόσβαση

σε πόρους αναγκαίους για επενδύσεις σε ένα ελπιδοφόρο μέλλον.

— *Μια δραστήρια πολιτική για την ποιότητα των τροφίμων στο μέλλον*, που θα αφορά όλα τα θέματα όπως εναρμόνιση, τυποποίηση, καθώς επίσης ενδείξεις ποιότητας και προέλευσης. Αλλά μια τέτοια πολιτική πρέπει να ανταποκρίνεται όχι μόνο στις ποιοτικές απαιτήσεις του καταναλωτή, αλλά συγχρόνως πρέπει να ανταποκρίνεται στα συμφέροντα και δυνατότητες των παραγωγών και των συνεταιρισμών τους με στόχο την αύξηση της αξίας της αγροτικής παραγωγής.

— *Τέλος μία πολιτική για τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ)*, για τους δύο παρακάτω λόγους: από τη μία μεριά η πλειονότητα των επιχειρήσεων των αγροτικών συνεταιρισμών είναι μικρού ή μεσαίου μεγέθους και από την άλλη η επιβίωση μεγάλου αριθμού ιδιωτικών γεωργικών οικογενειακών εκμεταλλεύσεων εξαρτάται από τα οικονομικά αποτελέσματα των κοινών συνεταιριστικών επιχειρήσεών τους.

Μια τελική παρατήρηση:

Οι προσπάθειες των ίδιων των αγροτικών συνεταιρισμών φυσικά θα είναι επιτυχείς μόνο εάν επιδοκιμάζονται πλήρως από κάθε άποψη από τους γεωργούς. Και αυτό πρέπει να συμβεί σε όλα τα επίπεδα, δηλαδή μέχρι τη δέσμευση συμμετοχής των ενώσεων των αγροτών σε περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Παρακαλώ επιτρέψατέ μου να είμαι τελείως σαφής: Η προάσπιση του εισοδήματος των αγροτών και της οικογενειακής γεωργικής εκμετάλλευσης δεν μπορεί να διαχωρισθεί από την αγροτική συνεταιριστική κίνηση. Ο όρος «συνεταιριστική κίνηση» είναι συνώνυμος με την υπευθυνότητα, την συνυπευθυνότητα και την οικονομική ευθύνη των γεωργών. Το γεγονός ότι δεν θα υπάρχουν γεωργοί και οικογενειακές γεωργικές εκμεταλλεύσεις χωρίς συνεταιρισμούς, προσδιορίζει μια καθαρή επιλογή υπέρ των αγροτικών συνεταιρισμών και αυτό σημαίνει μια καθαρή επιλογή από πλευράς αγροτών και των οργανώσεών τους, από τις εθνικές κυβερνήσεις και ιδιαίτερα από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Ευχαριστώ για την προσοχή σας.

(Μετάφραση: Χρίστος Κανελλακόπουλος)

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΑΡΙΣΤ. Ν. ΚΛΗΜΗ

«ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

Τόμος Τρίτος (1935 - 1945)

Η συνεταιριστική ζωή κατά έτη - θέματα - τόπους

Ιστορική αναστήλωση - παρουσίαση

μέσα στην καθημερινή πραγματικότητα.

Με ανθολογία από τα βασικά - χαρακτηριστικά κείμενα.

Σελίδες 608 * Δρχ. 4.000 * Σχήμα 25 X 17

Πωλείται στα Κεντρικά Βιβλιοπωλεία Αθηνών:

1) Σάκκουλα (Σανταρόζα 1)	2) Εστίας Κολλάρου (Σόλωνος 60)
3) Σάκκουλα (Σόλωνος 69)	4) Σάκκουλα (Ευελπίδων 81)
5) Πιτσιλού (Σοφοκλέους 4)	6) Στόχος (Τοσίτσα 23)

Αποστέλλεται με αντικαταβολή από τον συγγραφέα

Γράψατε: Ασκληπιού 37 - Γλυφάδα 166 75 - Τηλ. 9627.498

Υπάρχουν και λίγα αντίτυπα των προηγούμενων τόμων

Α` και Β` (στην ίδια τιμή).

ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥΣ ΣΤΟΥΣ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ

Του Ανδρέα Κόρακα (*)

Η γεωργία και οι γεωργικοί συνεταιρισμοί στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, καλούνται στα προσεχή χρόνια ν' αντιμετωπίσουν ορισμένες μεγάλες αλλαγές:

- Τη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ,
- τη νέα διεθνή πραγματικότητα,
- τη μεγάλη αγορά του '93,
- το πρόβλημα της ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης.

Η ΚΑΠ έχει να επιδείξει σημαντικά επιτεύγματα. Έχει συμβάλει στον ομαλό διατροφικό εφοδιασμό των πληθυσμών της Κοινότητας. Στήριξε τα γεωργικά εισοδήματα και συνέβαλε στη διαμόρφωση λογικών τιμών στον καταναλωτή. Είχε θετική επίδραση στην οικοδόμηση της ενιαίας Ευρώπης.

Γενική είναι εν τούτοις η διαπίστωση ότι οι μηχανισμοί της ΚΑΠ χρειάζονται προσαρμογή, προκειμένου ν' αντιμετωπιστούν τα προβλήματα της δεκαετίας του '90, και των αρχών του 21ου αιώνα.

Τα κυριότερα συμπτώματα αδυναμίας αυτών των μηχανισμών ν' ανταποκριθούν στις ανάγκες των νέων καιρών είναι τα εξής:

- (1) Οι ανισορροπίες προσφοράς / ζήτησης. Τεράστιες ποσότητες γεωργικών προϊόντων στην Κοινότητα δεν βρίσκουν ομαλή διέξοδο στην αγορά. Διέξοδοι ανάγκης είναι συχνά η αποθεματοποίηση, ή η εξαγωγή στην παγκόσμια αγορά σε πολύ χαμηλές τιμές. Οι δαπάνες είναι τεράστιες και το χρέη δεν εισρέει ως επί το πλείστον στα θυλάκια των αγροτών. Επωφε-

---

(*) Διευθυντής στη Γενική Διεύθυνση Γεωργίας της Commission. Έχει χρηματίσει στέλεχος της ΑΤΕ, μέλος του Οικονομικού Συμβουλίου της ΠΑΣΕΓΕΣ, Διευθυντής του Γραφείου Βρυξελλών της ΠΑΣΕΓΕΣ, Υπεύθυνος Γεωργίας της Μόνιμης Ελληνικής Αντιπροσωπείας στις Βρυξέλλες.

λούνται οι ενδιάμεσοι και οι χώρες εισαγωγής.

- (2) Η θεαματική κατά τα τελευταία χρόνια αύξηση των γεωργικών δαπανών του Κοινοτικού προϋπολογισμού δεν επέδρασε ανάλογα στα γεωργικά εισοδήματα, που έμειναν κατά μέσον όρο στην Κοινότητα στάσιμα, ενώ σε πολλές περιπτώσεις σημειώθηκε και πτώση.
- (3) Προβλήματα δημιουργούνται από τον τρόπο με τον οποίο σήμερα οι μηχανισμοί της ΚΑΠ στηρίζουν τα προϊόντα. Η στήριξη εξασφαλίζεται κυρίως μέσω εγγυημένων τιμών και ενισχύσεων. Η στήριξη είναι σχεδόν πλήρως αναλογική προς τις παραγόμενες ποσότητες. Αυτό έχει τρεις τουλάχιστον επιπτώσεις:
  - * ευνοεί και αμείβει τη συνεχή αύξηση της παραγωγής,
  - * ευνοεί και αμείβει την εντατικοποίηση,
  - * ευνοεί την άνιση κατανομή των ενισχύσεων. Ένας σχετικά μικρός αριθμός εκμεταλλεύσεων στην Κοινότητα εισπράττει το μέγιστο μερίδιο των επιδοτήσεων.
- (4) Οι σχέσεις γεωργίας και περιβάλλοντος έγιναν ιδιαίτερα ευαίσθητες και κρίσιμες. Η εντατικοποίηση και η γεωγραφική συγκέντρωση ασκούν διπλά βλαπτική επίδραση. Η εντατικοποίηση δημιουργεί προβλήματα μόλυνσης του περιβάλλοντος και εξάντλησης των φυσικών πόρων, ενώ η γεωγραφική συγκέντρωση της παραγωγής συμβαδίζει με τα φαινόμενα της εγκατάλειψης και την ερήμωση άλλων περιοχών, με όλα τα δυσμενή κοινωνικά και οικολογικά επακόλουθα.
- (5) Η Κοινότητα περιλαμβάνει περιοχές στις οποίες το ειδικό κοινωνικό και οικονομικό βάρος της γεωργίας είναι ιδιαίτερα σημαντικό. Έχει διαπιστωθεί ότι η γεωργική πολιτική προϊόντων είναι αναγκαία, δεν είναι όμως και επαρκής συνθήκη για την ανάπτυξη αυτών των περιοχών. Η κλασικού τύπου γεωργική πολιτική χρειάζεται στις περιπτώσεις αυτές συμπλήρωση με μία πολιτική ολοκληρωμένης αγροτικής και περιφερειακής ανάπτυξης.

Η μεταρρύθμιση που σήμερα προτείνει η Επιτροπή των Ε.Κ. σέβεται πρώτα απ' όλα τις θεμελιώδεις αρχές που ορίζουν οι Συνθήκες αλλά και αυτές που καθιέρωσε η μακρόχρονη λειτουργία της ΚΑΠ, όπως η κοινοτική προτίμηση, η ενιαία αγορά, η χρηματοδοτική αλληλεγγύη. Ένας από τους βασικούς στόχους της μεταρρύθμισης είναι η διατήρηση ικανού αριθμού γεωργών στην ύπαιθρο και η διατήρηση του ευρωπαϊκού πρότυπου γεωργίας, με κεντρικό πυρήνα τη γεωργική εκμετάλλευση οικογενειακής μορφής. Το πρότυπο αυτό δεν μπορεί να επιβιώσει χωρίς μία ενεργό πολιτική αγροτικής ανάπτυξης και η πολιτική αυτή δεν είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί χωρίς γεωργούς.

Η Μεταρρύθμιση

Οι άξονες της μεταρρύθμισης είναι — σε συντομία — οι εξής:

1. Προτείνονται μέτρα για την *εξισορρόπηση προσφοράς / ζήτησης* και την ελαχιστοποίηση των πλεονασμάτων όπως:

- * μειώσεις και προσαρμογές τιμών,
- * προγράμματα αγρανάπαυσης,
- * μείωση ποσοστώσεων,

* κίνητρα για αποεντατικοποίηση της παραγωγής.

2. Προτείνονται *εισοδηματικές αποζημιώσεις* μόνιμου χαρακτήρα για τις όποιες μειώσεις τιμών, καθώς και αποζημιώσεις για τις μειώσεις ποσοστώσεων.

3. Οι μηχανισμοί της ΚΑΠ θα παρέχουν στο εξής, στα προϊόντα, στήριξη που δεν θα είναι αποκλειστικά στήριξη τιμών. Ένα τμήμα της στήριξης θα είναι *αποσυνδεδεμένο* από την αύξηση των παραγόμενων ποσοτήτων. Με τον τρόπο αυτό θ' αποθαρρύνεται η εντατικοποίηση.

4. Η *περιβαλλοντική διάσταση* ενσωματώνεται οργανικά στην ΚΑΠ. Προβλέπονται κίνητρα για την εφαρμογή γεωργικών πρακτικών που δεν βλάπτουν, αλλά αντίθετα που είναι φιλικές προς το φυσικό περιβάλλον.

5. Προτείνονται ενισχυμένα προγράμματα για την *πρόωρη συνταξιοδότηση* των αγροτών.

6. Επεκτείνονται και ενισχύονται τα μέτρα υπέρ των *μικρών και μεσαίων παραγωγών*.

Πολλοί διερωτώνται μήπως το δημοσιονομικό κόστος των νέων εισοδηματικών ενισχύσεων αποβεί δυσβάστακτο για τον προϋπολογισμό της Κοινότητας. Ας δούμε όμως τί συμβαίνει.

Αν αφήσουμε τη σημερινή κατάσταση να εξελιχθεί όπως τείνει να εξελιχθεί, προβλέπεται ότι σε μία 5ετία από σήμερα, οι δαπάνες του Γεωργικού Ταμείου Εγγυήσεων θ' αυξηθούν σε πραγματικούς όρους κατά 20% περίπου. Αν σε 5 χρόνια από σήμερα ισχύσει η μεταρρύθμιση, τότε οι δαπάνες θ' αυξηθούν κατά 10% περίπου και μέσα στην οροφή αυτή θα περιλαμβάνονται και νέου είδους μέτρα, όπως οι πρόωρες συντάξεις κ.ά. Υπάρχει όμως μεταξύ των δυο σκηναίων όχι μόνο ποσοτική, αλλά και ποιοτική διαφορά. Στην πρώτη περίπτωση (εξακολούθηση υφισταμένης πολιτικής) το μέγιστο ποσοστό των αυξημένων κονδυλίων θα καλύψει τα τεράστια έξοδα αποθεματοποίησης και ρευστοποίησης σε χαμηλές τιμές των πλεονασματικών ποσοτήτων στην παγκόσμια αγορά. Η ωφέλεια των παραγωγών από τις δαπάνες αυτές είναι έμμεση και αμφίβολη. Για τους έλληνες παραγωγούς είναι ασήμαντη έως ανύπαρκτη. Για τον προϋπολογισμό της Κοινότητας, η κατάσταση που δημιουργείται, ασφυκτική.

Η δημοσιονομική αυτή ασφυξία θα ζημιώσει περισσότερο την ελληνική γεωργία, αφενός μεν διότι οι εισροές της από την Κοινότητα αποτελούν στήριγμα ζωτικής σημασίας, αφετέρου δε διότι από τη χρηματοδότηση των ηπειρωτικών πλεονασματικών προϊόντων δεν ωφελούνται οι Έλληνες παραγωγοί.

Στο δεύτερο εναλλακτικό σκηναίο η αύξηση των δαπανών θα διοχετευτεί κατά τρόπο άμεσο στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις. Η συλλογική ωφέλεια θα προκύψει επί πλέον και από την απο-εντατικοποίηση της παραγωγής, ενώ οι καταναλωτές θα ωφεληθούν από τις χαμηλότερες τιμές διαφόρων γεωργικών προϊόντων και καταρχήν από τα σιτηρά.

Η Διεθνής Πραγματικότητα

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα είναι η δεύτερη εξαγωγική και η πρώτη εισαγωγική γεωργική δύναμη στον κόσμο. Η Κοινότητα πρέπει ν' αναγνωρίζει τις διεθνείς αλληλεξαρτήσεις και ν' αποδεχθεί τις ευθύνες της, που απορρέουν από τη θέση της ως παγκόσμιας οικονομικής και πολιτικής δύναμης. Οι διεθνείς

αλληλεξαρτήσεις και ευθύνες της Κοινότητας μας οδηγούν στις ακόλουθες σκέψεις:

Πρώτον: ΚΑΠ και GATT

Η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ — πρέπει να υπογραμμίσουμε — έχει τη δική της εσωτερική λογική και αναγκαιότητα. Πρέπει να γίνει ανεξάρτητα από τη GATT. Εν τούτοις, είναι φανερό ότι η μεταρρύθμιση θα συμβάλει στο να καλύψει η Κοινότητα τις υποχρεώσεις και δεσμεύσεις που θα προκύψουν από το γύρο της Ουρουγουάης. Η κατάληξη του γύρου είναι βέβαιο ότι θα οδηγήσει σε αμοιβαία μείωση του προστατευτισμού για τα συμβαλλόμενα μέρη. Οι επιπτώσεις δεν θα είναι αμελητέες στο πεδίο της γεωργίας. Εν τούτοις δεν δικαιολογούνται από ένα σημείο και πέρα διάφορες καταστροφολογικές ανησυχίες. Η Κοινότητα δεν πρόκειται να δεχθεί συμφωνία που δεν θα είναι προϊόν αμοιβαίων και ισορροπημένων παραχωρήσεων. Μία καλή και δίκαιη συμφωνία στη GATT για τη γεωργία αλλά και τους άλλους τομείς θ' ανοίξει νέες δυνατότητες για πρόοδο και ανάπτυξη στον κόσμο.

Ένα μόνο σχόλιο: Σήμερα σημαντικό τμήμα των γεωργικών επιδοτήσεων από τη μια και από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού, απλώς αλληλοεξουδετερώνονται, χωρίς στην ουσία να ωφελούνται οι αγρότες.

Δεύτερο: Οι χώρες του τρίτου και του τέταρτου κόσμου

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα με τις προτιμησιακές συμφωνίες και με διάφορα προγράμματα συμβάλλει ήδη θετικά στην ανάπτυξη και στην προώθηση των γεωργικών εξαγωγών αυτών των χωρών. Στη νέα οικονομική τάξη πραγμάτων, η συμφωνία της GATT θα πρέπει να συμβάλει — οι χώρες αυτές θα πρέπει να βοηθηθούν — ώστε να μπορέσουν ν' αναπτύξουν τις εγχώριές τους παραγωγές βασικών ειδών διατροφής.

Τρίτο: Οι χώρες της ανατολικής και κεντρικής Ευρώπης

Πολλά είναι τα ερωτηματικά σχετικά με την κατεύθυνση και το εύρος των μεταβολών της γεωργικής παραγωγής και της ζήτησης τροφίμων στις χώρες αυτές.

Ένα είναι γεγονός, ότι η οικονομική ανάπτυξη πρέπει να συμβαδίσει με εξορθολογισμό και εκσυγχρονισμό της γεωργίας τους και των συστημάτων διανομής τροφίμων, οι οποίες εξελίξεις στις οικονομίες και στις γεωργίες των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης και της Σοβιετικής Ένωσης θα επηρεάσουν τη γεωργία της Κοινότητας σε άλλες περιπτώσεις ανταγωνιστικά και σε άλλες συμπληρωματικά. Οι εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη και στη Σοβιετική Ένωση είναι ένας επιπλέον λόγος για να προχωρήσει η Κοινότητα στην εξυγίανση των γεωργικών της αγορών.

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει στο μεταξύ προχωρήσει σε συμφωνίες σύνδεσης και συνεργασίας με τις χώρες αυτές, μεγάλα προγράμματα επισιτιστικής βοήθειας, καθώς επίσης και χρηματοδότηση των λεγόμενων τριγωνικών ανταλλαγών, όπου ενισχύεται το εμπόριο γεωργικών προϊόντων μεταξύ των χωρών αυτών.

Η Κοινότητα και η μεταρρυθμιζόμενη ΚΑΠ δεν πρόκειται ν' αφήσουν τους

ευρωπαίους αγρότες στο έλεος των ανεξέλεγκτων δυνάμεων της παγκόσμιας αγοράς.

Το «Δίκτυ Ασφαλείας» θα είναι πάντοτε σε λειτουργία, ένα δίκτυο όμως ασφαλείας, όσο και αν είναι γερό, αποτελεί εγγύηση για επιβίωση και είναι ενθαρρυντικό για επιδόσεις μέχρι ενός βαθμού. Δεν αποτελεί όμως και επαρκή συνθήκη για υψηλές επιδόσεις.

Κάπως έτσι θα πρέπει να ιδωθούν αλλαγές που έρχονται. Οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις στην κοινότητα θα έχουν την αναγκαία — ισοδύναμη περίπου με τη σημερινή — υποστήριξη μέσω της κοινής αγροτικής πολιτικής. Εν τούτοις, ο δρόμος για την ανάπτυξη και την ευημερία περνάει αναγκαστικά μέσα από την αξιοποίηση των ευκαιριών (και αποφυγή των κινδύνων) που δημιουργούνται από τη νέα ευρωπαϊκή και παγκόσμια οικονομική τάξη πραγμάτων.

Η Ελλάδα έχει επιλέξει την ένταξή της στο νέο διεθνή παραγωγικό καταμερισμό μέσω της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Αυτό της δίνει δύο πλεονεκτήματα:

(α) Μεγαλύτερη διαπραγματευτική επιρροή.

(β) Αξιοποίηση χρηματικών πόρων και ευκαιριών από τις Κοινοτικές πολιτικές.

Η ελαχιστοποίηση των κινδύνων και η αξιοποίηση των ευκαιριών που ανοίγονται για την ελληνική γεωργία είναι οι δύο σημαντικές ευθύνες για τους γεωργικούς Συνεταιρισμούς σήμερα στην Ελλάδα.

Η Μεγάλη Αγορά του '93

Με ορισμένες εξαιρέσεις, η κυκλοφορία των γεωργικών προϊόντων στην Κοινότητα υπήρξε ελεύθερη από τα μέσα της δεκαετίας του '60 χάρη στην ΚΑΠ. Εν τούτοις η αγορά του 1993 θα έχει σημαντικές επιπτώσεις στην αναδιάρθρωση της βιομηχανίας ειδών διατροφής στην Ευρώπη.

Πρώτον: Ο τόπος εγκατάστασης πολλών παραγωγικών μονάδων θα προσδιορίζεται, περισσότερο από όσο σήμερα, από οικονομίες κλίμακας και από την εγγύτητα στα μεγάλα και πλούσια καταναλωτικά κέντρα. Η άρση των εμποδίων στο εμπόριο θα έχει επίπτωση στις εγχώριες βιομηχανίες που αναπτύχθηκαν σε καθεστώς εθνικού προστατευτισμού. Στις απόμακρες περιοχές, οι αγρότες θα υπόκεινται σε αυξημένο κόστος μεταφοράς προς μακρινές αγορές ή μεταποιητικές μονάδες.

Δεύτερο: Οι απαιτήσεις της αγοράς και οι νέες τεχνολογίες επιτρέπουν την παραγωγή ειδών διατροφής σύμφωνα με προδιαγραφές. Αυτό δεν είναι καινούργιο φαινόμενο για άλλους τομείς. Για τη γεωργία σημαίνει όμως βαθιές αλλαγές στις παραδοσιακές μεθόδους και μηχανισμούς εμπορίας.

Τρίτο: Η μεγάλη αγορά θα ενθαρρύνει τη διάδοση νέων, ευρωπαϊκού βεληνεκούς, εμπορικών σημάτων, που θα τείνουν στο να εκτοπίσουν τοπικά ή παραδοσιακά σήματα και ονομασίες.

Τέταρτο: Μεταποιητές και γιγαντιαίες επιχειρήσεις διανομής θα επιδιώκουν εγγύτερη σύνδεση με τις καλλιεργητικές πρακτικές. Για τις επιχειρήσεις αυτές το κόστος προμήθειας μειώνεται, εφόσον μπορούν να στηριχτούν σε μικρότερο αριθμό μεγάλων παραγωγών.

Αποτελούν όλες αυτές οι τάσεις απειλή και κίνδυνο για τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις και τους γεωργικούς συνεταιρισμούς στην Ελλάδα; Μερικά σχόλια στο θέμα αυτό.

Μία γεωργική εκμετάλλευση, χωρίς να χάσει τον οικογενειακό της χαρακτήρα, μπορεί να αποκτήσει βιώσιμο, οικονομικό μέγεθος και να ενσωματωθεί αρμονικά στον εμποροβιομηχανικό περίγυρο και στη μεγάλη αγορά κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις.

Ιδού ορισμένες:

- (α) Επαγγελματική κατάοτιση του γεωργού για να αξιοποιεί πληροφορίες και τεχνογνωσία.
- (β) Διαφοροποίηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων του αγροτικού νοικοκυριού, μέσα ή και κοντά στον τόπο της κατοικίας και της γεωργικής εργασίας. Η διαφοροποίηση βοηθάει στην καλύτερη και εκτενέστερη αξιοποίηση του διαθέσιμου χρόνου απασχόλησης, αλλά επίσης ενισχύει την οικονομική ανθεκτικότητα του αγροτικού νοικοκυριού (διασπορά κινδύνων).
- (γ) Κατάλληλη κοινωνική και οικονομική οργάνωση. Η συνεταιριστική οργάνωση είναι το καλύτερο παράδειγμα και η καλύτερη συνταγή για την αρμονική ένταξη αγροτικών νοικοκυριών και γεωργικών εκμεταλλεύσεων στη μεγάλη αγορά, χωρίς απώλεια ταυτότητας αλλά παράλληλα με δυνατότητα αξιοποίησης οικονομιών κλίμακας και αυξημένη διαπραγματευτική ισχύ.

Με όπλο τη συνεταιριστική ιδεολογία και οργάνωση, εκατομμύρια ευρωπαίοι αγρότες, χωρίς ιδιαίτερα προνόμια και κρατικές οικονομικές ενισχύσεις, προχωρούν σήμερα στον ενιαίο ευρωπαϊκό οικονομικό χώρο με εμπιστοσύνη και φιλοδοξίες.

- (δ) Αξιοποίηση των αναγκών της ζήτησης και ιδίως για προϊόντα ποιότητας. Μπορεί ν' αποβεί ιδιαίτερα σημαντική για τις αγροτικές περιφέρειες της Κοινότητας και ιδίως για τις λιγότερο ανεπτυγμένες.

Η ελληνική γεωργία θα λειτουργήσει στα ερχόμενα χρόνια σε ένα περιβάλλον όπου η ευρωπαϊκή κοινωνία και ο ευρωπαίος καταναλωτής θα επιδεικνύουν όλο και πιο έντονο ενδιαφέρον για την ποιότητα των τροφίμων και τις μεθόδους παραγωγής και επεξεργασίας.

Η έγνοια και μέριμνα των καταναλωτών σχετικά με την ασφάλεια και καθαρότητα των τροφίμων διαρκώς αυξάνει. Η ζήτηση για προϊόντα που είναι απαλλαγμένα από βλαβερές επιδράσεις και κατάλοιπα χημικών ουσιών, μηχανικών επεξεργασιών, ορμονών κ.ο.κ. επίσης αυξάνει. Οι καταναλωτές συνειδητοποιούν επίσης όλο και περισσότερο την ανάγκη για μια πιο ισορροπημένη και υγιεινή, από διαιτητική άποψη, διατροφή. Τέλος και εξίσου σημαντικό με τα προηγούμενα, οι καταναλωτές στις κοινωνίες υψηλού βιοτικού επιπέδου αναζητούν από ένα σημείο και πέρα προϊόντα αυθεντικά, με εγγύη-

ση της αυθεντικότητας και της ιδιαιτερότητάς τους. Τα ειδικά χαρακτηριστικά των προϊόντων αυτών προέρχονται από τον παραδοσιακό ή ειδικό τρόπο παραγωγής τους ή συνδέονται με τη συγκεκριμένη γεωγραφική τους προέλευση.

Η παραγωγή και προώθηση γεωργικών προϊόντων και ειδών διατροφής υψηλής ποιότητας που ανταποκρίνεται στο τρίπτυχο: καθαρότητα - υγεία - ταυτότητα μπορεί ν' αποβεί ιδιαίτερα σημαντική για τις αγροτικές περιφέρειες της Κοινότητας ακόμη και τις πιο μειονεκτικές.

Οι μεταβιομηχανικές κοινωνίες υψηλού εισοδήματος δεν κυριαρχούνται μόνο από τους νόμους της τυποποίησης, των μεγάλων αριθμών, της ομοιομορφίας και της ισοπέδωσης. Δίπλα συνυπάρχουν και αναπτύσσονται αντιλήψεις και συνήθειες που αποζητούν την παράδοση, τη γνησιότητα και την ιδιομορφία.

Η Επιτροπή των ΕΚ προέβλεψε και προώθησε νομοθεσία σχετικά με τα θέματα ασφάλειας αλλά και σχετικά με την ποιότητα, ιδιοτυπία των γεωργικών προϊόντων, την κατοχύρωση γεωγραφικών ενδείξεων, τη βιολογική γεωργία κ.α. Η ποιοτική γεωργία και παρασκευή τροφίμων ποιότητας είναι ένα πεδίο κατάλληλο για τους γεωργικούς συνεταιρισμούς στην Ελλάδα, λόγω των ειδικών τους διασυνδέσεων, παραδόσεων και εμπειριών στην ύπαιθρο.

Η Ολοκληρωμένη Αγροτική Ανάπτυξη

Η λειτουργία της σύγχρονης γεωργίας δεν περιορίζεται στην παραγωγή μόνο ειδών διατροφής και γεωργικών πρώτων υλών. Η σύγχρονη γεωργία παίζει διαρκώς αυξανόμενο ρόλο στη διαχείριση ευρύτερα των φυσικών πόρων και του φυσικού περιβάλλοντος, στη διαμόρφωση ευρύτερων οικονομικών και δημογραφικών ισορροπιών σε μία χώρα και στην κοινωνία της.

Αν σήμερα, περισσότερο από ποτέ, διαπιστώνεται στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα η ανάγκη για μία ενεργητική και δυναμική πολιτική ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης, είναι γιατί διαπιστώνεται ότι ο αγροτικός κόσμος στην Ευρώπη, όπως και αλλού, υφίσταται πιέσεις και επιδράσεις που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε οικολογικές και κοινωνικές ανισορροπίες.

Το πεδίο δράσης για μια πολιτική της αγροτικής ανάπτυξης ξεπερνάει τον τομέα της γεωργίας και επεκτείνεται σε όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων που καλύπτουν τον ιστό της υπαίθρου.

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα ξεκίνησε, εδώ και λίγα χρόνια, μία πολιτική ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης, προικοδοτώντας την με σημαντικά χρηματοδοτικά μέσα. Η Ελλάδα είναι χώρα με σημαντικό μερίδιο χρηματοδότησης, μέσω των διαρθρωτικών ταμείων και διαφόρων προγραμμάτων της Κοινότητας.

Το ειδικό βάρος της γεωργίας στην ελληνική οικονομία και κοινωνία είναι ιδιαίτερα σημαντικό. Το εθνικό προϊόν και το ισοζύγιο πληρωμών εξαρτώνται και επηρεάζονται αποφασιστικά από τις συνθήκες παραγωγής και εμπορίας των γεωργικών προϊόντων και τις δόσοληψίες με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα μέσω της ΚΑΠ. Ένα από τα αξιοπρόσεχτα χαρακτηριστικά της

ελληνικής γεωργίας είναι το υψηλό ποσοστό οικονομικά ενεργού πληθυσμού που απασχολεί (26%). Το ποσοστό αυτό είναι σε απόσταση το υψηλότερο στην Κοινότητα. Επί πλέον ο αγροτικός τομέας στη χώρα μας περικλείει εκτεταμένους θύλακες υποαπασχόλησης. Σύμφωνα με τις στατιστικές, σχεδόν το 40% των αγροτών απασχολούνται — σε ετήσια βάση — λιγότερο από το 50% αυτού που θεωρείται χρόνος πλήρους απασχόλησης, χωρίς να έχουν παράλληλα άλλη έξω-γεωργική απασχόληση. Δίπλα στη συγκεκριμένη ανεργία υπάρχει και η μερική απασχόληση. Το 1/3 περίπου των ελλήνων αγροτών ασκούν και άλλη εξωγεωργική εργασία. Εν τούτοις και παρά την ύπαρξη πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού, έντονα εμφανίζονται συχνά τα φαινόμενα της έλλειψης εργατικών χεριών, που δεν οφείλονται μόνο στην εποχικότητα των εργασιών αλλά και σε διαρθρωτικές ανεπάρκειες.

Η αρμονική ενσωμάτωση στον παραγωγικό μηχανισμό δεκάδων ή και εκατοντάδων χιλιάδων υποαπασχολουμένων σήμερα στον αγροτικό τομέα είναι μία μεγάλη αναπτυξιακή πρόκληση για τα επόμενα χρόνια. Αν η μετανάστευση, η ερήμωση της υπαίθρου και ο παραπέρα υδροκεφαλισμός των μεγάλων πολεοδομικών συγκροτημάτων δεν είναι επιθυμητές διέξοδοι, τότε η ολοκληρωμένη αγροτική περιφερειακή ανάπτυξη είναι η μόνη διέξοδος.

Είναι σκόπιμο να επανέλθουμε στην πολιτική και τα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης που στηρίζει η Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Η Κοινότητα δεν προσφέρει μόνο χρηματοδοτικές ενισχύσεις. Προτείνει επίσης και μέθοδο δράσης.

Βασικές αρχές της κοινοτικής αντίληψης και μεθόδου είναι οι εξής:

- Ο προγραμματισμός
- Η αποκέντρωση και η αποφυγή του υδροκεφαλισμού στην ανάληψη πρωτοβουλιών, ευθυνών και αρμοδιοτήτων.
- Ο διάλογος μεταξύ Κοινοτικών Οργάνων - Κρατών μελών και Περιφερειών.
- Οι τοπικές πρωτοβουλίες, σαν κινητήρια δύναμη για την αξιοποίηση και την ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού των αγροτικών περιφερειών.

Αυτές οι αρχές προσδίδουν ουσιαστικό περιεχόμενο στην κοινωνική και οικονομική συνοχή που ευαγγελίζεται η Κοινότητα.

Οι γεωργικοί συνεταιρισμοί, μαζί με την τοπική αυτοδιοίκηση και τους ιδιωτικούς φορείς (επιχειρηματικούς, καθώς και της κοινωνίας των πολιτών), μπορούν να διαδραματίσουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη.

Ο εκσυγχρονισμός και η ανάπτυξη δεν προχωρούν αν δεν υπάρχουν κατάλληλα κοινωνικά ερείσματα. Στην ελληνική παράδοση και πραγματικότητα οι Συνεταιρισμοί είναι το απαραίτητο κοινωνικό στήριγμα για την αγροτική ανάπτυξη.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΣΤΗΝ ΕΝΙΑΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΑΓΟΡΑ

Του Dr. Guido Ravoet (*)

Είναι πράγματι μεγάλη ευχαρίστηση για μένα που βρίσκομαι στη θέση να σας παρουσιάσω τον Ευρωπαϊκό Συνεταιριστικό Τραπεζικό τομέα. Πράγματι, είναι η πρώτη φορά που μου δίνεται αυτή η ευκαιρία. Θα ήθελα ως εκ τούτου να ευχαριστήσω το Ινστιτούτο Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών και ιδιαιτέρως τον καθηγητή κ. Παπαγεωργίου γι' αυτή την πρόσκληση.

Υπάρχουν αναρίθμητες συνεταιριστικές Τράπεζες σε όλη την Ευρώπη. Ήταν πάντα πολύ λυπηρό για μένα το ότι κάθε φορά έπρεπε να αναφέρω πως στα 11 κράτη μέλη υπήρχαν συνεταιριστικές Τράπεζες αλλά, δυστυχώς, καμμία στην Ελλάδα. Όμως έκανα λάθος: υπάρχουν. Πράγματι, πριν από λίγους μήνες δέχθηκα στις Βρυξέλλες, την επίσκεψη δύο Ελλήνων, των κυρίων Γοργογιάννη και Δελή, οι οποίοι με πληροφόρησαν για την ύπαρξη του «Αστικού Πιστωτικού Συνεταιρισμού Λαμίας» καθώς και άλλων ίδιων πιστωτικών συνεταιρισμών σε άλλες δύο Ελληνικές πόλεις. Επιπλέον μου είπαν πως αυτοί οι αστικοί πιστωτικοί συνεταιρισμοί έχουν μια μακρά παράδοση, που ξεκινά από τον 19ο αιώνα. Ακριβώς την περίοδο κατά την οποία οι συνεταιριστικές Τράπεζες τύπου Ραϊφάιζεν γεννιόντουσαν σε αγροτικές περιοχές της Ευρώπης καθώς και οι *Λαϊκές Τράπεζες*, ή αστικές συνεταιριστικές τράπεζες, στις πόλεις.

Όπως πιθανόν γνωρίζετε, η γέννηση των συνεταιριστικών Τραπεζών μπορεί να τοποθετηθεί στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Μετά από μια μακρά περίοδο ενημερίας, η θέση της Ευρωπαϊκής Γεωργίας πήρε μιά στροφή προς το χειρότερο, την περίοδο εκείνη. Η Ευρώπη άρχισε να εισάγει προϊόντα από μή Ευρωπαϊκές χώρες σε υψηλό βαθμό. Αυτό ήταν αποτέλεσμα της επέκτασης των καλλιεργήσιμων εδαφών, ειδικά στις Ηνωμένες Πολιτείες, που πρωτύτερα

(*) Γενικός Γραμματέας του Συνδέσμου Συνεταιριστικών Τραπεζών των Ε.Κ.

δεν ήταν κατάλληλα για την παραγωγή και εξαγωγή γεωργικών προϊόντων. Καλύτερη τεχνολογία και ευκολία στις μεταφορές επιτάχυναν την πρόοδο. Στην Ευρώπη, οι τιμές για πολλά αγροτικά προϊόντα έπεσαν. Οι παραγωγοί επιπλέον, στράφηκαν από τη φυτική παραγωγή στην κτηνοτροφία. Στη συνέχεια ο γαλακτοπαραγωγικός και ο κρεοπαραγωγικός τομέας αντιμετώπισαν πρόβλημα πλεονασμάτων, γεγονός που οδήγησε επίσης στην πτώση των τιμών αυτών των προϊόντων. Η γεωργία ήταν σε κατάσταση κρίσης. Έτσι, όπως μπορείτε να διαπιστώσετε, μερικά πράγματα δεν αλλάζουν ποτέ αν και τότε δεν υπήρχε Κοινή Αγροτική Πολιτική.

Έτσι οι παραγωγοί είχαν άμεση ανάγκη χρημάτων και έπρεπε να δανειστούν αρκετά. Δεν είχαν καμμία πρόσβαση στις Εμπορικές Τράπεζες, έτσι αναγκάστηκαν να δανειστούν από περιοδεύοντες δανειστές, οι οποίοι συχνά ζητούσαν υπερβολικά επιτόκια.

Οι τεχνίτες και οι μικροκαταστηματάρχες βρέθηκαν στην ίδια άσχημη θέση. Ευτυχώς, υπήρχαν διορατικοί άνθρωποι, όπως ο Ραϊφάιζεν και ο Σούλτσε - Ντέλιτς στη Γερμανία, οι οποίοι, καθένας με το δικό του τρόπο, ήταν οι καθοδηγητικές δυνάμεις πίσω από την ίδρυση των συνεταιριστικών οργανώσεων γενικά και των πιστωτικών συνεταιρισμών ειδικότερα. Ο στόχος των συνεταιρισμών Σούλτσε - Ντέλιτς ήταν κυρίως να προστατέψει τα συμφέροντα των «απλών ανθρώπων». Για το λόγο αυτό ονομάστηκαν «Volksbanken» ή «Λαϊκές Τράπεζες». Ο Ραϊφάιζεν, εξάλλου ενδιαφέρθηκε κυρίως για να βοηθήσει τους γεωργούς. Οι πιστωτικοί συνεταιρισμοί, που βασίστηκαν στις ιδέες του Σούλτσε - Ντέλιτς και του Ραϊφάιζεν, διέφεραν σε βασικά σημεία. Ενώ οι πιστωτικοί συνεταιρισμοί Ραϊφάιζεν βασίστηκαν στις χριστιανικές αρχές, στοχεύοντας σε «ηθική εξύψωση» των μελών τους, οι πιστωτικοί συνεταιρισμοί Σούλτσε - Ντέλιτς ήταν καθαρά εμπορικής φύσης και δεν εξέφραζαν τέτοιους ηθικούς στόχους. Επιπλέον, αφού στόχος τους ήταν να προσεγγίσουν το ευρύτερο δυνατό κοινό, δεν έθεταν καθόλου όρους για το πώς οι δανειζόμενοι θα διέθεταν τα χρήματα που δανειστήκαν. Για τους πιστωτικούς συνεταιρισμούς Ραϊφάιζεν, ο έλεγχος ήταν πρωταρχικής σημασίας και έτσι αυτοί οι συνεταιρισμοί διατηρήθηκαν σε όσο το δυνατόν μικρότερο μέγεθος.

Πράγματι, θεωρούσαν πως μόνο με το να παραμένουν μικροί — σε αριθμό μελών — μπορούσαν να κρίνουν εάν οι πιθανοί δανειζόμενοι ήταν αξιόπιστοι, όχι μόνο στον οικονομικό τομέα αλλά επίσης και ηθικά.

Στις συνεταιριστικές τράπεζες Ραϊφάιζεν η κεφαλαιακή βάση ήταν σχετικά μικρή. Ένας καθορισμένος χαμηλός τόκος δινόταν ανάλογα με την συνεισφορά των μελών, όχι όμως επιστροφή πλεονασμάτων. Οι συνεταιρισμοί Σούλτσε - Ντέλιτς αντίθετα είχαν ένα σημαντικό μετοχικό κεφάλαιο. Αυτό ήταν απαραίτητο, αφού οι σχέσεις μεταξύ μελών και πιστωτικών συνεταιρισμών, που ονομάζονταν «Λαϊκές Τράπεζες», ήταν βασισμένη σε εμπορικούς κανόνες και όχι ριζωμένη σε ηθικές αξίες. Μόνο με την πληρωμή υψηλών επιστροφών πλεονασμάτων μπορούσαν αυτές οι «Λαϊκές Τράπεζες» να δυναμώσουν το δεσμό με τα μέλη τους.

Σε κάποιο βαθμό, μπορούν ακόμη και σήμερα να διαπιστωθούν οι διαφορές αυτές μεταξύ των δύο τύπων: Οι συνεταιριστικές τράπεζες τύπου Ραϊφάιζεν είναι μικρότερες και πιο πολυάριθμες από τις Λαϊκές Τράπεζες. Οι δεύτερες είναι περισσότερο συγκεντρωμένες.

Οι ιδέες και αρχές που αναπτύχθηκαν από τους δύο αυτούς ανθρώπους πριν από 140 χρόνια — αυτοβοήθεια, ανευθύνη και αυτο-διοίκηση — επεκτά-

θηκαν ταχέως σε όλη την Ευρώπη και τον κόσμο.

Στις μέρες μας, πάνω από 60.000 πιστωτικοί συνεταιρισμοί λειτουργούν σύμφωνα με αυτές τις αρχές σε περισσότερες από 100 χώρες και με πάνω από 150 εκατομμύρια μέλη.

Η οργάνωσή μου, ο Σύνδεσμος Συνεταιριστικών Τραπεζών των Ε.Κ. — πιο γνωστή στις Βρυξέλλες με το γαλλικό όνομά της, THE GROUPEMENT — αντιπροσωπεύει 24 εθνικές οργανώσεις - μέλη. Συνολικά τα μέλη της αριθμούν 10.000 τοπικές ή περιφερειακές Τράπεζες και διατηρούν 52.000 σημεία τραπεζικών εργασιών. Η ένωση αντιπροσωπεύει τα συμφέροντα περισσότερων από 30 εκατομμυρίων μελών και περισσότερων από 50 εκατομμυρίων πελατών.

Οι συνεταιριστικές τράπεζες της ΕΟΚ έχουν προσωπικό 370.000 ατόμων και έχουν συνολικό ενεργητικό 1 τρισ. ECU. Οι συνεταιριστικές Τράπεζες ελέγχουν ένα μερίδιο αγοράς της τάξης του 17% στο σύνολο της ΕΟΚ. Μεταξύ αυτών υπάρχουν ιδρύματα που κατέχουν ηγετικές θέσεις εντός των εθνικών Τραπεζικών συστημάτων. Στη Γαλλία, για παράδειγμα, ο συνεταιριστικός τομέας έχει μερίδιο 29% στον τομέα των καταθέσεων. Η CREDIT AGRICOLE είναι το μεγαλύτερο, μη Ιαπωνικό, Τραπεζικό γκρουπ διεθνώς.

Οι Γερμανικές συνεταιριστικές τράπεζες (Ραϊφάιζεν και Λαϊκές) επίσης, κατέχουν κυρίαρχη θέση, συγκεντρώνοντας το 28% των καταθέσεων ταμειευτηρίου της χώρας. Τα ίδια μπορεί να ειπωθούν για τις Ιταλικές Συνεταιριστικές Τράπεζες, οι οποίες έχουν ένα μερίδιο αγοράς περίπου 20%. Οι Βελγικές Συνεταιριστικές Τράπεζες Αποταμιεύσεων, ελέγχουν το 10%, ενώ οι Αυστριακές «Ραϊφάιζεν και Λαϊκές» τράπεζες κατέχουν το 28% της εγχώριας αποταμιευτικής αγοράς.

Γενικότερα, μπορεί να λεχθεί ότι ο Τραπεζικός Τομέας παίζει έναν σημαντικό ρόλο στην οικονομία της ΕΟΚ. Η συνεισφορά του στο Α.Ε.Π. της Κοινότητας υπολογίζεται σε περίπου 5%. Η Δανία βρίσκεται στο τέλος της λίστας με 3%, σε αντίθεση με το Λουξεμβούργο που ηγείται με 18%. Ο παραδοσιακός χρηματοδοτικός τομέας εκεί, εξασφαλίζει μια συνεισφορά καθοριστική για την Οικονομία. Οι στατιστικές απασχόλησης για τον τομέα αυτό δείχνουν πως, στο τέλος του 1986, ο Τραπεζικός τομέας απορρόφησε 2,4 εκατ. εργαζόμενου πληθυσμού. Αυτό αντιστοιχεί περίπου στο 2% της συνολικής απασχόλησης στην Κοινότητα ή στο 4% της απασχόλησης στον τομέα των υπηρεσιών.

Από καθαρά στατιστική άποψη, ο Τραπεζικός Τομέας, μπορεί, σε γενικές γραμμές, να συγκριθεί με το γεωργικό τομέα της Κοινότητας. Όμως, είναι ένα τμήμα του οποίου η συνεισφορά στο Α.Ε.Π. αυξάνεται σταθερά.

Επιπλέον, στατιστικώς, μπορούμε να πούμε πως ο Τραπεζικός τομέας της Κοινότητας, υπό μια σφαιρική άποψη, αντιπροσωπεύει μία ισχυρή παγκόσμια δύναμη, που δεν έχει τίποτε να ζηλέψει τις άλλες Τραπεζικές δυνάμεις: δηλαδή, Ιαπωνία και ΗΠΑ.

Επανερχόμενοι στις συνεταιριστικές Τράπεζες, παρόλο που έχουν ιδρυθεί σε κάθε χώρα της Κοινότητας, ασφαλώς υπάρχουν διαφορές μεταξύ τους, εξαρτώμενες από το εάν ονομάζονται «Τράπεζες Ραϊφάιζεν», «Λαϊκές Τράπεζες» ή «Τράπεζες του Λαού», «CREDIT AGRICOLE», «BANQUES POPULAIRES», «CREDIT MUTUEL», etc.

Ένας αριθμός χαρακτηριστικών διαφοροποιούν ένα θεσμό από έναν άλλο και αναφέρονται στη δομή, τις δραστηριότητες και τους πελάτες τους:

Πρώτον, η δομή τους: Οι Τράπεζες σε μερικές χώρες λειτουργούν στη βάση μιάς δομής τριών επιπέδων, με άλλα λόγια, σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, ενώ άλλες λειτουργούν μέσω ενός κεντρικού χρηματοδοτικού φορέα, γύρω από τον οποίο συγκεντρώνεται ένας πυρήνας από τοπικές συνδεδεμένες τράπεζες. Οι περισσότερες έχουν και ένα πολιτικό όργανο — την Ομοσπονδία — ωστόσο εξαιρέσεις υπάρχουν πάνω σ' αυτό.

Δεύτερον, οι δραστηριότητές τους: Ενώ οι Ευρωπαϊκές Συνεταιριστικές Τράπεζες είναι γενικού τύπου φορείς, παρέχοντας ένα πλήρες φάσμα τυπικών Τραπεζικών υπηρεσιών, οι στόχοι της εμπορικής πολιτικής, όπως είναι φυσικό, οδήγησαν σε μερικές διαφορές από φορέα σε φορέα.

Τρίτον, η πελατειακή τους βάση: Οι Συνεταιριστικές Τράπεζες επίσης διαφέρουν μεταξύ τους εξ αιτίας των ειδικότερων τομέων δραστηριοποίησής τους ή των έργων που αναλαμβάνουν. Μιλώντας γενικά, ωστόσο, η πελατειακή τους βάση προέρχεται από κάθε κοινωνικο - επαγγελματική κατηγορία, αν και παραδοσιακά στρέφονται σε μεγαλύτερο βαθμό προς τη γεωργία και τις μικρές επιχειρήσεις και επαγγέλματα, σε σύγκριση με την πελατειακή βάση άλλων Τραπεζών.

Ωστόσο, ενώ τα Τραπεζικά συστήματα μπορεί να διαφέρουν ως προς τον τρόπο με τον οποίο μορφοποιούνται, οι ίδιοι οι φορείς δομούνται και διοικούνται σύμφωνα με το ίδιο σύνολο συνεταιριστικών αρχών, που πηγάζει από την προτεραιότητα που αποδίδουν στις ανάγκες πελατών και μελών.

Οι ίδιες αυτές συνεταιριστικές αρχές εξηγούν στη συνέχεια τον εκτεταμένο βαθμό κατά τον οποίο οι συνεταιριστικές Τράπεζες είναι αποκεντρωμένες, κάτι που συνοδεύεται από την εκχώρηση αρμοδιοτήτων λήψης αποφάσεων στη βάση.

Επιπλέον, ένας αριθμός συνεταιριστικών αρχών, είναι κοινός για όλες τις Συνεταιριστικές Τράπεζες και τις διαφοροποιούν από άλλες κατηγορίες χρηματοδοτικών φορέων:

— Πρώτον, οι Συνεταιριστικές Τράπεζες δεν στοχεύουν στη δημιουργία κέρδους, αλλά πρωταρχικά στην κάλυψη των χρηματοοικονομικών αναγκών των πελατών τους, προσφέροντάς τους τις βέλτιστες υπηρεσίες με το μικρότερο κόστος.

— Δεύτερον, η ιδιότητα του μέλους μιάς Συνεταιριστικής Τράπεζας αποκτάται με την πληρωμή μιάς μερίδας στο κεφάλαιο — μιά μερίδα είναι αρκετή — ή με την αποδοχή περιορισμένης ευθύνης για τις υποχρεώσεις της Τράπεζας.

— Τρίτον, εκείνοι οι πελάτες που είναι και μέλη δικαιούνται να συμμετέχουν στο μάνατζμεντ της Συνεταιριστικής Τράπεζας.

— Μιά δομή δύο ή τριών επιπέδων (με τοπικές / περιφερειακές και κεντρικές Τράπεζες) είναι το τελικό διακριτικό χαρακτηριστικό για τις συνεταιριστικές Τράπεζες. Μια τέτοια διευθέτηση εξασφαλίζει στενή συνοχή μεταξύ των συνιστωσών της ομάδας. Αυτό διαφυλάσσει την αυτονομία της βάσης, ενώ ταυτοχρόνως επιτρέπει την εποπτεία και το συντονισμό — δύο στοιχεία που, πραγματικά, είναι απαραίτητα για τη λειτουργία ενός σύγχρονου τραπεζικού συγκροτήματος.

Στην πραγματικότητα, το σύστημα συνδυάζει τα πλεονεκτήματα των μονάδων μικρής κλίμακος και αυτά των μεγάλων οργανισμών.

Τα χαρακτηριστικά, τα οποία μόλις ανέφερα, συνδυάζονται για να σχηματοποιήσουν τον κοινό παρανομαστή των Ευρωπαϊκών Συνεταιριστικών Τραπεζών. Τα περισσότερα απ' αυτά αποτελούν κληρονομιά από τις συνεταιριστικές αρχές, που παραδόθηκαν στους νεότερους από τον Ραϊφάιζεν και τον Σούλτσε - Ντέλιτς

Τώρα η ερώτηση είναι:

Ποιά μπορεί να είναι το 1991, τα πλεονεκτήματα του θεσμού των Συνεταιριστικών Τραπεζών στην Ευρώπη;

Όπως ήδη ανέφερα, από τη στιγμή που ιδρύθηκαν, οι συνεταιριστικοί πιστωτικοί φορείς αφιέρωσαν το χρόνο τους στην παροχή κεφαλαίου για τη γεωργία, το εμπόριο και τις μικρές επιχειρήσεις. Σήμερα, πρέπει να πούμε πως αυτοί οι τομείς εξακολουθούν να αντιπροσωπεύουν ένα σημαντικό τμήμα της πελατειακής τους βάσης. Η εργασία για την εξασφάλιση της επιβίωσης και της ανταγωνιστικότητας αυτών των τομέων είναι ακόμα στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των συνεταιριστικών τραπεζών. Ωστόσο, οι Συνεταιριστικές Τράπεζες επεκτάθηκαν μέχρι του σημείου να αποτελούν επίσης φορείς προσανατολισμένους προς την οικογένεια, που χορηγούν δάνεια για διαρκή καταναλωτικά αγαθά, με ιδιαίτερη έμφαση στα στεγαστικά δάνεια. Σε μερικές χώρες είναι γνωστή η σοβαρή συμμετοχή τους στη χρηματοδότηση τοπικής υποδομής, συμπεριλαμβανομένων σχολείων, νοσοκομείων κλπ.

Η δεύτερη εξέλιξη είναι ότι οι συνεταιριστικές τράπεζες έγιναν ό,τι ονομάζουμε σήμερα «Γενικές Τράπεζες», οι οποίες προσφέρουν ένα πλήρες φάσμα «Χρηματοοικονομικών υπηρεσιών».

Οι συνεταιριστικές τράπεζες είναι οι μόνες που πέτυχαν να επεκτείνουν το μερίδιό τους στην αγορά στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες κατά τη διάρκεια των τελευταίων είκοσι ετών. Η τάση αυτή ήταν, βασικά, συνέπεια της αξιοποίησης ορισμένων πλεονεκτημάτων σε συνδυασμό με μια δυναμική εμπορική πολιτική.

Ποιά είναι αυτά τα πλεονεκτήματα:

1. Πρώτα απ' όλα το πυκνό τραπεζικό δίκτυο των Συνεταιριστικών Τραπεζών (πάνω από 50.000). Το σύστημα αυτό, βασισμένο στην εγγύτητα προς τους πελάτες, τους δίνει την ευκαιρία να εφαρμόζουν ειδικές εμπορικές πολιτικές, οι οποίες είναι καλά προσαρμοσμένες στο τί πραγματικά χρειάζονται οι πελάτες. Ζώντας με τον τρόπο που ζούμε, σε μια κοινωνία όπου οι ανθρώπινες υπάρξεις σπανίως βρίσκουν τη δυνατότητα να ακουστούν και όπου παρεξηγούνται, είμαι πεπεισμένος ότι εξαρτάται από τις συνεταιριστικές τράπεζες να διατηρήσουν ανθρώπινες επιχειρήσεις στηριγμένες στο μοντέλο των ιδρυτών τους.

2. Το δεύτερο πλεονέκτημά μας προκύπτει ως συνέπεια της συνεταιριστικής φύσης των ιδρυμάτων μας. Τα μέλη, κάτοχοι μερίδων στις συνεταιριστικές Τράπεζες, συμμετέχουν στη λειτουργία της τοπικής τράπεζάς τους μέσω της γενικής συνέλευσης και του Εποπτικού Συμβουλίου, ένα οργανωτικό πρότυπο που ποτέ δεν απέτυχε να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των καιρών. Σε μια κοινωνία της οποίας στόχος είναι η οικονομική και κοινωνική πρόοδος, η ιδέα να δίνεται η δυνατότητα στους πολίτες να βρίσκονται συνεχώς πιο κοντά στο μάνατζμεντ και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων είναι πρωταρχικής σημασίας.

3. Το τρίτο πλεονέκτημά μας είναι η μορφή μας ως γενικών τραπεζών. Όταν πρωτοιδρύθηκαν οι συνεταιριστικοί πιστωτικοί φορείς, δέχονταν καταθέσεις και χορηγούσαν δάνεια και αυτές ήσαν οι μόνες λειτουργίες τους. Σήμερα, όπως κάθε άλλη Τράπεζα, προσφέρουμε στους πελάτες μας ένα πλήρες φάσμα υπηρεσιών: κάρτες πληρωμών, πιστωτικές κάρτες, ξένο συνάλλαγμα κλπ. Οι τράπεζές μας ασχολούνται επίσης με επιχειρήσεις ταξιδιωτικών πρακτορείων και ασφαλιστικές εταιρείες. Πράγματι, οι συνεταιριστικές ασφαλιστικές εταιρίες έχουν μεγάλο μερίδιο της αγοράς σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες.

Κυρίες και κύριοι,

Φτάσαμε τώρα στο σημείο να εξετάσουμε το σενάριο του 1993, όπως μας έχει παρουσιαστεί από την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Το συμπέρασμα είναι πως το αργότερο μέχρι το 1993, κάθε παραμένον εμπόδιο στην ελευθερία της εγκατάστασης τραπεζών θα πρέπει να έχει παραμεριστεί και συνθήκες πρόκειται να επικρατήσουν που θα επιτρέπουν στους τραπεζικούς φορείς να παρέχουν υπηρεσίες σε Κοινοτικό επίπεδο. Συνεπώς, το 1993 θα προσφέρει σε κάθε τράπεζα την ευκαιρία να προσφέρει υπηρεσίες και πέραν των συνόρων.

Το Συμβούλιο των Υπουργών έχει εγκρίνει σχεδόν όλα τα τμήματα του νομικού πλαισίου, που είναι αναγκαίο για την επίτευξη ενός τέτοιου στόχου στο επίπεδο της Κοινότητας. Έχει μείνει ακόμα ένας χρόνος για να ενσωματωθούν οι Κοινοτικές τραπεζικές Οδηγίες στις Εθνικές νομοθεσίες, δεδομένου ότι η εφαρμογή τους θα αρχίσει από την 1.1.93. Η ολοκληρωμένη τραπεζική αγορά μετά από αυτή την ημερομηνία θα είναι πια πραγματικότητα.

Αναμφιβόλως, ένα σημαντικό χαρακτηριστικό είναι η άρση του ελέγχου της κίνησης των κεφαλαίων εντός της κοινότητας, αφού χωρίς την άρση αυτού του εμποδίου δεν μπορούμε να μιλάμε για Ευρωπαϊκή χρηματοδοτική αγορά.

Η απόφαση του Συμβουλίου των Υπουργών τον Ιούλιο του 1988, για την πλήρη απελευθέρωση της κίνησης των κεφαλαίων, η οποία άρχισε να ισχύει από 1ης Ιουλίου 1990, αντιπροσωπεύει ένα γιγάντιο βήμα προς τα εμπρός. Τέσσερα από τα κράτη - μέλη, η Ισπανία, η Ιρλανδία, η Ελλάδα και η Πορτογαλία, εξουσιοδοτήθηκαν να διατηρήσουν έναν αριθμό ελέγχων μέχρι το τέλος του 1992. Όμως, η απόφαση του Συμβουλίου σημαίνει ότι ως το 1993 κάθε πολίτης της Κοινότητας θα μπορεί να ανοίγει τραπεζικούς λογαριασμούς σε οποιοδήποτε κράτος - μέλος, να παίρνει δάνεια και να ενεργεί κάθε κατηγορία οικονομικής συναλλαγής στο νόμισμα της επιλογής του.

Δεν υπάρχει αμφιβολία σχετικά με το γεγονός ότι το νέο τραπεζιτικό τοπίο, αναμορφωμένο από την ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς, θα οξύνει τον ανταγωνισμό και ότι, ως αποτέλεσμα αυτού, τα περιθώρια των επιτοκίων χρηματοδότησης θα βρίσκονται υπό συνεχή πίεση.

Τώρα, το διπλό αποτέλεσμα, που προκύπτει αφενός από το άνοιγμα των χρηματοδοτικών αγορών και τον αυξανόμενο ανταγωνισμό που θα προκαλέσει και αφετέρου από τους αυστηρότερους τραπεζικούς κανόνες, σημαίνει πως η ολοκληρωμένη τραπεζική αγορά του 1993 απαιτεί περισσότερο από ποτέ αποτελεσματικές τράπεζες, ικανές να προσφέρουν ένα ευρύ πεδίο υπηρεσιών με τους πιο ανταγωνιστικούς όρους, σε μια συνεχώς πιο διευρωπαϊκή πελατειακή βάση.

Στο επίπεδο της Κοινότητας, η τάση είναι να αντιμετωπίζονται όλα τα πιστωτικά ιδρύματα με τον ίδιο τρόπο. Είναι πράγματι πρόθεση της Επιτρο-

πής των Ε.Κ. να αποφύγει την καταστρατήγηση του ανταγωνισμού. Οι Συνεταιριστικές Τράπεζες πέτυχαν να συμπεριληφθούν εντός του Κοινοτικού Τραπεζικού Δικαίου μερικές εξαιρέσεις εξαιτίας της αποκεντρωμένης δομής τους. Ήταν αυτή η χαλάρωση των μίνιμουμ απαιτήσεων της Κοινότητας, που επέτρεψε στις Συνεταιριστικές Τράπεζες να διατηρήσουν τον αμοιβαίο τους χαρακτήρα.

Ας μην ξεχνάμε πως το προκαταρκτικό σχέδιο πρότασης για την πρώτη Οδηγία για τις τραπεζικές εργασίες του 1977 απαγόρευε στις Τράπεζες να ενεργούν τραπεζικές εργασίες υπό τη νομική μορφή του συνεταιρισμού. Ήταν η πίεση του Συνδέσμου των Συνεταιριστικών Τραπεζών που οδήγησε στην άρση αυτού του περιορισμού.

Είναι φανερό ότι αυτά τα λίγα πλεονεκτήματα δεν θα είναι αρκετά να εξασφαλίσουν την επιβίωση των συνεταιριστικών τραπεζών ως χρηματοδοτικών φορέων σε μια Ενιαία Τραπεζική Αγορά. Δεδομένου ότι η διόγκωση των ανταγωνιστικών πιέσεων πρόκειται να μειώσει τα περιθώρια κέρδους, η ικανότητα δημιουργίας κερδών εκ μέρους του συνεταιριστικού δικτύου θα γίνει το κλειδί για την επιβίωσή του, πολύ περισσότερο απ' όσο υπήρξε μέχρι τώρα. Η ικανότητα για επενδύσεις σε νέες τεχνολογίες και εκπαίδευση του προσωπικού, είναι παράγοντες εξίσου κρίσιμοι γι' αυτή την επιβίωση.

Οι Συνεταιριστικές Τράπεζες έχουν καθιερωθεί σταθερά στις τοπικές κοινότητες, ως το μέσο ικανοποίησης των αναγκών των πελατών τους πιο αποτελεσματικά και γρήγορα. Σε εθνικό επίπεδο μια τέτοια εγγύτητα προς τους πελάτες τους δίνει ένα προβάδισμα σε σχέση με τους ανταγωνιστές τους. Τους τοποθετεί σε μια θέση ισχύος μέσα στο χώρο τους έναντι των τρίτων και ασφαλώς έναντι των εκτός της Κοινότητας. Ωστόσο, ακόμη παραμένει το ερώτημα για την ικανότητα του δικτύου των συνεταιριστικών Τραπεζών για τη δημιουργία κέρδους.

Επιπλέον, όπως προηγουμένως είπα, οι κανόνες εποπτείας των τραπεζικών εργασιών, που θα ισχύσουν μέσα στο 1991 — ένα επίπεδο ιδίων κεφαλαίων, επίπεδο φερεγγυότητας — συνιστούν συνταγές για μεταβολές. Το ίδιο μπορεί να ειπωθεί για τα μεγάλα ανοίγματα, τη ρευστότητα, κλπ. Αναμφιβόλως θα μας προσκαλέσουν να ξανασκεφθούμε τις υπάρχουσες δομές.

Ποιά λοιπόν είναι η απάντηση; *Συγκέντρωση και Συνεργασία*

Πρώτα απ' όλα, συγκέντρωση.

Με αυτή εννοούμε συγχωνεύσεις μεταξύ συνεταιριστικών τραπεζών, σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο. Αυτή η λύση θα συντελέσει αναμφιβόλως στην επίτευξη του μεγέθους του θεωρείται βέλτιστο για την ικανοποίηση των απαιτήσεων μίας Ενιαίας Τραπεζιτικής Αγοράς ή από την άποψη του κεφαλαίου των μερίδων, ή των επενδύσεων σε νέα τεχνολογία, ή συμβουλευτικών υπηρεσιών εκ μέρους του προσωπικού ή του μάρκετινγκ. Η πορεία των συγχωνεύσεων έχει αρχίσει στο δικό μας συνεταιριστικό Τραπεζικό γκρουπ εδώ και αρκετό καιρό, με τη δραστική μείωση του αριθμού των τοπικών και περιφερειακών Τραπεζών, χωρίς φυσικά να μειωθούν τα σημεία εξυπηρέτησης.

Δεύτερον, Συνεργασία.

Βλέποντας την κατάσταση από ένα Ευρωπαϊκό πρίσμα, οι συνεταιριστικές Τράπεζες πρόκειται ασφαλώς να αναγκαστούν να αυξήσουν τις πέραν των

συνόρων τους δραστηριότητές τους. Η ενιαία Ευρώπη, συνδεδεμένη με την αύξηση της κινητικότητας των πελατών, σημαίνει πως δεν θα έχουν άλλη επιλογή παρά να προσφέρουν στους πελάτες τους, πέρα από εθνικά σύνορα, εκείνες τις υπηρεσίες τις οποίες αυτοί έχουν συνηθίσει στη χώρα τους. Με άλλα λόγια, θα πρέπει να διαχειρίζονται τις συναλλαγές των πελατών τους στο εξωτερικό.

Έτσι υπάρχει μιά αναγκαιότητα για τα Συνεταιριστικά Τραπεζικά γκρουπ, να συσφίξουν τους μεταξύ τους δεσμούς.

Η συνεργασία εμφανίζεται να είναι η πιο συμφέρουσα, από άποψη κόστους λύση, παρά π.χ. η ίδρυση υποκαταστημάτων, τα οποία, χωρίς άλλη μεταβολή στις λοιπές συνθήκες, ενδεχομένως θα εξωθούσαν στον ανταγωνισμό μεταξύ των συνεταιριστικών τραπεζών.

Ωστόσο, δυο σοβαροί περιορισμοί θα πρέπει να ρυθμισθούν πριν συνεταιριστικές Τράπεζες εξετάσουν τη μεταξύ τους συνεργασία σε Ευρωπαϊκό επίπεδο: Ο πρώτος σχετίζεται με τις διαρθρωτικές αποκλίσεις μεταξύ των φορέων και ο δεύτερος προκύπτει ως αποτέλεσμα της ποικιλομορφίας των συνεταιριστικών Τραπεζών όσον αφορά το σχετικό βάρος και μέγεθος τους. Σε μερικές χώρες, για παράδειγμα, οι συνεταιριστικές τράπεζες θεωρούνται ως χρηματοδοτικοί φορείς βαρέων βαρών στην τραπεζική αγορά. Το αντίθετο συμβαίνει σε άλλες περιπτώσεις, όπου δεν έχουν παρά ένα πολύ περιορισμένο μερίδιο της αγοράς. Το συμπέρασμα που θα μπορούσε κάποιος να βγάλει είναι πως οι δυο αυτοί περιορισμοί θα μπορούσαν να οδηγήσουν τις Τράπεζες στην προετοιμασία ενός σχεδίου δράσεως εκ μέρους τους για την ανάληψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών στο εξωτερικό.

Έχοντας υπόψη τα πιο πάνω, ο Σύνδεσμος Συνεταιριστικών Τραπεζών υιοθέτησε τον Οκτώβριο του 1989 μιά δήλωση προθέσεων, την οποία κάθε οργανισμός - μέλος προσυπέγραψε.

Η ουσία του κειμένου μπορεί να αποδοθεί ως εξής:

«Οι οργανώσεις - μέλη του Συνδέσμου Συνεταιριστικών Τραπεζών των Ε.Κ. δηλώνουν δια τούτου την πρόθεσή τους να προωθήσουν στενότερη μεταξύ τους συνεργασία ως μέσο επίτευξης του διπλού στόχου, προώσπισης των συμφερόντων των μελών και πελατών τους και ενδυνάμωσης του Συνεταιριστικού Τραπεζικού τομέα σε όλη την Ευρώπη. Δυνάμει της κοινής τους κληρονομιάς, θεμελιωμένης στις συνεταιριστικές αρχές της αυτοδιοίκησης και της αλληλεγγύης, μιά προτιμησιακή μεταξύ τους συνεργασία θ' αποτελούσε τον ακρογωνιαίο λίθο μιάς τέτοιας εξέλιξης».

Αυτή η δήλωση είναι η βάση πάνω στην οποία οργανισμοί - μέλη στηρίζονται για την υπογραφή διμερών ή πολυμερών μεταξύ τους συμφωνιών. Αυτές οι συμφωνίες συνεργασίας προνοούν για αμοιβαία βοήθεια προς τους πελάτες των μερών που συμβάλλονται, στο εξωτερικό. Οι συνεργαζόμενοι μπορεί επίσης να συμφωνήσουν να αναλάβουν από κοινού έρευνα ή να αναπτύξουν και λανσάρουν νέα χρηματοδοτικά προϊόντα ή ακόμα και να προσφέρουν χρηματοδοτικές υπηρεσίες από κοινού.

Κυρίες και κύριοι,

Προσπάθησα να σκιαγραφήσω το περίγραμμα των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι Συνεταιριστικές Τράπεζες στην Ενιαία Αγορά.

Ο δυναμισμός και η ικανότητα προσαρμογής στις αλλαγές — τα αναγνωρι-

στικά στοιχεία των Συνεταιριστικών Τραπεζών — είναι επίσης τα δομικά στοιχεία που χρησιμοποίησαν για να αυξήσουν το μερίδιό τους στην αγορά, τα τελευταία είκοσι χρόνια. Αυτό αποτελεί αρκετή απόδειξη, που μας πείθει πως θα είναι το ίδιο άξιες να ανταποκριθούν στις νέες εξελίξεις.

Δεν θα ήθελα ωστόσο να κλείσω το θέμα μου χωρίς να αναφερθώ στην Κεντρική Ευρώπη και ειδικότερα στις τρεις χώρες που έχουν δηλώσει την επιθυμία τους να γίνουν μέλη της ΕΟΚ, δηλ. την Πολωνία, την Τσεχοσλοβακία και την Ουγγαρία. Εξάλλου, οι συνεταιριστικές Τραπεζικές κινήσεις στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης ξεκίνησαν την ίδια περίοδο με αυτές των χωρών της Δυτικής Ευρώπης. Πράγματι, στην Πολωνία και την Ουγγαρία επέζησαν του καθεστώτος της κεντρικά σχεδιασμένης οικονομίας. Δυστυχώς, δεν συνέβη το ίδιο και στην Τσεχοσλοβακία. Ωστόσο, στη χώρα αυτή υπάρχει πρόθεση να δημιουργηθεί εξ υπαρχής μία συνεταιριστική Τράπεζα.

Οι 1.600 Συνεταιριστικές Τράπεζες της Πολωνίας αποτελούν το πυκνότερο Τραπεζικό δίκτυο της χώρας, με ένα μερίδιο αγοράς που κυμαίνεται μεταξύ 50 και 100% στις αγροτικές περιοχές, καθώς συνήθως αποτελούν τους μόνους χρηματοδοτικούς φορείς που εξυπηρετούν αυτή την αγορά.

Οι 250 Ουγγρικές Συνεταιριστικές Τράπεζες παίζουν επίσης έναν πολύ σημαντικό ρόλο στη χρηματοδοτική αγορά, συγκεντρώνοντας περίπου το 17% των καταθέσεων. Ο Σύνδεσμος Συνεταιριστικών Τραπεζών και φυσικά τα μέλη του, εξ αιτίας της κοινής τους παράδοσης, αισθάνθηκαν συνεπώς έντονη αλληλεγγύη με τη διόγκωση των κινήσεων φιλελευθεροποίησης σ' αυτές τις χώρες.

Τον περασμένο Απρίλιο ο Σύνδεσμος των Συνεταιριστικών Τραπεζών, με την ενέργειά του να συμπροεδρεύσει στην εναρκτήρια συνεδρίαση της Εθνικής Ένωσης Συνεταιριστικών Τραπεζών της Πολωνίας, επιπλέον υποστήριξε τη γέννηση ή καλύτερα την αναγέννηση του αυτόνομου Πολωνικού Συνεταιριστικού Τραπεζικού τομέα. Η Πολωνική Συνεταιριστική Τραπεζική κίνηση εγκαινιάστηκε οριστικώς με τη λήξη των εργασιών αυτού του συνεδρίου.

Επιπλέον, τόσο οι ανώτεροι υπάλληλοι της Επιτροπής των Ε.Κ. που χειρίζονται το πρόγραμμα PHARE (το οποίο προβλέπει βοήθεια αναδιοργάνωσης των οικονομιών των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης) όσο και η Πολωνική κυβέρνηση αναγνώρισαν ότι οι Ευρωπαϊκές Συνεταιριστικές Τράπεζες έχουν τις γνώσεις και τη δυνατότητα που τους επιτρέπει να εγκαταστήσουν ένα μηχανισμό 30 εκατ. ECU για τη χρηματοδότηση της πολωνικής γεωργίας.

Πέντε εμπειρογνώμονες προερχόμενοι από οργανώσεις - μέλη του Συνδέσμου, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν όλους τους κλάδους Τραπεζικών εργασιών βοηθούν σήμερα τις Πολωνικές Συνεταιριστικές Τράπεζες να αναδιοργανωθούν και να γίνουν αποτελεσματικοί επιχειρηματικοί εταίροι.

Η αλληλεγγύη μεταξύ των Συνεταιριστικών Τραπεζών της Δυτικής Ευρώπης και αυτών της Ανατολικής Ευρώπης έχει ήδη αποδειχθεί και θα τονωθεί περισσότερο χάρη σε ένα σημαντικό αξιοσημείωτο πακέτο βοήθειας στους τομείς της εκπαίδευσης και τεχνικής βοήθειας, παρεχόμενο από τις Συνεταιριστικές Τράπεζες της Δ. Ευρώπης. Οι εκπαιδευτικές ανάγκες των Συνεταιριστικών Τραπεζών της Ανατολικής Ευρώπης είναι τεράστιες.

Από κοινού με αντίστοιχες τράπεζες στη Δ. Ευρώπη, οι Συνεταιριστικές Τράπεζες της Ανατολικής Ευρώπης ήδη παίζουν έναν σημαντικό ρόλο στις Τοπικές κοινωνίες, με τη χρηματοδότηση της γεωργίας της βιοτεχνίας και των

επιχειρήσεων, τομείς που όλοι προωθούν την ενδυνάμωση της τοπικής οικονομικής υποδομής.

Κυρίες και Κύριοι,

Φίλοι,

Κλείνοντας πλήρως τον κύκλο, τελειώνω την εισήγησή μου από εκεί που ξεκίνησα: την όμορφη χώρα σας, την Ελλάδα.

Η Ευρώπη οφείλει την δημοκρατική της παράδοση στην Ελλάδα, και όπως όλοι γνωρίζουμε η δημοκρατική λήψη αποφάσεων είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της συνεταιριστικής κίνησης.

Υπάρχει, και αναμφισβήτητα όλοι το γνωρίζουμε, μία πολύ σημαντική αγροτική συνεταιριστική οργάνωση στην Ελλάδα: η ΠΑΣΕΓΕΣ, η οποία είναι ήδη αρκετά έμπειρη στην παροχή βασικών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών στον Αγροτικό Τομέα.

Επιπροσθέτως, υπάρχουν και τρεις εδραιωμένοι, αν και σχετικά μικροί, αστικοί πιστωτικοί συνεταιρισμοί, οι οποίοι είναι πολύ δραστήριοι στις αστικές περιοχές που λειτουργούν.

Μπορούμε έτσι να πούμε με σιγουριά, πως όλα τα απαραίτητα συστατικά βρίσκονται ήδη στη θέση τους για το κτίσιμο ενός σημαντικού Συνεταιριστικού Πιστωτικού Οργανισμού.

Η Ένωσή μας και τα μέλη της είναι περισσότερο από πρόθυμοι να υποστηρίξουν μία τέτοια πρωτοβουλία, όπως έχουν ήδη πράξει για τις Συνεταιριστικές Τράπεζες της Κεντρικής Ευρώπης, βοηθώντας τις στην οικοδόμηση ενός αληθινά Συνεταιριστικού Τραπεζιτικού Τομέα.

Μπορώ να σας διαβεβαιώσω, ως Γενικός Γραμματέας, ότι θα ήταν για μένα ευχαρίστηση και τιμή να καλωσορίσω έναν Ελληνικό Συνεταιριστικό Πιστωτικό Οργανισμό στο Σύνδεσμό μας. Προσωπικά αισθάνομαι πως η αδελφότητα των Ευρωπαϊκών Συνεταιριστικών Τραπεζών ποτέ δεν θα είναι πλήρης χωρίς την Ελλάδα.

Κυρίες και Κύριοι, σας ευχαριστώ για την προσοχή σας.

(Μετάφραση: Κώστας Ηλιόπουλος

Γεωπόνος Γεωργικής Οικονομίας)

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ EURO-COOP ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Εισηγητής: **Albrecht Schöne** (*)

Εισαγωγή

Η EURO-COOP είναι η Ευρωπαϊκή Οργάνωση των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών, η οποία σύμφωνα με την αποστολή της, εντός των πλαισίων της Κοινής Αγοράς και με το Καταστατικό της έχει τους εξής ρόλους:

1. Να εκπροσωπεί επίσημα στα όργανα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων τις εθνικές οργανώσεις των καταναλωτικών συνεταιρισμών της Κοινής Αγοράς και τις συνδεδεμένες με αυτή Εθνικές Οργανώσεις καταναλωτικών συνεταιρισμών εκτός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

2. Να υποστηρίζει τα συμφέροντα των καταναλωτών στο επίπεδο της Κοινότητας.

3. Να συμμετέχει στην πραγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας.

4. Να προωθεί και να συντονίζει τα κοινά ενδιαφέροντα των συνδεδεμένων με αυτήν Οργανώσεων καταναλωτών συνεταιριστών.

Ο ρόλος της EURO-COOP προς το συμφέρον των καταναλωτικών συνεταιρισμών και για την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ συνεταιρισμών στην Κοινή Αγορά.

Όταν την 25η Μαρτίου 1957 υπεγράφη η Συνθήκη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, οι Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί είχαν αρκετούς λόγους για να δημιουργήσουν τη δική τους Γραμματεία της EURO-COOP στις Βρυξέλλες και

(*) Γενικός Γραμματέας της EURO - COOP

μάλιστα μέσα στον Ιούνιο του ίδιου έτους. Έδρα της Γραμματείας ορίσθηκαν οι Βρυξέλλες, διότι:

- κατ' αρχάς χρειαζόμασταν οικονομική πληροφόρηση για τους συνεταιρισμούς μας.
- η εναρμόνιση των Εθνικών νομοθεσιών που ξεκίνησε αργότερα στις Βρυξέλλες, ιδιαίτερα στους τομείς της νομοθεσίας για τα τρόφιμα και την κτηνιατρική προστασία, διαμόρφωσε για μας ένα ρόλο για την υποστήριξη και προστασία της υψηλής ποιότητας και ασφάλειας των προϊόντων στην εσωτερική αγορά.
- η μεγαλύτερη αυτή αγορά σήμαινε επίσης ότι οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί (οι οποίοι ήδη είχαν δημιουργήσει διεθνείς επαφές μέσω της ICA) θα έπρεπε να συνεργαστούν στενότερα μεταξύ τους, προκειμένου να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεών τους.
- τέλος, διότι οι συνεταιρισμοί θα έπρεπε να δεχθούν τη νέα Ευρωπαϊκή διάσταση της αγοράς.

Τί πρόκειται να αλλάξει;

Η αφαίρεση των εσωτερικών συνόρων και η δημιουργία ενός μεγάλου ευρωπαϊκού οικονομικού χώρου θα αλλάξει δραστικά το ανταγωνιστικό κλίμα για το εμπόριο, τη βιομηχανία και τους καταναλωτές.

Ως εκ τούτου η επίδραση στους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς θα είναι σημαντική λόγω του ότι:

- η εργασία, οι υπηρεσίες και το κεφάλαιο θα κινούνται στην κατεύθυνση που αποδεικνύεται πλέον προσοδοφόρος.
- καινούργιες επενδύσεις από τρίτες χώρες θα αυξήσουν την ανταγωνιστικότητα.
- σύντομα η αγορά θα διαχωρίζεται πλέον σε εθνικά μερίδια βιομηχανίας και εμπορίου και το ανταγωνιστικό κλίμα θα διαφοροποιηθεί ανάλογα.
- οι διαφορές στα επίπεδα τιμών θα προσδιορισθούν ως αποτέλεσμα της εξάλειψης των νομισματικών εξισωτικών ποσών και μικροτέρων διαφορών στο φόρο προστιθεμένης αξίας και των τελωνειακών επιβαρύνσεων και ως εκ τούτου θα μειωθούν τα περιθώρια κέρδους.
- οι διαφορές στο κόστος της ενέργειας μεταξύ των χωρών θα προσεγγίσουν περισσότερο μεταξύ τους και κατά συνέπεια θα επιφέρουν σημαντικές ανταγωνιστικές αλλαγές στη βιομηχανία.
- επιπρόσθετα, θα υπάρξει μία μεγαλύτερη και ευρύτερη προσφορά, με περισσότερες δυνατότητες για υποκατάστατα προϊόντα. Αυτό με την σειρά του θα ενισχύσει την τάση για ταχύτερη αντικατάσταση προϊόντων και ηυξημένο τεχνολογικό ανταγωνισμό.
- στον τομέα των τροφίμων, το σύνθημα για «υγεία», κάτι που εξακολουθεί να ισχυροποιείται, θα συμβάλει στην προώθηση ελαφρότερων, υγιεινότερων και οργανικών τροφίμων.
- δεδομένου ότι η κατανάλωση, στο σύνολο της, δεν είναι πιθανόν να αυξηθεί εντυπωσιακά, λόγω και της κατά κάποιο τρόπο περιορισμένης αύξησης της αγοραστικής δύναμης, πρέπει κανείς να προβλέψει έναν εντονότερο αντα-

γωνισμό στην ποιότητα των προϊόντων·

- ομοίως, μιά σειρά άλλων παραγόντων θα συμβάλει σε έναν πολύ πιο οξύ ανταγωνισμό σε τέτοια στοιχεία όπως π.χ. στους χώρους εγκατάστασης των επιχειρήσεων. Οι πόλεις, τα λιμάνια κλπ. με υποδομές καθαρές και πρόσφορες στην εξοικονόμηση χρόνου θα πλεονεκτούν έναντι άλλων.

Κατά συνέπεια το νέο ανταγωνιστικό κλίμα της εσωτερικής αγοράς του 1993 θα προκαλέσει βασικές αλλαγές στην οικονομία και ειδικότερα στη βιομηχανία και το εμπόριο των τροφίμων και αυτό σε πρωτόγνωρο κλίμακα. Συγκέντρωση επιχειρήσεων, διαφοροποίηση παραγωγής, εξειδικεύσεις και μικτές επιχειρήσεις πολλαπλασιάζονται με συνεχώς αυξανόμενο ρυθμό.

Νεοδομημένες και πανίσχυρες ολιγαρχικές ομάδες απασχολούμενες στην προσφορά και στη ζήτηση αναδύονται συνεχώς και συγκεντρώνουν για τον εαυτό τους όλο και μεγαλύτερα μερίδια αγοράς.

Προκειμένου να προετοιμαστούν οι κατάλληλες συνθήκες, ώστε οι συνεταιρισμοί να μπορούν να παίξουν το ρόλο τους ως επιχειρηματικές μονάδες για τους καταναλωτές, η EURO-COOP απήρθε με την ευκαιρία της ημέρας της Ευρώπης που οργάνωσε το 1989, έναν κατάλογο αιτημάτων της προς την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, παρουσία του Karel Van Miert, του Επιτρόπου του υπεύθυνου για θέματα καταναλωτού. Τα αιτήματα είναι τα εξής, τα οποία και παραμένουν σε ισχύ:

1. Αυξημένος έλεγχος του ανταγωνισμού σε ευρωπαϊκό επίπεδο και δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού μηχανισμού ελέγχου περιπτώσεων καρτέλ. (Αυτό το αίτημα έχει τεθεί πρόσφατα και από διάφορα άλλα ενδιαφερόμενα μέρη).

2. Ταχεία εφαρμογή της φορολογικής εναρμόνισης αλλά όχι σε βάρος του καταναλωτή. Τα βασικά είδη διατροφής πρέπει να φορολογούνται με μικρότερο συντελεστή.

3. Άρση των υφισταμένων εμποδίων στο ενδοκοινοτικό εμπόριο μέσω π.χ.

- ομοιόμορφων υγειονομικών κανόνων
- εναρμόνισης των διατάξεων που αφορούν τις ετικέτες και τις ενδείξεις των συστατικών
- ομοιομόρφων κανόνων στα προσθετικά τροφίμων που επιτρέπονται στην Κοινότητα
- ταχείας εναρμόνισης στις μεταφορές
- πλήρους άρσης των διοικητικών ελέγχων στα σύνορα.

(Όλα αυτά τα αιτήματα παραμένουν σε μεγάλο βαθμό ανεκπλήρωτα).

4. Καθιέρωση αυστηρότερων Οδηγιών για την παραγωγή και εμπορία υγιεινότερων και ασφαλέστερων τροφίμων και καταναλωτικών αγαθών, όχι μόνο εντός της Κοινότητας, αλλά επίσης και όσον αφορά εισαγωγές από τρίτες χώρες. Αυτό περιλαμβάνει ειδικότερα:

- αυστηρότερες προδιαγραφές σε θέματα υπολειμμάτων από φάρμακα, λιπάσματα, εντομοκτόνα, βαρέα μέταλλα κλπ.
- απαγόρευση στη χρήση φαρμάκων και ορμονών στην πάχυνση των ζώων
- περιορισμό των τύπων και του αριθμού των προσθετικών ουσιών στο ελά-

- χιστο, έτσι ώστε να μην τίθεται σε κίνδυνο η ανθρώπινη υγεία. Μείωση των χημικών χρωστικών, των φωσφάτων, των C.F.C. και του υδραργύρου
- επαρκείς και αποτελεσματικούς ελέγχους: που να καλύπτουν την όλη αλυσίδα της παραγωγής τροφίμων και καταναλωτικών αγαθών
  - συκρατημένη χρήση των συντηρητικών, όπου η ακτινοβολία των τροφίμων απαγορεύεται, εφόσον δεν υπάρχουν αποτελεσματικές και γρήγορες μέθοδοι ανίχνευσης
  - βελτίωση των παρεχομένων πληροφοριών στις ετικέτες τροφίμων
  - προαιρετική χρησιμοποίηση ετικετών με αναφορές στη θρεπτική αξία
  - έλεγχος των υλικών συσκευασίας ως προς πιθανούς κινδύνους υγείας
  - προώθηση της παραγωγής προϊόντων οργανικής γεωργίας, χωρίς τη χρήση εντομοκτόνων και λιπασμάτων.

5. Επίσημη αναγνώριση των Συνεταιριστικών Εργαστηρίων, για τον έλεγχο και την πιστοποίηση των προϊόντων.

6. Υιοθέτηση ενός καταστατικού Ευρωπαϊκού Συνεταιρισμού (ευέλκτου και προαιρετικού) που θα διευκολύνει τη διασυνοριακή επιχειρηματική συνεργασία.

7. Εξάλειψη όλων των φορολογικών διακρίσεων ως προς τους συνεταιρισμούς σε ορισμένες χώρες μέλη.

8. Εντατικοποίηση της συνεργασίας σε Ευρωπαϊκό επίπεδο μέσω μιάς συνθήκης σύνδεσης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των χωρών της E.Z.E.Σ., με στόχο τη δημιουργία ενός μεγάλου ευρωπαϊκού οικονομικού χώρου για αμοιβαίο συμφέρον.

9. Απόρριψη οποιασδήποτε προστατευτικής τάσης στο εμπόριο με τρίτες χώρες, για τις οποίες το άνοιγμα των συνόρων γίνεται ιδιαίτερα σημαντικό για προϊόντα από αναπτυσσόμενες χώρες... και σε αυτές μπορούμε σήμερα να προσθέσουμε τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

Οι δραστηριότητες της EURO-COOP

Με στόχο την εκπλήρωση του ρόλου της η EURO - COOP έχει αναλάβει σταθερά τα εξής κύρια καθήκοντα:

1. Τη διαβίβαση σημαντικών πληροφοριών στα μέλη της.
2. Τη συμμετοχή της στις εργασίες των συμβουλευτικών επιτροπών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.
3. Την έκφραση γνώμης προς το συμφέρον των μελών της και όλων των καταναλωτών.
4. Τη συνεργασία με εθνικές οργανώσεις της ICA (όπως την INTERCOOP και την Επιτροπή Καταναλωτών). Με την INTERCOOP έχουμε διαχωρίσει τους ρόλους μας, υπό την έννοια ότι αυτή είναι υπεύθυνη ειδικότερα για την προώθηση της οικονομικής συνεργασίας.
5. Τη συνεργασία με τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

Δεδομένου ότι οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί έχουν ενδιαφέρον σε πολλούς τομείς, οι πιο σημαντικές περιοχές δραστηριότητας είναι οι εξής:

- πολιτική για τον καταναλωτή
- συνεταιρισμοί
- κοινοτικές πολιτικές εμπορίου
- νομοθεσία τροφίμων
- κτηνιατρική νομοθεσία
- προβλήματα συσκευασίας και ανακύκλωσης
- φορολογικό και δασμολογικά θέματα
- τυποποίηση (CEN / CENELEC)
- αναθεώρηση της ΚΑΠ
- πολιτική ανταγωνισμού
- πολιτική μεταφορών
- κοινωνικά ζητήματα
- διευρυμένος Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος
- Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη.

Πώς θα διαμορφωθεί το εμπόριο τροφίμων το 2000;

Η πιο πρόσφατη μελέτη του Βελγικού λιανεμπορίου τροφίμων επιβεβαιώνει αυτό που έχουμε ήδη εν μέρει επισημάνει από τα τέλη της δεκαετίας του '60 και το οποίο αναπόφευκτα θα γίνει η τάση από την άποψη του ανταγωνισμού. Περιληπτικά αυτό έχει τα εξής:

Δύο είναι οι παράγοντες που θα επηρεάσουν το λιανικό εμπόριο στο μέλλον:

- η μείωση των περιοριστικών κανόνων και
- η αύξηση του ανταγωνισμού

Οι επιχειρήσεις που θα επιβιώσουν πρέπει να αντιμετωπίσουν μιά διπλή πρόκληση:

- τη διεθνοποίηση των προϊόντων
- την τμηματοποίηση της αγοράς.

Το κλειδί της επιτυχίας βρίσκεται βασικά σε τρία στοιχεία:

1. Συγκέντρωση των προμηθειών και ιδιαίτερα των διαδικασιών αγοράς και διαχείρισης των προϊόντων.

2. Αποκέντρωση του management. Οι πωλήσεις πρέπει να ανατίθενται στο διευθυντή του καταστήματος προκειμένου να ικανοποιούνται οι αυξανόμενες ιδιαίτερες απαιτήσεις του καταναλωτή στις διάφορες περιοχές.

3. Τέλος η επιχειρηματική προσέγγιση στα διάφορα θέματα της μονάδας είναι αποφασιστικός παράγων επιτυχίας.

Αντί για πωλήσεις μεγάλων ποσοτήτων σε χαμηλές τιμές, κάθε αλυσίδα τροφίμων πρέπει να δημιουργήσει τη δική της εθνική επιχειρηματική προσέγγιση, η οποία θα είναι περισσότερο ή λιγότερο αποδεκτή από τους εργαζόμενους και τους πελάτες της. Κατά συνέπεια η μάχη δεν θα διεξάγεται πλέον με όπλο την τιμή αλλά με τη διαφοποιημένη επιχειρηματική προσέγγιση.

Βασικά αυτή δεν είναι τίποτε άλλο από μιά συνηθισμένη αλλά θεμελιώδη οικονομική αρχή, που επιβεβαιώνει ότι όποιος αποφεύγει τον ανταγωνισμό θα

είναι και ο νικητής. Αυτή η αρχή αποδεικνύεται καθημερινά από τις επιχειρήσεις με δικά τους εμπορικά σήματα.

Η απάντηση των καταναλωτικών συνεταιρισμών

Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί πρέπει πάνω απ' όλα να ανταποκριθούν γρήγορα και αποτελεσματικά στην αυξανόμενη συγκέντρωση και ένταση του ανταγωνισμού.

Η μόνη λύση που διαθέτουν είναι να συνεργασθούν πιο εκτεταμένα από ό,τι στο παρελθόν, γιατί αυτό είναι στην πραγματικότητα το πιο φυσικό και ισχυρό όπλο στη διάθεση των συνεταιρισμών. Αυτό όμως απαιτεί μία γρήγορη και ενδελεχή θεώρηση της προέλευσής τους, των στόχων και επιδιώξεών τους και πάνω απ' όλα μία υπενθύμιση, του ιδιαίτερου χαρακτήρα των επιχειρήσεών τους που βασίζεται στη συνεργασία και που αποτελεί τη μοναδική συνταγή επιτυχίας.

Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί έχουν τις περισσότερες πιθανότητες στο να είναι επιτυχείς στο μέλλον στην εσωτερική αγορά, εάν συγκεντρώσουν την προσπάθειά τους στα εξής:

- να κάνουν σαφή την παρουσία τους στην αγορά, ώστε οι καταναλωτές να δουν τί είναι, σε ποιούς ανήκουν και για ποιούς εργάζονται·
- να προβάλουν έντονα τη διαφορά μεταξύ του δικού τους τύπου επιχείρησης και των ιδιωτικών ομοειδών επιχειρήσεων (έτσι ώστε ο καταναλωτής να μπορεί να αναγνωρίσει στην αγορά τη δική του επιχείρηση), αντί να αντιγράφουν περισσότερο ή λιγότερο το ιδιωτικό εμπόριο και να ανταγωνίζονται κάτω από απέλπιδες και εξαντλητικές συνθήκες·
- να αντιπροσωπεύουν τα συμφέροντα του καταναλωτή στην αγορά με έναν πιο ξεκάθαρο τρόπο·
- να είναι (όπως υπήρξαν στο παρελθόν) ένα βήμα μπροστά από τις γενικότερες τάσεις του εμπορίου και να προσφέρουν νέα ή εναλλακτικά προϊόντα, όπως υγιεινότερα τρόφιμα (για παράδειγμα με λιγότερα προσθετικά, λιγότερα χημικά κατάλοιπα) και μη ρυπαίνουσα συσκευασία·
- να είναι τελικά και πάλι σε θέση να προσελκύσουν τη μεγάλη μάζα των καταναλωτών χάρη στα καταστήματά τους και να τους κάνουν να έχουν ένα καθημερινό ενδιαφέρον για το Συνεταιρισμό.

Η διαδικασία αυτή της ανανέωσης μπορεί να επιτύχει μόνο εφόσον όλοι εκείνοι που εργάζονται για τον Συνεταιρισμό είναι ενήμεροι για τον τύπο, το σκοπό και τις επιδιώξεις της επιχείρησης, καθώς επίσης και για τη μοναδική συνταγή επιτυχίας της, έτσι ώστε να ενεργοποιηθούν και να συμβάλουν πραγματικά για να γίνουν οι ιδέες αυτές πράξη.

Κατά το παρελθόν πολλοί συνεταιρισμοί — καθώς επίσης και πολλά από τα αγοραστικά κέντρα τους — είχαν τελείως λαθεμένα αντιληφθεί την αρχή της εθελοντικής συνεργασίας και είχαν αμελήσει την επιχειρηματική συνεργασία με άλλους συνεταιρισμούς και με τα αγοραστικά κέντρα τους. Αλλά, βεβαίως, όσο λιγότερη συνεργασία υπάρχει τόσο λιγότερο επιτυχής θα είναι και η επιχειρηματική απόδοση.

Ως εκ τούτου η έντονη και ευρεία συνεργασία δεν μπορεί να μείνει σαν μία

ελεύθερη επιλογή για τους διοικούντες τους συνεταιρισμούς. Ανταποκρίνεται ασφαλώς στα οικονομικά συμφέροντα των συνεταιρισμένων μελών και ακόμα υπονοεί ότι τα μέλη οφείλουν, ως ιδιοκτήτες του συνεταιρισμού, να προωθούν την επιχείρηση αυτή.

Διευρυμένη συνεργασία σημαίνει πάνω απ' όλα τη δημιουργία ακόμη μεγαλύτερων επιχειρηματικών συγκροτημάτων, μέσω συγχωνεύσεων και μικτών επιχειρήσεων, όταν και όποτε το απαιτεί ο ανταγωνισμός της αγοράς. Συνεταιρισμοί εθνικού επιπέδου θα έπρεπε να έχουν δημιουργηθεί προ πολλού σε όλες τις μικρές χώρες μέλη και η στενή συνεργασία σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Κοινότητας, το αργότερο μέχρι το 1993, θα είναι επίσης αναγκαία.

Οι συνεταιρισμοί που έχουν απορρίψει την περιφερειακή διασύνδεση, για να μην αναφέρω την εθνική, θα είναι απίθανο να επιβιώσουν μακροχρόνια στα πλαίσια της εσωτερικής αγοράς του 1993.

Ασφαλώς όλες οι επιχειρήσεις είναι τοπικές και το «μικρό» μπορεί να είναι «όμορφο» αλλά εκείνοι που υποστηρίζουν αυτές τις ιδέες έχουν τελείως ξεχάσει ότι από το 1993 οι εθνικές αγορές δεν θα προστατεύονται πλέον από γεωγραφικά σύνορα και ότι η πίεση που θα ασκείται σε αυτές από τους ανταγωνιστές τους θα αυξηθεί.

Οι ιδιωτικές επιχειρήσεις ιδιαίτερα, είναι ήδη σωστά οργανωμένες («SPAR» και «STENGELMANN») και θα είναι σε θέση να ασκούν εξοντωτικό ανταγωνισμό στα γειτονικά συνεταιριστικά καταστήματα, γιατί θα μπορούν να έχουν κέρδη σε μία άλλη χώρα, όπου τα περιθώρια κέρδους είναι ακόμη μεγαλύτερα. Εκείνοι που δεν έχουν ακόμα συνειδητοποιήσει τις καταστροφικές επιπτώσεις από το πολυεθνικό επίπεδο ανταγωνισμού και εξακολουθούν να πιστεύουν ότι είναι σε θέση να επιβιώνουν σαν μία μικρή ανεξάρτητη τοπική μονάδα, γρήγορα θα έχουν ένα επώδυνο ξύπνημα.

Δεν υπάρχει άλλη εναλλακτική λύση στους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς από του να δεχθούν τελικά πλατειά συνεργασία σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, έαν πραγματικά θέλουν να σταματήσουν οριστικά την πορεία εξαφάνισης τοπικών η και ακόμα ολοκλήρων (εθνικών) συνεταιριστικών κινήματων. Ολόκληρο το συνεταιριστικό κίνημα στην Ευρώπη πρέπει να απογειωθεί και πάλι με περισσότερη ισχύ.

Η Διοικούσα Επιτροπή της EURO COOP έχει ως εκ τούτου υιοθετήσει μία έκδοση με τίτλο «Η ολοκλήρωση της εσωτερικής Αγοράς του 1992» η οποία σαφώς περιγράφει τις συνέπειες για τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς, προτείνει μέτρα σε τοπικό, εθνικό, καθώς επίσης και σε διεθνές επίπεδο και περιέχει μια σειρά συγκεκριμένων προτάσεων για συνεργασία.

α) Μέτρα σε διάφορα επίπεδα

1. Το πρώτο μέτρο εν όψει του ανοίγματος των αγορών πρέπει να είναι η εξασφάλιση αποτελεσματικής και εκτεταμένης επιχειρηματικής δραστηριότητας στο καθημερινό εμπόριο, μέσω συγχρόνων καταστημάτων ποικιλίας προϊόντων και τιμών.

Ο συνεταιρισμός, ως μία λιανεμπορική μονάδα, πρέπει να είναι εκ των πλέον ανταγωνιστικός και να δίδει στα μέλη του τη βεβαιότητα ότι εξυπηρετούνται κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο, γιατί αυτό είναι εκείνο που τα μέλη αναμένουν κυρίως από το συνεταιρισμό τους. Ετοιμότητα εξυπηρέτησης, πρό-

θυμο προσωπικό και μιά καμπάνια προσέλευσης μελών, έχουν ιδιαίτερη σημασία.

Όσον αφορά το ρόλο του συνεταιρισμού έναντι των μελών του, πρέπει, επί πλέον αυτού, να ικανοποιεί τις απαιτήσεις όλων των πελατών του γενικώς, διαφορετικά δεν μπορεί να αποκτήσει καινούργια μέλη.

2. Στην περίπτωση που τα συστήματα αποθήκευσης και διανομής είναι πολύ δαπανηρά, τότε είναι απαραίτητο οι μικρές επιχειρήσεις να συνενωθούν σε μεγαλύτερες μονάδες, προκειμένου να είναι στη θέση να έχουν επιχειρηματική συνεργασία με άλλους συνεταιρισμούς σε μεγαλύτερη κλίμακα.

3. Τα ίδια κεφάλαια πρέπει να αυξηθούν (μέσω ελκυστικών επιτοκίων για τις μερίδες των μελών, τις καταθέσεις, τα κουπόνια αγορών, τα αποθεματικά κλπ.).

4. Τα μέλη πρέπει να επανενεργοποιηθούν και να αυξηθούν, με την προσθήκη μελών νεώτερης ηλικίας. Η ύπαρξη και μελλοντική επιτυχία των καταναλωτικών συνεταιρισμών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από αυτό.

Είναι απαραίτητο οι διοικήσεις να έχουν μιά θετική στάση ως προς το θέμα της αύξησης του αριθμού των μελών. Πρέπει να αφήνουν τα μέλη να παίρνουν ενεργό μέρος στις δραστηριότητες του συνεταιρισμού και με αυτόν τον τρόπο να αυξάνουν την πεποίθησή τους ότι αποτελούν συνιδιοκτήτες και ότι συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων.

β) Σε εθνικό επίπεδο

Πρέπει να επιτευχθεί συμφωνία στις δραστηριότητες της συνεταιριστικής κίνησης, διότι η διάσπαση της κίνησης και των δραστηριοτήτων της αποτελούν μιά σπατάλη πόρων που δεν μπορεί πλέον να υφίστανται οι συνεταιρισμοί.

Ακόμη και αν διατηρηθεί η περιφερειακή διάκριση, οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων πρέπει να επιταχυνθούν με κάθε θυσία. Οι αποφάσεις που παίρνονται σε περιφερειακό και σε εθνικό επίπεδο πρέπει να περιγραφούν σαφώς. Το ίδιο ισχύει και για τις αγορές, που κατά προτίμηση πρέπει να διενεργούνται σε εθνικό επίπεδο ιδιαίτερα όσον αφορά τις εισαγωγές. Οι ανταγωνιστές μας έχουν δομές που προβλέπουν κεντρική λήψη αποφάσεων σε κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ενώ οι δομές των καταναλωτικών συνεταιρισμών μειονεκτούν σημαντικά.

Πρέπει να βρεθούν μέσα και τρόποι έτσι ώστε συνεταιρισμοί που δεν διαθέτουν ένα κεντρικό όργανο αγορών να συνδεθούν με ένα κέντρο αγορών σε μιά μεγαλύτερη γειτονική χώρα.

γ) Σε διεθνές επίπεδο

Τόσο οι πληροφορίες που παρέχονται από τη Γραμματεία της EURO - COOP όσο και η επιχειρηματική συνεργασία θα αποτελέσουν στο μέλλον στοιχεία ζωτικής σημασίας, αφού η συνεργασία σε παγκόσμια κλίμακα είναι η μόνη επιλογή για την ισχυροποίηση των συνεταιρισμών στις επί μέρους χώρες. Η διασυνοριακή συνεργασία πρέπει επίσης να επεκταθεί στους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς της Ε.Ζ.Ε.Σ. (EFTA). Δεδομένου ότι η επιχειρηματική συνε-

γασία ανήκει στο πεδίο της INTER COOP, είναι σημαντικό για τη Γραμματεία της EURO - COOP να παρέχει τρέχουσες πληροφορίες στην INTER COOP για προτάσεις και αποφάσεις που αφορούν τη δημιουργία της εσωτερικής αγοράς, έτσι ώστε η Γραμματεία της INTER COOP να μπορεί να υποβάλλει τις ενδεδειγμένες προτάσεις για επιχειρηματική συνεργασία με πλήρη γνώση της κατάστασης και των μελλοντικών εξελίξεων.

Η συνεταιριστική πλευρά θα αυξήσει τη δύναμη της περισσότερο αποτελεσματικά και γρήγορα όσο πιο καλύτερα μπορέσει να συνεργασθεί εσωτερικά και να εμφανίσει προς τα έξω ένα πρόσωπο σύγχρονης και καλά διαρθρωμένης επιχείρησης.

Οι προτάσεις της διαχειριστικής επιτροπής της EURO-COOP έχουν ως εξής:

1. Αύξηση των ανταλλαγών σε εμπειρία και τεχνογνωσία.
2. Αύξηση των διμερών συναλλαγών ιδιαίτερα σε προϊόντα δικής τους παραγωγής, δημιουργία Κοινοτικών επιχειρήσεων, δημιουργία μιάς πανευρωπαϊκής ποικιλίας συνεταιριστικών προϊόντων.
3. Ανταλλαγές πληροφοριών για τις αγοραστικές συνθήκες με τρίτους.
- Καθιέρωση από κοινού διαπραγματεύσεων με πολυεθνικές για τους αγοραστικούς όρους. Αύξηση της χρήσης των υφισταμένων συνεταιριστικών αγοραστικών γραφείων των συνεταιρισμών χονδρεμπορίου και της INTER COOP.
4. Χρήση του εμπορικού σήματος της EURO - COOP, εφόσον αυτό προστατεύεται στην Ευρώπη. Εναρμόνιση των εθνικών λογοτύπων, με στόχο την πανευρωπαϊκή διαφήμιση και πιο εύκολη αναγνώριση των συνεταιρισμών εν όψει του αυξημένου τουρισμού.
5. Επίτευξη συμφωνίας για συμμετοχή σε προγράμματα συνεταιρισμών άλλων χωρών.
6. Προβολή με διαφημιστικές καμπάνιες των ξένων ειδικών προϊόντων συγγενών οργανώσεων.
7. Εισαγωγή μιάς πανευρωπαϊκής συνεταιριστικής πιστωτικής κάρτας, που θα χρησιμοποιείται για πληρωμές και πιστώσεις (επίσης για τουριστικούς σκοπούς σε ευρεία κλίμακα).
8. Εφαρμογή της επιχειρηματικής συνεργασίας μεταξύ διαφόρων τομέων (με τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρείες, αγροτικούς συνεταιρισμούς κλπ.), προκειμένου να είναι σε θέση να παρουσιάσουν μιά σταθερή δική τους εναλλακτική λύση αντιμετώπισης των διεθνικών συστημάτων προσφοράς.
9. Δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Συνεταιριστικού Ταμείου, σε συνεργασία με συνεταιριστικές Τράπεζες, προκειμένου να βελτιωθεί η χρηματοδότηση των συνεταιρισμών.
10. Συγκρότηση μιάς «Μόνιμης Επιτροπής» για την προαγωγή του συνεργατισμού.

Το 1990 η EURO - COOP διοργάνωσε ένα Συμπόσιο με θέμα «Συνεταιρισμοί και η Νέα Ευρώπη», όπου είχαμε μιά σε βάθος συζήτηση για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε και όπου εξετάθηκαν διάφορες πρακτικές κατευθυντήριες γραμμές για τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς, για μιά επιτυχή πολιτική στα πλαίσια της εσωτερικής αγοράς.

Σε αυτό το Συμπόσιο τονίσαμε για μιά ακόμη φορά τη σημασία που έχει:

- ένα ευδιάκριτο συνεταιριστικό προφίλ και
- η προβολή και προάσπιση των βασικών θεμάτων που αφορούν τους καταναλωτές, δηλαδή:
  - η ποιότητα των προϊόντων
  - η ασφάλεια και τέλος, αλλά όχι λιγότερο σημαντικό,
  - η προστασία του περιβάλλοντος.

Το 1992, πιθανόν στις 8 Μαΐου, θα οργανώσουμε ένα άλλο Συμπόσιο για την εσωτερική αγορά του 1993, για να εξετάσουμε σε τί επίπεδο βρίσκονται οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί και για να δούμε τί άλλο απομένει να γίνει προκειμένου να εξασφαλίσουμε όχι μόνο την επιβίωση τους αλλά και την παραπέρα αναπτυξή τους.

Αυτό σημαίνει όχι μόνο αντιμετώπιση της μεγάλης πρόκλησης της εσωτερικής αγοράς αλλά επίσης εκείνη του ευρύτερου Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου.

Τέλος, σημαίνει επίσης υποβοήθηση των συγγενών οργανώσεων στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη για το δικό μας μελλοντικό συμφέρον!

Μετάφραση: Χρ. Κανελλακόπουλος

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΕΝΟΨΕΙ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Του Νικ. Κολύμβα (*)

1. Το περιβάλλον των Αγροτικών Συνεταιρισμών

Πριν επεξεργασθούμε στοιχεία της στρατηγικής που χρειάζεται ν' ακολουθήσουν οι Ελληνικοί Συνεταιρισμοί μέσα σε μιά Ευρώπη που αλλάζει, είναι σκόπιμο ν' αποτυπώσουμε συνοπτικά το περιβάλλον μέσα στο οποίο δημιουργήθηκαν και δρουν καθώς και το μέγεθός τους και την πορεία της μέχρι σήμερα ανάπτυξής τους.

Η Αγροτική Μεταρρύθμιση, που ολοκληρώθηκε το 1935 και μοίρασε τη γη που απέκτησε ο κράτος μετά την εκδίωξη των Τούρκων κατακτητών καθώς και τη μεγάλη ιδιοκτησία, τα λεγόμενα τοιφλίκια, διέλυσε το παλαιό φεουδαρχικό σύστημα και καθιέρωσε, σε πανελλήνια κλίμακα, την οικογενειακή μικροκαλλιέργεια σαν κυρίαρχο τρόπο ζωής.

Την περίοδο αυτή αρχίζει η πλαισίωση αυτής της μικροϊδιοκτησιακής γεωργίας (μέσο μέγεθος 38 στρέμματα και για το 40%, 1-10 στρέμματα μόνο) με υπηρεσίες στήριξης. Μεταξύ των πρώτων η αγροτική πίστη, για την ανακούφιση των γεωργών από τη ληστρική δράση των τοκογλύφων. Είχε προηγηθεί η ψήφιση νόμου για τους συνεταιρισμούς, που επιτρέπουν τον ομαδικό δανεισμό των μελών τους από την τράπεζα μέσω πιστωτικών συνεταιρισμών που ιδρύθηκαν κατά χιλιάδες.

Από το στάδιο της αυτοκατανάλωσης και της κλειστής επιβιωτικής γεωρ-

---

(*) Ο Ν. Κολύμβας έχει χρηματίσει Γενικός Διευθυντής και Γενικός Γραμματέας της ΠΑΣΕΓΕΣ, Γενικός Διευθυντής ή Πρόεδρος Συνεταιριστικών Εταιριών, Μέλος της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της ΕΟΚ, μέλος του Προεδρείου της COGEGA και Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Συνομοσπονδίας Γεωργίας (CEA). Είναι Πρόεδρος του Ινστιτούτου Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών (ΣΣΕΜ).

γίας δημιουργείται δειλά - δειλά μία γεωργία εμπορευματική, που παράγει έστω κι ένα μικρό μέρος των προϊόντων της, για την αγορά. Μετά τον τερματισμό του φοβερού δεύτερου παγκόσμιου πολέμου και της τριπλής κατοχής, που διέλυσαν από τα θεμέλια την οικονομία της Ελλάδας, άρχισε η ανασυγκρότηση της χώρας, που, χάρις στο δυναμισμό του λαού μας και τη στήριξη της εξωτερικής βοήθειας, έβαλε τα θεμέλια για τη σύγχρονη τεχνικοοικονομική της ανάπτυξη.

Η γεωργία εντατικοποιείται, χρησιμοποιώντας όλο και περισσότερα λιπάσματα και γεωργικά μηχανήματα. Οι αποδόσεις αυξάνουν και το 1957 αποκτούμε τη σιτάρχεια για πρώτη φορά στη γεωργική μας ιστορία. Η γεωργία περνάει στο στάδιο της οικογενειακής βιοτεχνικής παραγωγής.

Επίσης, αρχίζει ο εκσυγχρονισμός των μικρών και παλαιών βιοτεχνικών μονάδων επεξεργασίας τροφίμων, δημιουργούνται στη χώρα μας σύγχρονες και μεγάλες γεωργοβιομηχανίες σε νέους τομείς (φρούτα, λαχανικά, χυμοί, γάλα) αλλά και ιδιωτικές βιομηχανίες κεφαλαιουχικών αγαθών.

Η συμμετοχή της βιομηχανίας στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν ξεπερνά το 1961 για πρώτη φορά, με 25%, τη συμμετοχή της γεωργίας (23%). Είναι χαρακτηριστικό να σημειωθεί, πως, παρά τη μείωση του γεωργικού πληθυσμού από 75% (1875) σε 50% (1963, το γεωργικό εισόδημα δε βελτιώθηκε και εξακολούθησε να βρίσκεται στο κατώτερο σκαλοπάτι της εισοδηματικής κλίμακας της Ελληνικής κοινωνίας και να αντιπροσωπεύει κάτω από το μισό του αστικού εισοδήματος. Ο μικρός και τεμαχισμένος κλήρος, που περιορίζει την παραγωγικότητα της γεωργίας, αναγκάζει τους νέους να αναζητούν αλλού απασχόληση. Υπολογίζεται πως από το 1950-1970 μετανάστευσαν 700.000 κάτοικοι των χωριών στο εξωτερικό και άλλες 600.000 στα αστικά κέντρα του εσωτερικού.

2. Οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί

Στη χώρα μας λειτουργούν σήμερα περίπου 7.000 αγροτικοί συνεταιρισμοί πρώτου βαθμού με 780.000 εγγεγραμμένα και 650.000 ενεργά μέλη. Δηλαδή το 70% των ενεργών αγροτών αποτελούν μέλη των συνεταιρισμών.

Σε μεγάλες κατηγορίες, το 60% αυτών των συνεταιρισμών ασχολούνται με εργασίες πιστωτικές και προμηθευτικές, το 33% με την επεξεργασία, μεταποίηση και πώληση προϊόντων, το 2% είναι αλιευτικοί, το 5% διαφόρων σκοπών.

Οι συνεταιρισμοί αυτοί είναι οργανωμένοι σε 126 ενώσεις Συνεταιρισμών, σε 9 Κεντρικές Ενώσεις και 7 Κοινοπραξίες Συνεταιρισμών και Ενώσεων.

Επίσης 78 συνεταιριστικές επιχειρήσεις λειτουργούν ως Α.Ε. Κορυφαία αντιπροσωπευτική και ιδεολογική οργάνωση είναι η ΠΑΣΕΓΕΣ. Το σύνολο του προσωπικού που απασχολούν ανέρχεται σε 13.000 άτομα.

2.1. Οι εργασίες των Αγροτικών Συνεταιρισμών

Οι κυριότερες εργασίες που αναπτύσσουν οι Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις (ΑΣΟ) είναι οι εξής:

I. Οι πιστωτικές εργασίες.

Το 1988 οι ΑΣΟ διοχέτευαν στα μέλη τους, υπό μορφή δανείων καλλιέργειας και μέσο - μακροπρόθεσμων, κεφάλαια συνολικού ύψους 504 δισεκ. δραχμών, από τα οποία 502 δισ. προήλθαν από κεφάλαια της ΑΤΕ και 2 δισ.

από συνεταιριστικά κεφάλαια. Η μεσολάβηση των ΑΣΟ συμβάλλει στη μείωση του κόστους του χρήματος που διατίθεται στη γεωργία.

II. Προμηθευτικές εργασίες

Οι προμηθευτικές εργασίες των ΑΣΟ αποτελούν βασικό τομέα των δραστηριοτήτων τους. Περιλαμβάνουν είδη γεωργικής και οικιακής χρησιμότητας. Το ύψος αυτών των εργασιών έφθασε το 1988 τα 87 δισ. δραχμές.

III. Από κοινού εκμετάλλευση γεωργικών μηχανημάτων

Μολονότι σημαντικός αριθμός αγροτών έχει αποκτήσει δικά του μηχανήματα, σε περιοχές που ο κλήρος είναι πολύ μικρός και το εισόδημα πολύ χαμηλό οι ΑΣΟ εξακολουθούν να κατέχουν και εκμεταλλεύονται γεωργικά μηχανήματα, ιδίως τα πιο δαπανηρά απ' αυτά, προσφέροντας έτσι πολύτιμες υπηρεσίες στα μέλη τους. Το 1988 εξυπηρετήθηκαν σ' αυτό τον τομέα 235.000 παραγωγοί.

IV. Συνκέντρωση, επεξεργασία και διαχείριση προϊόντων

Στην οικονομική δομή της χώρας, οι συνεταιρισμοί αποτέλεσαν και αποτελούν βασικούς φορείς οικονομικής ανάπτυξης και η συμμετοχή και παρουσία τους είναι αξιόλογη τόσο στην πρωτογενή παραγωγή όσο και στη μεταποίηση.

Η συμμετοχή των συνεταιρισμών στην παραγωγή και διάθεση αγροτικών προϊόντων καλύπτει κατά μέσο όρο το 35% περίπου του συνόλου και σε ορισμένους τομείς οι συνεταιρισμοί ελέγχουν το 60% και περισσότερο (γάλα, δημητριακά, βαμβάκι, σταφίδες, εσπεριδοειδή, χυμός τομάτας, ελιές κλπ.).

Οι συνεταιρισμοί διαθέτουν βιομηχανικές και άλλες εγκαταστάσεις, η αξία των οποίων ανέρχεται σε 250 και πλέον δισεκατ. δραχμές και επεξεργάζονται γεωργικά προϊόντα αξίας μεγαλύτερης των 300 δισεκ. δρχ. Επίσης ενεργούν εξαγωγές προϊόντων στο εξωτερικό αξίας 130 δισεκ. δραχμών.

Ο συνολικός κύκλος εργασιών των συνεταιριστικών οργανώσεων όλων των βαθμών ξεπέρασε το μισό τρισεκατομμύριο δραχμές.

V. Εργασίες για λογαριασμό τρίτων

Αυτές αφορούν:

α. Διαχείριση και διάθεση στους παραγωγούς γεωργικών εφοδίων για λογαριασμό τρίτων (συνεταιριστικών Οργανώσεων, όπως η ΚΥΔΕΠ των σιτηρών και η ΣΥΝΕΛ των λιπασμάτων). Το 1988 διαχειρίστηκαν 2 εκατ. περίπου τόννους λιπασμάτων, 1.500.000 τόννους ζωοτροφών, 60.000 τόννους σπόρων κλπ. μέσω δικτύου 1000 περίπου συνεταιριστικών αποθηκευτικών κέντρων τους, που λειτουργούν σ' ολόκληρη τη χώρα.

β. Συγκέντρωση και διαχείριση γεωργικών προϊόντων για λογαριασμό τρίτων με σκοπό την προστασία των παραγωγών. Αφορά, για το 1988, ποσότητα προϊόντων 245.000 τόννων περίπου, τα κυριότερα από τα οποία είναι 145.000 τόννοι σύσπορο βαμβάκι για λογαριασμό της ΚΥΔΕΠ, 65.000 τόννοι σταφίδα σουλτανίνα για λογαριασμό της ΔΙΔΑΓΕΠ, 22.000 τόννοι ελαιόλαδο για λογαριασμό της Ελαιουργικής, της ΔΙΔΑΓΕΠ κλπ.

γ. Συγκέντρωση καταθέσεων για λογαριασμό της Αγροτικής Τράπεζας. Αφορά ποσό 15 δισ. δρχ. περίπου για το 1988.

VI. Δασικοί, αλιευτικοί, βιοτεχνικοί Συνεταιρισμοί

Οι δασικοί συνεταιρισμοί πραγματοποίησαν το 1988 σημαντική παραγωγή προϊόντων εκ των οποίων τα κυριότερα είναι 200.000 μ³ στρογγυλής ξυλείας, και 300.000 τόνοι καυσόξυλα. Επίσης εξαγόρασαν και διέθεσαν, με ή χωρίς επεξεργασία, προϊόντα 5 δισ. δρχ.

Οι δασεργάτες μέλη των Συνεταιρισμών εισέπραξαν από την εργασία τους 2,5 δισ. δρχ., με μέσο ημερομίσθιο 6.500 δρχ. Επί πλέον προσφέρθηκε στην κρατική εκμετάλλευση δασών εργασία αξίας 1,5 δισ. δρχ. και σε μεταφορές δασικών προϊόντων άλλες 1,5 δισ. δρχ., που αποτέλεσε πρόσθετο όφελος των δασεργατών.

Οι αλιευτικοί συνεταιρισμοί συγκέντρωσαν και διέθεσαν αλιεύματα αξίας 4 δισ. δραχμών.

Οι γεωργοβιοτεχνικοί συνεταιρισμοί (γυναικικών, μαρμάρων, χειροτεχνίας κλπ.) παρήγαγαν και διέθεσαν προϊόντα αξίας 300 εκατ. δρχ. περίπου.

Οι νεοδημιουργημένοι αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί γυναικών πραγματοποίησαν ακαθάριστα έσοδα 50.000.000 δρχ.

VII. Οι Συνεταιριστικές μερίδες

Η συνολική αξία των συνεταιριστικών μερίδων των μελών των συνεταιρισμών αυξήθηκε το 1988 από 18 σε 20 δισ. δρχ. και ρευστοποιείται τμηματικά.

Η πολυκαλλιέργεια των μικρών μας εκμεταλλεύσεων έχει σαν συνέπεια να ανέρχονται σε πολλές εκατοντάδες τα είδη των προϊόντων με τα οποία ασχολείται η συνεταιριστική δραστηριότητα, που κατά τα 2/3 τους ανήκουν στη φυτική παραγωγή και το 1/3 στη ζωϊκή, όπως και η διάρθρωση της εθνικής μας παραγωγής, δηλαδή ακριβώς αντίστροφα από εκείνη των βορείων και κεντρικών Ευρωπαϊκών χωρών.

Τα παρατεθέντα συνοπτικά στοιχεία επιτρέπουν να γίνει αντιληπτό από όλους ότι, όταν αναφερόμαστε στους αγροτικούς Συνεταιρισμούς, εννοούμε μιά σημαντική και αναντικατάστατη μή κερδοσκοπική υποδομή, ριζωμένη στους τόπους όπου ζουν και εργάζονται οι αγρότες και που εξασφαλίζει την αξιοποίηση της παραγωγής τους.

Την υποδομή αυτή η κάθε γενιά των αγροτών μεταβιβάζει ανιδιοτελώς στην επόμενη για να εξακολουθήσει τον παραγωγικό κύκλο.

2.2. Η Συγκέντρωση των Μονάδων

Εξετάζοντας τις γενικότερες τάσεις του συνεταιριστικού τομέα, διαπιστώνουμε πως ακολουθείται μιά προϊούσα συγκεντροποίηση των μονάδων. Βέβαια, η αρχή μετά τον πόλεμο έγινε με εγκαταστάσεις σχετικά μικρού μεγέθους, που ανήκαν οι περισσότερες στους πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς και εξυπηρετούσαν την τοπική αγορά.

Η συγκέντρωση και ανάπτυξη της ιδιωτικής βιομηχανίας, που επακολούθησε επηρέασε σημαντικά και τη δομή του συνεταιριστικού τομέα, που δημιουργήσε κι' αυτός εργοστάσια μεγάλου σχετικά μεγέθους, για τον εφοδιασμό της εθνικής και διεθνούς αγοράς.

Οι μεγάλες μονάδες γίνονται από τις Εώσεις Συνεταιρισμών, τις Κεντρικές Ενώσεις, τις Κοινοπραξίες τους και τις Ανώνυμες Συνεταιριστικές Εταιρείες.

Το 1981 ο ευρύτερος Συνεταιριστικός Τομέας διαχειριζόταν το 12,5% της ακαθάριστης αξίας της αγροτικής παραγωγής, ενώ στο τέλος της δεκαετίας το ποσοστό αυτό ανήλθε στο 30% περίπου, δηλαδή αυξήθηκε κατά 150%.

Η απότομη αυτή αύξηση οφείλεται εν μέρει στην ανάληψη ορισμένων δραστηριοτήτων, που διενεργούσε το Δημόσιο πριν την ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ.

2.3. Οι Επενδύσεις

Τη δεκαετία του 1980, οι επενδύσεις των συνεταιριστικών οργανώσεων σε πάγιες εγκαταστάσεις και εξοπλισμό παρουσίασαν σημαντική ανάπτυξη και ξεπέρασαν το 10% των ακαθάριστων επενδύσεων του συνόλου της Ελληνικής μεταποιητικής βιομηχανίας.

Η αύξηση των επενδύσεων του συνεταιριστικού τομέα συμπίπτει με την περίοδο σχετικής αποεπένδυσης στην ιδιωτική βιομηχανία.

Παρά ταύτα οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις εξακολουθούν να υστερούν κατά πολύ των μεγάλων ιδιωτικών επιχειρήσεων, που ελέγχουν επί μέρους βιομηχανικούς κλάδους σε απόλυτο αριθμό όσο και με κριτήριο το μέγεθος των παγίων εγκαταστάσεων.

Τουναντίον, το ειδικό βάρος των παγίων των συνεταιριστικών εγκαταστάσεων σε βοηθητικές εγκαταστάσεις και κυρίως αποθηκευτικούς χώρους, σιλό, δεξαμενές, όπου διακινείται η πρώτη γεωργική ύλη, είναι εξαιρετικά μεγάλο. Από αυτό εξυπηρετούνται σημαντικά και με πολύ χαμηλό κόστος και ο ιδιωτικός και ο δημόσιος τομέας (όπως η Κοινοτική παρέμβαση), στις αγροτικές τους δραστηριότητες.

2.4. Οικονομικά Αποτελέσματα

Μολονότι δεν υπάρχουν αναλυτικά στοιχεία για τον ακριβή προσδιορισμό του μεγέθους της προστιθέμενης αξίας που δημιουργείται στο συνεταιριστικό τομέα, η εξέταση δειγματικών στοιχείων προσέγγισης των ορίων που κυμαίνεται ο δείκτης αυτός, καθιστά φανερό πως τα ποσοστά της παραγόμενης προστιθέμενης αξίας στο συνεταιριστικό τομέα είναι εξαιρετικά χαμηλά.

Το γεγονός αυτό επισημαίνει τη χαμηλή οικονομική αποτελεσματικότητα των συνεταιρισμών και την επίσης χαμηλή ανταγωνιστικότητά τους.

Σαν μια πρώτη και κύρια αιτία για τη δημιουργία αυτής της κατάστασης, που συνοδεύει τους συνεταιρισμούς μας στη διαχρονική τους εξέλιξη, είναι ο χαρακτήρας της συμπληρωματικότητας που τους προσέδωσε η άμεση κρατική κηδεμονία. Οι συνεταιρισμοί θεωρήθηκαν ανώριμοι να συμμετάσχουν με δική τους ευθύνη στην άσκηση της Αγροτικής Πίστης, όπως γίνεται σε όλο τον κόσμο, αλλά κατάλληλοι να μεσολαβούν στις εργασίες της Τράπεζας για τη μείωση των λειτουργικών της εξόδων. Όταν αργότερα οργανώθηκε η ενιαία διαχείριση των λιπασμάτων, των ζωοτροφών, των φυτοφαρμάκων, τον κεντρικό ρόλο ανέλαβαν κρατικοί φορείς, ενώ στους συνεταιρισμούς ανατέθηκε μόνο η διανομή. Παρόμοιες λύσεις δόθηκαν σε θέματα μεταποίησης και εξαγωγής των γεωργικών προϊόντων, που ανατέθηκαν είτε σε οργανισμούς, όπου την πλειοψηφία κατέχει η Αγροτική Τράπεζα (επεξεργασία γάλακτος) και τη μειοψηφία οι συνεταιρισμοί, είτε σε κρατικούς Οργανισμούς (ΑΓΡΕΞ για την εξαγωγή γεωργικών προϊόντων).

Οι κατευθύνσεις αυτές ίσως ήταν ενδεδειγμένες σε μια μεταβατική περίοδο, σαν ένα πρόστάδιο εθισμού των συνεταιρισμών σε επιχειρηματικές πρωτοβουλίες. Όμως, διατηρήθηκαν επί πολύ και προκάλεσαν εθισμό στην εξάρτηση. Παρατηρήθηκε δε το φαινόμενο να εξυπηρετεί η εξάρτηση αυτή τόσο το Κράτος όσο και τους συνεταιρισμούς. Το κράτος, εκφραζόμενο από τις εναλλασσόμενες κυβερνήσεις, απολάμβανε την ισχύ επηρεασμού ενός σημαντικού μέρους της γεωργικής οικονομίας, οι δε συνεταιρισμοί απολάμβαναν τη σιγουριά της δοτής προστασίας. Η διορατικότητα απουσίασε και από τις δυο πλευρές και καθυστέρησε να εκδηλωθεί, ακόμη και όταν η προσχώρηση της χώρας στην ΕΟΚ έδειξε ότι οι προηγούμενες σχέσεις δεν μπορούσαν να επιβιώσουν.

Άλλη αιτία υστέρησης της αποτελεσματικότητας των συνεταιρισμών, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τα οικονομικά τους αποτελέσματα, είναι η διαφορετική τους συμπεριφορά κατά την παραλαβή των προϊόντων των μελών τους. Οι συνεταιρισμοί παραλαμβάνουν όλες τις προσφερόμενες ποσότητες και ποιότητες, ενώ οι ιδιώτες επιλέγουν μόνο τις ποσότητες και ποιότητες που μπορούν να διαθέσουν ευχερώς και επωφελώς, ενώ απέχουν ακόμη και τελείως αν η κατάσταση των αγορών δεν εξασφαλίζει κέρδη. Είναι προφανές, πως η συνεταιριστική πρακτική παρέχει μεν στους αγρότες το απαραίτητο αίσθημα ασφάλειας για τη διάθεση της παραγωγής τους αλλά συνάμα μειώνει τις δυνατότητες επίτευξης ενός θεμιτού θετικού οικονομικού αποτελέσματος από τους συνεταιρισμούς τους.

2.5. Το Μέγεθος των Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων

Μολονότι μεταξύ των συνεταιριστικών βιομηχανιών υπάρχει ένας ορισμένος αριθμός από μεγάλες σύγχρονες και πρωτοποριακές μονάδες, όπως η σιγαρετοβιομηχανία ΣΕΚΑΠ, τα καπνεργαστάσια της ΣΕΚΕ, οι εγκαταστάσεις της Ελαιουργικής για το ελαιόλαδο, του ΑΓΝΟ για το γάλα, της Ομοσπονδίας Θεσσαλονίκης, της ΣΕΒΑΘ και της ΣΕΚΟΒΕ για τη βιομηχανική επεξεργασία οπωροκηπευτικών, της ΚΑΪΡ για τα κρασιά, στη μεγάλη τους πλειοψηφία οι Ελληνικοί Συνεταιρισμοί είναι μικρομεσαίες επιχειρήσεις και διατηρούν τα χαρακτηριστικά που τους μεταβίβασε η ιστορική καταγωγή της επιβιωτικής και βιοτεχνικής γεωργίας.

Έχει λοιπόν ιδιαίτερη σημασία για την Ελληνική Συνεταιριστική κίνηση η απόκτηση μεγάλων συνεταιριστικών μονάδων σε ικανό αριθμό, ώστε ν' αποκαταστήσουν την ισορροπία των οικονομικών δυνάμεων με τον ανταγωνισμό, που λειτουργεί σε βάρος τους, αφού το 90% περίπου αυτών των βιομηχανιών ανήκει στον ιδιωτικό κερδοσκοπικό τομέα.

Η διατήρηση αυτής της ισορροπίας έχει σκοπό να εξασφαλίσει μιά στοιχειώδη διαπραγματευτική δύναμη και έναν έλεγχο των εκατοντάδων χιλιάδων μικρών παραγωγών στις αγορές προϊόντων τους.

Η ενδυνάμωση του Συνεταιριστικού συστήματος σύγχρονων γεωργικών βιομηχανιών μπορεί ακόμη ν' αποτελέσει μιά εξισορροπητική και προστατευτική δύναμη, όχι μόνο για τα συμφέροντα των αγροτών παραγωγών αλλά και των καταναλωτών, μπροστά στην εντεινόμενη συγκέντρωση του μεγάλου πολυεθνικού κεφαλαίου, που ελέγχει ολοένα και μεγαλύτερο μερίδιο στις αγορές των προϊόντων και των υπηρεσιών και επιβάλλει τη δική του στρατηγική ανάπτυξης.

Η δημιουργία μεγάλων συνεταιριστικών μονάδων δεν σημαίνει την εξαφάνιση των μικρών και μεσαίων συνεταιριστικών επιχειρήσεων. Και αυτές επιβιώνουν και ανθούν σε όλες τις μεγάλες αγορές, επιλέγοντας στρατηγικές εξειδίκευσης, συνεργασιών και κοινοπραξιών μεταξύ τους.

3. Τα Γεωργικά Εισοδήματα

Η πορεία των γεωργικών εισοδημάτων στη χώρα μας μαρτυρεί την επείγουσα ανάγκη υιοθέτησης μίας πολιτικής γεωργικών εισοδημάτων από το κράτος. Παρά τη σημαντική αύξηση της γεωργικής παραγωγής και τη μείωση του αγροτικού πληθυσμού, εξακολουθούν ακόμη να υπάρχουν 950.000 γεωργικές εκμεταλλεύσεις εκ των οποίων οι 700.000 καλλιεργούν εκτάσεις μεγαλύτερες από 10 στρέμματα (δηλαδή από 1 εκτάριο), με μέσο όρο τα 37 στρέμματα (δηλαδή 3,7 εκτάρια). Ο ενεργός αγροτικός πληθυσμός έχει μειωθεί στο 26% περίπου του συνολικού ενεργού πληθυσμού. Η συμμετοχή του στο εθνικό εισόδημα βρίσκεται γύρω στο 15%. Οι Έλληνες αγρότες, δηλαδή το τέταρτο του πληθυσμού, έχει εισόδημα που μόλις φθάνει το μισό του εισοδήματος των Ελλήνων που εργάζονται στα εξωγεωργικά επαγγέλματα. Και ας σημειωθεί πως οι τελευταίοι αυτοί έχουν το μισό εισόδημα από το μέσο όρο των συνδέλφων τους της ΕΟΚ.

Οι αριθμοί αυτοί στοιχειοθετούν το συνολικό πρόβλημα του γεωργικού τομέα, του οποίου πυρήνας είναι το μέγεθος και η διάρθρωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, ένα πρόβλημα του οποίου η λύση ουτε γρήγορη μπορεί να είναι ούτε εύκολη.

Ακολουθεί το πρόβλημα των επενδύσεων και χρηματοδοτήσεων για έργα γεωργικής υποδομής εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης, όπου ο αγροτικός τομέας υστερεί σημαντικά από τους άλλους κλάδους της παραγωγής. Έπεται η αναδιάρθρωση των καλλιεργειών και ο προσανατολισμός της παραγωγής για μια πιο ορθολογική και αποδοτική αξιοποίηση των γεωργικών δυνατοτήτων, μέσα στις συνθήκες και τη ζήτηση της διευρυμένης κοινοτικής αγοράς.

Τέλος η έρευνα, η γεωργική εκπαίδευση και οι εφαρμογές για την ανύψωση του γενικού μορφωτικού και επιχειρηματικού επιπέδου των αγροτών.

Το αποκλειστικό βάθρο και ο κινητήριος μοχλός, για τη μεγέθυνση, την ανάπτυξη, τον εκσυγχρονισμό και την ανταγωνιστική λειτουργία των παραγωγικών, μεταποιητικών και εμπορικών μονάδων στα πλαίσια της οικονομίας της αγοράς, είναι οι αγροτικοί συνεταιρισμοί.

Η ελληνική συνεταιριστική κίνηση υπήρξε ευτυχής, διότι, όπως στο παρελθόν τη στήριξαν μεγάλες προσωπικότητες του δημοσίου βίου από τον πολιτικό και ακαδημαϊκό στίβο και σήμερα διαθέτει πολλά καταξιωμένα αιρετά και επιστημονικά στελέχη, με μεγάλη θεωρητική κατάρτιση και εμπειρία στα προβλήματα των συνεταιρισμών. Τα στελέχη αυτά, με πρωτοβουλία της ΠΑΣΕΓΕΣ, θα πρέπει να καταρτίσουν ένα πανελλήνιο αναπτυξιακό πρόγραμμα με υπόδειξη πρακτικών μέτρων για την εφαρμογή του.

Αυτονόητο είναι ότι ένα τέτοιο πρόγραμμα θα στηριχθεί στην προωθούμενη αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και ότι θα επιδιώξει να αξιοποιήσει τη συμμετοχική δραστηριότητα των γεωργών προς την κατεύθυνση της δημιουργίας πρόσθετων ευκαιριών απασχόλησης, με βάση τους επιτόπιους πόρους.

Η Ελληνική κοινωνία έχει επιτακτική ανάγκη να διατηρήσει στην ύπαιθρο με κάθε θυσία, ένα επαρκή αγροτικό πληθυσμό, ικανό να διαχειρίζεται τους σημαντικούς γεωργικούς και δασικούς πόρους της χώρας μας αλλά και την οικολογική της ισορροπία.

Μ' αυτόν τον τρόπο μόνο υπάρχει η βάσιμη ελπίδα ν' αποκτήσει ο γεωργός ένα πλησιέστερο προς τις άλλες τάξεις εισόδημα.

Δεν είναι τυχαίο το ότι στις ανεπτυγμένες χώρες, όπου ακολουθήθηκε από πολύ νωρίς αυτή η πολιτική, τα αγροτικά εισοδήματα πλησίασαν ή εξισώθηκαν ή και ξεπέρασαν τα αντίστοιχα αστικά εισοδήματα (Ολλανδία κλπ.).

Σε σχέση με τα ανωτέρω, οφείλουμε να υπενθυμίσουμε πως η γεωργία δεν αποτελεί μιά δραστηριότητα που υπακούει καθ' ολοκληρία στους κλασικούς νόμους της αγοράς και στη συλλογιστική που διέπει τη βιομηχανική παραγωγή. Γιατί αποτελεί τον κεντρικό παράγοντα που επηρεάζει καταλυτικά την οικονομική και κοινωνική ζωή και ανάπτυξη των πληθυσμών της υπαίθρου χώρας και υπάγεται σε εκτεταμένες εγγενείς ιδιαιτερότητες, φυσικές και ανθρωπίνες.

Ακόμη και στις πιο φιλελεύθερες χώρες, παράλληλα με τους κανόνες της αγοράς που είναι ασφαλώς απαραίτητοι, γίνεται προσφυγή, για να λυθούν τα θέματα της γεωργίας, και στην παρέμβαση της πολιτείας αλλά και στο μόνιμο διάλογο με τους παραγωγούς, που αποτελεί ουσιώδες στοιχείο του Ευρωπαϊκού Μοντέλου Πολιτικής.

4. Η κρίση των Συνεταιρισμών

Οι συνεταιριστικές οργανώσεις διέρχονται σήμερα στην Ελλάδα ένα κρίσιμο στάδιο της ιστορίας τους και μάλιστα σε μια περίοδο που θα έπρεπε, απερίσπαστες από εμπόδια, να βοηθηθούν στην αντιμετώπιση των πραγματικών προβλημάτων τους και να εντείνουν την προετοιμασία τους για ν' αντιμετωπίσουν το έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς.

Το ζήτημα έγκειται στην έντονη διατάραξη της οικονομικής ισορροπίας των συνεταιρισμών όλων των βαθμών, που προέκυψε από την κρατική πολιτική και τη σύγχυση γύρω από τον οικονομικό και κοινωνικό ρόλο τους. Προηγήθηκε μεγάλη ζημιά με την ανάθεση στους συνεταιρισμούς κρατικού παρεμβατικού έργου σε ευρεία κλίμακα, χωρίς την κάλυψη των δικαιολογημένων ανοιγμάτων που προέκυψαν και που παρέμειναν μέχρι τώρα σε χρέωσή τους στην Αγροτική Τράπεζα.

Η υποσχεθείσα από όλες τις πολιτικές πλευρές επιβεβλημένη διαγραφή και μεταφορά των εν λόγω επιβαρύνσεων σε βάρος του κρατικού προϋπολογισμού, μέχρι σήμερα καθυστερεί, καθώς εκκρεμεί επίσης η ρύθμιση μιάς άλλης κατηγορίας χρεών που προέκυψαν από την ενεργοποίηση των συνεταιρισμών σε περίοδο εθνικής κρίσης (συνέπειες του ατυχήματος του Τσέρνομπιλ) ή σε προβληματικές περιοχές και προβληματικούς τομείς δράσης, όπου το κράτος αναζητούσε διέξοδο στα καθημερινά του προβλήματα μέσω των συνεταιρισμών, δημιουργώντας όμως σ' αυτούς μεγάλα δανειακά ανοίγματα και δαπανηρές υποδομές σε πλεονάζον προσωπικό και υλικές εγκαταστάσεις.

Στα προβλήματα αυτά προστίθεται η πρόσφατη μετατροπή της ΑΤΕ σε Ανώνυμη Εταιρεία, με τον κίνδυνο που διαγράφεται ν' αποτελέσει γι' αυτήν η χρηματοδότηση της γεωργίας και των συνεταιρισμών στόχο δεύτερης προτεραιότητας έναντι άλλων επικερδών εργασιών. Τη στιγμή αυτή, περισσότερο από ποτέ άλλοτε, γίνεται αισθητή η απουσία μιάς συνεταιριστικής Τράπεζας.

Ταυτόχρονα, η ΑΤΕ προωθεί πρόγραμμα μεταβίβασης των μετοχών της σε 35 συνεταιριστικές εταιρείες στις οποίες μετέχει.

Αυτό βέβαια θα έχει ως συνέπεια ν' ανατραπεί η κάποια ισορροπία που είχε επιτευχθεί μέχρι τώρα στην παρουσία συνεταιριστικών και ιδιωτικών φορέων στον τομέα της μεταποίησης και εμπορίας των γεωργικών προϊόντων.

Η διακοπή λειτουργίας ή μεταβίβαση μεγάλων μονάδων της συνεταιριστικής κινήσεως σημαίνει αλλοίωση του οικονομικού και κοινωνικού ιστού της αγροτικής υπαίθρου, λόγω περιορισμού στο ελάχιστο του ρυθμιστικού ρόλου των συνεταιριστικών οργανώσεων στη διαμόρφωση των συνθηκών αγοράς των γεωργικών προϊόντων και των γεωργικών εφοδίων.

Αλλά και η Αγροτική Τράπεζα θ' αντιμετωπίσει αδυναμία είσπραξης των μέχρι τώρα απαιτήσεων της, αν περιοριστεί η δραστηριότητα των συνεταιριστικών οργανώσεων από έλλειψη επαρκών χρηματοδοτικών πόρων και αν δεν βοηθηθούν για την εξυγίανση και τον εκσυγχρονισμό τους, όσες μονάδες αντιμετωπίζουν προβλήματα αλλά είναι βιώσιμες, όπως γίνεται και με τις αντίστοιχες μονάδες των ιδιωτικών φορέων.

Η Τράπεζα ασφαλώς και θα πρέπει να εφαρμόζει Τραπεζικά κριτήρια, τα οποία διασφαλίζουν την επιστροφή των δανείων που χορηγεί προς τις συνεταιριστικές οργανώσεις. Αυτό άλλωστε συνέβαινε και μέχρι την επέκταση των κρατικών παρεμβάσεων, αφού είναι γνωστό ότι η επαναχρηματοδότηση των συνεταιριστικών οργανώσεων και των άλλων πιστούχων της Τράπεζας στηριζόταν και στηρίζεται στη ρευστοποίηση των παλαιών δανείων.

Όμως, οι νέοι και ορθοί κανόνες χρηματοδότησης, οφείλουν να εφαρμοσθούν αφού προηγουμένως το κράτος, το οποίο έχει αναγνωρίσει την υπαιτιότητά του, υποκαταστήσει την άμεση και έμμεση βλάβη που έχει προκαλέσει στους συνεταιρισμούς. Διαφορετικά προκαλείται αδιέξοδο στους συνεταιρισμούς, με γενικότερες επιπτώσεις στο γεωργικό τομέα, στη λειτουργία του οποίου δεν μπορούν να υποκατασταθούν χωρίς σοβαρότατο κλονισμό.

5. Η στρατηγική των Συνεταιριστικών Οργανώσεων απέναντι στις προκλήσεις της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς.

Ο βασικός άξονας της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς του 1993 είναι η αποτελεσματική κατανομή και διαχείριση των υλικών και ανθρωπίνων πόρων της Ευρώπης.

Η διαδικασία της απελευθέρωσης της αγοράς από σύνορα και φραγμούς, θα προκαλέσει από τη μιά πλευρά τεράστια οικονομική πρόοδο, στο συνολικό επίπεδο, αλλά από την άλλη θα επιβαρύνει τις τομεακές και περιφερειακές ανισότητες.

Ενώ θα ενταχθούν καλύτερα στους νέους όρους του ενδοκοινοτικού και παγκόσμιου ανταγωνισμού και θα επιτύχουν άμεση αύξηση των εισοδημάτων τους οι αναπτυγμένες περιοχές, που ευνοούνται από τη γεωγραφική τους θέση και τον τύπο της οικονομικής τους εξειδίκευσης (βιομηχανία - υπηρεσίες), οι πιο απομακρυσμένες ή περιφερειακές περιοχές σαν τη δική μας, με κακές συγκοινωνίες και επικοινωνίες και συσσωρευμένα μειονεκτήματα καθυστερημένων δομών, θα υποστούν κλονισμούς στον τοπικό κοινωνικό ιστό.

Η ενσωμάτωση της οικονομίας μας σε μια ευρύτερη οικονομική ενότητα 330 εκατομμυρίων ατόμων συνεπάγεται και ριζική αλλαγή στις συνθήκες και τα πλαίσια μέσα στα οποία θα διεξάγονται του λοιπού οι οικονομικές μας δρα-

στηριότητες. Όλες οι επιχειρήσεις, ιδιωτικές και συνεταιριστικές, θα υποστούν άμεσα τις συνέπειες του εντεινόμενου ανταγωνισμού που θα συνεπάγεται αυτή η ενοποίηση. Ήδη στις επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα σημειώνονται σημαντικές διαρθρωτικές και οργανωτικές μεταβολές με κύριο άξονα περιστροφής τη συγκέντρωση των επιχειρήσεων με συγχωνεύσεις, εξαγορές και συμμαχίες με ελληνικές και ξένες πολυεθνικές κατά προτίμηση εταιρείες, για την επίτευξη οικονομιών κλίμακας και διενέργεια νέων επενδύσεων στην τεχνολογία, την έρευνα, την προβολή, τις καινοτομίες και τη διαφοροποίηση των προϊόντων.

Όπως είναι επόμενο, η ένταση του ανταγωνισμού δημιουργεί ιδιαίτερα προβλήματα για τις μονάδες που δεν παρουσιάζουν υψηλή παραγωγικότητα. Σ' αυτές πρέπει να κατατάξουμε τις περισσότερες συνεταιριστικές οργανώσεις.

Η συνεταιριστική επιχείρηση έχει χρέος να προσαρμοσθεί κι αυτή στις σύγχρονες ανάγκες επάνω σ' ένα διπλό άξονα. Τη δημιουργία μονάδων μεγαλύτερου μεγέθους, όπου αυτό είναι δυνατόν, αλλά και την εξειδίκευση των μικρότερων μονάδων από απόψεως προϊόντων, ώστε να δημιουργηθούν είτε οικονομίες κλίμακας (μεγάλου μεγέθους), είτε μικρότερες οικονομίες εξειδίκευσης δεδομένου ότι το μέγεθος της νέας ενιαίας αγοράς επιτρέπει τέτοιου είδους συγκέντρωση και εξειδίκευση προϊόντος.

Στη συνέχεια, η δημιουργία συνεργαζομένων ομάδων συνεταιριστικών οργάνωσεων, μεγάλων και μικρών, τους επιτρέπει να οργανώσουν κι αυτές διαρθρώσεις οριζόντιων υπηρεσιών για την έρευνα, την ανάπτυξη, την εκπαίδευση και κατάρτιση των διοικήσεων, των μελών και του προσωπικού, το μάρκετινγκ κλπ.

Ειδικότερα για την αντιμετώπιση του ανταγωνισμού, πρέπει να σημειωθεί η σημασία της οργάνωσης στους εξής τομείς:

α. Η τεχνική οργάνωση της παραγωγικής διαδικασίας, που συνδέεται με το μέγεθος της επιχείρησης. Στους συνεταιρισμούς το μέγεθος αυτό είναι συνήθως περιορισμένο (μικρό - μεσαίες επιχειρήσεις), πράγμα που καθιστά αναγκαία μία διαδικασία συγκέντρωσης των μονάδων που απασχολούνται στον ίδιο τομέα με συγχωνεύσεις, κοινοπραξίες και συνεργασίες.

β. Το ίδιο συμβαίνει με την εμπορική οργάνωση, που απαιτεί ένα προσωπικό υψηλής εξειδίκευσης. Το υψηλό κόστος τέτοιου προσωπικού επιβάλλει, ακόμη μιά φορά, τη συγκέντρωση των επιχειρήσεων, για να μπορέσουν ν' ασκήσουν μία επιθετική εξαγωγική πολιτική στις ξένες αγορές.

Η γνωστή ανεπάρκεια των ιδίων κεφαλαίων επιβάλλει την ύπαρξη χρηματοδοτικών πηγών προσαρμοσμένων σ' αυτό το είδος των επιχειρήσεων και τη συνεχή συσσώρευση ιδίων κεφαλαίων από εισφορές των μελών και κέρδη διαχειρίσεως.

Οι αδυναμίες στη στελέχωση, τη χρηματοδότηση και τη συγκέντρωση κεφαλαίων είναι οι συνήθεις αιτίες της χαμηλής οικονομικής αποδοτικότητας των συνεταιριστικών επιχειρήσεων.

γ. Η υποδομή στήριξης σε ανθρώπινους πόρους, μηχανοργάνωση, συστήματα πληροφορικής και πληροφόρησης, παίζει επίσης σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση των ανταγωνιστών.

Παράλληλα με όλες τους τις αδυναμίες, οι συνεταιριστικές οργανώσεις διαθέτουν ένα μεγάλο πλεονέκτημα. Αυτές οργανώνουν την αλληλεγγύη μεταξύ των ανθρώπων, τόσο στο οικονομικό όσο και στο κοινωνικό επίπεδο.

Θα πρέπει να σημειωθεί πως ο μεγάλος αριθμός των μικρών συνεταιριστικών επιχειρήσεων που υπάρχουν στη χώρα μας δεν θα μπορέσει να επιβιώσει

αν οι επιχειρήσεις αυτές εξακολουθούν να δρουν μεμονωμένες.

Αν όμως θελήσουν να συνεργασθούν, όπως επιβάλλουν οι αρχές τους, να αναπτύξουν κοινές στρατηγικές, να ενταχθούν σε ολοκληρωμένα προγράμματα που θ' αφορούν το σύνολο των συνεταιρισμών, είναι προφανές πως θ' αποκτήσουν μία δύναμη μεγαλύτερη από οποιοδήποτε άλλη ομάδα επιχειρήσεων. Προς το σκοπό αυτό θα πρέπει η κορυφαία συνεταιριστική οργάνωση, η ΠΑΣΕΓΕΣ, συγκεντρώνοντας το σύνολο του συνεταιριστικού δυναμικού της χώρας, να μετατραπεί σε μια στρατηγική μονάδα μηχανικού, που θα ρίχνει γέφυρες και θα συνδέει, όσο είναι δυνατό, τη δράση και τη συνεργασία των συνεταιριστικών οργανώσεων σε επίπεδο, τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και Ευρωπαϊκό. Θα καταστούν τότε οι συνεταιρισμοί ένα ισχυρό όργανο για ν' αντιμετωπίσει την πρόκληση της Ενιαίας μεγάλης Ευρωπαϊκής Αγοράς.

Στα 90 χρόνια της ιστορίας τους, οι Ελληνικοί Συνεταιρισμοί αποτέλεσαν το απαραίτητο και βασικό τμήμα του θεσμικού πλαισίου που εστήριξε τον αγροτικό τομέα της οικονομίας στην αναπτυξιακή πορεία του.

Η μελέτη της συνεταιριστικής ιστορίας, τόσο της χώρας μας όσο και των άλλων χωρών, μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως οι συνεταιρισμοί γίνονται τόσο περισσότερο αναγκαίοι στους αγρότες όσο η οικονομία της αγοράς εκτίθεται στον ανταγωνισμό και αποτελούν γι' αυτούς μία αναντικατάστατη δύναμη οργάνωσης και ευθύνης, που τείνει ν' αναπληρώσει την εθνική και Κοινοτική προστασία που περιορίζονται.

Ο στόχος θα πρέπει να είναι η δημιουργία ανεξάρτητων, αυτοδύναμων και υπεύθυνων συνεταιρισμών, που θα έχουν την ευθύνη των πρωτοβουλιών τους.

Η χάραξη μιάς νέας πολιτικής ανασυγκρότησης και εξυγίανσης των οργανώσεων, περιλαμβάνει την εκκαθάριση της κατάστασης που έχει προκαλέσει τη συσσώρευση χρεών και υπεράριθμο προσωπικού και τη λήψη όλων εκείνων των αναγκαίων μέτρων που θ' αποτρέψουν με κάθε θυσία την επανεμφάνιση της ίδιας κρίσης στο μέλλον.

Η νέα αυτή πολιτική, που πρέπει ν' απολήξει στην ενεργό συμβολή των συνεταιρισμών στην επίλυση του οξύτετου προβλήματος της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής γεωργίας στα πλαίσια της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς και την προστασία του αγροτικού εισοδήματος, επιβάλλει τη στενή και συνεχή συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων και υπευθύνων για τη χάραξη της πολιτικής των συνεταιρισμών.

Η συνεργασία αυτή θα έχει αποτέλεσμα μόνον εφ' όσον τεθεί σε βάση πλήρους ισοτιμίας και νηφάλιας αντιμετώπισης των πράγματι δύσκολων προβλημάτων και αποκλεισθεί η ανάμιξη πολιτικών ή άλλων σκοπιμοτήτων.

Τέλος, ας υπενθυμίσουμε ότι η παρουσία των συνεταιριστικών οργανώσεων δεν αντιστρατεύεται την οικονομία της αγοράς ούτε την προετοιμασία μας για την ενιαία Ευρώπη, στους κόλπους της οποίας δρουν επιτυχώς όχι μόνον οι ιδιωτικές αλλά και οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις, σε ορισμένες δε χώρες κυριαρχούν αυτές οι τελευταίες.

Κ . Σ . Ο . Σ .

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΛΑΔΙΚΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΣΟΥΛΤΑΝΙΝΑΣ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1940

ΜΕΛΗ: είναι 59 Ενώσεις Συνεταιρισμών Σουλτανοπαραγωγών
περιοχών που περιλαμβάνουν το σύνολο σχεδόν
των σουλτανοπαραγωγών της χώρας

ΕΔΡΑ: ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ : ΑΘΗΝΑ - Κανάρη 24

ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ - Δ/ση Εργοστασίου : Ηράκλειο Κρήτης

Η ΚΣΟΣ διαθέτει ένα καινούργιο εργοστάσιο εφοδιασμένο με τα πιο σύγχρονα αυτόματα μηχανήματα επεξεργασίας, διαλογής και συσκευασίας σταφίδας, δυναμικότητας 80 τόννων το 7ωρο.

Επίσης διαθέτει άρτια εκπαιδευμένο και πεπειραμένο προσωπικό, εξειδικευμένο στα θέματα σουλτανίνας. Με τα εφόδια αυτά και τη μόνιμη και δημιουργική δραστηριότητα που αναπτύσσει σαν κορυφαία Συνεταιριστική Οργάνωση των σουλτανοπαραγωγών, η ΚΣΟΣ κατατάσσεται μεταξύ των κυριότερων φορέων αξιοποίησης της σουλτανίνας και αποτελεί εγγύηση για την άριστη ποιότητά της.

Πρόεδρος του Δ.Σ.: ΠΑΝ. ΤΣΑΚΙΡΗΣ
Διευθυντής: ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΙΤΟΣ

ΜΕΡΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΓΙΑ ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Του Αριστ. Ν. Κλήμη (*)

Εισαγωγή

Είναι γνωστό ότι οι διάφοροι θεσμοί (κοινωνικοί - οικονομικοί κλπ.) ευδοκιμούν σε κάποιο τόπο όχι μόνο αν θεωρητικά κρίνονται χρήσιμοι για τις ανάγκες που υπάρχουν στον τόπο κατά την εξεταζόμενη εποχή, αλλά και αν είναι δυνατό να προσαρμοστούν στις όλες συνθήκες του τόπου. Δηλαδή: α) στις φυσικές συνθήκες, β) στις ανθρώπινες συνθήκες, γ) στα έκτακτα συμβάντα στον τόπο, εκείνα που επιδρούν αποφασιστικά στην όλη ζωή της περιόδου (πόλεμοι, αναταραχές, θεομηνίες κλπ.)

Από τις παραπάνω συνθήκες άλλες (και κυρίως οι φυσικές) είναι πολύ ή λίγο ανελαστικές και συνεπώς δεν είναι δυνατό ή εύκολο να μεταβληθούν προς το καλύτερο. Και άλλες (και κυρίως αυτές που εξαρτώνται από την ανθρώπινη θέληση) είναι δυνατό να μεταβληθούν (λίγο ή πολύ) ανάλογα με τις προσπάθειες που θα γίνουν, ώστε να υπάρξει σύγκλιση των θεσμών για αλληλοβελτίωσή τους και ανάπτυξη.

Περιορίζουμε την έρευνά μας για τις ελληνικές συνθήκες μόνο στον τομέα των Συνεταιρισμών με την επιδίωξη να γίνουν εδώ μερικές επισημάνσεις, με βάση την ιστορική γνώση 1915 - 1990, επισημάνσεις που να μας διαφωτίσουν με στοιχεία και αντικειμενικά για την μέχρι σήμερα πορεία τους, αλλά και να συντελέσουν στην τακτοποίηση σοβαρών σημερινών προβλημάτων καθώς και για την πιο σωστή μελλοντική ανάπτυξη, μέσα στις μεταβαλλόμενες παγκόσμια συνθήκες, με την απαιτούμενη σύγκλιση - προσαρμογή του θεσμού.

(*) Ο Αριστείδης Ν. Κλήμης είναι συγγραφέας συνεταιριστής - αγροτιστής (με σπουδές συνεταιριστικές, νομικές, οικονομικές και στατιστικές), τέως Προϊστάμενος (1962 - 1972) της Υπηρεσίας Οικονομικών Μελετών στην ΑΤΕ και με 57χρονη ανάμειξη στα συνεταιριστικά (πνευματική και πρακτική)

A) Αρνητικές οι συνθήκες στην Ελλάδα για την ανάπτυξη των Συνεταιρισμών

Συμπέρασμα από τη μελέτη της ιστορίας είναι ότι οι συνθήκες για τη σωστή ανάπτυξη των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα υπήρξαν, τις περισσότερες φορές, αρνητικές όλη την περίοδο 1915 - 1990. Και μόνο οι μεγάλες ανάγκες που υπήρχαν είναι εκείνες που επέβαλαν την πραγματοποίηση της όποιας, κάθε φορά, προόδου, χωρίς η πρόοδος αυτή να είναι, συνήθως, συνεταιριστικά ορθόδοξη αλλά να έχει πολλά στοιχεία κρατισμού ανάλογα με τις κάθε φορά συνθήκες της ελληνικής οικονομίας και γενικότερης πολιτικής.

1) Οι φυσικές συνθήκες: Η εδαφική διαμόρφωση της Χώρας, οι ορεινοί όγκοι της, η ποιότητα των εδαφών της, η νησιωτική κατάτμηση, οι βροχοπτώσεις, τα πολλά μικροκλίματα, η διασπορά των οικισμών, η δυσκολία επικοινωνίας κλπ. δεν υπήρξαν ευνοϊκοί παράγοντες για την ανάπτυξη μεγάλων και ομοιογενών συνεταιρισμών. Εξ' αιτίας των φυσικών κυρίως συνθηκών επικρατούν στην Ελλάδα η διασπορά, η σμικρότητα, οι ποικίλες καλλιέργειες και αγροτικές απασχολήσεις, το μικρό εισόδημα, η μετανάστευση, η επιθυμία για απομάκρυνση από το δύσκολο αγροτικό περιβάλλον. Όλα αυτά δεν συντελούν για ανάπτυξη τοπικής συνεταιριστικής δραστηριότητας με έκταση και βάθος αλλά δημιουργούσαν μικρούς τοπικούς συνεταιρισμούς που ασχολούνται με όλα και από λίγο για να ικανοποιήσουν κάπως τις κάθε φορά επιτακτικές ανάγκες των τοπικών αγρωτών, ξεκινώντας από την εξασφάλιση σε αυτούς κάποιου μικρού δανείου συντηρήσεως ή μικρής ποσότητας βασικών τροφίμων, έως τη συγκέντρωση και διάθεση (και αυτό κυρίως στις εποχές της αζητησίας και με την προστατευτική κρατική συνδρομή), των μικρών ποσοτήτων των διαφόρων προϊόντων του κάθε παραγωγού. (Η μεγαλύτερη και με κάποια συνέχεια επέκταση της δραστηριότητάς τους, μόνο τις τελευταίες 10ετίες και μόνο σε μερικά προϊόντα αναπτύχθηκε σε αξιόλογο βαθμό και αυτό κυρίως μέσω των Ενώσεων και ειδικευμένων κεντρικών Ενώσεων και Εταιρειών). Την πραγματικότητα αυτή της μικρής τοπικής μονάδας που ασχολείται σχεδόν με όλα, στο μικρό απομονωμένο χωριό, υποστήριξε και το Κράτος με τη νομοθεσία του εξαιτίας και της ανάγκης ύπαρξης κάποιας τοπικής μονάδας για την εξυπηρέτηση των αγρωτών, αφού επί πολλές 10ετίες ο Συνεταιρισμός ήταν η μόνη Οργάνωση στο ελληνικό χωριό όπου δεν υπήρχαν ή δεν είχαν επεκταθεί άλλοι οργανισμοί (ΔΕΗ, ΟΤΕ, Ασφαλιστικοί, Υγειονομικοί κλπ.) και άλλοι θεσμοί (εκτός από τον παπά, το δάσκαλο και τον σχετικώς αγράμματο πρόεδρο της αδύναμης Κοινότητας). Αυτή τη μικρή ομάδα είχε η ΑΤΕ, το Υπουργείο Γεωργίας και κάθε δημόσιος υπάλληλος για την επικοινωνία με τους Αγρότες για όλα, σχεδόν, τα θέματα.

2) Η επίδραση των πολλών έκτακτων βλαβερών γεγονότων: Η πολύ συχνή και έντονη επιδρομή έκτακτων βλαβερών γεγονότων, υπήρξε αρνητικός παράγοντας, όχι μόνο στην ανάπτυξη αλλά και συχνά σε αυτή ακόμα την ύπαρξη Συνεταιρισμών (με ελάχιστα διαστήματα περισυλλογής) όλη την περίοδο 1915 - 1990. Πέρα από τις συχνές τοπικές καταστροφές από διάφορες σοβαρές θεομηνίες που είχαν σοβαρή επίδραση σε οικισμούς, πληθυσμούς, αγροτικές επενδύσεις και ανθρώπινες δυνατότητες γενικά, τα πολλά και συχνά πολεμικά και ανατρεπτικά γεγονότα και οι πολλές, ποσοτικά και χρονικά, συνέπειές τους, υπήρξαν αρνητικοί και μερικές φορές καταστρεπτι-

κοί παράγοντες για τους Συνεταιρισμούς. Οι παγκόσμιοι πόλεμοι, είχαν για την Ελλάδα πολύ μεγαλύτερη διάρκεια, ένταση και καταστροφικά αποτελέσματα επειδή συνδέθηκαν με τους βαλκανικούς, τον πρώτο εθνικό διχασμό, τη μικρασιατική εκστρατεία και καταστροφή, τις συχνές πολιτειακές μεταβολές, τα κινήματα, τον μετακατοχικό εμφύλιο, τις δικτατορίες, την υποχρεωτική μετακίνηση πληθυσμών, τη μεγάλη μετανάστευση, τις νομισματικές καταστροφές κλπ.

Όλα αυτά όχι μόνο υπήρξαν αρνητικοί παράγοντες αλλά πολλές φορές κατέστρεφαν ολοκληρωτικά, σε πολλές περιφέρειες, οτιδήποτε είχε πραγματοποιηθεί μέχρι τότε με κόπους και θυσίες στον Αγροτικό τομέα και ανάγκαζαν σε νέες από την αρχή προσπάθειες για ανασυγκρότηση από το μηδέν (ενώ δεν υπήρχαν υλικά μέσα και ήταν πεσμένο το ηθικό) με μόνη σχεδόν επιδίωξη την στοιχειώδη επιβίωση. Η έκταση και αρνητική βαρύτητα - επίδραση των παραπάνω γεγονότων, υπήρξε ασύγκριτα μεγαλύτερη στην Ελλάδα από τις άλλες χώρες της ΕΟΚ, με τις οποίες πρέπει να συμβαδίζουμε, να συγκρινόμαστε και να ανταγωνιζόμαστε στις συνθήκες της ελεύθερης οικονομίας, ενώ ξεκινούμε από διαφορετική αφετηρία και πάντα με μικρότερες δυνάμεις. Η παρατήρηση αφορά όλη την αγροτική μας οικονομία και κοινωνία και βέβαια τις συνεταιριστικές μας οργανώσεις και την όλη συνεταιριστική μας ανάπτυξη.

3) Ο ανθρώπινος παράγων: Αρνητική υπήρξε, στις περισσότερες περιπτώσεις, και η επίδραση του ανθρώπινου παράγοντα (μελών, εξουσίας, τρίτων) σε διάφορες εκδηλώσεις του, τόσο σε συσχετισμό τους με τα παραπάνω 1 και 2, όσο και από άλλους λόγους (ιδιοσυγκρασίας, επιπέδου του μορφωτικού - πολιτισμικού - πολιτικού, κλπ.). Το πρόβλημα του ανθρώπινου παράγοντα έχει πολλές εκδηλώσεις, περιπτώσεις, προβλήματα, (θέματα στα οποία θα αναφερθούμε και στη συνέχεια).

Εκείνο όμως που πρέπει να τονιστεί πρωταρχικά είναι ότι ενώ οι άνθρωποι χειρισμοί και κυρίως της ηγεσίας (η κρατική, πολιτική, επιστημονική, θρησκευτική, κλπ.) έπρεπε, αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα του θεσμού των Συνεταιρισμών και τις πολλές κάθε τόσο γενικότερες υπηρεσίες του, να συντελέσουν στην απάλυνση των αρνητικών επιρροών που προέρχονταν από τις φυσικές συνθήκες και τα έκτακτα ζημιογόνα γεγονότα, όμως γινόταν συνήθως το αντίθετο. Έτσι από τη στάση του ανθρώπινου παράγοντα του κρατικού μηχανισμού και της όλης ηγεσίας, οι Συνεταιρισμοί βρισκόταν κάθε τόσο μπροστά σε εμπόδια που τους οδηγούσαν σε ποικίλες αναστολές αλλά και εκτροπές και σε αποδυνάμωση υλική και ηθική, πολύ περισσότερο που το ανθρώπινο υλικό τους (τα μέλη, οι διοικήσεις, οι υπάλληλοι) δεν είχαν τις δυνατότητες εκείνες (μορφωτικές, ανεξαρτησίας, κοινωνικής δύναμης, κλπ.) με τις οποίες αυτό θα μπορούσε να αντισταθεί αποτελεσματικά στις ποικίλες εξωτερικές αντιδράσεις και κακές επιρροές.

B) Το έργο που πραγματοποιήθηκε: Ενδεικτικά τιμητικά στοιχεία

Παρά τις όχι ευνοϊκές αλλά τις περισσότερες φορές αρνητικές συνθήκες στην επέκταση του έργου των Συνεταιρισμών, η πραγματικότητα είναι ότι από τις Συνεταιριστικές Οργανώσεις — παρόλες τις αδυναμίες τους και τις διάφορες εκτροπές — προσφέρθηκε και προσφέρεται αξιόλογο έργο, επειδή ακριβώς οι ανάγκες ήταν πάντα πολύ μεγάλες και ο Συνεταιρισμός ήταν σχεδόν

το μοναδικό κέντρο και εργαλείο με το οποίο γινόταν κάθε προσπάθεια για επιβίωση, για οργάνωση, αλλά και για αγροτικές επαγγελματικές διεκδικήσεις. περισσότερο έργο πραγματοποιήθηκε βέβαια (σε όγκο και βάθος) εκεί όπου βρέθηκαν τοπικά άνθρωποι με τίμιες προθέσεις και δυναμικοί. Που έγιναν άξιοι συνεταιριστές και αγροτικοί τοπικοί ηγέτες, έστω και αν υστερούσαν σε μορφωτικά προσόντα (που δεν ήταν τόσο απαραίτητα τις πρώτες 10ετίες). Και βέβαια ακόμα μεγαλύτερο ήταν το έργο κατά τα χρονικά εκείνα διαστήματα που οι εξωτερικές συνθήκες βελτιωνόταν και όταν σε καθοδηγητικές θέσεις (υπουργείων, εποπτείας, ΑΤΕ, κλπ.) βρισκόταν πρόσωπα που στεκόταν βοηθοί — έως και ηγέτες — στη συνεταιριστική προσπάθεια. Το όλο έργο, στα μάτια εκείνων που δεν γνωρίζουν τα θέματα, ίσως να φαίνεται ταπεινό και στενά υλικό και όχι «αναπτυξιακό» και «μεγαλόπνοο». Αλλά ήταν έργο με το οποίο κυριολεκτικά δόθηκε βοήθεια για να εξασφαλισθεί η επιβίωση των πληθυσμών, να προβληθούν οι ανάγκες και να δοθούν λύσεις, για να ακολουθήσει έπειτα η διεύρυνση. Και όλα αυτά έγιναν με θυσίες υλικές των φτωχών αγροτών (σε μερίδες και αλληλέγγυα ευθύνη τους) και με δύσκολο αγώνα να ξεφύγουν από τα δίχτυα των τοπικών εκμεταλλευτικών στοιχείων. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι:

1) Μόνο με τον πολλαπλασιασμό των «πιστωτικών» συνεταιρισμών (που τόσο επικρίθηκαν από όσους δεν γνωρίζουν την πραγματικότητα) έγινε δυνατό να τροφοδοτηθεί η ύπαιθρος με τραπεζικές πιστώσεις (μετά τον διπλασιασμό της Ελλάδας του 1912), να αυξηθεί η αγροτική παραγωγή ώστε να στηριχθούν από αυτή οι πολυετείς πολεμικοί αγώνες και η όλη οικονομία (που στηριζόταν τότε στον αγροτικό τομέα), να απαλλαγεί αρκετά ο αγρότης από την τοκογλυφία και τον παρασιτισμό του τοπικού μικροεμπόρου - παράγοντα. Μόνο με αυτούς εξασφαλίστηκαν κάπως τα βασικά εφόδια για την αγροτική παραγωγή και την οικογένεια. Και μόνο με αυτούς η χορήγηση και ρευστοποίηση των τραπεζικών πιστώσεων υπήρξε υποδειγματική, με μικρό κόστος, ταχύτητα και ασφάλεια, ακόμα και μέσα σε περιόδους πολεμικές και αγροτικών κρίσεων.

2) Κυρίως με τους συνεταιρισμούς πραγματοποιήθηκαν τα τεχνικά και οργανωτικά βήματα στην ύπαιθρο που βελτίωσαν αποδόσεις, ποσότητες, ποιότητα, αγροτικό εισόδημα. Ενδεικτικά αναφέρουμε εδώ τη δημιουργία των βελτιωμένων ή και υποδειγματικών οινοποιείων, ελαιουργείων, τυροκομείων, εκκοκιστηρίων, άλλων εγκαταστάσεων και μηχανημάτων (θεριστικών, αλωνιστικών, κλπ.).

Ακόμα δημιουργήθηκαν αποθηκευτικές εγκαταστάσεις και κέντρα διαλογής - συντηρήσεως με τα οποία έγιναν οι πρώτες — και πολύ αξιόλογες, αρκετές φορές, κατά τόπους — προσπάθειες για κοινή διάθεση αγροτικών προϊόντων ή ακόμα και για διευκόλυνση απαραίτητων κρατικών συγκεντρώσεων προϊόντων (σίτος κλπ.). Όλα αυτά έγιναν με κανονικούς δανεισμούς των συνεταιρισμών των πτωχών αγροτών χωρίς επιδοτήσεις, συνήθως με ατομικά γραμμάτια οφειλής των συνεταιριών για τα δάνεια των νομικών προσώπων. Και ακολούθησαν μετά το 1950 οι αγροτικές συνεταιριστικές βιομηχανίες και μερικές πετυχημένες κεντρικές οργανώσεις.

(Στοιχεία για την όλη συγκρότηση, τις εγκαταστάσεις, τις εργασίες κλπ. να δοθούν ελπίζω στην εισήγηση του κ. Κολύμβα και σε επίσημα κείμενα, κυρίως της ΑΤΕ).

3) πρέπει ακόμα να τονιστεί ότι οι Συνεταιρισμοί πρωτοστάτησαν, πολλές

φορές, γενικότερα στη βελτίωση των συνθηκών ζωής στην ύπαιθρο, όπως π.χ. με την εξασφάλιση ηλεκτροφωτισμού χωριών (από τα ελαιουργεία κλπ.) 10ετίες πριν από τη ΔΕΗ. Με υγειονομική περίθαλψη σε πολλά χωριά, 10ετίες πριν από τα αγροτικά ιατρεία και τον ΟΓΑ. Με οργάνωση κτηνιατρικής περίθαλψης, (Βέροια, Κατερίνη, Θεσσαλονίκη, Εορδαία, κλπ.), 10ετίες πριν κινηθεί το Υπουργείο Γεωργίας. Και σε πολλά άλλα, μερικά από τα οποία υποχώρησαν επειδή το κράτος δημιούργησε αργότερα ειδικούς θεσμούς και οργανισμούς, χωρίς όμως — δυστυχώς — να τους στηρίξει στη συνεταιριστική βάση, αλλά στον βλαβερό κρατισμό.

4) Ακόμα, στην ύπαρξη αλλά και τους αγώνες των Συνεταιρισμών, που ασκούσαν και το ρόλο των επαγγελματικών - διεκδικητικών οργανώσεων, οφείλεται η βαθμιαία δημιουργία θεσμών και οργανισμών και μάλιστα σε περιόδους αγροτικών κρίσεων (όπως ΑΣΟ, Γραφείο Σύκων, οι Αναγκαστικοί Οινοποιητικοί Συνεταιρισμοί Θήρας, Λευκάδας, Αττικοβοιωτίας, Κρήτης, Σάμου, οι Συνεταιρισμοί μαστίχας, κίτρων, κλπ.). Ιδιαίτερη μάλιστα υπήρξε η συμβολή των Συνεταιρισμών στην ίδρυση της ΑΤΕ, καθώς και των Οργανισμών βάμβακος, καπνού και άλλων.

5) Γενικά η αξιολογή ανάπτυξη και το σημαντικό έργο των Γεωργικών Συνεταιρισμών (προσφορά υπηρεσιών) φαίνεται καθαρά μέσα από τα στοιχεία της ιστορίας, (*) από τα τοπικά έργα και από τα στατιστικά στοιχεία που επί χρόνια δημοσίευε η εποπτεύουσα ΑΤΕ (και τα οποία δεν είναι δυνατό να μνημονεύσουμε εδώ σε έκταση).

6) Ακόμα από τη μελέτη της ιστορίας των συνεταιρισμών στην Ελλάδα είναι δυνατό να προβληθεί η ύπαρξη πολλών προσπαθειών και επιτυχιών και στον τομέα των αστικών συνεταιρισμών, όπως συνεταιρισμών εργασιών (σιτεργατών, εργατών λιμένος, στρατιωτικών ειδών κλπ.), οικοπεδικών - οικοδομικών, καταναλωτικών, πιστωτικών κλπ. Η μη επικράτηση των αστικών οφείλεται κυρίως στην έλλειψη της απαραίτητης σωστής ενημέρωσης για το θεσμό και της κρατικής εποπτείας και βοήθειας (ελλείψεις που συνετέλεσαν πολλές φορές στην εκτροπή τους) και στην ανάμιξη βλαβερών εξωσυνεταιριστικών επιρροών.

Γ) Μερικά σημεία που έχουν ανάγκη ιδιαίτερης προσοχής σήμερα και στο μέλλον

Γίνεται στη συνέχεια επισήμανση μερικών μόνο βασικών σημείων - θεμάτων όπου ο ανθρώπινος παράγοντας (ο εξω-συνεταιριστικός και κυρίως αυτός της εξουσίας, αλλά και ο εσωσυνεταιριστικός και κυρίως ο εκπροσωπευτικός) παρεμπόδιζε ή παρεμποδίζει την πραγματική ουσιαστική συνεταιριστική ανάπτυξη. Και αυτό γίνεται με την ελπίδα να φανεί — ενδεικτικά — που πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες για τη μεταβολή της κακής διαγωγής και στάσεως του ανθρώπινου παράγοντα:

1) Η νόθευση και ποικίλη εκμετάλλευση του θεσμού

Παρά τις σωστές γραμμές που χάραξε η εισηγητική έκθεση και το κείμενο

(*) Βλ. αναλυτικά στα κείμενα κάθε εποχής. Και συνθετικά στο έργο «Οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα» τόμοι Α, Β, Γ.

του αρχικού Ν. 602/1915 και παρά τις κατευθύνσεις και προσπάθειες των πρώτων εκείνων συνεταιριστών που δούλεψαν για τη συνεταιριστική οργάνωση, επέκταση και ανάπτυξη, είναι δυστυχώς πραγματικότητα ότι ουδέποτε, σχεδόν, ο θεσμός των Συνεταιρισμών έγινε νοητός και εφαρμόστηκε στην Ελλάδα καθарός και γνήσιος, μέσα στα πλαίσια των δυνατοτήτων του και χωρίς ποικίλες εκμεταλλευτικές επιρροές και εκτροπές. Πάντα σχεδόν επικρατούσε στο ευρύτερο κοινό εσφαλμένη αντίληψη σχετικά με το θεσμό (σ' αυτό συντελούσε και ο ευρύτατος όρος «συνεταιρισμός»), ο καθένας τον φανταζόταν και τον ήθελε να είναι, να εργάζεται και να προσφέρει, σύμφωνα με τις δικές του αντιλήψεις και επιδιώξεις (κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές, ηθικές κλπ.).

Εντελώς ενδεικτικά σημειώνονται μερικές αντιλήψεις και επιδράσεις:

α) Ο Συνεταιρισμός εμφανίστηκε στην περίοδο πολλών και μεγάλων αναστατώσεων και αναγκών του αγροτικού πληθυσμού αλλά και ελπίδων και εξορμήσεων και σε χρόνο που υπήρχε έλλειψη άλλων οργάνων και θεσμών. Ο αδύναμος ακόμα αυτός Συνεταιρισμός θεωρήθηκε ως πανάκεια που θα έλυne όλα τα προβλήματα (τοκογλυφία, εκμετάλλευση από τοπικούς μπακάληδες, μικρεμπόρους κλπ.). Και ενώ η πρακτική του δράση δεν ήταν δυνατό να ξεπεράσει τότε τα όρια των μικροδανείων της ΕΤΕ και μερικές προσπάθειες για από κοινού πώληση προϊόντων καθώς και για λίγες προμηθευτικές εργασίες ειδών που ήταν σπάνια στις πολεμικές συνθήκες, διάφοροι παράγοντες προσπαθούσαν και πετύχαιναν να αναμίξουν τις αδύναμες αυτές οικονομικές οργανώσεις ως όργανα για επίλυση όλων των προβλημάτων, με αποτέλεσμα διάφορες αποτυχίες τους οικονομικές, πολλές αντιδράσεις από τους θιγόμενους και το κράτος, πολλές διαψεύσεις ελπίδων. Έτσι δεν αναπτύχθηκε ο απαιτούμενος στενός δεσμός των μελών με το Συνεταιρισμό τους σε οικονομική βάση (κοινές προμήθειες, κοινές πωλήσεις, κλπ.) και η χρησιμοποίηση του θεσμού γινόταν και γίνεται ακόμα σε μεγάλο βαθμό ευκαιριακά σε περιόδους δυσκολιών, ως βοηθητικός τροχός στο έργο κρατικών συγκεντρώσεων, εργασιών που ανέπτυξε η ΑΤΕ και άλλοι.

β) Καθώς οι Συνεταιρισμοί διαδιδόταν και αποκτούσαν κάποια οντότητα, πολλά πρόσωπα εκμεταλλευτικά (δυναμικά και με κάποια οικονομική - κοινωνική - γραμματική υπόσταση) κατόρθωναν να γίνονται διοικήσεις των Συνεταιρισμών ώστε να ασκούν από μέσα την επιρροή τους και την εκμετάλλευση. Γι' αυτό ακολούθησε και ο αγώνας της εποπτείας και οι τροποποιήσεις της νομοθεσίας για να απομακρύνονται από τις Διοικήσεις οι μπακάληδες, δικολάβoι, έμποροι.

γ) Παρόλο που οι Συνεταιρισμοί κατόρθωσαν να μείνουν έξω από τον πρώτο εθνικό διχασμό, άρχισαν, κυρίως μετά το 1922, να γίνονται το μέσο προβολής και ανόδου διαφόρων τοπικών πολιτευομένων σε ποικίλες αγροτικές και άλλες ομάδες, πράγμα που έφερε τις αντιδραστικές διατάξεις για γενικό αποκλεισμό των πολιτευομένων από τις διοικήσεις. Οι διατάξεις αυτές δημιούργησαν άλλα προβλήματα όπως εφαρμοζόταν επί δικαίους και αδίκους. Καθώς όμως τα τελευταία χρόνια οι περιορισμοί αυτοί καταργήθηκαν, δημιουργήθηκε δυστυχώς η γνωστή κομματική επιδρομή, διαμάχη και εκμετάλλευση που έχει αποβεί καταστροφική επειδή τα μέλη των συνεταιρισμών δεν διαθέτουν ακόμα τις δυνατότητες να αντιδρούν συνεταιριστικά αλλά παρασύρονται και καταστρέφουν τα δικά τους οχυρά.

Στην έντονη επιδρομή του κομματισμού για να κατευθύνει τις Οργανώσεις συντελεί και το γεγονός ότι τα προβλήματα και η πράξη καθιέρωσαν (όπως είπαμε) ανέκαθεν τις αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις ως εκπροσώπους των κατοίκων της υπαίθρου και διεκδικητές για την επίλυση όλων των προβλημάτων, όχι μόνο των αγροτικών, αλλά και γενικότερων ρυθμίσεων (οικονομικών, κοινωνικών, κλπ.), καθώς δεν υπήρχε γενικά επί 10ετίες και δεν υπάρχει και σήμερα αξιόλογη και αυτοδύναμη (οργανωτικά, οικονομικά) συνδικαλιστική οργάνωση των αγροτικών συμφερόντων, όπως υπάρχει στον εργατικό αστικό τομέα (που ενισχύεται οικονομικά από το Κράτος).

Στον χρήσιμο όμως αυτόν για την ύπαιθρο ρόλο, έγινε και γίνεται μεγάλη σπατάλη δυνάμεων και ενεργειών των Συνεταιρισμών (βλ. π.χ. τις συζητήσεις και τα ψηφίσματα συνελεύσεων, συνεδρίων, κινητοποιήσεις κλπ.) με αποτέλεσμα να μπαίνουν σε δεύτερη και τρίτη μοίρα τα κυρίως συνεταιριστικά προβλήματα, να αποδυναμώνεται η κυρίως συνεταιριστική δραστηριότητα και παράλληλα να υφίστανται οι οργανώσεις τις αντιδράσεις πολιτικών, κυβερνητικών και άλλων κύκλων. Κλασικό κορυφαίο παράδειγμα, η εξέλιξη και οι ενέργειες της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών.

2) Η περίπτωση της Συνομοσπονδίας Γεωργ. Συνεταιρισμών

Τις παραπάνω αδυναμίες παρουσίασε η πρώτη Συνομοσπονδία Γ. Συνεταιρισμών (1922) και αυτό ήταν ένας από τους λόγους που κατέληξε σε διάλυση αλλά και τόσο καθυστέρησε η επανίδρυση Συνομοσπονδίας. Τελικά, μετά από πολλές προσπάθειες έγινε δυνατό να ιδρυθεί η Συνομοσπονδία του 1935 που είχε, καταστατικά και κυρίως κατά την εφαρμογή, καθαρό συνεταιριστικό χαρακτήρα, παρόλο που κι αυτή από ανάγκη (έλλειψη συνδικαλιστικών οργάνωσεων) ενδιαφερόταν και για τα γενικά αγροτικά προβλήματα και κυρίως για τα αγροτικά προϊόντα που είχαν σχέση με τις εργασίες των Ενώσεων και Συνεταιρισμών. Το βάρος όμως των ενεργειών της ήταν στα κύρια συνεταιριστικά προβλήματα (πρόγραμμα συνεταιριστικό, νομοθεσία, οργάνωση, μόρφωση, υπάλληλοι, διεκδίκηση των συνεταιριστικών εργασιών από ΑΤΕ, κλπ.). Δυστυχώς η χρονική της διάρκεια ήταν μικρή αφού η δικτατορία της 4ης Αυγούστου, καθώς δεν μπόρεσε να την μεταβάλει σε όργανό της, έκανε νομοθετική επέμβαση το 1938 και τη διέλυσε.

Από το 1938 δημιουργήθηκε η ΕΣΣΕ που ήταν κυρίως συντεχνιακή οργάνωση κάτω από την άμεση κατεύθυνση των ισχυρών της δικτατορίας για την εξυπηρέτηση των σκοπών τους. Γεγονός δε είναι ότι αναδείχτηκε σε οργάνωση εξουσίας και προς τα έσω και προς τα έξω και προς τα κάτω, πράγμα που άφησε βαθιές επιρροές και επιθυμίες σε πολλούς «συνεταιριστές» μέχρι σήμερα για εξουσίες αλλά και παρόμοιες επιδράσεις στη νομοθεσία συνεταιρισμών, επιβολής των Ενώσεων, Κεντρικών Ενώσεων και Συνομοσπονδίας στις οργανώσεις από τις οποίες δημιουργήθηκαν και πρέπει να στηρίζονται - εξαρτώνται από αυτές και να φριντίζουν για την ανάπτυξή τους αντί να τις εξουσιάζουν.

Στην Κατοχή η Συνομοσπονδία πέρασε από τη διοίκηση των κατοχικών κυβερνήσεων και χρησιμοποιήθηκε ως όργανο, του Υπουργείου Γεωργίας ώσπου, με την επέκταση του ΕΑΜ στην ύπαιθρο και άλλους λόγους, έφτασε σε αδράνεια.

Κατά το 1943, σε αντιπερισπασμό κινήσεων ιδεολόγων συνεταιριστών για συνεταιριστική αναδιοργάνωσή της, ανασυγκροτήθηκε νομοθετικά από το

Υπουργείο Γεωργίας σε αρκετά σωστές βάσεις. Αλλά με ακροτελεύτεια διάταξη του ίδιου νόμου κρατήθηκε κάτω από την απόλυτη εξάρτηση του Υπουργείου Γεωργίας «μέχρι τέλους της εμπολέμου καταστάσεως» δηλαδή σε υποταγή και αδράνεια.

Το 1945 επανήλθε νομοθετικά στο καταστατικό και τις γραμμές του 1935. Αλλά ήταν τότε τόσα τα γενικά προβλήματα (υπαίθρου, εθνικά, αγροτικά, οικονομικά, πολιτικά κλπ.) ώστε (με την επιρροή και της νέας της υπηρεσιακής ηγεσίας που είχε νοοτροπία αγωνιστική αγροτική και με ολοκληρωτικές τάσεις οργάνωσης και συνεπώς όχι σωστή συνεταιριστική) το έργο της υπήρξε κυρίως εκπροσωπευτικό των γενικών αγροτικών συμφερόντων, με παραμέληση των ειδικών βασικών συνεταιριστικών επιδιώξεων του καταστατικού της. (Ελλείπει χρόνου για λεπτομερειακή έκθεση, βλ. τα κείμενα της εποχής).

Σημειώνουμε ότι, δυστυχώς, η κατάσταση αυτή εξακολουθεί μέχρι σήμερα, με διάφορες παραλλαγές, από την αντισυνεταιριστική επέμβαση της δικτατορίας του 1967 στα όργανά της (και Ενώσεων κλπ.) έως τη νέα τόνωσή της μετά το 1974 (με προσθήκη μάλιστα ρητά συνδικαλιστικών αρμοδιοτήτων με το νόμο 921/1979) και την από τότε οξεία κομματική διαμάχη για την κατάκτησή της όλη την τελευταία 10ετία και σήμερα (με το ν. 1541 και τις συνεχείς τροποποιήσεις του).

Συμπέρασμα - δίδαγμα όλων των παραπάνω είναι ότι πρέπει, επιτέλους, να ξεκαθαριστεί ποιά πρέπει να είναι η Συνομοσπονδία. Και μέσα από τη σωστή μορφή της και τις σωστές ενέργειές της, ο θεσμός των Συνεταιρισμών να εννοηθεί, να χρησιμοποιηθεί και να αντιμετωπιστεί στη σωστή του μορφή, μέσα στο δικό του τομέα και με τις δικές του δυνάμεις. Αυτό βέβαια προϋποθέτει γνώσεις, θέληση και επιμονή από πολλούς παράγοντες. Και είναι δυνατό να γίνει μόνο με την επιδίωξη διατύπωσης και αποδοχής κατάλληλου συνεταιριστικού προγράμματος και σωστού συνεταιριστικού νόμου, με καλόπιστη συνεργασία των Συνεταιρισμών, του Κράτους, της Επιστήμης, όπως λεπτομερειακά έχει υποδειχθεί πολλές φορές από πολλούς επιφανείς συνεταιριστές που η φωνή τους, δυστυχώς, δεν λαμβάνεται υπόψιν από τους κάθε φορά ισχυρούς, παλαιότερους και νεότερους. Και έτσι αποδυναμώνεται η σωστή συνεταιριστική δράση και ανάπτυξη.

3) Η έλλειψη σωστής και συνεχούς συνεταιριστικής διδασκαλίας

Βασική επισήμανση (σχετική και με τα παραπάνω) είναι ότι ουδέποτε σχεδόν στην Ελλάδα ο Συνεταιρισμός διδάχτηκε και μελετήθηκε αξιολογικά, σε έκταση και συστηματικά, ώστε τα μέλη και το κοινό να τον γνωρίσουν και να τον εγκολπωθούν ως πραγματική συνεταιριστική δράση και όχι ως ευκαιριακή προσφυγή για εξυπηρέτηση αναγκών της εποχής. Και πέρα από το κοινό και τα μέλη, υπάρχει ανάγκη σωστής συνεταιριστικής ενημέρωσης των στελεχών της δημόσιας ζωής (κρατικά διοικητικά στελέχη, πολιτευόμενοι, κλπ.) και του ευρύτερου επιστημονικού κόσμου, δότι αυτοί είναι εκείνοι που συντελούν στη διαμόρφωση νόμων, κρατικής πολιτικής, κινήσεων, διδασκαλίας κλπ. τέτοιων που επιδρούν άμεσα στην καλή ή κακή εξέλιξη και των Συνεταιρισμών.

Δυστυχώς από τα πρώτα χρόνια η ενημέρωση των μελών και στελεχών στηρίχτηκε στην ανάγνωση του καταστατικού (από όσους έγινε και ότι κατάλαβαν), από μερικές ευκαιριακές ομιλίες εποπτικών οργάνων στις Συνελεύσεις

(που και πολλά από αυτά δεν είχαν ευρύτερη κατάρτιση) και από σπάνιες ολιγοήμερες σειρές μαθημάτων για κάποια στελέχη. Μοναδική ακαδημαϊκή συνεταιριστική διδασκαλία υπήρξε η διδασκαλία του Ιασεμίδη 1924 - 1928 στην Ανώτερη Γεωπονική Σχολή Αθηνών που και αυτή ήταν αναγκαστικά περιορισμένη στις δυνατότητες της εποχής. Η Σχολή Συνεταιριστών του Ν. 4142 από το 1930-1937 ήταν η πρώτη αξιόλογη εφαρμογή που όμως δεν υποστηρίχτηκε και τελικά διακόπηκε το 1938 από την δικτατορία με την ίδρυση μεγάλης Σχολής που και αυτή εργάστηκε μόνο 2-3 χρόνια κάτω μάλιστα από τις τότε ολοκληρωτικές κρατικές αντιλήψεις.

Κατά την κατοχή υπήρξαν ανεπιτυχείς μεταμορφώσεις της με λίγο έργο.

Αξιόλογη συστηματική προσπάθεια άρχισε πάλι το 1949 και επί 14 χρόνια με την Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης (που φρόντισε για τη διάδοση και των σχολικών συνεταιρισμών). Όμως δεν μπόρεσε να επεκταθεί σε αξιόλογο αριθμό στελεχών από τις τότε δύσκολες συνθήκες των Οργανώσεων, αλλά και επειδή υπήρξε εσωτερική καταπολέμηση. Με την ίδρυση από το 1966 της Συνεταιριστικής Σχολής Θεσσαλονίκης, έγιναν μερικά βήματα για ενημέρωση κυρίως σε χρήσιμες γνώσεις και όχι τόσο στη συνεταιριστική διδασκαλία - αγωγή. Και όλα απέχουν πολύ από την πρόβλεψη οργάνωση και απόδοση. Κατά τα τελευταία χρόνια έγινε κάποια εισαγωγή συνεταιριστικής ύλης στα κρατικά εκπαιδευτικά προγράμματα (στη μέση επαγγελματική εκπαίδευση, τα ΤΕΙ, Πανεπιστήμια) που πολύ απέχει από το πρόβλεπον (στις περισσότερες περιπτώσεις).

Το παραπάνω πρωταρχικό συνεταιριστικό πρόβλημα έχει ανάγκη από σύντομη και σωστή επίλυση, αφού ο Συνεταιρισμός είναι θέμα σωστής ενημέρωσης για στενή σύνδεση μελών - Οργανώσεων - στελεχών, σωστής αντιμετώπισης του από τους εξωτερικούς παράγοντες. Η επιτυχία του Συνεταιρισμού είναι πρωταρχικά θέμα αγωγής και αν δεν υπάρχει αυτό το στήριγμα κάθε κατάκτηση βρίσκεται συνεχώς σε κίνδυνο.

4) Ο ρόλος του Κράτους απέναντι στη συνεταιριστική κίνηση. Και αντίστροφα η αντίληψη της συνεταιριστικής κίνησης για το ρόλο του Κράτους απέναντί της.

Στη συνέχεια των όσων διατυπώθηκαν παραπάνω, η πραγματικότητα είναι ότι μετά την πρώτη 15ετία (1915 - 1930) που η επίδραση του κρατικού παράγοντα ήταν σχετικά ευνοϊκή για τη συνεταιριστική επέκταση και ανάπτυξη, χωρίς μάλιστα πατερναλιστικές κατευθύνσεις, η στάση του μεταβλήθηκε στη συνέχεια σε επιφυλακτική έως αρνητική και επιζήμια επεμβατική, με δικαιολογία μερικές παρεκτροπές που τις εκμεταλλεύονταν τα αντίθετα συμφέροντα που είχαν πρόσβαση στην εξουσία. Αποτέλεσμα νομοθετικές διατάξεις περιοριστικές και πολύ αυστηρή στάση του υπουργείου Γεωργίας και εποπτείας ΑΤΕ, λόγω και των δυσκολιών από τη γεωργική κρίση. Και τη στιγμή που η κατάσταση άρχισε να βελτιώνεται στο σημείο αυτό (1935 - 1937), η νέα επιδρομή του Κράτους της Δικτατορίας προσπάθησε έντονα να μετατρέψει τους Συνεταιρισμούς, Ενώσεις, Συνομοσπονδία, σε συντεχνιακά όργανα με άμεσες και έμμεσες επεμβάσεις στις διοικήσεις, τα υπηρεσιακά όργανα, τις εργασίες κλπ.

Οι επεμβάσεις πήραν διάφορες μορφές κατά την κατοχή (κράτος Αθηνών -

περιοχές ΕΑΜ), άλλες μορφές κατά το 1946 (διατάξεις νομιμοφροσύνης, απολύσεις), αργότερα άλλες επί εποχής Συναγερμού, άλλες επί δικτατορίας 1967 και «δημοκρατικές» τα τελευταία χρόνια. Πάντα από το κακό προς το χειρότερο (άλλοτε ως εχθρικές άλλοτε ως «φιλικές»).

Πρόκειται για συνεχείς επεμβάσεις με σημαία την «εξυγίανση» και την «υποβοήθηση» που καταλήγουν σε αποδυνάμωση όπως γίνονται άλλοτε με κομματικά κριτήρια και άλλοτε από αρμόδιους που δεν γνωρίζουν τα συνεταιριστικά θέματα και αυτοσχεδιάζουν (κυρίως μετά το 1967, 1974, 1981).

Ανεξάρτητα όμως από τις παραπάνω ευθείες κρατικές παρεμβάσεις (με νομοθεσία - διοίκηση - ΑΤΕ) που σκοπό είχαν να κάνουν τους Συνεταιρισμούς απλά όργανα βοηθητικά στην εξυπηρέτηση της πολιτικής του κομματικού κράτους ή των εργασιών ΑΤΕ και όχι πραγματικούς συνεταιρισμούς, ο συνεχής παρεμβατικός ρόλος του κράτους στην οικονομία και η εξάρτηση της όλης οικονομικής ζωής από κυβερνητικές αποφάσεις (για τις εξαγωγές, εγκαταστάσεις, εισαγωγές, τιμές, χρηματοδοτήσεις, επιδοτήσεις, φορολογίες κλπ.) δημιούργησε σε πολλούς τομείς ευνοϊκή στάση του κράτους προς τα μεγάλα εμποροβιομηχανικά συμφέροντα που είχαν πρόσβαση στα παρασκήνια της εξουσίας (π.χ. ο περιορισμός του αρχικού συνεταιριστικού σκοπού και έργου του ΑΣΟ για κορινθιακή σταφίδα υπέρ των βιομηχάνων και εμπόρων εξαγωγέων, η μή χορήγηση αδειών σκοπιμότητας για συνεταιριστικές εγκαταστάσεις, η υποταγή της ΚΣΟΣ στους εξαγωγείς σουλτανίνας, οι περιορισμοί και διώξεις στις προσπάθειες προμηθευτικών εργασιών των συνεταιρισμών, οι φορολογικές και αγορανομικές διατάξεις που κάνουν αδύνατη π.χ. την πρόσβαση των Συνεταιρισμών στην Κεντρική Λαχαναγορά Αθηνών όπου κυριαρχεί η ασυδοσία των μεσαζόντων ενώ στους Συνεταιρισμούς όλα γράφονται - ελέγχονται).

Ακόμα η παροχή πολλών μετακατοχικών ευκαιριών κατά προτίμηση στους βιομηχάνους και τις Τράπεζες και όχι στα αιτήματα των Συνεταιρισμών (ως π.χ. τα εργοστάσια λιπασμάτων), οι φορολογικοί κανόνες γενικά που σπάνια κατανοούν την ιδιαιτερότητα σχέσεων μελών - νομικού προσώπου. Και πολλά άλλα.

Φυσική συνέπεια ήταν και οι Συνεταιρισμοί - Ενώσεις - Συνομοσπονδία - Κεντρικές Οργανώσεις, άλλοτε να ευρίσκονται σε αντιδικία και διαμαρτυρίες με την εξουσία και άλλοτε να επιζητούν ικετευτικά την βοήθεια και προστασία κυβερνητικών, πολιτικών και άλλων παραγόντων, μερικές φορές σε βαθμούς πολύ πάνω από το συνηθισμένο στην οικονομική ζωή, ακόμα μέχρι σημείου πολλές συνεταιριστικές Οργανώσεις να εξαρτούν την ύπαρξη και ανάπτυξή τους από την κρατική και κομματική τους εύνοια (π.χ. με τις συγκεντρώσεις γεωργικών προϊόντων, δάνεια και άλλες παροχές) και όχι από τις δικές τους εσωτερικές διαδικασίες και δυνάμεις.

Το κακό δε είναι ότι το πνεύμα αυτό είχε μεγαλύτερη επέκταση και επίδραση στις Ενώσεις και τις Κεντρικές Οργανώσεις και τη Συνομοσπονδία. δηλαδή τις Οργανώσεις που κατευθύνουν την κίνηση.

Συμπέρασμα - Δίδαγμα είναι ότι πρέπει, με το συνεταιριστικό πρόγραμμα τους και τη συνεταιριστική πρακτική τους, οι συνεταιριστικές οργανώσεις να κάνουν προσπάθεια να προσδιορίσουν σωστά τα όρια της Κρατικής επιρροής και να ενεργοποιήσουν τις εσωτερικές συνεταιριστικές δυνάμεις, με μεγαλύτερη και στενότερη σύνδεση μελών - οργανώσεων πάνω σε οικονομική βάση.

Στη βελτίωση αυτή βέβαια θα βοηθήσουν και οι προηγούμενες υποδείξεις (1 - 3), διότι τα θέματα αυτά είναι αλληλένδετα.

5) Άλλα βασικά προβλήματα

Ο χρόνος δεν επιτρέπει να αναφέρουμε και άλλα βασικά θέματα στον τομέα των γεωργικών συνεταιρισμών όπως α) της ικανότητας των Δ.Σ. και Ε.Σ. να ανταποκριθούν στα καθήκοντα διοικήσεως Ενώσεων, Κεντρικών Οργανώσεων κλπ και των διευθετήσεων που είναι απαραίτητες, β) του ρόλου των υπηρεσιακών στελεχών, γ) της εποπτείας, δ) και πολλά άλλα που συνδέονται κυρίως με το πρόγραμμα και την οργάνωση.

6) Η κατάσταση στους αστικούς συνεταιρισμούς

Παρόμοια και χειρότερα συμβαίνουν και στους αστικούς συνεταιρισμούς. Στον τομέα αυτό παρατηρήθηκε ευκαιριακή νομοθεσία και κρατική καθοδηγητική - ελεγκτική ανυπαρξία (μέσα βέβαια στα όρια που θα ήταν χρήσιμη η κρατική βοήθεια, εποπτεία).

Π.χ. στους οικοδομικούς άλλοτε υπήρξαν αμελέτητες νομοθετικές ρυθμίσεις - εύνοιες που οδήγησαν όχι στην ανάπτυξη των Συνεταιρισμών, αλλά στην καταδολίευση και κατασυκοφάντηση του θεσμού (κυρίως 1923 - 1928). Άλλοτε πάλι οι νομοθετικές ρυθμίσεις γι' αυτούς υπήρξαν σαρωτικές και διαλυτικές στο όνομα της εξυγίανσης (επί δικτατορίας). Εδώ δε και μερικά χρόνια η κατάσταση έγινε νομοθετικά αποπνικτική για το θεσμό των οικοδομικών συνεταιρισμών (που, δυστυχώς, ήταν και είναι κυρίως οικοπεδικοί).

Οι προπολεμικοί καταναλωτικοί συνεταιρισμοί (κατά το πλείστον κλειστοί ομοιοεπαγγελματικοί) δεν είχαν και αυτοί την βασική σωστή εποπτική ενημέρωση - βοήθεια ώστε να αναπτυχθούν σωστά. Ούτε τους δόθηκαν, κατά τρόπο οργανικό, τραπεζικές πιστώσεις. Περιοριζόταν συνήθως σε ό,τι ωφέλειες εξασφάλιζαν από τους εργοδότες τους με συνδικαλιστικές πιέσεις.

Στην κατοχή υπήρξε μία θεαματική αριθμητική επέκταση των καταναλωτικών συνεταιρισμών λόγω των μεγάλων αναγκών επισιτισμού. Αλλά η κρατική μηχανή πολύ λίγο βοήθησε στην ανάπτυξη σχέσεων ανταλλαγών μεταξύ γεωργικών και καταναλωτικών Συνεταιρισμών με ελεύθερες διαπραγματεύσεις (άδειες, πιστώσεις, κλπ.). Προτιμήθηκαν οι αναγκαστικές συγκεντρώσεις των γεωργικών προϊόντων που βέβαια είχαν αντίδραση και μικρή επιτυχία.

Μετακατοχικά υπήρξε αξιόλογη καταναλωτική κίνηση πηγαία και της δόθηκαν μεγάλες υποσχέσεις από ανώτατους πολιτειακούς και κυβερνητικούς παράγοντες (με τη βοήθεια και της αγγλικής αποστολής). Όμως οι πιστώσεις της αρμόδιας τότε Τράπεζας της Ελλάδος υπήρξαν μικρές και ανοργάνωτες. Δυστυχώς δε μόλις έγινε δυνατή η σύνδεση των πιστώσεων αυτών με αναπτυξιακό συνεταιριστικό πρόγραμμα που κατάρτισε αξιόλογη Επιτροπή ειδικών, (συμμετοχή με μερίδες μελών, συνεργασία των συνεταιρισμών, άνοιγμά τους σε ευρύτερες μάζες, κλπ.), η τότε κυβερνητική μεταβολή (του Συναγερμού) σταμάτησε γενικά τις πιστώσεις της Τράπεζας Ελλάδος στους καταναλωτικούς και η αναπτυξιακή προσπάθεια ατόνησε.

Η κατάσταση των καταναλωτικών συνεταιρισμών ευρίσκεται τώρα σε στασιμότητα και ύφεση, με εξαίρεση τον τύπο ΚΟΝΣΟΜ, όπου με τη βοήθεια των σουηδικών συνεταιρισμών και την προσπάθεια λίγων Ελλήνων συνεταιριστών, πραγματοποιήθηκε μία αξιολόγηση, για τα ελληνικά δεδομένα, επέκταση που βρίσκεται σε εξέλιξη (θα υπάρξει ειδική εισήγηση). Γενικά έχουν μεταβληθεί βασικά οι συνθήκες με την ανάπτυξη των πολλών δικτύων υπεραγορών.

Στους συνεταιρισμούς εργασίας (βιοτεχνικούς, εργατικούς κλπ.) υπήρξαν αρχικά αρκετές εφαρμογές και επιτυχίες αλλά και εκτροπές (από έλλειψη συνεταιριστικών γνώσεων και σωστής εποπτείας και από αντιδράσεις) αλλά δυστυχώς δεν υπάρχει χρόνος να επεκταθούμε στο θέμα αυτό. Οι προσπάθειες κατά τα τελευταία έτη (βιοτεχνών, επιπλοποιών κλπ. και γυναικών στην ύπαιθρο) με την κάποια βοήθεια του ΕΟΜΜΕΧ, δεν κατέληγαν πάντα σε επιτυχία, για τους ίδιους λόγους που σημειώθηκαν παραπάνω (έλλειψη γνώσεων, μέσων, εποπτείας, ανάμιξη κομματική και εκμεταλλευτικών στοιχείων).

Ε) Τελική Σημείωση - Πρόταση

Ο χρόνος δεν επιτρέπει να αναφερθούν εδώ και άλλα βασικά, μέσα από την ιστορική γνώση και από την σημερινή κατάληξη. Η πραγματικότητα είναι ότι το αξιολογικό δίκτυο των αγροτικών συνεταιρισμών και το μικρό των αστικών, βρίσκονται τώρα σε πολύ δύσκολη μεταβατική κατάσταση (την οποία λίγο - πολύ όλοι γνωρίζουμε) και συνεπώς χρειάζεται μεγάλη και γενική προσπάθεια για νέο αλλά σωστό ξεκίνημα. Δεν είναι δυνατό να βγούμε από το τέλμα μόνο με την απαραίτητη ρύθμιση των χρεών των οργανώσεων (που οφείλονται κυρίως σε κρατικές και πολιτικές ευθύνες) και που διατυμπανίζονται από τα αντίθετα συμφέροντα ενώ οι όποιες οικονομικές αποτυχίες και εκτροπές στους Συνεταιρισμούς δεν είναι δυνατό να συγκριθούν ποσοτικά και ποιοτικά με τις προβληματικές του βιομηχανικού και εμπορικού αστικού τομέα, τα χρέη και τα προβλήματα των οποίων δημιούργησαν τεράστια αναταραχή στην όλη ελληνική οικονομία και κοινωνική ειρήνη.

Πρέπει να διαμορφωθεί και να τεθεί σε εφαρμογή πρόγραμμα πραγματικά συνεταιριστικό που να αναπτυχθεί συστηματικά και σύγχρονα σε πολλές κατευθύνσεις διότι τα προβλήματα είναι αλληλένδετα και πρέπει να αντιμετωπίζονται ταυτόχρονα και σφαιρικά. Αυτό όμως μπορεί να γίνει μόνο με την συνεργασία α) πραγματικής συνεταιριστικής εκπροσώπησης, β) Κράτους γ) Επιστήμης, μέσα από δημοκρατικές και καλόπιστες συστηματικές συζητήσεις και αποφάσεις.

Με βάση το πρόγραμμα είναι απαραίτητο να δημιουργηθεί νέο νομοθετικό πλαίσιο πραγματικά συνεταιριστικό (αφού το σημερινό είναι αντισυνεταιριστικό).

Παράλληλα τα μέλη των συνεταιρισμών πρέπει να καταλάβουν ότι οι οργανώσεις τους πρέπει να είναι συνεταιρισμοί για συνεργασία τους στον οικονομικό τομέα και όχι κέντρα για κομματικές διαμάχες τους ή για άλλες επιδιώξεις.

Με βάση αυτά (ρύθμιση χρεών - πρόγραμμα εξυγιαντικό αναπτυξιακό - κατάλληλη νομοθεσία) και με την ανάπτυξη σωστής διδασκαλίας και σωστής

αναπτυξιακής εποπτείας, θα είναι δυνατόν, όχι μόνο να υπερνικηθούν τα προβλήματα αλλά και να μπουν οι συνεταιριστικές οργανώσεις σε νέα δημιουργική περίοδο, με αριθμητικό ίσως περιορισμό τους αλλά με περισσότερη υπεύθυνη παρουσία τους. Διαφορετικά, αν δεν γίνουν τα παραπάνω, το αύριο δεν θα εξακολουθήσει να είναι απλά προβληματικό και πολύ δύσκολο αλλά θα γίνει διαλυτικό. Όχι μόνο θα πάνε χαμένοι οι κόποι, οι θυσίες και τα όνειρα των ιδεολόγων συνεταιριστών αλλά και θα χαθεί η πολύτιμη προσφορά του πραγματικού συνεταιρισμού στο άτομο και στην κοινωνία, με την επίδραση και εκμετάλλευση των παρερμηνειών για τις νέες συνθήκες της ανοικτής αγοράς, για την ιδιοτικοποίηση, κλπ, ενώ όλα αυτά δεν σημαίνουν κερδοσκοπία και εκμετάλλευση αλλά αρχές οικονομικές στις οποίες οι συνεταιρισμοί είναι τα καλλίτερα όργανα λόγω της δημοκρατικότητάς τους, της κοινωνικότητάς τους, των αρχών τους και γενικά της αντιεκμεταλλευτικής ιδεολογίας τους.

Αν αυτά που εκτέθηκαν και θα εκτεθούν στο Συνέδριο αυτό (που στην οργάνωσή του πρωτοστάτησε το νεοσύστατο Ινστιτούτο Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών), χρησιμοποιηθούν με καλή πίστη και βοηθήσουν για ένα συναγερμό δυνάμεων, τότε θα έχει προσφερθεί τεράστια βοήθεια στο Ελληνικό κοινωνικό σύνολο και όχι μόνο στους Συνεταιρισμούς.

Η ευθύνη για την πραγματοποίηση του καλύτερου βαρύνει κυρίως αυτούς που εκπροσωπούν σήμερα τις συνεταιριστικές οργανώσεις (από το χωριό έως τις κορυφαιές), που πρέπει να αναδειχθούν πραγματικοί συνεταιριστές. Αλλά βαρύνει και όλο τον πολιτικό κόσμο, που πρέπει να καταλάβει ότι το κακό που κάνει με την ανάμιξή του στα εσωτερικά των συνεταιρισμών είναι τεράστιο για την οικονομία, για την κοινωνία, αλλά και γι' αυτόν τον ίδιο. Διότι αν υποχωρήσουν οι δυνάμεις αυτές της οικονομικής και κοινωνικής ισορροπίας που σκοπεύουν στην εξυπηρέτηση του ανθρώπου και αν επικρατήσουν οι δυνάμεις που σκοπεύουν αποκλειστικά στον προσπορισμό επιχειρηματικών κερδών, η αναταραχή που θα δημιουργηθεί μέσα σε λίγα χρόνια στην Ελληνική ύπαιθρο θα είναι τόση και τέτοια που ο αντίκτυπός της θα είναι γενικότερα αρνητικός και επιζήμιος σε βαθμό απροσδιόριστο.

Τη σημασία των Συνεταιρισμών, αγροτικών και αστικών, την γνωρίζουν οι κοινωνίες των άλλων Κρατών της ΕΟΚ και γι' αυτό η ΕΟΚ και τα προγράμματά της είναι φιλοσυνεταιριστικά, μέσα στο σωστό συνεταιριστικό δρόμο. Καθήκον μας συνεπώς είναι να μην υστερήσουμε στον τομέα αυτό αλλά να κάνουμε το ταχύτερο τις απαραίτητες προσαρμογές στο πρόγραμμα, τη νομοθεσία, την ενημέρωση, την οργάνωση, τις εφαρμογές, με βάση τις νέες συνθήκες και την πείρα από την μέχρι σήμερα πορεία.

ΣΕΒΑ ΑΒΕ

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΘΡΑΚΗΣ

Ξάνθη: Καραολή 79 — Αθήνα Λ. Ριανκούρ 64)

- ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΕΙ το εισόδημα των αγροτών.
- ΕΞΑΣΦΑΛΙΖΕΙ ποιότητα στον καταναλωτή.
- ΔΙΝΕΙ εργασία στους ανθρώπους της ακριτικής περιοχής.
- ΒΟΗΘΑ την εθνική οικονομία.
- ΣΤΗΡΙΖΕΙ τη συνεταιριστική ανάπτυξη.

ΔΙΑΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΣΤΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ (*)

Του Παναγιώτη Κολύρη (**)

Κατά τη διάρκεια του τελευταίου αιώνα οι αγροτικοί συνεταιρισμοί αναπτύχθηκαν, με μεγαλύτερους ή μικρότερους ρυθμούς, σε όλες τις χώρες που απαρτίζουν σήμερα την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ). Πράγματι, περισσότερο από κάθε άλλο μέρος του πλανήτη, οι συνεταιρισμοί, σε όλες τις μορφές και τις ποικιλίες τους, βρήκαν πρόσφορο έδαφος στην Ευρώπη και έφτασαν σε ιδιαίτερα ψηλά επίπεδα ανάπτυξης.

Μέσω των αγροτικών συνεταιρισμών οι αγρότες της Ευρώπης κατόρθωσαν να αποτελέσουν ένα σημαντικό στοιχείο της Ευρωπαϊκής βιομηχανίας αγροτροφίμων, η οποία στο σύνολό της αποτελεί έναν σημαντικό τομέα οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας στην ευρωπαϊκή οικονομία. Πέρα από τον εφοδιασμό των αγροτών με τις απαραίτητες εισροές της γεωργικής παραγωγής, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί βοήθησαν επίσης τους αγρότες των επιμέρους κρατών - μελών της ΕΟΚ να συμμετέχουν ενεργά στην προστιθέμενη αξία των προϊόντων τους, μέσω της συλλογικής μεταποίησης και εμπορίας τους.

Ωστόσο, το κοινωνικοοικονομικό και πολιτικό περιβάλλον μέσα στο οποίο έδρασαν και αναπτύχθηκαν μέχρι σήμερα οι συνεταιρισμοί, μεταβάλλεται με γοργούς ρυθμούς. Οι αλλαγές που ήδη σημειώθηκαν, αλλά και κυρίως αυτές που έχουν ήδη δρομολογηθεί για τα επόμενα χρόνια, θα είναι πράγματι και γρήγορες και βαθειές. Η δομή της αγοράς των αγροτοτροφίμων σε ευρωπαϊκό επίπεδο μεταμορφώνεται ταχύτατα, λόγω κυρίως των συγχωνεύσεων, των εξα-

---

(*) Την εισήγηση παρουσίασε ο κ. Α. Μπακούρος, μέλος του Δ.Σ. του Ι.Σ.Ε.Μ. και του Δ.Σ. της ΚΥΔΕΠ

(**) Οικονομολόγος, Μ. Sc. Πανεπιστημίου Brunel, Γενικός Διευθυντής της ΚΥΔΕΠ. Χρημάτισε Προϊστάμενος της Υπηρεσίας Μελετών της ΠΑΣΕΓΕΣ, Διευθυντής του Γραφείου Βρυξελλών της ΠΑΣΕΓΕΣ, Υπεύθυνος Γεωργίας της Μόνιμης Ελληνικής Αντιπροσωπείας στις Βρυξέλλες.

γορών και των κάθετων ολοκληρώσεων, που έχουν προκαλέσει οι μεγάλες, ανταγωνίστριες προς τους συνεταιρισμούς, επιχειρήσεις, προετοιμαζόμενες για την Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά του 1993. Εξάλλου, η μειωμένη στήριξη της Ευρωπαϊκής γεωργίας μέσω της αποδυνάμωσης των μηχανισμών της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και ο προσανατολισμός της προς τις δυνάμεις της διεθνούς αγοράς αγροτροφίμων, μέσα από τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (GATT) στα πλαίσια του Γύρου της Ουρουγουάης, είναι πλέον περισσότερο από σαφείς.

Είναι ακριβώς μέσα σε αυτό το μεταβαλλόμενο, με βαθειούς και γοργούς ρυθμούς, περιβάλλον, που καλούνται να δράσουν στο μέλλον οι αγροτικοί συνεταιρισμοί της Ευρώπης. Και είναι ευρύτατα παραδεκτό το γεγονός ότι οι υφιστάμενες σήμερα αγροτοσυνεταιριστικές δομές, όσο καλά και αποτελεσματικά και αν εξυπνήτησαν τους Ευρωπαίους αγρότες μέχρι τώρα, δεν επαρκούν για να τους εξυπηρετήσουν εξίσου καλά και αποτελεσματικά στο μέλλον.

Μεταβαλλόμενες δομές στη μεταποίηση και εμπορία των αγροτροφίμων

Το γεγονός αυτό γίνεται σαφές αν εξετάσουμε, έστω και περιληπτικά, το μέγεθος των αλλαγών που πραγματοποιούνται, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, στις δομές της μεταποίησης και εμπορίας των αγροτικών προϊόντων και τροφίμων.

Η μεταποίηση των αγροτικών προϊόντων αποτελεί το 4-5% της προστιθέμενης αξίας στην οικονομία της ΕΟΚ. Ο τομέας αυτός ελέγχεται όλο και περισσότερο από σχετικά λίγες και πολύ μεγάλες επιχειρήσεις, οι οποίες είναι πάντα συγκριτικά μεγαλύτερες από τους αγροτικούς συνεταιρισμούς.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της έγκριτης εφημερίδας «FINANCIAL TIMES» του Λονδίνου, από τις μεγαλύτερες 500 επιχειρήσεις στην ΕΟΚ, οι 21 ανήκουν στον τομέα της μεταποίησης και εμπορίας των αγροτροφίμων (βλ. Πίνακα 1). Από αυτές, μεγαλύτερη είναι η Ολλανδοβρετανική εταιρεία UNILEVER (η οποία καταλαμβάνει την 4η σειρά στον κατάλογο των 500), με κύκλο εργασιών που έφτανε το 1989 τα 21,3 δισεκ. ECU και 294.000 υπαλλήλους και μικρότερη (με 483η θέση στον κατάλογο των 500) η Βρετανική επιχείρηση ALBERT FISHER με κύκλο εργασιών 700 εκατ. ECU και 3.789 υπαλλήλους.

Αντίθετα, σύμφωνα με τα στοιχεία της COGECA, οι 21 μεγαλύτερες αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις στην ΕΟΚ εμφανίζονται στον Πίνακα 2. Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει ότι η μεγαλύτερη αγροτική συνεταιριστική οργάνωση στην ΕΟΚ ήταν το 1990 η ιταλική FEDERCONSORZI με κύκλο εργασιών 6,6 δισ. ECU και 27.000 υπαλλήλους και 21η ήταν η Ολλανδική CNV-VEGHEL με 868 εκατ. ECU κύκλο εργασιών και 1.400 υπαλλήλους. Η δική μας ΚΥΔΕΠ κατελάμβανε την 16η θέση με 1,1 δισ. ECU κύκλο εργασιών και 1.100 υπαλλήλους.

Από τα στοιχεία αυτά είναι σαφές ότι ένα μεγάλο μέρος του τομέα των αγροτροφίμων της Κοινότητας ελέγχεται, ακόμα και σήμερα, από τις αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις της ΕΟΚ, πολλές από τις οποίες είναι πράγματι μεγάλες επιχειρήσεις στον τομέα τους και ελέγχουν σημαντικά ποσοστά

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Οι μεγαλύτερες μη-συνεταιριστικές επιχειρήσεις
στον τομέα των τροφίμων που περιλαμβάνονται στον κατάλογο των
«500 κορυφαίων επιχειρήσεων της Ευρώπης»

Επιχείρηση	Σειρά	Εθνικότητα	Κύκλος εργασιών σε δισεκ. ECU
UNILEVER	4	NL/UK	21,3
NESTLE	5	SW	19,0
BSN	57	FR	5,0
CADBURY-SCHWEPPS	94	UK	2,9
JACOBS-SUCHARD	138	SW	2,9
RECKITT-COLEMAN	150	UK	1,7
ASS. BRIT. FOODS	154	UK	3,1
RANK, HOVIS	157	UK	2,0
UNITED BISCUITS	158	UK	2,9
HILLSDOWN HOLD	172	UK	4,4
TATE+LYLE	265	UK	2,6
UNIGATE	267	UK	2,9
DANISCO	296	DK	0,7
BERTS FORD	317	UK	3,3
BEGHIN-SAY	318	FR	4,0
NORTHERN FOODS	322	UK	1,3
BONGRAIN	420	FR	0,7
HAZLEWOOD	424	UK	0,6
WESSANEN	468	NL	1,4
FISHER	483	UK	0,7

Πηγή: FINANCIAL TIMES, 19 Δεκ. 1989

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Οι 21 μεγαλύτερες αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις
στην Κοινότητα

ΟΝΟΜΑΣΙΑ	Εθνικότητα	Κύκλος εργασιών σε δισεκ. ECU
1. FEDERCONSORZI	IT	6,6
2. MILK MARK. BOARD	UK	4,3
3. BAYWA	D	2,5
4. CAMPINA MELKUNIE	NL	2,2
5. SODIAAL	FR	1,9
6. MD-FOODS	DK	1,7
7. CEBECO	NL	1,6
8. SOCOPA	F	1,6
9. SUDVIEN/SUDFLEISH	D	1,5
10. UNCAA	F	1,5
11. UNION LAITIERE NORM.	F	1,5
12. COBERCO / NCZ	NL	1,4
13. NOORD - NEDERLAND	NL	1,2
14. AN BORD BAINNE	IRL	1,2
15. UNCAC	F	1,1
16. ΚΥΔΕΠ	EL	1,1
17. RAIFFEISEN HAUPT.	D	0,9
18. COOPAGRI BRETAGNE	F	0,9
19. DANSK LANDBRUGS	DK	0,8
20. ZENTRALGENOSS	D	0,8
21. CHV-VEGHEL	NL	0,8

Πηγή: COGECA

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Ποσοστό αγοράς που ελέγχουν οι συνεταιρισμοί
σε διάφορα προϊόντα

Βέλγιο	Γάλα	75
	Σκόνη γάλακτος	80
Δανία	Βούτυρο	75
	Φρούτα και Λαχανικά	65
	Γάλα	91
	Βούτυρο	92
	Χοιρινό	93
Γαλλία	Κοτόπουλα	51
	Αυγά	63
	Γάλα	60
	Σιτηρά	70
	Κρέας	33
Ελλάδα	Φρούτα και Λαχανικά	35
	Γάλα	60
	Σιτηρά	60
	Ελαιόλαδο	55
	Βαμβάκι	50
Ιρλανδία	Κρασί	50
	Γάλα	100
Ιταλία	Βοδινό	65
	Βούτυρο	48
Λουξεμβούργο	Σιτηρά	60
	Γάλα	72
Ολλανδία	Σιτηρά	70
	Γάλα	90
	Κρέας	25
	Φρούτα και Λαχανικά	85
	Άμυλο πατάτας	100
Πορτογαλία	Ζαχαρότευτλα	63
	Γάλα	70
	Κρασί	43
Ισπανία	Σιτηρά	60
	Ελαιόλαδο	60
Ηνωμένο Βασίλειο	Φρούτα	35
	Λαχανικά	30
	Αυγά	25
	Χοιρινό	22
	Πατάτες	22
	Σιτηρά	19
	Κρέας	9
	Γάλα	79
Σιτηρά	16	

Πηγή: COGECA

του συνολικού κύκλου εργασιών στα επιμέρους αγροτικά προϊόντα (βλ. π.χ. πίνακα 3). Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται στον τομέα αγροτροφίμων της ΕΟΚ μιά άνευ προηγουμένου προσπάθεια οικονομικής ολοκλήρωσης του τομέα, με όλες τις πιθανές μορφές της: εξαγορές επιχειρήσεων, συγχωνεύσεις, JOINT-VENTURES κλπ. Πρωταγωνιστές αυτής της γιγαντιαίων διαστάσεων διαδικασίας για την οικονομική ολοκλήρωση του τομέα των αγροτροφίμων είναι κυρίως οι μη-συνεταιριστικές ιδιωτικές επιχειρήσεις, πολλές από τις οποίες έχουν πάρει ήδη πολυεθνική μορφή. Μέσω αυτής της δυναμικής δράσης τους για εξαγορές και συγχωνεύσεις, οι επιχειρήσεις αυτές μεταβάλλουν ριζικά τη διάρθρωση και κατά συνέπεια τη συμπεριφορά του τομέα των αγροτροφίμων της Κοινότητας. Αυτή η έντονη δραστηριότητα προς την οικονομική ολοκλήρωση του τομέα των αγροτροφίμων που άρχισε πριν από μια περίπου δεκαετία, προβλέπεται να συνεχιστεί και να ενταθεί ακόμα περισσότερο και στο μέλλον. Η κατάργηση των δασμολογικών, αλλά κυρίως των μη-δασμολογικών εμποδίων στο ενδοκοινοτικό εμπόριο των αγροτροφίμων, από το 1993 και μετά είναι βέβαιο ότι θα προωθήσει την ακόμα μεγαλύτερη εξειδίκευση σε διάφορους κλάδους προϊόντων, στους οποίους οι μεγαλύτερες ευρωπαϊκές επιχειρήσεις είναι ήδη επικεφαλής της αγοράς (MARKET LEADERS), μέσω μιάς πανευρωπαϊκής εκμετάλλευσης των εμπορικών τους σημάτων (BRAND NAMES) στην ενοποιημένη εσωτερική αγορά της Κοινότητας.

Σε ένα τέτοιο οικονομικό και εμπορικό περιβάλλον, που θα κυριαρχούν οι μεγάλες, ολοκληρωμένες πολυεθνικές επιχειρήσεις, οι μικρότερες επιχειρήσεις και οι αγροτικοί συνεταιρισμοί μπορούν να επιβιώσουν μόνον αν αναπτύξουν και διατηρήσουν εξειδικευμένα προϊόντα και υπηρεσίες (NICHE MARKETS) σε Ευρωπαϊκή κλίμακα ή αν κινηθούν προς την ίδια κατεύθυνση της οικονομικής ολοκλήρωσης και αποκτήσουν, με την μεταξύ τους συνεργασία, ισοδύναμη με τις μεγάλες επιχειρήσεις οικονομική και εμπορική ισχύ, σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Διαρθρωτικές αλλαγές στον αγροτοσυνεταιριστικό τομέα

Η διαπίστωση αυτή έχει γίνει κατανοητή από όλες τις μεγάλες αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις της ΕΟΚ και την Οργάνωσή τους σε Κοινοτικό επίπεδο, την COGECA. Ωστόσο, από πλευράς χειροπιαστών επιτευγμάτων στον τομέα της οικονομικής ολοκλήρωσης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί δεν έχουν να επιδείξουν σχεδόν τίποτε. Αντίθετα, σε εθνικό επίπεδο πολλά από τα αγροτικά συνεταιριστικά κινήματα έχουν επιτύχει σημαντική πρόοδο. Αν και τα επιμέρους στοιχεία δεν έχουν γίνει ευρύτερα γνωστά, είναι γεγονός ότι οι αγροτικοί συνεταιρισμοί σε χώρες όπως η Γερμανία, η Ολλανδία, η Δανία, η Γαλλία και η Ιρλανδία έχουν κάνει πάρα πολύ σημαντικά βήματα για τον εξορθολογισμό και την ολοκλήρωση των επιμέρους συνεταιριστικών οργανώσεων.

Για παράδειγμα, στην Γερμανία οι συγχωνεύσεις των πρωτοβαθμίων και δευτεροβαθμίων οργανώσεων, που άρχισαν προ 15ετίας συνεχίζονται σε όλη τη χώρα, ώστε να δημιουργηθούν βιώσιμες και αποτελεσματικές συνεταιριστικές οργανώσεις. Στο διάστημα αυτό οι πρωτοβάθμιες συνεταιριστικές οργανώσεις, από 12.000 που ήσαν, μειώθηκαν σε λιγότερο από 2.000. Πολλές από τις

μεγάλες οργανώσεις άρχισαν ήδη να δραστηριοποιούνται σε Ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Στην Ολλανδία η CEBECO, η αντίστοιχη με την ΚΥΔΕΠ συνεταιριστική οργάνωση, είχε πριν από 3 χρόνια 300 συνεταιριστικές οργανώσεις - μέλη. Μετά τις συγχωνεύσεις των μελών της έχουν σήμερα απομείνει μόνο 40 οργανώσεις - μέλη, από τις οποίες επτά συμβάλλουν στο 80% του κύκλου εργασιών της CEBECO. Σύμφωνα με το στρατηγικό σχέδιό της, η CEBECO, η οποία ας σημειωθεί ότι σύμφωνα με τα στοιχεία της COGECΑ είναι η 7η στη σειρά μεγαλύτερη συνεταιριστική οργάνωση στην ΕΟΚ, θα μετασχηματιστεί σε πρωτοβάθμιο συνεταιρισμό με πολλές αποκεντρωμένες δραστηριότητες.

Στη Δανία συνεχίζεται με έντονο ρυθμό η διαδικασία των συγχωνεύσεων, που άρχισε με πολύ αργούς ρυθμούς προ εικοσαετίας. Ήδη στον τομέα του γάλακτος έχουν μείνει πέντε μόνον πρωτοβάθμιοι συνεταιρισμοί, από τις πολλές χιλιάδες που υπήρχαν στο παρελθόν και ένας απ' αυτούς τους πέντε ελέγχει το 65% της εθνικής παραγωγής γάλακτος και βουτύρου. Στον τομέα της μεταποίησης του κρέατος έχει μείνει ένας μόνον πρωτοβάθμιος συνεταιρισμός, που ελέγχει το 100% του χοιρινού κρέατος. Στόχος και επιδίωξη των αγροτικών συνεταιρισμών της Δανίας είναι να μείνει ένας μόνον πρωτοβάθμιος συνεταιρισμός για κάθε τομέα της αγροτικής παραγωγής.

Στην Ιρλανδία οι συγχωνεύσεις των αγροτικών συνεταιρισμών συνεχίζονται με γοργό ρυθμό. Για παράδειγμα, στον τομέα του γάλακτος, όπου υπήρχαν εκατοντάδες γαλακτομικοί συνεταιρισμοί, έχουν μείνει μόνον 5 πρωτοβάθμιοι συνεταιρισμοί που ελέγχουν το 100% της εθνικής παραγωγής.

Αντίθετα, στις νότιες χώρες της Κοινότητας οι συγχωνεύσεις και ο εξορθολογισμός των αγροτοσυνεταιριστικών δομών έχει καθυστερήσει επικίνδυνα. Για παράδειγμα, στην Ισπανία παρατηρείται πολύ μικρός αριθμός συγχωνεύσεων, όπως εξάλλου συμβαίνει και στην Ελλάδα, όπου μόνο χρεωκοπίες ορισμένων συνεταιριστικών οργάνωσεων σημειώνονται, όπως συνέβη τελευταία και στην Ιταλία με την χρεωκοπία και το πιθανό κλείσιμο της μεγαλύτερης συνεταιριστικής οργάνωσης, της FEDERCONSORZI. Αντίθετα, στην Πορτογαλία, σημαντική ώθηση στην ανάπτυξη και στον εξορθολογισμό του συνεταιριστικού κινήματος έδωσαν οι τραπεζικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες, που ανέπτυξε το αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα της Πορτογαλίας κατά τα τελευταία χρόνια, σε συνεργασία κυρίως με τις ευρωπαϊκές συνεταιριστικές τράπεζες.

Συμπερασματικά, το ευρωπαϊκό αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα πραγματοποιεί σε ορισμένες χώρες σημαντικά βήματα προς την κατεύθυνση του εξορθολογισμού και της ανασύνταξης των δυνάμεών του σε εθνικό επίπεδο, ενώ σε άλλες χώρες και κυρίως τις νότιες καθυστερεί επικίνδυνα.

Πάντως, εκεί που συνολικά έχει καθυστερήσει το Ευρωπαϊκό αγροτοσυνεταιριστικό κίνημα είναι στη διεθνή, τριεθνική ή/και πολυεθνική συνεργασία του σε Κοινοτικό επίπεδο, μια καθυστέρηση που γίνεται άκρως επικίνδυνη, αν λάβουμε υπόψη μας τις διεργασίες των συγχωνεύσεων και της οικονομικής ολοκλήρωσης που έχουν αναπτύξει και που αναπτύσσουν οι μή-συνεταιριστικές ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Συνεταιριστική στρατηγική ανάπτυξης

Με δεδομένο, λοιπόν, ότι το μέλλον του αγροτικού συνεταιριστικού κινήματος θα κριθεί σε Ευρωπαϊκό και όχι σε εθνικό επίπεδο μόνο, οφείλουμε να εξετάσουμε και να δώσουμε έστω και μια σύντομη απάντηση στο κυρίαρχο ερώτημα: *τί πρέπει να κάνουν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί ώστε να αντιμετωπίσουν με επιτυχία τον ανταγωνισμό που αναπτύσσεται στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά και για τον οποίο οι ανταγωνιστικές μη-συνεταιριστικές επιχειρήσεις προετοιμάζονται ήδη πυρετωδώς;* Υπάρχει, με άλλα λόγια, ένα πρότυπο επιχείρησης στο πλαίσιο της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς και την οποία θα μπορούσαν να ακολουθήσουν και οι συνεταιρισμοί, χωρίς βέβαια να απωλέσουν το συνεταιριστικό τους χαρακτήρα;

Μια ολοκληρωμένη απάντηση, σε αυτό το ιδιαίτερα σημαντικό ερώτημα, δεν θα αποτελούσε τίποτε λιγότερο από ένα σφαιρικό και ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανάπτυξης του ελληνικού και του ευρωπαϊκού συνεταιριστικού κινήματος. Φυσικά, δεν σκοπεύουμε να κάνουμε κάτι τέτοιο εδώ και τώρα.

Ωστόσο, η εμπειρία τόσο του συνεταιριστικού κινήματος, όσο και των ιδιωτικών μη-συνεταιριστικών επιχειρήσεων μπορούν να μας δώσουν τις κύριες κατευθυντήριες γραμμές για τη χάραξη της μελλοντικής αναπτυξιακής στρατηγικής μας, τόσο σε εθνικό, όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

α) Εθνική στρατηγική

Αρχίζοντας από το εθνικό επίπεδο, πρέπει καταρχήν να σημειώσουμε ότι η ανάπτυξη των επιχειρήσεων μπορεί να γίνει είτε με εσωτερική ανάπτυξη είτε σε συγχωνεύσεις και εξαγορές άλλων επιχειρήσεων. Ο πρώτος τρόπος, δηλαδή εσωτερική ανάπτυξη, είναι χρονοβόρος και απαιτεί τη διάθεση μεγάλων ποσών κεφαλαίου για επενδύσεις. Είναι σαφές, λοιπόν, ότι η λύση της εσωτερικής ανάπτυξης δεν είναι η πλέον ενδεδειγμένη στις υφιστάμενες συνθήκες και ραγδαίες εξελίξεις.

Συνεπώς, η εθνική στρατηγική για την ανάπτυξη του αγροτοσυνεταιριστικού κινήματος και την προετοιμασία του για τα μέλλοντα να συμβούν στην εθνική αγορά αγροτροφίμων, πρέπει να επικεντρωθεί στην εξωτερική ανάπτυξη, δηλ. στην ανάπτυξη, στον εξορθολογισμό και στον εκσυγχρονισμό των συνεταιριστικών οργανώσεων και επιχειρήσεων μέσα από μια θαρραλέα και αποφασιστική διαδικασία συγχωνεύσεων των συνεταιριστικών οργανώσεων, οριζοντίως και καθέτως.

Κύριοι στόχοι αυτής της εθνικής στρατηγικής θα πρέπει να είναι:

- α) Η δημιουργία οικονομικά ισχυρών και βιώσιμων συνεταιριστικών οργανώσεων.
- β) Η δημιουργία σύγχρονων, ευέλικτων και αποτελεσματικών επιχειρήσεων.
- γ) Η προσφορά βελτιωμένων και σύγχρονων εμπορικών οικονομικών και χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών στους Έλληνες αγρότες.
- δ) Η ενίσχυση της δημοκρατικής συμμετοχής των αγροτών στις συνεταιριστικές τους οργανώσεις,

με κύριο και υπέρτατο σκοπό, πάντα, τη συνεχή βελτίωση της οικονομικής,

κοινωνικής και επαγγελματικής θέσης των Ελλήνων αγροτών, γεγονός που αποτελεί εξάλλου και την αιτία ύπαρξης και λειτουργίας των συνεταιριστικών οργανώσεων και επιχειρήσεων.

Η μορφή που μπορούν να πάρουν αυτές οι συγχωνεύσεις αλλά και ο βαθμός τους είναι θεωρητικά άπειρος. Για παράδειγμα, θα μπορούσε κανείς να φανταστεί συγχώνευση των πρωτοβαθμίων συνεταιριστικών οργανώσεων μεταξύ τους ή και στις δευτεροβάθμιες συνεταιριστικές οργανώσεις, με πλήρη κατάργηση των πρωτοβαθμίων και μετατροπή των δευτεροβάθμιων οργανώσεων σε πρωτοβάθμιες, ενισχύοντας έτσι τόσο την οικονομική αποτελεσματικότητα όσο και την άμεση δημοκρατική συμμετοχή των μελών στις οργανώσεις. Εξάλλου, παρόμοια σχήματα και συγχωνεύσεις μπορούν και πρέπει να υπάρχουν σε δευτεροβάθμιο και τριτοβάθμιο επίπεδο, με τελική επιδίωξη την ικανοποίηση των πιο πάνω στόχων.

Φυσικά, η μορφή και ο βαθμός των συγχωνεύσεων δεν μπορεί και δεν πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο της παρούσας εισήγησης. Η μορφή και ο βαθμός των συγχωνεύσεων σε εθνικό επίπεδο αποτελεί αποκλειστικό δικαίωμα και υποχρέωση του ίδιου του συνεταιριστικού κινήματος και πρέπει να γίνει μετά από ενδελεχή μελέτη των σχετικών στοιχείων και δεδομένων, από το ίδιο το συνεταιριστικό κίνημα, με πρωτοβουλία της κορυφαίας του συνεταιριστικής οργάνωσης, της ΠΑΣΕΓΕΣ, με δημοκρατικές διαδικασίες και σε απόλυτη συνεργασία με τις δευτεροβάθμιες και τις τριτοβάθμιες συνεταιριστικές οργανώσεις και εταιρείες. Μόνον που η διαδικασία αυτή των συγχωνεύσεων, του εκσυγχρονισμού και τους εξορθολογισμού θα πρέπει να επιστευσθεί, γιατί η καθυστέρηση που έχει σημειωθεί αυξάνει σημαντικά τους κινδύνους και την αβεβαιότητα για το μέλλον του συνεταιριστικού κινήματος.

Πάντως, είναι σαφές ότι η προτεινόμενη στην παρούσα εισήγηση στρατηγική για την ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος σε εθνικό επίπεδο είναι η ακριβώς αντίστροφη από αυτή που προτείνεται από το κράτος και τους θεσμούς του (π.χ. ΑΤΕ), αλλά και που εφαρμόζεται από ορισμένες συνεταιριστικές οργανώσεις. Η τελευταία αυτή πολιτική διάσπασης, παρά ολοκλήρωσης, του συνεταιριστικού κινήματος οφείλεται κυρίως στους εξής λόγους:

- (I) Στη λαθεμένη εκτίμηση ότι οι μεγάλες συνεταιριστικές οργανώσεις δεν μπορούν να διοικηθούν αποτελεσματικά, γεγονός που οδηγεί στην πλημμελή λειτουργία και στην υπερχρέωσή τους,
- (II) Στην εντύπωση ότι οι μεγάλες συνεταιριστικές οργανώσεις αποτελούν μονοπώλια στους επιμέρους τομείς της δραστηριότητάς τους — η γνωστή φιλολογία περί «συνεταιριστικών μονοπωλίων» — και θα πρέπει κατά συνέπεια να αποδυναμωθούν με την ανεξαρτητοποίηση των ενώσεων - μελών τους για να ενδυναμωθεί έτσι ο ελεύθερος ανταγωνισμός,
- (III) Στην εσφαλμένη επιχειρηματολογία ότι η αποδυνάμωση του συνεταιριστικού τομέα και η ταυτόχρονη ενδυνάμωση του μή-συνεταιριστικού ιδιωτικού τομέα θα συμβάλει μακροπρόθεσμα στην αύξηση της οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας, τόσο του αγροτικού τομέα όσο και της εθνικής οικονομίας,
- (IV) Στη λαθεμένη εκτίμηση, τέλος, ότι η αποδυνάμωση των μεγάλων συνεταιριστικών οργανώσεων θα συμβάλει στο ξεπέρασμα των περιορισμών που θέτει η δεύτερη τραπεζική οδηγία της ΕΟΚ, για το ύψος δανεισμού

των επιχειρήσεων από τις τράπεζες (1/5 του μετοχικού τους κεφαλαίου) και θα διατηρηθεί έτσι το μερίδιο της αγοράς που ελέγχεται σήμερα από την Αγροτική Τράπεζα. Αλλά, μια τέτοια εξέλιξη μοιάζει περισσότερο με μιά πράξη απελπισίας («πώλησης του χαλιού για να πληρωθεί η υπηρέτρια») παρά με μια διορατική πράξη νοικοκυρωσύνης και μακροπρόθεσμης προοπτικής για τον αγροτικό τομέα της χώρας.

Συνεπώς, το αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα, πέρα από τις προσπάθειες που πρέπει να καταβάλει για την ορθολογική ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό του, κυρίως μέσω συγχωνεύσεων των επιμέρους συνεταιριστικών οργανώσεων, θα πρέπει να καταβάλει μεγάλες συντονισμένες προσπάθειες για να πείσει τόσο την πολιτεία και τα όργανά της, όσο και τον ευρύτερο κοινωνικό του περίγυρο για την ορθότητα των ενεργειών του.

β) Ευρωπαϊκή στρατηγική

Ωστόσο, όσο γρήγορη και αποτελεσματική κι' αν είναι η διαδικασία αυτή ολοκλήρωσης του συνεταιριστικού κινήματος σε εθνικό επίπεδο, δεν θα επαρκήσει για να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά ο ανταγωνισμός σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Συνεπώς, χρειάζεται παράλληλα με την εθνική στρατηγική, μιά Ευρωπαϊκή στρατηγική ανάπτυξης και ολοκλήρωσης του συνεταιριστικού κινήματος σε Κοινοτικό επίπεδο.

Έχοντας υπόψη τη φύση και το χαρακτήρα των συνεταιριστικών οργανώσεων, είναι σαφές ότι στην περίπτωση των συνεταιρισμών δεν μπορεί να εφαρμοστεί η, κατά τα άλλα, επιτυχημένη στρατηγική των μη-συνεταιριστικών επιχειρήσεων. Δεν είναι π.χ. δυνατόν τα επιμέρους εθνικά συνεταιριστικά κινήματα να προχωρήσουν σε εξαγορές άλλων συνεταιριστικών οργανώσεων και κινήματων που βρίσκονται στις επιμέρους χώρες-μέλη της Κοινότητας, γεγονός που είναι απόλυτα φυσιολογικό για τις μη-συνεταιριστικές επιχειρήσεις.

Με βάση αυτούς τους αναπόφευκτους περιορισμούς, το Ευρωπαϊκό συνεταιριστικό κίνημα θα πρέπει, μέσω της Κοινοτικής του οργάνωσης της COGECA, να κινηθεί προς δύο κυρίως κατευθύνσεις, οι οποίες είναι σύννομες προς την φύση και τον χαρακτήρα των συνεταιριστικών οργανώσεων:

α) Κοινές διεθνικές, τριεθνικές ή/και πολυεθνικές ευρωπαϊκές συνεταιριστικές επιχειρήσεις.

β) JOINT - VENTURES των επιμέρους συνεταιριστικών οργανώσεων και επιχειρήσεων με τη μορφή του Ευρωπαϊκού Ομίλου Οικονομικού Σκοπού (καν. ΕΟΚ 2137/85).

Σε πρακτικό επίπεδο, υπάρχουν ήδη εμπειρίες και με τις δυο αυτές μορφές συνεργασίας των συνεταιριστικών επιχειρήσεων. Για παράδειγμα, στον τομέα των σιτηρών οι Ευρωπαϊκές συνεταιριστικές οργανώσεις, σε συνεργασία με τις αντίστοιχες Αμερικανικές, έχουν εξαγοράσει την πολυεθνική εταιρεία σιτηρών «TOEPFER INTERNATIONAL» η οποία λειτουργεί επί χρόνια με μεγάλη επιτυχία. Εξάλλου, παρόμοιες πολυεθνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις έχουν συσταθεί και λειτουργούν με επιτυχία σε διάφορους τομείς οικονομικής δραστηριότητας, τόσο από τους αγροτικούς όσο και από τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς, σε παγκόσμιο επίπεδο.

Από την άλλη πλευρά, οι συνεταιριστικές οργανώσεις της Ευρώπης μπορούν να συστήσουν διάφορες κοινές επιχειρηματικές δραστηριότητες (JOINT - VENTURES) σε τομείς που διαπιστώνονται κοινά επιχειρηματικά συμφέροντα. Για συνεργασίες αυτής της μορφής, η κοινή επιχειρηματική δραστηριότητα μπορεί να πάρει τη μορφή του Ευρωπαϊκού Ομίλου Οικονομικού Σκοπού (Ε.Ο.Ο.Σ.), που είναι ένας θεσμός που διέπεται από την Κοινοτική νομοθεσία και συμπληρωματικά, για ορισμένα θέματα, από την εθνική νομοθεσία του κράτους - μέλους στο οποίο έχει την έδρα του.

Οι κοινές διασυνοριακές επιχειρηματικές δραστηριότητες των συνεταιριστικών οργανώσεων (JOINT - VENTURES) έχουν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μίας νέας επιχείρησης από δύο ή περισσότερες συνεταιριστικές οργανώσεις των κρατών - μελών της Κοινότητας. Ωστόσο, μια άλλη μορφή επιχειρηματικής συνεργασίας των συνεταιρισμών, που δεν απαιτεί τη δημιουργία μίας νέας επιχειρηματικής οντότητας, είναι η **στρατηγική συμμαχία** μεταξύ συνεταιριστικών οργανώσεων, με σκοπό την από κοινού συμφωνία και τήρηση μίας συγκεκριμένης στρατηγικής και προγράμματος δράσης σε έναν ή περισσότερους τομείς οικονομικής δραστηριότητας.

Τα πλεονεκτήματα και των δύο αυτών μορφών κοινής επιχειρηματικής δραστηριότητας των συνεταιριστικών οργανώσεων περιλαμβάνουν αντικείμενα όπως π.χ. βελτιωμένη προσέγγιση των αγορών, καλύτερο μάρκετινγκ των προϊόντων, ανταλλαγή ή από κοινού εκμετάλλευση κοινών εμπορικών σημάτων, κλπ. Οι κοινές αυτές επιχειρηματικές δραστηριότητες μπορούν να πάρουν τη μορφή της **οριζόντιας ολοκλήρωσης** μεταξύ συνεταιριστικών οργανώσεων που ασχολούνται με παρόμοια αγροτικά προϊόντα ή εισροές στη γεωργική παραγωγή, ή να πάρουν την μορφή της **κάθετης ολοκλήρωσης** μεταξύ συνεταιριστικών οργανώσεων που ασχολούνται με ένα προϊόν ή ομάδα προϊόντων στα διάφορα στάδια της συλλογής, επεξεργασίας και εμπορίας τους, ελέγχοντας έτσι όλο το φάσμα παραγωγής και τα κανάλια εμπορίας του προϊόντος.

Φυσικά, οι κοινές επιχειρήσεις και οι στρατηγικές συμμαχίες δεν υπάρχει κανένας λόγος να περιοριστούν μόνον στα πλαίσια των αγροτικών συνεταιρισμών. Οι ίδιες μορφές κοινών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων μπορούν να χρησιμοποιηθούν και για την επιχειρηματική συνεργασία των αγροτικών με τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς, τόσο σε εθνικό, όσο και σε Κοινοτικό επίπεδο. Εξάλλου, η έκτη διεθνής αρχή του Συνεργατισμού ορίζει ότι: **«Όλες οι συνεταιριστικές οργανώσεις ..... οφείλουν να συνεργάζονται ενεργά και με κάθε δυνατό τρόπο με άλλες συνεταιριστικές οργανώσεις σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο»** χωρίς να καθορίζει τη μορφή και τον τύπο των συνεταιριστικών οργανώσεων. Πράγματι, παρά την επιφανειακή αντίθεση συμφερόντων μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών, υπάρχουν κοινά συμφέροντα συνεργασίας των συνεταιριστικών οργανώσεων των παραγωγών και των καταναλωτών με σκοπό:

- τη μείωση του κόστους παραγωγής και διανομής των προϊόντων,
- την αποφυγή των οικονομικά μή-παραγωγικών μεσαζόντων και μεταπρατών,
- την άμβλυνση της αβεβαιότητας κανονικής προμήθειας των καταναλωτικών συνεταιρισμών με προϊόντα,

- την εξασφάλιση της ποιότητας,
- την ανάπτυξη και εμπορία νέων και βελτιωμένων προϊόντων,
- κλπ.

που όχι μόνον κάνουν εφικτή, αλλά και σε πολλές περιπτώσεις απαραίτητη τη συνεργασία των αγροτικών με τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς, τόσο σε εθνικό όσο και σε Κοινοτικό επίπεδο.

Τέλος, δοθέντος ότι θα υπάρχουν επαρκείς ασφαλιστικές δικλείδες, όσον αφορά τον έλεγχο της πλειοψηφίας των κοινών επιχειρήσεων, το δικαίωμα της λήψης των αποφάσεων και το δικαίωμα της διανομής των κερδών, διάφορες επιχειρηματικές δραστηριότητες με τη μορφή της κοινής επιχείρησης (JOINT-VENTURE) ή της στρατηγικής συμμαχίας μπορεί ακόμα να υπάρξουν και ανάμεσα στις συνεταιριστικές οργανώσεις και σε διάφορες μη-συνεταιριστικές επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα.

Επίλογος: Ευρωπαϊκός Αγροτικός Συνεταιρισμός και Κοινωνική Οικονομία

Μέχρις εδώ εξετάσαμε την ανάγκη συνεργασίας των αγροτοσυνεταιριστικών οργανώσεων σε εθνικό και κοινοτικό επίπεδο και την στρατηγική που πρέπει να ακολουθηθεί για αυτήν την συνεργασία, με δεδομένη τόσο την φύση και το χαρακτήρα των συνεταιρισμών, όσο και το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο της Κοινότητας.

Φυσικά, είναι σε όλους γνωστό ότι το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο της Κοινότητας είναι ελλιπές ως προς την απαραίτητη κοινή νομοθεσία για τους συνεταιρισμούς και συνεπώς ανεπαρκές για την ευρωπαϊκή συνεταιριστική ολοκλήρωση. Παρά τις προσπάθειες που έχουν καταβληθεί και τις πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί από διάφορες πλευρές δεν έχει γίνει κατορθωτή μέχρι σήμερα η υιοθέτηση μίας κοινής, ενιαίας νομοθεσίας που να διέπει τους συνεταιρισμούς σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, γεγονός που θα συνέβαλε σημαντικά στην Ευρωπαϊκή συνεταιριστική ολοκλήρωση και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του Ευρωπαϊκού Συνεταιριστικού Κινήματος.

Πρόσφατα και μετά από εικοσαετή και πλέον προσπάθεια, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αναγνώρισε επισήμως το θεσμό των συνεταιρισμών μέσω μίας ειδικής έκθεσης που υπέβαλε στο Συμβούλιο Υπουργών της ΕΟΚ για τον τομέα της «Κοινωνικής Οικονομίας» (ECONOMIE SOCIALE) και τη δημιουργία ειδικής υπηρεσιακής μονάδας στην 23η Γενική Διεύθυνση για θέματα «κοινωνικής οικονομίας».

Στην έκθεσή της αυτή, η Επιτροπή, σημείωσε ότι υπάρχουν δύο στρατηγικές που είναι κατάλληλες για επιχειρήσεις όπως οι συνεταιρισμοί στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά. Πρώτον, οι συνεταιρισμοί μπορούν να κάνουν πιο έντονη και αισθητή την παρουσία τους στην αγορά με συγχωνεύσεις, με διαφοροποιήσεις των προϊόντων τους και με εξειδίκευσή τους σε ορισμένους τομείς και προϊόντα. Δεύτερο, πρέπει να ανοίξουν νέους εμπορικούς δρόμους, νέες δραστηριότητες και νέα προϊόντα στην αγορά. Και αυτές οι δυο στρατηγικές είναι συμπληρωματικές η μία στην άλλη.

Για να διευκολύνει την υιοθέτηση αυτών των στρατηγικών και την εφαρμογή τους από τους συνεταιρισμούς, η Επιτροπή αναγνώρισε ότι υπάρχει ανάγκη:

- (I) Να μπορέσουν οι συνεταιρισμοί και οι άλλες επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας να επωφεληθούν από τα Κοινοτικά μέτρα που υφίστανται για την προώθηση των επιχειρήσεων, και
- (II) Να ενσωματωθούν οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας στην Κοινοτική αγορά χωρίς σύνορα.

Σκοπός, συνεπώς, της 23ης Γενικής Διεύθυνσης είναι η αξιολόγηση της θέσης που κατέχει ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας και οι επιχειρήσεις του στην Κοινοτική αγορά, ο βαθμός στον οποίο επωφελούνται από τα Κοινοτικά μέτρα για την ολοκλήρωσή τους στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά και η υποβολή προτάσεων για την ενίσχυση του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας και των συνεταιρισμών, συμπεριλαμβανομένου φυσικά και του ενιαίου νομοθετικού πλαισίου για την ευρωπαϊκή συνεταιριστική ολοκλήρωση, ώστε οι συνεταιρισμοί να μπορέσουν να δράσουν από κοινού σε κοινοτικό επίπεδο ως ένα Ενιαίο Ευρωπαϊκό Συνεταιριστικό Κίνημα.

Είναι απαραίτητο, φυσικά, το Ευρωπαϊκό Συνεταιριστικό Κίνημα να παρακολουθήσει στενά αυτές τις εξελίξεις και να προσπαθήσει να τις επηρεάσει στον κατά τον δυνατό πλέον ευνοϊκό τρόπο γι' αυτό.

Ωστόσο, επειδή οι θεσμικές αυτές μεταβολές είναι χρονοβόρες, το Ευρωπαϊκό Συνεταιριστικό Κίνημα δεν μπορεί και δεν πρέπει να περιμένει τις θεσμικές μεταβολές της ΕΟΚ για να δράσει. Το Ευρωπαϊκό Συνεταιριστικό Κίνημα οφείλει να αναλάβει πρωτοβουλίες και δραστηριότητες για την στενότερη μεταξύ του συνεργασία και την οικονομική του ολοκλήρωση τώρα. Οι εξελίξεις δεν περιμένουν τις θεσμικές αλλαγές, αλλά τις προκαλούν.

Κάθε μέρα
ένα βήμα
μπροστά

Με τον αγρότη

ΚΥΔΕΠ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Του **Κων/νου Σιφνιώτη** (*)

I. Εισαγωγή

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί αντιμετωπίζουν μία οικονομική κρίση που έχει ήδη οδηγήσει σε πτώχευση και εκκαθάριση τρεις πολύ μεγάλες μονάδες (τη ΣΕΚΟΒΕ, τη ΣΠΕΚΑ και τη ΣΠΕ) και προβλέπεται ότι σύντομα και μερικές άλλες συνεταιριστικές οργανώσεις θα ακολουθήσουν τον ίδιο δρόμο. Σε κάθε μία από τις τρεις περιπτώσεις οι συσσωρευμένες ζημιές ήταν πολύ ψηλές, ήταν ζημιές πολλών δισεκατομμυρίων δραχμών. Το σύνολο αυτών των ζημιών ήταν ταυτόχρονα και χρέος προς την Αγροτική Τράπεζα (ΑΤΕ).

Είναι δύσκολο να εκτιμηθεί το πραγματικό ύψος των συσσωρευμένων ζημιών των συνεταιριστικών οργανώσεων και το ποσοστό που καταλαμβάνουν στο σύνολο των οφειλών τους προς την ΑΤΕ. Από πρόσφατες ανακοινώσεις του διοικητή της ΑΤΕ και από διάφορες άλλες εκτιμήσεις, προκύπτει ότι το ποσό που οφείλουν οι συνεταιριστικές οργανώσεις στην ΑΤΕ ξεπερνά το 1,3 τρισ. δραχμές. Από το παραπάνω ποσό, τα 500 δισ., που αντιπροσωπεύει το 38% των συνολικών οφειλών τους, θεωρείται ότι είναι δάνεια ανεπίδεκτα πληρωμής, είναι οι συσσωρευμένες ζημιές των συνεταιρισμών, που δεν καλύπτονται από κάποιο περιουσιακό στοιχείο.

Τα αίτια αυτής της κρίσης έχουν αναζητηθεί από άλλους και ως κυριότερα αναφέρονται, συνήθως, η κοινωνική πολιτική που ασκούσαν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, η κακή διαχείριση, η οικονομική συγκυρία κλπ.

Στην εργασία αυτή ακολουθούμε με τις βραχυχρόνιες και τις μακροχρόνιες επιπτώσεις της κρίσης αυτής, στην αγροτική και γενικότερα στην ελληνική

(*) Αντιπρόεδρος του Παντείου Πανεπιστημίου. Χρημάτισε στέλεχος της Υπηρεσίας Μελετών της ΠΑΣΕΓΕΣ και Γενικός Διευθυντής Συνεταιριστικής Εταιρείας.

οικονομία και στο συνεταιριστικό κίνημα. Εξετάζουμε τις επιπτώσεις με κύριο σκοπό την εξεύρεση λύσεων, για να πετύχομε την έξοδο από την κρίση, την εξεύρεση λύσεων ρεαλιστικών που θα βοηθήσουν τον αγρότη, το συνεταιρισμό και τελικά την ελληνική οικονομία.

Η προσέγγιση στο θέμα αυτό γίνεται με την εξέταση των προβλημάτων που σχετίζονται με τη χρηματοδότηση των συνεταιριστικών οργανώσεων. Σκοπός της εργασίας αυτής είναι η καταγραφή των προβλημάτων χρηματοδότησης των συνεταιριστικών οργανώσεων, η διερεύνηση των τρόπων χρηματοδότησής τους, ο καθορισμός των κριτηρίων χρηματοδότησης και ο εντοπισμός νέων πηγών χρηματοδότησης.

Ο κυριότερος όμως σκοπός είναι να βγάλομε συμπεράσματα και να προτείνουμε λύσεις και συγκεκριμένα μέτρα.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Κάθε φορά που στις επόμενες γραμμές αναφερόμαστε στο πρόβλημα των ζημιών που παρουσιάζουν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, πρέπει να γνωρίζουμε ότι δεν είναι όλοι οι συνεταιρισμοί που έχουν ζημιές. Υπάρχουν ακόμη αρκετοί αγροτικοί συνεταιρισμοί και συνεταιριστικές επιχειρήσεις που δεν έχουν ζημιές αλλά αντίθετα παρουσιάζουν κέρδη, δυναμισμό και συνεχή άνοδο των εργασιών τους, όπως συμβαίνει με τη ΣΕΚΕ, τη ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ και με άλλες.

II. Οι Χρηματοδοτικές ανάγκες των Συνεταιρισμών

α. Καθορισμός Αναγκών σε Κεφάλαια Κινήσεως

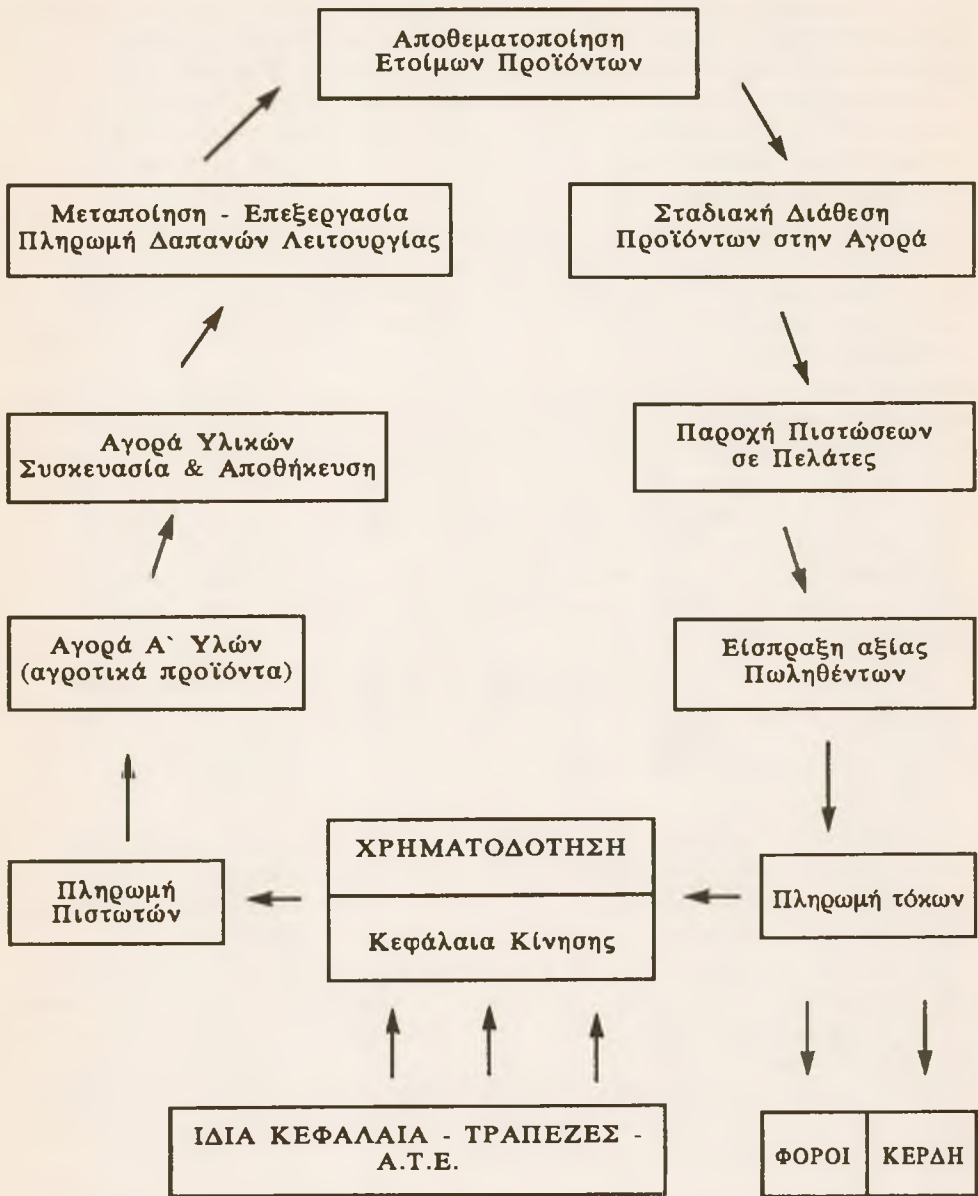
Οι χρηματοδοτικές ανάγκες των συνεταιριστικών οργανώσεων, όπως και κάθε άλλης οικονομικής επιχείρησης, διακρίνονται σε βραχυχρόνιες (για κεφάλαια κινήσεως) και σε μακροχρόνιες (για μεσομακροπρόθεσμα δάνεια απόκτησης κεφαλαιουχικών αγαθών).

Οι κυριότεροι παράγοντες, που καθορίζουν το ύψος των αναγκών σε κεφάλαια κινήσεως, είναι ο κύκλος εργασιών και ο χρόνος που απαιτείται από την αγορά της πρώτης ύλης ως την ημέρα εισπραξης της αξίας των πωληθέντων. Στο Σχήμα 1 παρατηρούμε όλα τα στάδια που ακολουθούν από την εισπραξη της βραχυχρόνιας χρηματοδότησης ως την επιστροφή της.

Όπως παρατηρούμε η χρηματοδότηση χρησιμοποιείται πρώτ' απ' όλα για την αγορά των πρώτων υλών. Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, όμως, αγοράζουν τα προϊόντα που διακινούν κατά κύριο λόγο από τα μέλη τους. Για το λόγο αυτό οι διοικήσεις των συνεταιριστικών οργανώσεων αντιμετωπίζουν ένα δίλημμα: Είτε θα εξοφλήσουν τα μέλη τους αμέσως, οπότε το όφελος των μελών θα μεγαλώσει, είτε θα εξοφλήσουν τα μέλη τους αργότερα, όταν θα έχουν εισπράξει την αξία των προϊόντων που πούλησαν, οπότε οι κεφαλαιακές ανάγκες της οργάνωσης μειώνονται.

Η τάση των συνεταιριστικών οργανώσεων είναι να πληρώνουν το μεγαλύτερο μέρος της αξίας των προϊόντων που αγοράζουν από τα μέλη τους όσο γίνεται γρηγορότερα, σχεδόν μετρητοίς. Ταυτόχρονα για να μπορέσουν να υλοποιήσουν αυτή την πολιτική, επιδιώκουν μ' όλα τα μέσα να πάρουν ισόποσα δάνεια από την ΑΤΕ.

ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Σχήμα 1

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί επιδιώκουν μ' όλα τα μέσα να πάρουν ισόποσα δάνεια από την ΑΤΕ και για να μπορέσουν να αγοράσουν τα υλικά συσκευασίας, για να πληρώνουν τους μισθούς, τις εργοδοτικές εισφορές στα ασφαλιστικά ταμεία, για να πληρώνουν τη ΔΕΗ, τον ΟΤΕ και τα άλλα έξοδα λειτουργίας.

Η πολιτική αυτή όμως έχει ένα πολύ μεγάλο κόστος. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί που μεταποιούν ή επεξεργάζονται αγροτικά προϊόντα (λάδι, κρασί, ντομάτες, φρούτα, βαμβάκι, στάρι κλπ.), αντιμετωπίζουν μιά πολύ σύντομη καμπάνια παραγωγής. Τα προϊόντα που μεταποιούν ή τα προϊόντα που διακινούν, τα αποθηκεύουν και τα διαθέτουν σταδιακά στην κατανάλωση. Ταυτόχρονα είναι υποχρεωμένοι να παρέχουν πιστώσεις στην πελατεία.

Αν δούμε το χρηματοδοτικό κύκλο, όπως παρουσιάζεται στο Σχ. 1, θα διαπιστώσουμε ότι οι αγροτικοί συνεταιρισμοί δεν μπορούν να τον επαναλάβουν πολλές φορές μέσα σ' ένα χρόνο αλλά μόνο μιά φορά. Αυτό έχει ως συνέπεια την αύξηση των αναγκών σε κεφάλαια κινήσεως και ταυτόχρονα την αύξηση του κόστους παραγωγής.

Για να καταλάβουμε πόσο σημαντικός είναι ο παραπάνω παράγοντας αρκεί να συγκρίνομε τις ανάγκες σε κεφάλαια κίνησης μιάς άλλης επιχείρησης (π.χ. ενός εστιατορίου), της οποίας ο χρηματοδοτικός κύκλος διαρκεί μιά μέρα ή το πολύ μιά εβδομάδα. Αν λοιπόν ένα οινοποιείο ή ένα σπορελαιουργείο ή μιά κονσερβοποιία παράγουν προϊόντα αξίας 100 νομισματικών μονάδων χρειάζονται τουλάχιστον 50 νομισματικές μονάδες (επί ετησίας βάσεως) για να μπορέσουν να λειτουργήσουν χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα, ενώ το εστιατόριο θέλει το πολύ 4-5 νομισματικές μονάδες για πωλήσεις 100 νομισματικών μονάδων.

Δυστυχώς, όμως, όταν μια παραγωγική μονάδα χρειάζεται 50 δραχμές σε κεφάλαια κίνησης για κάθε 100 δραχμές που παράγει, τότε και η συμμετοχή του κόστους του χρήματος στην αξία του τελικού προϊόντος αυξάνει θεαματικά και στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι ίση με το 50% του επιτοκίου που καταβάλεται.

Με τρέχοντα επιτόκια που ξεπερνούν το 30% (συμπεριλαμβάνονται οι φόροι και οι άλλες επιβαρύνσεις, όπως προμήθεια τραπέζης, χαρτόσημο σύμβασης κλπ), η συμμετοχή του κόστους του χρήματος στην αξία του τελικού προϊόντος που παράγουν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί ξεπερνά το 15%.

Το πολύ ψηλό κόστος του χρήματος θα έπρεπε να οδηγεί τις συνεταιριστικές οργανώσεις σε μιά πολύ προσεκτική πολιτική σ' ό,τι αφορά τη σύναψη δανείων για κεφάλαια κινήσεως και ταυτόχρονα θα έπρεπε να προσπαθούν να εξουδεκρίνουν τρόπους μείωσης των αναγκών τους σε κεφάλαια κίνησης (π.χ. αυξάνοντας το χρόνο πληρωμής στους προμηθευτές τους και μειώνοντας το χρόνο των πιστώσεων που παρέχουν στην πελατεία τους, ή ακόμη και καθυστερώντας την εξόφληση των μελών τους).

Το ψηλό κόστος του χρήματος πρέπει να προβληματίζει ακόμη περισσότερο τους συνεταιριστές, γιατί στις τιμές που καθορίζει η Ευρωπαϊκή Κοινότητα για τα αγροτικά προϊόντα δεν λαμβάνονται υπόψη οι διαφορές στα καταβαλλόμενα επιτόκια στις χώρες της Κοινότητας, ούτε και η επίδραση του επιτοκίου στη διαμόρφωση του κόστους παραγωγής. Τα ομοειδή εργοστάσια στις άλλες χώρες της Κοινότητας δανείζονται με πολύ χαμηλότερα επιτόκια (10-

15%) που σημαίνει ότι και αν ακόμη ακολουθούν την ίδια τακτική στην αγορά των πρώτων υλών, η συμμετοχή του κόστους του χρήματος στο τελικό κόστος δεν ξεπερνά το 7,5%. Έχουν δηλαδή τα ανταγωνιστικά εργοστάσια των άλλων ευρωπαϊκών χωρών ένα πλεονέκτημα 7,5 - 10% έναντι των ελληνικών. Αυτή η διαφορά επιτοκίων περιορίζει τη δυνατότητα μετακύλισης του κόστους του χρήματος από τους συνεταιρισμούς στην κατανάλωση, με άμεση συνέπεια την μείωση της κερδοφορίας.

β. Καθορισμός Αναγκών για Μεσομακροπρόθεσμα Δάνεια

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί τη δεκαετία του '80 πραγματοποίησαν πολλές μεγάλες επενδύσεις σε κτιριακές εγκαταστάσεις και σε μηχανολογικό εξοπλισμό. Πολλές απ' αυτές τις επενδύσεις επιδοτήθηκαν από κοινοτικά προγράμματα, στα οποία μετέχει και το Ελληνικό Κράτος.

Το σύνολο σχεδόν των απαιτούμενων κεφαλαίων προήλθε από μεσομακροπρόθεσμα δάνεια που πήραν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί από την ΑΤΕ. Κάθε σχέδιο επένδυσης συνοδεύτηκε και από την αντίστοιχη μελέτη σκοπιμότητας πριν εγκριθεί. Η μελέτη αυτή αξιολογήθηκε από τις αρμόδιες υπηρεσίες της ΑΤΕ, του Υπουργείου Γεωργίας και της Ε.Κ. Μπορούμε λοιπόν να υποθέσουμε ότι οι επενδύσεις που έγιναν είχαν όλες τις προϋποθέσεις επιτυχίας. Δυστυχώς όμως δεν είναι αυτή η πραγματικότητα. Σήμερα πολλές απ' αυτές τις νέες επενδύσεις δεν παρουσιάζουν την αντίστοιχη επιτυχία και έτσι οι οργανώσεις επιβαρύνονται με τόκους για δάνεια που πήραν και που χρησιμοποιήθηκαν σε μη αποδοτικές επενδύσεις.

Στα δάνεια αυτά πρέπει να προσθέσουμε και τα δάνεια που πήραν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί για να πραγματοποιήσουν και την κοινωνική πολιτική του κράτους, για να καταβάλουν δηλαδή στα μέλη τους τιμές μεγαλύτερες από αυτές της αγοράς, κατ' εντολή ή κατ' επιθυμία και καθ' υπόδειξη της Κυβέρνησης.

Για να μπορέσουν οι συνεταιρισμοί να κάνουν αυτή την κοινωνική πολιτική πήραν βραχυπρόθεσμα δάνεια από την ΑΤΕ, πιστεύοντας ότι η πολιτεία θα κατέβαλε αυτά τα ποσά σύντομα. Δυστυχώς, τα δάνεια αυτά τελικά μετατράπηκαν σε μεσο-μακροπρόθεσμα δάνεια, γιατί η Κυβέρνηση δεν τήρησε το δικό της μέρος της συμφωνίας και άφησε στους συνεταιρισμούς να φέρουν το οικονομικό βάρος των πολιτικών της αποφάσεων. Φυσικά αυτό είναι μιά κατάφωρη αδικία σε βάρος των συνεταιριστικών οργανώσεων, γιατί αντιστοιχεί σε ένα είδος φορολογίας, από το οποίο εξαιρέθηκαν οι ομοειδείς ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Πάντως το αποτέλεσμα είναι ότι οι αγροτικοί συνεταιρισμοί δεν έχουν τη δυνατότητα να βρουν πόρους για να καταβάλουν τους τόκους και το κεφάλαιο που διατέθηκε για κοινωνικούς σκοπούς και σήμερα υποχρεώνονται να προβούν στη σύναψη νέων δανείων για να μπορέσουν να συνεχίσουν τη λειτουργία τους.

Πέραν αυτού πρέπει να τονίσουμε ότι οι μεγάλοι ρυθμοί αύξησης των εργασιών μιάς επιχείρησης είναι πιθανόν να προκαλέσουν κλυδωνισμούς. Ακόμη και οι πολύ επικερδείς επιχειρήσεις, όταν αναπτύσσονται χωρίς προγραμματισμό, χωρίς οργάνωση και χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους τις βραχυχρόνιες

και τις μακροχρόνιες χρηματοδοτικές τους ανάγκες, κινδυνεύουν να καταρρεύσουν από το βάρος των δανείων και την υστέρηση των εσόδων που παρατηρείται στα πρώτα στάδια της πραγματοποίησης της επένδυσης.

Παρ' όλων ότων έγιναν πολλές επενδύσεις, ο εκσυγχρονισμός των εγκαταστάσεων των συνεταιριστικών οργανώσεων δεν έχει ακόμη συμπληρωθεί. Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί έχουν ακόμη μεγάλες ανάγκες για επενδύσεις για να προετοιμαστούν και για να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς.

Εν ολίγοις οι ανάγκες των συνεταιριστικών οργανώσεων για μεσομακροπρόθεσμα δάνεια είναι πολύ ψηλές, παρ' όλων ότων έχουν ήδη συνάψει πολλά και μεγάλα μεσομακροπρόθεσμα δάνεια.

γ. Συμπεράσματα

Απ' όσα αναπτύχθηκαν παραπάνω, είναι φανερό ότι οι αγροτικοί συνεταιρισμοί έχουν άμεση ανάγκη δανείων τόσο για κεφάλαια κινήσεως όσο και για μεσο-μακροπρόθεσμα δάνεια.

Σήμερα οι αγροτικοί συνεταιρισμοί εξαρτώνται 100% από την ΑΤΕ για τη συνέχιση της λειτουργίας τους. Έχουν άμεση ανάγκη κεφαλαίων κίνησης και μεσο-μακροπρόθεσμων δανείων, ενώ ταυτόχρονα πρέπει να απαλλαγούν από το βάρος των χρεών που δημιούργησαν για λόγους κοινωνικής πολιτικής. Πρέπει ν' απαλλαγούν απ' αυτό το βάρος το γρηγορότερο δυνατόν.

Σ' αυτές τις λίγες γραμμές δίνεται, κατά τη γνώμη μου το βάθος και το πλάτος της κρίσης που περνά σήμερα το συνεταιριστικό κίνημα. Αυτή η δραματική κατάσταση που επικρατεί και που απαιτεί σήμερα άμεσες λύσεις.

Είναι ίσως περιττό, αλλά πρέπει, να επαναλάβουμε ότι οι αγροτικοί συνεταιρισμοί συμβάλλουν άμεσα στη διαμόρφωση του αγροτικού εισοδήματος, διακινώντας πάνω από το 50% της αγροτικής παραγωγής. Σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις οι αγροτικοί συνεταιρισμοί διακινούν ακόμη και το 80-90% κάποιου προϊόντος. Σήμερα όμως τα στελέχη των συνεταιριστικών οργανώσεων βρίσκονται μπροστά σ' ένα αδιέξοδο. Διαθέτουν τις περισσότερες ώρες της εργασίας τους στην προσπάθεια εξασφάλισης δανείων, για να καταφέρουν να συνεχιστεί η λειτουργία των συνεταιριστικών οργανώσεων. Αντί να διαθέτουν όλο τους το χρόνο, απερίσπαστοι, στην προσπάθεια εξυγίανσης και εκσυγχρονισμού της οργάνωσης τους επισκέπτονται συνεχώς τα γραφεία της ΑΤΕ και των υπουργείων ψάχνοντας με αγωνία τη λύση στο πρόβλημά τους.

Η λύση όμως δεν θα έλθει μ' αυτόν τον τρόπο. Η Πολιτεία και η ΑΤΕ καθυστερούν απαράδεκτα τη λήψη απόφασης, τη λήψη της όποιας απόφασης. Κανείς δεν γνωρίζει το μέλλον της οργάνωσής του. Άλλοτε ακούνε ότι ρυθμίζονται τα χρέη, άλλοτε ότι πωλούνται οι εγκαταστάσεις τους σε ιδιωτικές επιχειρήσεις και άλλοτε ότι πάνε για εκκαθάριση. Αν μή τι άλλο, η εκκρεμότητα αυτή πρέπει να λήξει.

Στις επόμενες γραμμές θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε πιθανές λύσεις, που θα βγάλουν το κίνημα από την κρίση και θα του επιτρέψουν να συνεχίσει τη δράση του προς όφελος των Ελλήνων αγροτών και της Ελληνικής Οικονομίας.

III. Προτάσεις για επίλυση του προβλήματος

α. Κριτήρια Χρηματοδότησης

Ολες οι επιχειρήσεις έχουν ανάγκη μετρητών. Κτίρια πρέπει να κτιστούν ή να ενοικιαστούν, μηχανήματα, έπιπλα, μεταφορικά μέσα πρέπει να αγοραστούν, πρώτες ύλες, υλικά συσκευασίας και μισθοί πρέπει να πληρωθούν πριν ακόμη ξεκινήσει η διαδικασία της παραγωγής. Ελάχιστες επιχειρήσεις μπορούν να καλύψουν όλες τις ανάγκες τους σε μετρητά, με δικά τους κεφάλαια. Ένα μικρό ή μεγάλο τμήμα των αναγκών τους σε μετρητά το βρίσκουν από διάφορες χρηματοδοτικές πηγές (τράπεζες, χρηματιστήριο, εταιρείες Leasing κλπ.).

Από τη στιγμή που η οικονομική οργάνωση (η ιδιωτική, η δημόσια ή η συνεταιριστική επιχείρηση) καταφεύγει στην αγορά για εξεύρεση χρηματικών πόρων, πρέπει, για να εξασφαλίσει την εμπιστοσύνη των τρίτων, να τηρήσει ορισμένους οικονομικούς κανόνες και κυρίως τους εξής:

— Πρώτον, πρέπει να έχει συνεισφέρει η ίδια η οργάνωση αρκετά δικά της κεφάλαια,

— Δεύτερον, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί πρέπει να έχουν αρκετά περιουσιακά στοιχεία, τα οποία να θέτουν στη διάθεση των πιστωτών για να εξασφαλιστούν σε περίπτωση που η οργάνωση έχει ζημιές,

— Τρίτον, πρέπει να έχει αρκετά κέρδη, από τα οποία να αποθεματοποιεί μεγάλο μέρος, για να χρηματοδοτήσει κατά ένα ποσοστό την αύξηση των εργασιών της. Πρέπει, επίσης να μπορεί να αποδείξει ότι έχει την ικανότητα να εξασφαλίζει από τις δραστηριότητές της αρκετά έσοδα, ώστε να μπορεί να καταβάλει τους τόκους στην περίοδο που το έργο κτίζεται και ότι θα μπορεί να επιστρέψει το κεφάλαιο τη δεδομένη στιγμή.

— Τέτατον, πρέπει να τηρεί και να δημοσιεύει τα οικονομικά της στοιχεία, τα οποία διευκολύνουν τους πιστωτές.

— Πέμπτον, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί πρέπει να ελέγχονται, για την αξιοπιστία των στοιχείων που δημοσιεύουν και για τη χρηστή διαχείρισή τους, από τρίτους, με υπευθυνότητα και με αντικειμενικότητα (ο διαχειριστικός έλεγχος δεν πρέπει να γίνεται ούτε από υπαλλήλους της επιχείρησης αλλά ούτε από υπαλλήλους του πιστωτή, της ΑΤΕ).

Χωρίς αμφιβολία και οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, πρέπει να ικανοποιούν και τους πέντε παραπάνω κανόνες για να μπορέσουν να χρηματοδοτηθούν.

Η επιχειρηματολογία ότι πρέπει να χρηματοδοτούνται από το Κράτος ή από την ΑΤΕ οι δραστηριότητες των συνεταιριστικών οργανώσεων, ανεξάρτητα από την ικανοποίηση ή μη των παραπάνω κανόνων, δεν μας βρίσκει σύμφωνους.

Οι κανόνες χρηματοδότησης δεν πρέπει να συγχέονται με τα επιχειρήματα που υπάρχουν για επιδότηση των επενδύσεων των συνεταιριστικών οργανώσεων, ή για επιδότηση του επιτοκίου των επενδύσεων.

Δεν μας βρίσκει σύμφωνους ούτε η πρακτική της άσκησης πολιτικών πιέσεων υπέρ της παραβίασης από την Τράπεζα των παραπάνω κανόνων, ούτε φυσικά η τακτική των αγωνιστικών κινητοποιήσεων.

Πρέπει, κατά τη γνώμη μου, όλοι οι συνεταιριστές να αποδεχτούν τους

βασικούς κανόνες της αγοράς και να περιορίζουν τις δανειακές τους απαιτήσεις στα απολύτως αναγκαία ποσά και ταυτόχρονα να επιδιώκουν να ικανοποιούν τους κανόνες χρηματοδότησης.

β. Οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί και η ΑΤΕ

Κοιτάζοντας το πρόβλημα χρηματοδότησης των συνεταιριστικών οργανώσεων ρεαλιστικά, πρέπει να δεχτούμε ότι και αν ακόμη υπάρχουν επιχειρήματα υπέρ της ιδιαίτερης μεταχείρισης των συνεταιριστικών οργανώσεων σε θέματα χρηματοδότησης, οι κανόνες που θεσπίζει η Ε.Κ. δεν επιτρέπουν αυτή την προνομιακή μεταχείριση.

Οι συνεταιριστές πρέπει, επίσης, να συνειδητοποιήσουν την, μεγάλης σημασίας, αλλαγή που έγινε στο χαρακτήρα της ΑΤΕ φέτος το καλοκαίρι. Η ΑΤΕ είναι ήδη μιά κοινή τράπεζα, έχει μετατραπεί σε ανώνυμη εταιρεία και πρέπει πλέον να λειτουργεί όπως και όλες οι άλλες τράπεζες, δηλαδή με αποκλειστικό σκοπό το κέρδος. Πρέπει να καλύπτει τις δαπάνες λειτουργίας της και να εξευρίσκει κεφάλαια από την αγορά και όχι από την Τράπεζα της Ελλάδος.

Είναι λογικό και φυσικό να περιμένει κανείς ότι η ΑΤΕ, για να μὴν έχει ζημιές, θα επιδιώκει στο εξής την εξασφάλιση των δανείων που θα παρέχει στους πελάτες της (τους συνεταιρισμούς) με τους ίδιους όρους και απαιτήσεις που επιβάλλουν και οι άλλες τράπεζες. Ίσως η ΑΤΕ επιβάλει ακόμη δυσμενέστερους όρους, γιατί έχει να αντιμετωπίσει μιά διάρθρωση δημόσιας επιχείρησης και όχι τη διάρθρωση μιάς ιδιωτικής εμπορικής τράπεζας.

Η ΑΤΕ λειτουργεί από το 1929 με τη νοοτροπία και τους μηχανισμούς της δημόσιας διοίκησης, που ούτε ευέλικτοι είναι, αλλά ούτε αποδοτικοί. Η ΑΤΕ έχει να αντιμετωπίσει πολύ υψηλά έξοδα, και είναι κατά τη γνώμη μου και η ίδια μιά προβληματική επιχείρηση.

Η ΑΤΕ σήμερα απασχολεί 7.000 υπαλλήλους (κάθε άλλο παρά χαμηλόμισθους) και το 70% των εργασιών της σχετίζεται με τη χρηματοδότηση των συνεταιριστικών οργανώσεων. Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, που και αυτοί έχουν περισσότερους εργατοϋπαλλήλους απ' όσους χρειάζονται, απασχολούν 13.000 άτομα. Φυσικά, συγκρίνοντας αυτά τα δύο στοιχεία διαπιστώνει κανείς την τραγική κατάσταση που επικρατεί στο κομμάτι της αγροτικής πίστης.

Η ΑΤΕ, παρ' όλη την προσπάθεια που καταβάλλει, για πολλά χρόνια θα αντιμετωπίζει πρόβλημα κόστους λειτουργίας και γι' αυτό δεν θα θέλει να επιβαρύνει το κόστος της με επισφαλή δάνεια. Στο μέλλον αυτή η πρακτική θα αποτελεί μόνο ιστορική ανάμνηση. Τόσο οι αγροτικοί συνεταιρισμοί όσο και οι αγρότες θα αντιμετωπίζονται αυστηρά.

Πάντως αυτή η μετατροπή του χαρακτήρα της ΑΤΕ, μπορεί να οδηγήσει τους συνεταιρισμούς και στις άλλες τράπεζες. Αφού στο μέλλον η ΑΤΕ θα εφαρμόζει τους ίδιους κανόνες με τις άλλες εμπορικές τράπεζες, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί θα μπορούν να στρέφονται και στις υπόλοιπες τράπεζες (στην Ελλάδα ή στις χώρες της Ε.Κ.) για κάλυψη των αναγκών τους σε βραχυχρόνια ή μακροχρόνια δάνεια, και για εξασφάλιση καλύτερων όρων δανεισμού.

γ. Οι Προϋποθέσεις Χρηματοδότησης και η Ικανοποίησή τους

Βασική προϋπόθεση για την εξυγίανση των οικονομικών των συνεταιριστικών οργανώσεων είναι πρώτ' απ' όλα η ρύθμιση των χρεών που έχουν σήμερα. Καμιά ρεαλιστική πολιτική δεν μπορεί να προτείνει το κλείσιμο και την εκποίηση των περιουσιακών στοιχείων των συνεταιριστικών οργανώσεων για να καλυφτούν τα δάνεια που παρεχώρησε στο παρελθόν η ΑΤΕ.

Η ρύθμιση που θα γίνει πρέπει να είναι τέτοια που θα επιτρέπει τη σωστή λειτουργία των συνεταιριστικών οργανώσεων. Δεν πρέπει να γίνει σκοπός η συνέχιση της λειτουργίας των συνεταιρισμών για να μπορέσουν να αποπληρώσουν τα χρέη τους προς την ΑΤΕ. Δεν πρέπει να λησμονούμε, ότι τα 500 δισ. από τα 1,3 τρισ. που χρωστούν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί είναι τυπικά μόνο δική τους ζημία. Στην πραγματικότητα όμως είναι το κόστος της Κυβερνητικής Πολιτικής, που πρέπει να καλυφτεί με τον ίδιο τρόπο που καλύπτονται και όλες οι άλλες αποφάσεις. Δεν είναι δυνατόν να καλύψουν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί το κόστος αυτό.

Φυσικά, η Πολιτεία μπορεί να αποφασίσει διαφορετικά και να επιδιώξει να εισπράξει αυτά τα χρέη (έστω και μέσα σε δέκα χρόνια) από τους συνεταιρισμούς. Αυτή η ρύθμιση όμως είναι λάθος, γιατί οι αγροτικοί συνεταιρισμοί δεν έχουν τα περιθώρια να πληρώσουν τα τοκο-χρεωλύσια αυτού του δανείου. Η απόφαση αυτή θα αντιστοιχεί με τη διάλυση του κινήματος.

Η ΑΤΕ, διεκδικώντας τα 500 δισ., προτείνει την επιβολή κάποιου τέλους στην τιμή των προϊόντων, που οι αγροτικοί συνεταιρισμοί θα παρακρατούν από τους αγρότες. Μια τέτοια απόφαση σημαίνει ότι οι 1.000.000 αγροτικές οικογένειες θα πρέπει να καταβάλουν 150.000 δρχ. κατά μέσον όρον, κατ' έτος μόνο για τους τόκους και 500.000 δρχ. για να εξοφληθεί αυτό το χρέος των συνεταιρισμών. Οι αριθμοί αυτοί δείχνουν πόσο αβάσιμη είναι αυτή η πρόταση.

Η πρότασή μας είναι η άμεση εξόφληση των 500 δισ. από το Κράτος, με δάνειο που θα συνάψει με ειδικούς όρους το Κράτος με την ΑΤΕ. Η λύση αυτή είναι εφικτή, γιατί η ΑΤΕ δεν θα χάσει κάποιο ποσό (απλά θα αλλάξει το όνομα του οφειλέτη) και θα μπορέσει να έχει κάποια έσοδα από τόκους. Για την οικονομία επίσης δεν θα σημειωθεί κάποια αξιολογή μεταβολή, γιατί η ποσότητα χρήματος δεν θα αυξηθεί (αυτό θα συμβεί αν το Κράτος δανειστεί από την Τράπεζα της Ελλάδος). Ούτε θα υπάρξουν ανοδικές πιέσεις στα επιτόκια (αυτό θα συνέβαινε αν το Κράτος επιδιώξει να δανειστεί αυτό το ποσό με ομόλογα).

Η παραπάνω πρόταση είναι και ρεαλιστική, γιατί η σταδιακή αποπληρωμή των 500 δισ. μπορεί να απορροφηθεί πιο εύκολα από την οικονομία μας, παρ' ό,τι μια συνολική πληρωμή και ταυτόχρονα η Κυβέρνηση δεν θα υποχρεωθεί σε επιβολή φόρων.

Με τη λύση αυτή, η ΑΤΕ θα υποχρεωθεί να δεσμεύσει αυτό το ποσό και δεν θα έχει την ευχέρεια να το δανείσει σε κάποιον άλλο, σε κάποια συνεταιριστική οργάνωση ή σε κάποια ιδιωτική επιχείρηση.

Η λύση αυτή, αν υιοθετηθεί, θα δώσει την ευκαιρία στο συνεταιριστικό κίνημα να κάνει ένα νέο ξεκίνημα και να συνεχίσει το έργο τόσων ετών. Αλλά αυτή η ευκαιρία δεν πρέπει να πάει χαμένη. Θα πρέπει, μαζί με τη ρύθμιση των χρεών, να ληφθούν και μέτρα που θα αποτρέψουν την επανάληψη του σημερινού φαινομένου.

Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να έχουν σκοπό να κάνουν τους συνεταιρισμούς οικονομικά δυνατούς, τόσο ώστε να ανταγωνίζονται οι τράπεζες μεταξύ τους ποιά θα τους έχει πελάτες και όχι να παρακαλάνε οι αγροτικοί συνεταιρισμοί την ΑΤΕ, τον Υπουργό ή ακόμη και τον βουλευτή ή το Νομόρχη της περιοχής τους για να τους δοθεί κάποιο μικρό ή μεγάλο δάνειο.

Για τα συμπληρωματικά μέτρα που προτείνουμε, πρέπει να αναφερθούμε στις προϋποθέσεις χρηματοδότησης που δώσαμε παραπάνω. Οι προϋποθέσεις και τα μέτρα δίνονται περιληπτικά στον Πίνακα 1.

**ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Προϋποθέσεις Χρηματοδότησης των Συνεταιριστικών
Οργανώσεων και Προτεινόμενα Μέτρα.**

<i>Προϋποθέσεις</i>	<i>Προτεινόμενα Μέτρα</i>
Ίδια Κεφάλαια	Προαιρετική αύξηση της μερίδας Προαιρετική κράτηση
Περιουσιακά Στοιχεία	Απογραφή και επανεκτίμηση της περιουσίας των συνεταιρισμών Μή διανομή πλεονάσματος
Κερδοφορία	Μείωση προσωπικού, Μείωση κόστους, Αύξηση παραγωγικότητας, Εκσυγχρονισμός της παραγωγής.
Δημοσιότητα	Δημοσίευση ισολογισμού και αποτελεσμάτων χρήσεως
Έλεγχος - Εποπτεία	Άμεση εναρξη ελέγχου από ΣΟΛ

— Ίδια Κεφάλαια

Τα ίδια κεφάλαια των συνεταιριστικών οργανώσεων είναι απαραίτητα χαμηλά. Πρέπει, ξεκινώντας από τους πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς, να αρχίσει μιά προσπάθεια αύξησης των κεφαλαίων. Η μερίδα είναι πάρα πολύ χαμηλή.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί πρέπει να πάρουν παράδειγμα από τους ελληνικούς συνεταιρισμούς των φαρμακοποιών, οι οποίοι μόνον τους, προεραϊτικά, έχουν φτάσει το ύψος της μερίδας ακόμη και στο 1.000.000 δρχ. Αυτοί οι συνεταιρισμοί φυσικά δεν αντιμετωπίζουν πρόβλημα χρηματοδότησης. Οι περισσότεροι δεν έχουν συνάψει ακόμη κανένα δάνειο και αυτοχρηματοδοτούν τις ανάγκες τους.

Η αύξηση της μερίδας μπορεί να επιδιωχθεί να γίνει με προαιρετική παρακράτηση μέρους της αξίας των προϊόντων (όχι όμως με την επιβολή τέλους).

— Περιουσιακά Στοιχεία

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί έχουν αρκετά περιουσιακά στοιχεία. Υπάρχουν αγροτικοί συνεταιρισμοί που έχουν αγοράσει οικόπεδα πριν τον πόλεμο (τότε ήταν χωράφια), που η αξία τους δεν εμφανίζεται στα βιβλία τους με την τρέχουσα αξία, αλλά με κάποια ονομαστική τιμή, που και αυτή δεν έχει αναπροσαρμοστεί. Το ίδιο συμβαίνει και με τα ακίνητα (κτίρια, αποθήκες, εργοστάσια κλπ.).

Πρέπει να γίνει μιά νέα αποτίμηση των περιουσιακών στοιχείων των συνεταιριστικών οργανώσεων και να καταχωρηθεί στα βιβλία τους. Η εργασία αυτή θα έχει ως αποτέλεσμα να αυξήσει τη δανειολήπτική ικανότητα των συνεταιρισμών, εξασφαλίζοντας τους πιστωτές.

— Κεοδοωροία

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί πρέπει να κατανοήσουν ότι δεν μπορούν να προσφέρουν περισσότερα οφέλη στα μέλη τους με τη μέθοδο της καταβολής τιμών μεγαλύτερων απ' ό,τι προσφέρει η αγορά ή απ' αυτές που καθορίζει η Ε.Κ.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί πρέπει να επιδιώκουν να έχουν πλεόνασμα (κέρδη) στις συναλλαγές τους με τα μέλη τους, πρέπει να λειτουργούν εξ ίσου οικονομικά με οποιαδήποτε ιδιωτική επιχείρηση. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στο θέμα του προσωπικού. Οι συνεταιριστές πρέπει να θυμούνται ότι η καταπολέμηση της ανεργίας είναι έργο του Υπουργού Εργασίας και της Κυβέρνησης και όχι δικό τους.

— Δημοσιότητα

Όλοι οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, πρώτου, δευτέρου και τρίτου βαθμού πρέπει να δημοσιεύουν τα αποτελέσματα της χρήσής τους. Πρέπει, εύκολα και γρήγορα, να γίνεται γνωστή σ' όλους η καλή ή η κακή πορεία κάθε συνεταιρισμού.

Η δημοσιότητα των στοιχείων, αρκετές μέρες πριν από τη γενική συνέλευση, θα διευκολύνει τον έλεγχο των πράξεων του διοικητικού συμβουλίου και θα συμβάλει στη διαφάνεια.

Ταυτόχρονα θα δοθεί η ευκαιρία στην εποπτεύουσα αρχή να επέμβει γρήγορα και αποτελεσματικά εκεί όπου διαπιστώνονται ζημιές ή κακοδιαχείριση.

— Έλεγχος

Είναι λυπηρό το γεγονός ότι η Πολιτεία κατάργησε τον έλεγχο και την εποπτεία των συνεταιριστικών οργανώσεων από την ΑΤΕ, χωρίς την ταυτόχρονη δημιουργία κάποιου άλλου μηχανισμού ελέγχου και εποπτείας. Το ειδικό σώμα ελεγκτών, που προέβλεψε ο νόμος, ουδέποτε πραγματοποιήθηκε. Ίσως είναι προτιμότερο να ρυθμιστεί αμέσως το θέμα με την ανάθεση του ελέγχου στο Σώμα των Ορκωτών Λογιστών.

Τα πλεονεκτήματα που παρουσιάζει η δημιουργία ενός άλλου σώματος ελεγκτών, κάτω από την εποπτεία της ΠΑΣΕΓΕΣ, εκμηδενίζονται μπροστά στα

μειονεκτήματα που προκαλούνται από τη συνέχιση της σημερινής κατάστασης, δηλαδή από την ανυπαρξία ουσιαστικού ελέγχου και εποπτείας.

Τέλος πρέπει να σημειώσουμε, ότι μετά την εξυγίανση των οικονομικών των συνεταιρισμών, θα πρέπει να γίνουν πολλές μελέτες στο θέμα της αγροτικής πίστης γενικότερα. Η μετατροπή της ΑΤΕ σε ανώνυμη εταιρεία έχει περάσει σχεδόν απαρατήρητη. Είναι πολύ μεγάλη η διαφορά στη σημερινή ΑΤΕ από τη χτεσινή, αυτή που επι 10ετίες ξέραμε. Ο παρεμβατικός ρόλος της, ο πολιτικός της ρόλος και γενικά ο ρόλος της στον αγροτικό τομέα θα μειωθεί. Οι σχέσεις της με τους συνεταιρισμούς θα πάψουν να ρυθμίζονται νομοθετικά, αλλά είναι πλέον αποτέλεσμα ελεύθερων διαπραγματεύσεων.

Οι συνεταιρισμοί πρέπει πλέον να θέσουν ξανά το θέμα ίδρυσης συνεταιριστικής τράπεζας, η οποία σε συνεργασία με τους χιλιάδες πιστωτικούς συνεταιρισμούς θα αναλάβει την αγροτική πίστη αλλά και την εξυπηρέτηση των συνεταιριστικών οργανώσεων και ταυτόχρονα θα παρέχει συμβουλές προς τους συνεταιρισμούς σ' ό,τι αφορά τις χρηματοπιστωτικές τους ανάγκες.

IV. Επίλογος

Στην εργασία αυτή δεν ασχοληθήκαμε με το ποιός ή με τί φταίει. Τα λάθη των παρελθόντος τα εντοπίζουμε για να τα αποφύγουμε στο μέλλον. Ο καταλογισμός ευθυνών είναι έργο άχαρο αλλά σημαντικό και πρέπει να γίνεται χωρίς φόβο και κυρίως χωρίς πάθος. Κυρίως πρέπει να γίνεται με αντικειμενικότητα και χωρίς φανατισμό.

Η επιμονή στην ανεύρεση των υπαιτίων δεν οδηγεί πουθενά. Οι πολιτικοί και οι κομματικοί διαξιφισμοί δεν θα σώσουν το συνεταιριστικό κίνημα ούτε θα το προετοιμάσουν για την ενιαία αγορά. Ο χρόνος που απέμεινε ως την 1.1.93 είναι τρομακτικά σύντομος και γι' αυτό θα πρέπει να συγκεντρώσουμε όλη την προσοχή μας και όλες τις δυνάμεις μας στην εξεύρεση τρόπων για την έξοδο από την κρίση.

Πρέπει όλοι να ξεκινάμε αποδεχόμενοι ορισμένα γεγονότα ακόμη και αν δεν μας βρίσκουν σύμφωνους. Π.χ. η ενιαία αγορά είναι πλέον επι θύραις και γι' αυτό πρέπει να προσαρμόσουμε τους θεσμούς μας και τις οργανώσεις μας στο γράμμα και στο πνεύμα αυτής της πραγματικότητας. Οι λύσεις που θα εξετάζουμε πρέπει, για να μπορούν να εφαρμοστούν, να είναι μέσα στα πλαίσια της Κοινοτικής νομοθεσίας.

Όλες οι προτάσεις, απ' όπου κι αν προέρχονται, πρέπει, για να είναι ρεαλιστικές να είναι και σύμφωνες με την Κοινοτική νομοθεσία. Πρέπει π.χ. να σταματήσουμε να ζητάμε την άμεση ή έμμεση καταστρατήγηση των κοινοτικών αποφάσεων. Πρέπει να επιδιώξουμε να αλλάξουμε τις κοινοτικές αποφάσεις προς όφελος μας αλλά μέχρι να αλλάξουν πρέπει να τηρούμε αυτές που ισχύουν.

Πρέπει, επίσης, όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη να ξαναρχίσουν τον διάλογο, τον ειλικρινή διάλογο, που θα οδηγήσει στην εξεύρεση λύσης, που τελικά δεν θα ωφελήσει μόνο τους άμεσα ενδιαφερόμενους, αλλά θα ωφελήσει και την εθνική μας οικονομία.

Κάθε ενδιαφερόμενος πρέπει να προσέλθει στο διάλογο έτοιμος να αποδε-

χτεί και τα προβλήματα του άλλου. πρέπει η ΑΤΕ να βλέπει και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί και να μην έχει ως αποκλειστική επιδίωξη την είσπραξη των παλαιών δανείων.

Ταυτόχρονα και οι αγροτικοί συνεταιρισμοί πρέπει να καταλάβουν και το πρόβλημα που αντιμετωπίζει η ΑΤΕ, η οποία πλέον οφείλει να καλύπτει το κόστος λειτουργίας της και να ανταγωνίζεται με ίσους όρους και με επιτυχία τις άλλες ελληνικές και ξένες τράπεζες.

Αλλά και το Κράτος πρέπει να δει τις γενικότερες συνέπειες του προβλήματος και να μην περιορίζεται στην αντιμετώπιση των σημερινών του ταμειακών προβλημάτων. Είναι φυσικά λυπηρό το γεγονός που παρατηρείται να δηλώνει επανειλημένα ο Πρωθυπουργός ότι θα ρυθμιστεί το πρόβλημα των παλαιών ζημιών και ταυτόχρονα να περνάνε οι μήνες και να μην γίνεται απολύτως τίποτα.

Απ' ό,τι δείξαμε στην εργασία αυτή, λύσεις ρεαλιστικές, που μπορούν να δοθούν σχεδόν αμέσως, υπάρχουν, διάθεση επίλυσης της κρίσης απ' όλες τις πλευρές υπάρχει. Εκείνο που δεν υπάρχει δυστυχώς είναι η αποφασιστικότητα και ο ειλικρινής διάλογος.

Εύχομαι και ελπίζω να τελειώσει σύντομα αυτή η δραματική φάση της ιστορίας των συνεταιριστικών οργανώσεων και να αρχίσει μιά νέα σελίδα πρόοδου και ανάπτυξης.

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ

ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1985

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑ - Κέκροπος 102 Καλλιθέα

T.T. 17674 - Τηλ. 9427.762 - 9426.425

FAX: 9426426

Η ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ είναι το κεντρικό όργανο των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών με την επωνυμία ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗΣ - KONSUM και τους οποίους εκπροσωπεί τόσο στη χώρα μας όσο και στο εξωτερικό.

Στη δύναμη της ΕΝΩΣΗΣ ανήκουν 13 πρωτοβάθμιοι Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί, που λειτουργούν στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας μας, όπως Αθήνα, Κομοτηνή, Κατερίνη, Δράμα, Πάτρα, Λαύριο, Λάρισα, Χαλκίδα, Σέρρες, κλπ. και διαθέτουν 41 σύγχρονα καταστήματα SUPER MARKET, από τα οποία εξυπηρετούνται όχι μόνο τα 40.000 μέλη των Συνεταιρισμών, αλλά και το καταναλωτικό κοινό των περιοχών δραστηριότητας των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών.

Οι παραπάνω Συνεταιρισμοί, με την πετυχημένη δράση τους, παρεμβαίνουν ανταγωνιστικά στην ελεύθερη αγορά της δικαιοδοσίας τους και συμβάλλουν αποτελεσματικά στην εξυγίανσή της προς όφελος των καταναλωτών. Στην προσπάθειά τους έχουν αμέριστη τη συμπαράσταση και βοήθεια της Ένωσης.

Η ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ συμμετέχει στην EURO-COOP, που είναι Οργάνωση των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών των χωρών - μελών της ΕΟΚ και τώρα προωθούνται οι σχετικές διαδικασίες, ώστε σύντομα να καταστεί μέλος της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης (I.C.A.) και της INTERCOOP.

Η συνεργασία με τις παραπάνω Διεθνείς Οργανώσεις θα συμβάλει σημαντικά στην παραπέρα ανάπτυξη και πρόοδο του ανοικτού καταναλωτικού συνεταιριστικού κινήματος της χώρας μας.

Πρόεδρος Δ.Σ.: ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΪΠΟΥΤΛΙΔΗΣ

Γενικός Διευθυντής: ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΛΙΑΠΗΣ

Πρόεδρος Συμβουλίου Διευθυντών: ΙΩΣΗΦ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Του Χρίστου Καμενίδη (*)

I. Εισαγωγή

Τέλος του 1992 ή αρχές του 1993 ανοίγουν διάπλατα όλες οι πύλες των κρατών - μελών της ΕΟΚ για την ελεύθερη διακίνηση εργαζομένων και κεφαλαίων ανάμεσά τους.

Έτσι δημιουργείται η ενιαία αγορά της ΕΟΚ, όπου ο ανταγωνισμός των επιχειρήσεων θα είναι οξύτατος. Σε μια τέτοια αγορά και με πλήρη σχεδόν απουσία της κρατικής προστασίας προς τις Συνεταιριστικές Οργανώσεις, θα επιβιώσουν προφανώς μόνοι εκείνοι οι Συνεταιρισμοί, οι οποίοι θα είναι ανταγωνιστικοί.

Η ανταγωνιστικότητα των Συνεταιρισμών στην ενιαία αγορά της ΕΟΚ είναι μεγίστης σημασίας, διότι συνδέεται άμεσα με την βιωσιμότητά τους.

Ακριβώς γι' αυτό το λόγο, στην εργασία αυτή εξετάζονται τα προβλήματα ανταγωνιστικότητας που παρουσιάζουν σήμερα οι Ελληνικοί Αγροτικοί Συνεταιρισμοί και διερευνώνται μέσα και μέθοδοι για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς τους, ώστε να μπορέσουν να συνεχίσουν να λειτουργούν και να προσφέρουν σημαντικό οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό έργο, χρήσιμο για τα μέλη τους και ολόκληρη την Ελληνική Κοινωνία.

II. Η έννοια της ανταγωνιστικότητας των Συνεταιρισμών

Ανταγωνιστικότητα Συνεταιρισμών ή άλλων επιχειρήσεων ονομάζουμε την ικανότητά τους να μπορούν να πουλούν τα προϊόντα τους μέσα σε μια αγορά

(*) Καθηγητής του Τμήματος Γεωπονίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Πρόεδρος του Καταναλωτικού Συνεταιρισμού «Καταναλωτής» Θεσσαλονίκης. Πρώην Διευθυντής της Συνεταιριστικής Σχολής Θεσσαλονίκης της ΠΑΣΕΓΕΣ

όπου διαθέτουν και άλλες επιχειρήσεις ομοειδή προϊόντα, διατηρώντας ή και αυξάνοντας ακόμη το μερίδιο της αγοράς που ήδη κατέχουν.

Η έννοια της ανταγωνιστικότητας αναλύεται συνήθως στα εξής 4 βασικά στοιχεία.

1. Στις ανταγωνιστικές τιμές των προϊόντων
2. Στην ανταγωνιστική ποιότητα των προϊόντων
3. Στα αποδοτικά κανάλια διανομών
4. Στην αποδοτική προβολή των προϊόντων

Απ' αυτά τα τέσσερα συστατικά στοιχεία της ανταγωνιστικότητας, τον κύριο κορμό της αποτελούν οι *τιμές* και η *ποιότητα* των προϊόντων. Αυτά ακριβώς εννοεί ο κόσμος όταν αναφέρεται σε ανταγωνιστικότητα προϊόντων ή επιχειρήσεων. Παρόλα όμως αυτά, σε μια πλήρως ανταγωνιστική αγορά (όπως θα είναι η ενιαία αγορά της ΕΟΚ) τα στοιχεία αυτά δεν επαρκούν και η συνδρομή των άλλων στοιχείων, των *καναλιών διανομών* και της *προβολής* γίνεται απαραίτητη για την αποδοτική λειτουργία των Συνεταιριστικών οργανώσεων.

Ανταγωνιστικές τιμές προϊόντων ονομάζουμε τις τιμές εκείνες που είναι χαμηλότερες ή το πολύ - πολύ ίδιες μ' αυτές των ανταγωνιστικών επιχειρήσεων, με την προϋπόθεση βέβαια ότι οι τιμές αυτές καλύπτουν τουλάχιστον το κόστος παραγωγής ή απόκτησής τους. Διότι αν κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει, τότε οι Συνεταιρισμοί θα λειτουργούν ζημιογόνα και αυτόματα δημιουργείται πρόβλημα βιωσιμότητάς τους.

Άρα, οι ανταγωνιστικές τιμές προϊόντων γίνονται σχεδόν ταυτόσημες με το ανταγωνιστικό (χαμηλό) κόστος λειτουργίας των Συνεταιριστικών Οργανώσεων, που τα παράγουν ή και τα διαθέτουν. Γι' αυτό, κάθε φορά που αναφερόμαστε σε ανταγωνιστικές τιμές προϊόντων των Συνεταιρισμών, εννοούμε ταυτόχρονα και ανταγωνιστικό κόστος λειτουργίας των Συνεταιρισμών αυτών.

Όταν λέμε ότι ένα προϊόν έχει *ανταγωνιστική ποιότητα* εννοούμε ότι έχει καλύτερη ποιότητα από την ποιότητα των προϊόντων που διαθέτουν οι ανταγωνιστικές επιχειρήσεις.

Όταν μιλάμε για *αποδοτικά κανάλια διανομών* εννοούμε ότι η επιχείρηση διαθέτει επαρκή και κατάλληλα κανάλια διανομών (αντιπρόσωποι, κλπ.), μέσω των οποίων προωθεί τα προϊόντα της στην αγορά αναλωίωτα, έγκαιρα και με το χαμηλότερο δυνατό κόστος.

Αποδοτική προβολή (διαφήμιση, δημόσιες σχέσεις, κλπ.) ονομάζουμε εκείνη που συμβάλλει περισσότερο στην αύξηση των πωλήσεων των προϊόντων της επιχείρησης, με το χαμηλότερο δυνατό κόστος.

III. Το επίπεδο ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών Συνεταιρισμών

Γενικά, οι Ελληνικές Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις κάθε βαθμού παρουσιάζουν μειωμένη ανταγωνιστικότητα έναντι αυτών των υπολοίπων χωρών της ΕΟΚ αλλά και έναντι των ιδιωτικών επιχειρήσεων της χώρας μας, για διαφόρους λόγους που θα αναφέρουμε στη συνέχεια.

Κατά κανόνα, η μειωμένη ανταγωνιστικότητα των Συνεταιρισμών δεν οφείλεται στην ποιότητα των προϊόντων (τα οποία συνήθως υπερέχουν) αλλά

κυρίως στα άλλα 3 στοιχεία, στις τιμές (κόστος), στα κανάλια διανομών και στην προβολή. Πράγματι, ενώ υπάρχουν εξαιρετικής ποιότητας συνεταιριστικά αγροτικά προϊόντα (π.χ. ελαιόλαδα, τυριά, κρασιά, κλπ.), εντούτοις δεν κατακτούν μεγάλο μέρος της αγοράς, κυρίως εξαιτίας μη επαρκών και αποδοτικών καναλιών εμπορίας και ελάχιστης ή ανύπαρκτης προβολής (διαφήμιση, κλπ.).

Δυστυχώς, δεν υπάρχουν αρκετές συγκριτικές έρευνες για να επιβεβαιώσουν την αλήθεια αυτών των ισχυρισμών. Μπορώ όμως να αναφερθώ τουλάχιστον σε μια μελέτη με τίτλο «Τό κόστος τυποποίησης και συσκευασίας των ροδακίνων σε συνεταιριστικά και ιδιωτικά διαλογητήρια και συσκευαστήρια και τρόποι μείωσής του» που εκπόνησα μαζί με τέσσερις άλλους συνεργάτες μου στο εργαστήριο «Εμπορίας Αγροτικών Προϊόντων, Αγροτικής Πολιτικής και Συνεταιρισμών» του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Η μελέτη αυτή, που εκπονήθηκε το 1982 για λογαριασμό του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, δημοσιεύτηκε τόσο στα «Θέματα Προγραμματισμού Νο 4» του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, όσο και στην Επιστημονική Επετηρίδα της Γεωπονικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Η έρευνα αυτή έδειξε ότι τα συνεταιριστικά διαλογητήρια - συσκευαστήρια ροδακίνων παρουσιάζουν υψηλότερο κόστος λόγω μικρότερης αξιοποίησης της δυναμικότητάς τους, αφού κατά μέσο όρο επεξεργάστηκαν μόνο 1.790 τόννους έναντι 5.989 τόννων των ιδιωτικών. Ένας λόγος γι' αυτό είναι ότι τα συνεταιριστικά διαλογητήρια - συσκευαστήρια επεξεργάστηκαν μόνο ροδάκινα και μήλα, ενώ τα ιδιωτικά επεκτάθησαν και στα βερίκοκα, αχλάδια, πορτοκάλια κ. ά. προϊόντα.

IV. Τα αίτια χαμηλής ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών

Αγροτικών Συνεταιρισμών

Η πράγματι χαμηλή ανταγωνιστικότητα των Ελληνικών Αγροτικών Συνεταιρισμών οφείλεται σε πολλά αίτια, άλλα από τα οποία επέδρασαν περισσότερο και άλλα λιγότερο και πολλές φορές συνδέονταν με την πολιτική κατάσταση της χώρας. Απ' αυτά θα αναφέρω ορισμένα που θεωρώ σημαντικά.

1. Η ιστορική πορεία των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα

Πράγματι, σε μεγάλο βαθμό οι δραστηριότητες των Συνεταιρισμών συνδέθηκαν πολλές φορές με κρατικές πρωτοβουλίες στο γεωργικό τομέα.

2. Οι θεσμικές παρεμβάσεις του κράτους

Οι συχνές αλλαγές της συνεταιριστικής νομοθεσίας, που πραγματοποιούσαν οι εκάστοτε κυβερνήσεις, επέδρασαν πολλές φορές αρνητικά στην ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος στη χώρα μας.

3. Ο διπλός ρόλος των Συνεταιρισμών

Ο επιχειρηματικός και ο διεκδικητικός ρόλος, που έπαιξαν κατά κανόνα οι Ελληνικοί Αγροτικοί Συνεταιρισμοί, δεν επέτρεψαν την σωστή ανάπτυξή τους και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς τους.

4. Οι δοτές εργασίες στους Συνεταιρισμούς

Είναι γνωστό ότι οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί στη χώρα μας εκτελούσαν πολλές φορές δοτές εργασίες, όπως π.χ. συγκέντρωση αγροτικών προϊόντων για λογαριασμό του κράτους με σκοπό την στήριξη των τιμών των προϊόντων αυτών και συνεπώς των αγροτικών εισοδημάτων.

Οι δοτές αυτές εργασίες εξυπηρετούσαν το διπλό ρόλο των Συνεταιρισμών αλλά υπέσκαψαν την επιχειρηματική ισχύ τους, διότι σημιούργησαν δομές και μηχανισμούς προσφοράς υπηρεσιών κατ' εντολήν. Έτσι, δημιουργήθηκε βαρύς διαχειριστικός μηχανισμός στους Συνεταιρισμούς για εκτεταμένη δράση, αλλά όχι επιχειρηματική νοοτροπία για συμπίεση του κόστους λειτουργίας τους, για στελέχωσή τους με ειδικούς στο Management στο Marketing, κλπ.

5. Παρανόηση του κοινωνικού ρόλου των Συνεταιρισμών

Είναι αλήθεια ότι ο κοινωνικός ρόλος των Συνεταιρισμών παρεξηγήθηκε έντονα και αδικαιολόγητα τόσο από τα Διοικητικά Συμβούλια και τα μέλη τους όσο και από το ίδιο το κράτος. Συνέπεια αυτής της νοοτροπίας είναι το υπεράριθμο προσωπικό, που προσλήφθηκε και υπηρετεί στις Συνεταιριστικές Οργανώσεις και το οποίο αύξησε σημαντικά το κόστος λειτουργίας τους και συνεπώς μείωσε ουσιαστικά την ανταγωνιστικότητά τους.

6. Έλλειψη ειδικών στελεχών

Παρόλες τις προσλήψεις υπεράριθμο προσωπικό στις Συνεταιριστικές Οργανώσεις, εν τούτοις υπάρχει αισθητή έλλειψη ειδικών στελεχών σε κείριες λειτουργίες τους, όπως π.χ. στην εμπορία και εξαγωγές των αγροτικών προϊόντων, με αποτέλεσμα τα τμήματα αυτά να μην λειτουργούν αποδοτικά και τελική συνέπεια την μειωμένη ανταγωνιστικότητα των Συνεταιρισμών.

7. Η αβεβαιότητα εργασίας των συνεταιριστικών στελεχών

Πράγματι, τα συνεταιριστικά στελέχη και κυρίως τα υψηλότερης στάθμης αντιμετωπίζουν συχνά μεγάλη αβεβαιότητα στην εργασία τους, είτε στο τμήμα όπου εργάζονται είτε ακόμη στον ίδιο τον συνεταιρισμό. Και αυτό γιατί, ανάλογα με τα Διοικητικά Συμβούλια που εκλέγονται κάθε φορά, γίνονται μεγάλες μετακινήσεις Προϊσταμένων Τμημάτων ή ακόμη και απολύσεις Διευθυντών ή και Προϊσταμένων.

Αυτή η αβεβαιότητα είτε μειώνει την παραγωγικότητα της εργασίας τους είτε απομακρύνει τα στελέχη από το Συνεταιρισμό, διότι μόλις βρουν καλύτερη εργασία εγκαταλείπουν το Συνεταιρισμό. Συνέπεια αυτών είναι η μειωμένη αποδοτικότητα και συνεπώς η μειωμένη ανταγωνιστικότητα των Συνεταιρισμών.

8. Η δημοσιοϋπαλληλική νοοτροπία των συνεταιριστικών υπαλλήλων

Ο κανονισμός λειτουργίας των Συνεταιριστικών Οργανώσεων (μονιμότητα, αμοιβές σύμφωνα με τα χρόνια υπηρεσίας τους και όχι ανάλογα με τα προσόντα και την παραγωγικότητα εργασίας τους), δημιουργεί δημοσιοϋπαλληλική νοοτροπία στους Συνεταιρισμούς, με συνέπεια τη μείωση της αποδοτικότητας και της ανταγωνιστικότητάς τους.

9. Η ευρεία ανάμιξη αιρετών στη διαχείριση των Συνεταιρισμών

Είναι σχεδόν κανόνας στους Συνεταιρισμούς η έντονη ανάμιξη των αιρετών (Διοικητικών Συμβουλίων) και κυρίως του Προέδρου στη διαχείριση των Συνεταιρισμών, παρόλο ότι κατά κανόνα λείπει η ειδική γνώση και η μεγάλη πείρα τους και παρόλο ότι οι Συνεταιρισμοί αυτοί συνήθως διαθέτουν αρκετά αξιολόγα υπαλληλικά στελέχη (Διευθυντές, Προϊστάμενοι Τμημάτων, κ.ά.)

Πράγματι τα Δ.Σ. αναλαμβάνουν οικονομικές δραστηριότητες χωρίς καμιά γραπτή εισήγηση του Διευθυντή ή του αρμόδιου τμήματος της Συνεταιριστικής Οργάνωσης. Αποφασίζουν για τα πάντα, αφού ο Νόμος το προβλέπει, ο οποίος όμως προβλέπει και μεταβίβαση αρμοδιοτήτων του Δ.Σ. και σε υπαλλήλους των Συνεταιρισμών, η οποία όμως σχεδόν ποτέ δεν γίνεται. Για παράδειγμα βλέπουμε τον Πρόεδρο του Δ.Σ. να αναλαμβάνει πωλήσεις προϊόντων, ακόμη και στο εξωτερικό, όπου συχνά ταξιδεύει χωρίς να γνωρίζει ξένη γλώσσα.

Έτσι γίνονται μεγάλα λάθη, είτε ενσυνείδητα είτε ασυνείδητα, τα οποία μερικές φορές γίνονται μοιραία για την βιωσιμότητα των Συνεταιρισμών. Και η ευθύνη τους γι' αυτά είναι σχεδόν ανύπαρκτη, αφού σε μια Γενική Συνέλευση, που μπορούν συνήθως να ελέγχουν, απαλλάσσονται γι' αυτή την κακοδιοίκησή τους.

Τα υπαλληλικά στελέχη (Διευθυντής, κ. ά.) γίνονται συνήθως παθητικοί θεατές αυτής της κατάστασης, θελητά ή αθέλητα. Άλλωστε μια τέτοια τακτική τους βολεύει, αφού δεν αναλαμβάνουν σημαντικές δραστηριότητες, που απαιτούν εμπειριστατωμένες μελέτες ή μεγάλους κινδύνους. Ύστερα, ούτε οι σχέσεις τους διαταράσσονται με το Δ.Σ., ούτε η θέση τους διακυβεύεται.

10. Ο έντονος κομματισμός των Διοικήσεων

Ο κομματισμός των Διοικητικών Συμβουλίων είναι σχεδόν κανόνας ζωής στους Συνεταιρισμούς. Αυτό οφείλεται κυρίως στην προσπάθεια των κομμάτων να ποδηγητήσουν το συνεταιριστικό κίνημα ή στην προσπάθεια των αιρετών να αναπτύξουν κομματική δράση, για να έχουν δυνατότητες πολιτικής αξιοποίησής τους στο μέλλον.

Βέβαια, στον κομματισμό των Συνεταιριστικών Οργανώσεων συμβάλλει και ο τρόπος εκλογής των Δ.Σ. με χωριστά ψηφοδέλτια, τα οποία συνήθως είναι παραταξιακά, και τα οποία έτσι παρεμποδίζουν την εκλογή αξιολογών αγροτών στο Δ.Σ. του Συνεταιρισμού τους, αφού δεν επιθυμούν να συμμετέχουν στις εκλογές με κομματική σημαία.

11. Το χαμηλό επίπεδο γνώσης και πείρας των αιρετών

Τα Διοικητικά Συμβούλια των Συνεταιριστικών Οργανώσεων, που είναι αγρότες, στερούνται κατά κανόνα ειδικών γνώσεων και εμπειριών για τη διαχείριση εμποροβιομηχανικών δραστηριοτήτων που συνήθως πραγματοποιούν οι Συνεταιρισμοί.

Παρόλο όμως αυτό αναλαμβάνουν αμέσως μετά την εκλογή τους (χωρίς να παρεμβληθεί καμιά περίοδος ενημέρωσής τους από το απερχόμενο Δ.Σ.) τη διαχείριση των Συνεταιρισμών, χωρίς πολλές φορές να ζητήσουν την βοήθεια των υπαλληλικών στελεχών.

Έτσι, γίνονται σημαντικά λάθη, ελαττώνεται η αποδοτικότητα των Συνεταιρισμών και συνεπώς μειώνεται η ανταγωνιστικότητά τους.

12. Η έλλειψη επαρκών ιδίων κεφαλαίων στους Συνεταιρισμούς ή δύσκολη και ακριβή απόκτηση κεφαλαίων από ξένες πηγές

Είναι αλήθεια πως οι Ελληνικοί Αγροτικοί Συνεταιρισμοί στερούνται επαρκών ιδίων κεφαλαίων, διότι συνήθως έχουν μικρό αριθμό μελών με μικρή συνεταιριστική μερίδα και απροθυμία να επενδύσουν τυχόν κέρδη στην ανάπτυξη του Συνεταιρισμού.

Από την άλλη μεριά είναι δύσκολο για τους Συνεταιρισμούς να αποκτήσουν επαρκή κεφάλαια έγκαιρα και φθηνά από ξένες πηγές λόγω συνήθως της μικρής οικονομικής επιφάνειάς τους και της ζημιογόνου λειτουργίας τους.

Για τους λόγους αυτούς δεν μπορούν να αγοράσουν π.χ. επαρκή πρώτη ύλη για να λειτουργήσουν τα εργοστάσιά τους, που έτσι λειτουργούν με μικρή αξιοποίηση της δυναμικότητάς τους, που οδηγεί σε υψηλό σταθερό και συνεπώς συνολικό κόστος. Όλα αυτά καταλήγουν σε μείωση της αποδοτικότητας και συνεπώς της ανταγωνιστικότητας των Συνεταιριστικών Οργανώσεων.

13. Το μικρό μέγεθος συνεταιριστικών μονάδων και η μεγάλη διαφοροποίηση στις δραστηριότητές τους

Κατά κανόνα οι Ελληνικοί Αγροτικοί Συνεταιρισμοί είναι μικρές οικονομικές μονάδες. Γι' αυτό δεν πετυχαίνουν οικονομίες μεγέθους ή κλίμακος στις διάφορες δραστηριότητές τους. Έτσι, η αποδοτικότητα λειτουργίας τους ελαττώνεται και συνεπώς η ανταγωνιστικότητά τους μειώνεται.

Η κατάσταση γίνεται ακόμη χειρότερη εξαιτίας της μεγάλης διαφοροποίησης των δραστηριοτήτων τους (ιδίως των Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών), που απαιτεί περισσότερο προσωπικό, το οποίο συνήθως υποαπασχολείται και το μανάτζμεντ γίνεται δυσκολότερο.

14. Η έλλειψη συνεργασίας μεταξύ των Συνεταιρισμών

Η έλλειψη συνεργασίας μεταξύ των Συνεταιρισμών και καμιά φορά ο ενδοσυνεταιριστικός ανταγωνισμός στην κατασκευή έργων υποδομής (εργοστάσια, διαλογητήρια - συσκευαστήρια, κλπ.) ή στην εμπορία των αγροτικών προϊόντων οδηγεί σε υψηλό σταθερό κόστος λειτουργίας τους. Έτσι, η αποδοτικότητά τους και συνεπώς η ανταγωνιστικότητά τους μειώνεται.

15. Η καθολικότητα λειτουργίας των Συνεταιρισμών

Με τον όρο αυτό εννοώ ότι οι Συνεταιρισμοί αγοράζουν προϊόντα από όλα τα μέλη τους, ακόμη και αυτά που βρίσκονται στις πιο απομακρυσμένες περιοχές, πιστοί στον κοινωνικό ρόλο που επιτελούν. Αυτό όμως συντελεί στην αύξηση του κόστους λειτουργίας τους και συνεπώς στη μείωση της ανταγωνιστικότητάς τους.

16. Οι μηχανισμοί παραοικονομίας στην Ελληνική αγορά

Οι μηχανισμοί παραοικονομίας, που εξακολουθούν άφοβα να λειτουργούν στην Ελληνική αγορά, ευνοούν τις ιδιωτικές επιχειρήσεις και μειώνουν ουσιαστικά την ανταγωνιστικότητα των Συνεταιριστικών Οργανώσεων.

Για παράδειγμα, τα εικονικά τιμολόγια, όσον αφορά τις ποσότητες ή και τις τιμές αγοράς των προϊόντων από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, μειώνουν τις

επιβαρύνσεις τους και έτσι οι συνεταιριστικές οργανώσεις γίνονται συγκριτικά λιγότερο ανταγωνιστικές.

V. Προτάσεις για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών Αγροτικών Συνεταιρισμών

Μετά τη διαπίστωση των παραγόντων που επέδρασαν αρνητικά στην ανταγωνιστικότητα των Συνεταιρισμών της Χώρας μας, θα πρέπει να ακολουθήσουμε μιά αντίστροφη πορεία και να προσδιορίσουμε εκείνα τα μέτρα και τα μέσα που θα συμβάλουν στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς τους. Μεταξύ αυτών αναφέρουμε τα εξής:

1. Πρόσληψη Ειδικών Επιστημόνων

Σε όποια Τμήματα δεν υπάρχουν Ειδικοί Επιστήμονες, π.χ. στο Μάρκετινγκ, στο Μάνατζμεντ κλπ. θα πρέπει να προσληφθούν Ειδικοί Επιστήμονες, με ικανοποιητικές αμοιβές, για να προσφέρουν αξιόλογο έργο που άμεσα βελτιώνει την ανταγωνιστικότητα των Συνεταιρισμών.

2. Οι προσλήψεις και οι τοποθετήσεις στελεχών στους Συνεταιρισμούς, να γίνονται με αξιοκρατικά κριτήρια και ύστερα από εισήγηση Ειδικών Υπηρεσιών

Αναμφισβήτητα, ο καθορισμός προσλήψεως στελεχών και η τοποθέτησή τους σε διάφορα Τμήματα πρέπει να γίνεται ύστερα από εισήγηση του Διευθυντή και των αρμοδίων Υπηρεσιών. Ίσως σ' αυτό να συνέβαλε αποφασιστικά ειδική Υπηρεσία της ΠΑΣΕΓΕΣ. Καμμία πρόσληψη ή μετακίνηση υπαλληλου να μη γίνεται χωρίς να υπάρχει αιτιολογική εισήγηση του Διευθυντή.

3. Εκπαίδευση αιρετών

Πριν αναλάβουν τα καθήκοντά τους τα νέα Δ.Σ. των Συνεταιρισμών (τουλάχιστον 1-2 μήνες μετά την εκλογή τους) θα πρέπει να ενημερωθούν πρώτα από τα απερχόμενα Δ.Σ. και να περάσουν από ειδικά σεμινάρια διάρκειας τουλάχιστον 20-30 ημερών, όπως νομίζω ότι γίνεται στη Δανία.

4. Μείωση αρμοδιοτήτων των αιρετών ή υποχρεωτική ανάθεση αρμοδιοτήτων σε Διευθυντικά στελέχη.

Οι Συνεταιρισμοί σήμερα, εκτελώντας πολύπλοκες και δαπανηρές οικονομικές δραστηριότητες, θα πρέπει να έχουν και μεγάλες προσδοκίες επιτυχίας τους. Γι' αυτό θα πρέπει αυτές να γίνονται μ' ευθύνη ειδικών και όχι βάσει της εμπειρίας ή της βούλησης των Δ.Σ.

5. Ενθάρρυνση της συνένωσης ή και της συνεργασίας των Συνεταιρισμών

Οικονομικά κίνητρα, εκπαίδευση και άλλοι τρόποι πρέπει να συμβάλλουν στη συνένωση ή την συνεργασία Συνεταιρισμών στη χώρα μας ή και με άλλες χώρες για την αύξηση του μεγέθους λειτουργίας τους, βελτίωση της αποδοτικότητας και αύξηση της ανταγωνιστικότητάς τους.

6. Επαρκής, έγκαιρη και φθηνή χρηματοδότηση των Συνεταιρισμών

Λόγω της μεγάλης σημασίας της χρηματοδότησης στην αγορά της πρώτης

ύλης, την απασχόληση ειδικών στελεχών, την προβολή του Συνεταιρισμού, κλπ., θα πρέπει να εξευρεθούν κατάλληλες πηγές χρηματοδότησης από το εσωτερικό (π.χ. δημιουργία Συνεταιριστικής Τράπεζας, ή μετατροπή της ΑΤΕ σε Συνεταιριστική Τράπεζα) ή από Συνεταιριστικές Τράπεζες των άλλων χωρών της ΕΟΚ.

7. Διαφάνεια της αγοράς

Πρέπει η αγορά να γίνει πιο διαφανής για να ισχύουν ίδιοι κανόνες λειτουργίας τόσο για τις συνεταιριστικές οργανώσεις όσο και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Έτσι, θα βελτιωθεί αμέσως η ανταγωνιστικότητα των Συνεταιρισμών.

8. Βελτίωση του Θεσμικού πλαισίου των Συνεταιρισμών

Πράγματι χρειάζεται κάποια βελτίωση του υφιστάμενου Συνεταιριστικού Νόμου. Δεν νομίζω ότι χρειάζεται νέος νόμος. Ίσως θα ήταν καλύτερα να επανέλθουμε στον αρχικό νόμο 602/1914, που ήταν πράγματι πολύ καλός. Ίσως χρειάζεται κάποιες βελτιώσεις σε ορισμένα άρθρα του. Έτσι, πιστεύω πως θα επιτευχθεί περισσότερο η σύμπνοια των συνεταιρισμένων αγροτών της χώρας μας.

Ίσως το ενιαίο ψηφοδέλτιο βοηθήσει κάπως στη μείωση της κομματικοποίησης των Διοικήσεων, με την προϋπόθεση βέβαια ο ψηφοφόρος θα ψηφίζει 1 έως 2 το πολύ υποψήφιους. Όχι περισσότερους, διότι τότε ουσιαστικά εφαρμόζουμε χωριστά ψηφοδέλτια. Έρευνά μου ως τώρα από 2.000 αγρότες έδειξε ότι τα 74% προτιμούν το ενιαίο ψηφοδέλτιο και μόνο το 19% είναι υπέρ των χωριστών ψηφοδελτίων.

Όλα τα παραπάνω με την προϋπόθεση ότι όλοι κατανοούν ότι οι συνθήκες άλλαξαν. Αυτά αφορούν τις διοικήσεις, τα μέλη, το προσωπικό αλλά και την Πολιτεία, η οποία, επίσης, δεν έχει αντιληφθεί ότι από το ρόλο των συνεταιρισμών εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό η πορεία του γεωργικού τομέα και των γεωργικών εισοδημάτων, ιδίως μετά την αναθεώρηση της ΚΑΠ που συνεπάγεται περιορισμό της Κοινοτικής στήριξης των τιμών των γεωργικών προϊόντων.

Σ' αυτό έγκειται και η σημασία αυτού του Συνεδρίου που ίσως κατορθώσει να δώσει τα αναγκαία μηνύματα προς όλες τις κατευθύνσεις.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΕΝΟΨΕΙ ΤΗΣ ΕΝΙΑΙΑΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Του Ιωσήφ Αλεξανδρόπουλου (*)

Κυρίες και Κύριοι,

Προτού μπω στο θέμα με το οποίο έχω την τιμή να σας απασχολήσω, θα προσπαθήσω να σας κάνω μια συνοπτική παρουσίαση των ανοικτών - μαζικών Καταναλωτικών Συνεταιρισμών που λειτουργούν στην Ελλάδα από το 1962 με τη γνωστή επωνυμία «ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗΣ - KONSUM» και εκπροσωπούνται στη χώρα μας και στο εξωτερικό από την ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ, που είναι το κεντρικό τους ιδεολογικό και εμπορικό όργανο.

Στη δύναμη της ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ανήκουν 20 πρωτοβάθμιοι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί, με χώρο δραστηριότητας τους τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας, όπως Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Δράμα, Πάτρα, Λάρισα Χαλκίδα κλπ.

Ο αριθμός των μελών των παραπάνω Συνεταιρισμών είναι σήμερα γύρω στις 38.000 οικογένειες και κάτω από την ευθύνη τους, γιατί είναι διοικητικά και οικονομικά αυτόνομοι, λειτουργούν 44 καταστήματα SUPER MARKET με κύκλο εργασιών, για το 1990, 13 δισεκ. δραχμές. Οι παραπάνω Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί είναι οργανωμένοι και λειτουργούν πάνω στις παραδεδεγμένες αρχές της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης (I.C.A.).

Η ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ είναι μέλος της EURO - COOP, το όργανο που εκπροσωπεί κύρια τα συμφέροντα των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών των χωρών μελών της ΕΟΚ. Προωθούνται οι απαραίτητες τυπικές διαδικασίες, ώστε η παραπάνω ΕΝΩΣΗ να καταστεί σύντομα μέλος της INTERCOOP και της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης (I.C.A.).

Σκοπός των παραπάνω Συνεταιρισμών είναι η ανταγωνιστική τους παρέμβαση στις αγορές που λειτουργούν, με στόχο την εξυγίανση της αγοράς, επ'

(*) Γενικός Διευθυντής του Καταναλωτικού Συνεταιρισμού «Καταναλωτής - KONSUM» Αθήνας

ωφελεία των μελών τους και του καταναλωτικού κοινού γενικότερα.

Το νεαρό ελληνικό Συνεταιριστικό Καταναλωτικό κίνημα καλείται από τις αρχές του 1993 να αντιμετωπίσει, κάτω από άκρως ανταγωνιστικές συνθήκες, τους κινδύνους για την επιβίωσή του και τις προκλήσεις για την ανάπτυξη του μέσα σε μια αγορά 320 εκατομμυρίων καταναλωτών της οποίας τα κύρια χαρακτηριστικά θα είναι:

— Η συγκέντρωση μέσα από συγχωνεύσεις, εξαγορές και συνεργασίες της βιομηχανίας και του εμπορίου τροφίμων.

— Η σταδιακή μετακίνηση της απασχόλησης, των υπηρεσιών και του κεφαλαίου εκεί που η αμοιβή τους θα είναι συγκριτικά μεγαλύτερη.

— Η ένταση του ανταγωνισμού από πρόσθετες επενδύσεις των τρίτων χωρών.

— Η σταδιακή εξαφάνιση των εθνικών αγορών για τη βιομηχανία και το εμπόριο, με αντίστοιχη μεταβολή στο ανταγωνιστικό κλίμα.

— Η μείωση των περιθωρίων κέρδους λόγω του περιορισμού των διαφορών των τιμών εξαιτίας της εξάλειψης των νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών, των δασμολογικών διαφορών και της μείωσης του φόρου προστιθέμενης αξίας.

— Η αύξηση του τεχνολογικού ανταγωνισμού, με αποτέλεσμα την αυξημένη προσφορά προϊόντων και τη στροφή της παραγωγής προς τρόφιμα ελαφρότερα, υγιεινότερα και οργανικώς παραγόμενα.

— Τέλος η εναρμόνιση των τιμών της ενεργείας με αντίστοιχη μεταβολή στον ανταγωνισμό.

Ύστερα από την παραπάνω εξέλιξη, η διαχρονική επιβίωση και ανάπτυξη των ελληνικών Καταναλωτικών Συνεταιρισμών θα εξαρτηθεί, κατά την άποψή μου, από τρεις βασικούς παράγοντες: πρώτον τη μαζικοποίησή τους με την ενεργοποίηση των παλαιών μελών και την εγγραφή νέων, δεύτερον τη συσσώρευση κεφαλαίων για τον επιχειρηματικό εκσυγχρονισμό και ανάπτυξη τους και τρίτον τη δομή και λειτουργία τους.

A. Μαζικοποίηση

Είναι γνωστό πως η δύναμη ενός Συνεταιρισμού είναι τα συνειδητά ενεργά μέλη του. Συνεπώς καθίσταται άκρως αναγκαία η ενεργοποίηση των παλαιών μελών και η εγγραφή νέων. Η ενεργοποίηση των παλαιών μελών επιτυγχάνεται με τη στενή επαφή των εκάστοτε διοικήσεων με τα μέλη. Επομένως, η επαφή των διοικήσεων με τα μέλη δεν θα πρέπει να εξαντλείται μέσα από τις καθιερωμένες Γενικές Συνελεύσεις των μελών μόνο, αλλά αυτή να είναι συνεχής και αμφίδρομη. Με τη συνεχή επαφή να ενημερώνονται τα μέλη πάνω στη ζωή του Συνεταιρισμού και συνεχώς να τονίζεται σ' αυτά ότι αυτοί είναι οι μοναδικοί ιδιοκτήτες του Συνεταιρισμού και επομένως με την ψήφο τους μπορούν να επηρεάζουν ουσιαστικά τη ζωή του.

Δεδομένου ότι τα καταστήματα των Συνεταιρισμών είναι ο κύριος χώρος επαφής των μελών με το Συνεταιρισμό, οι Προϊστάμενοί τους, που αποτελούν τους εκπροσώπους της Διοίκησης, στο χώρο τους, θα πρέπει να είναι κατάλληλα εκπαιδευμένοι, ώστε με επιτυχία να ενημερώνουν τα μέλη πάνω στη ζωή του Συνεταιρισμού και ταυτόχρονα να είναι ευαίσθητοι δέκτες των μηνυμάτων των μελών προς τη Διοίκηση.

Συνήθειες πρακτικές μέσα από τις οποίες επιτυγχάνεται η επαφή της Διοίκησης με τα μέλη με σκοπό την ενεργοποίησή τους είναι: η εφημερίδα των μελών, διάφορα ενημερωτικά έντυπα, επιμορφωτικά σεμινάρια και ομιλίες, προγράμματα ψυχαγωγίας, συγκεντρώσεις μελών με την ευκαιρία κάποιου γεγονότος, π.χ. γενέθλια καταστήματος, κόψιμο Πρωτοχρονιάτικης πίττας κλπ.

Η μαζικοποίηση των Συνεταιρισμών με την εγγραφή νέων μελών θα πρέπει να είναι το κύριο μέλημα των Διοικήσεων. Τα νέα μέλη διευρύνουν την πελατεία και ταυτόχρονα αυξάνουν το συνεταιριστικό κεφάλαιο, απαραίτητο για τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξή τους.

Η προβολή στο ευρύ καταναλωτικό κοινό του σκοπού και του ρόλου των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών είναι το καταλληλότερο μέσο για την εγγραφή νέων μελών.

Η ελληνική εμπειρία μας δίδαξε πως η προβολή της Συνεταιριστικής ιδεολογίας είναι αποτελεσματική για τη στρατολόγηση νέων μελών πριν από τη λειτουργία του πρώτου Καταστήματος του Συνεταιρισμού. Μετά τη λειτουργία, κύριαρχο στοιχείο στην εγγραφή νέων μελών είναι η σωστή λειτουργία του Συνεταιρισμού και των καταστημάτων του, η ανάπτυξη των εργασιών του, οι κερδοφόρες οικονομικές χρήσεις και ιδιαίτερα τα επιστρεφόμενα και οι πάσης μορφής παροχές στα μέλη.

Άλλος βασικός παράγων για τη μαζικοποίηση των Συνεταιρισμών μας είναι η ειδική επιμόρφωση των αιρετών στελεχών και των υποψηφίων για τα αιρετά αξιώματα μελών του Συνεταιρισμού. Εκπαιδευμένα στελέχη πείθουν ευκολότερα τους απλούς Καταναλωτές να γίνουν συνειδητά μέλη στο Συνεταιρισμό. Επίσης, η στενή σχέση και συνεργασία με τα συγγενικά κινήματα όπως το γυναικείο, το περιβαλλοντολογικό κλπ., συνεργασία με τους άλλους συνεταιρισμούς που λειτουργούν στη χώρα μας, όπως οι εργατικοί συνεταιρισμοί (ηλεκτρολόγων, υδραυλικών κλπ.), γιατί τα μέλη τους είναι συνειδητοποιημένα και επομένως πρόθυμα γίνονται μέλη και στους Καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς.

Για τη μαζικοποίηση των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών θα πρέπει να είναι αποφασιστική η συμβολή των σχετικών κοινωνικών φορέων, όπως τα Εργατικά Συνδικάτα, τα Πολιτικά Κόμματα και τέλος η Πολιτεία.

Τα Εργατικά Συνδικάτα έχουν υποχρέωση να προβάλουν και διαδώσουν στα μέλη τους τις αρχές και τους σκοπούς των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών. Να δημιουργήσουν και εμπεδώσουν στη συνείδηση των μελών τους την πίστη ότι ο Καταναλωτικός Συνεταιρισμός, παράλληλα με το Συνδικάτο, είναι το αποτελεσματικότερο μέσο αυτοπροστασίας των εργατικών εισοδημάτων.

Να διαπαιδαγωγήσουν τους εργαζόμενους - μέλη τους στη συλλογική δράση και στάση, ώστε, να δεχθούν και ενταχθούν συνειδητά στους Κοινωνικοποιημένους, αυτοδιαχειριζόμενους θεσμούς, όπως είναι οι Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί.

Τέλος, να καταπολεμήσουν τη συντηχιακή αντίληψη των μελών τους, που τα εμποδίζει να οργανωθούν σε ανοιχτούς Καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς.

Τα Πολιτικά Κόμματα, με τη σειρά τους θα πρέπει να συμπεριλάβουν στα προγράμματά τους διακηρύξεις με τις οποίες να δηλώνουν ότι οι Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί είναι ένα μαζικό λαϊκό κίνημα, ένας θεσμός ανταγωνιστικής αυτοπροστασίας των εισοδημάτων των εργαζομένων, με έντονα κοινωνικά

χαρακτηριστικά, που επιβάλλουν τη στήριξη τους ή τουλάχιστον την ίση μεταχείρισή τους έναντι των άλλων ανταγωνιστικών κοινωνικών φορέων.

Η Πολιτεία, επίσης, θα πρέπει μέσα από τα μαζικά μέσα ενημέρωσης, που ελέγχει, να προβάλλει και διαδίδει τις αρχές και τους σκοπούς των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών, έτσι ώστε να διευκολύνεται η εγγραφή των Καταναλωτών στους Συνεταιρισμούς.

Ακόμη δε να εισαγάγει και εμπλουτίζει τα εκπαιδευτικά προγράμματα όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης με συνεταιριστικά μαθήματα, που σήμερα είναι ανύπαρκτα, καθ' όσον η συνεταιριστική εκπαίδευση είναι άκρως αναγκαία για τη δημιουργία συνεταιριστικής συνείδησης που διευκολύνει τη μαζικοποίηση των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών.

Τέλος, έχοντας υπόψη της τον έντονα κοινωνικό τους χαρακτήρα, να καθιερώσει κίνητρα για την ανάπτυξή τους.

B. Συσσώρευση Κεφαλαίων

Οι ελληνικοί Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί, προκειμένου να εκσυγχρονιστούν και στη συνέχεια να αναπτυχθούν, είναι υποχρεωμένοι να διευρύνουν την κεφαλαιακή τους βάση. Σε αντίθεση με τις καπιταλιστικές επιχειρήσεις, οι οποίες αντλούν τα κεφάλαιά τους μέσα από την κεφαλαιαγορά, οι κύριες πηγές προέλευσης κεφαλαίων των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών είναι οι Συνεταιριστικές μερίδες των μελών και η αυτοχρηματοδότηση από τα περιουσιμότητα της επιτυχούς επιχειρηματικής τους λειτουργίας.

Στην πράξη, οι παραπάνω τρόποι χρηματοδότησης των Συνεταιρισμών δεν είναι επαρκείς και αυτόματα γεννάται το μέγα πρόβλημα της χρηματοδότησης των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών και ιδιαίτερα των μικρών, γιατί το τραπεζικό σύστημα της χώρας μας κάθε άλλο παρά ευνοϊκά διάκειται προς τους Συνεταιρισμούς γενικότερα.

Προκειμένου να καλύψουμε το παραπάνω κενό καθιερώσαμε το θεσμό του κοινωνικού δανείου των μελών προς το Συνεταιρισμό. Συγκεκριμένα τα μέλη των Συνεταιρισμών μας μπορούν να καταθέσουν, μέσω Βιβλιαρίου Καταθέσεων, τις μικροοικονομίες τους στο συνεταιρισμό τους και να απολαμβάνουν ενός άκρως ανταγωνιστικού επιτοκίου.

Για τη συγκεκριμένη περίπτωση, θα θέλαμε να τονίσουμε την άνιση εκ μέρους της Πολιτείας φορολογική μεταχείριση των Συνεταιρισμών σε σχέση με τους άλλους πιστωτικούς οργανισμούς (τράπεζες, ταμειστήρια κλπ.).

Η εμπειρία μας από την εφαρμογή του θεσμού του κοινωνικού δανείου είναι σχετικά ικανοποιητική. Η επιτυχής λειτουργία του παραπάνω θεσμού από τους Συνεταιρισμούς μας θα μπορούσε να οδηγήσει στην ίδρυση τράπεζας, τόσο αναγκαίας για τη χρηματοδότηση των προγραμμάτων ανάπτυξής τους.

Μέσα από τις παραπάνω μεθόδους θα πρέπει οι Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί να εξασφαλίσουν τα απαραίτητα κεφάλαια για τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη τους, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τον ανελέητο ανταγωνισμό της απελευθέρωσης της αγοράς.

Με την εξασφάλιση των αναγκαίων κεφαλαίων, οι ελληνικοί Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί θα είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν με επιτυχία τον ανταγωνισμό της Ενιαίας Αγοράς, γιατί θα έχουν τη δυνατότητα να ανανεώνουν συνε-

χώς τον πάγιο εξοπλισμό των καταστημάτων και επιχειρηματικών τους εργαλείων, να επενδύουν στην εκπαίδευση και επιμόρφωση του προσωπικού, να προσλαμβάνουν και απασχολούν υψηλής στάθμης τεχνοκρατικά στελέχη και τέλος να επεκτείνουν το δίκτυο των σημείων τους πώλησης σε όλη την Επικράτεια, με σκοπό την κατάκτηση όσο το δυνατό μεγαλύτερου μεριδίου της αγοράς σε σχέση με τον ανταγωνισμό.

Οι Διοικήσεις των Συνεταιρισμών θα πρέπει να γνωρίζουν ότι τα μέλη μας και πολύ περισσότερο το ευρύ καταναλωτικό κοινό, τότε μόνο θα αγοράζει από τα καταστήματά μας, όταν δεν θα υστερούν έναντι των ανταγωνιστών μας από την άποψη των τιμών και των παρεχομένων υπηρεσιών.

Για να καταστεί αυτό δυνατό, είναι απαραίτητη η εφαρμογή των συγχρόνων μεθόδων Διοίκησης σε όλους τους τομείς δράσης των Συνεταιρισμών μας. Αυτό όμως προϋποθέτει μέσα, άρα τη διεύρυνση της κεφαλαιακής βάσης των Συνεταιρισμών μας.

Γ. Δομή και Λειτουργία

Η συντεταγμένη και πειθαρχημένη λειτουργία των Συνεταιρισμών μας είναι θεμελιώδης προϋπόθεση της αμυντικής αντιμετώπισης των κινδύνων της Ενιαίας Αγοράς και στη συνέχεια της ανάπτυξής τους μέσα σ' αυτή.

Οι Συνεταιρισμοί μας σε όλη τη δράση τους θα πρέπει να έχουν σημείο αναφοράς την κεντρική τους ΕΝΩΣΗ, η οποία δεν είναι τίποτε άλλο παρά η προέκταση και ταυτόχρονα η κεντρική τους επιδομή.

Μέσα σ' αυτό το οργανωτικό πλαίσιο θα πρέπει να λειτουργούν σ' όλα τα επίπεδα τα αιρετά και τεχνοκρατικά όργανα των Συνεταιρισμών μας σε αρμονική συνεργασία.

Μια τέτοια συνεργασία προϋποθέτει διάκριση αρμοδιοτήτων μεταξύ των αιρετών και των τεχνοκρατικών στελεχών. Θα πρέπει να καταστεί απαράβατος κανόνας πως οι αιρετοί ασκούν Διοίκηση, που εκφράζεται μέσα από προγραμματισμό και απολογιστικό έλεγχο της δράσης των Συνεταιρισμών και οι Διευθύνσεις υλοποιούν τις αποφάσεις των οργάνων και διευθύνουν τους Συνεταιρισμούς. Όπου υπήρξε επικάλυψη αρμοδιοτήτων τα αποτελέσματα ήταν ολέθρια.

Η αποτελεσματική άμυνα στην αρχή και στη συνέχεια η επιχειρηματική ανάπτυξη μέσα σε μιά αγορά έντονα ανταγωνιστική, θα εξαρτηθεί βασικά από τη συγκράτηση πρώτον του λειτουργικού μας κόστους σε λογικά επίπεδα και δεύτερον από τη συνεχή προσπάθεια συμπίεσης των τιμών κτήσης των εμπορευμάτων που διαθέτουμε μέσα από τα καταστήματά μας.

Τούτο μπορεί να πραγματοποιηθεί με ανάλογη οργάνωση όλων των τομέων δράσης των Συνεταιρισμών μας και τη συγχώνευσή τους, όπου τούτο ενδείκνυται, προκειμένου να προκύψουν μεγαλύτερες οικονομικές μονάδες.

Αν ληφθεί υπόψη ότι οι λειτουργικές μας δαπάνες, στο σύνολό τους σχεδόν, είναι ανελαστικές, επιδίωξή μας θα πρέπει να είναι η αύξηση της παραγωγικότητας των καταστημάτων μας και του συνόλου του υπηρεσιακού μας μηχανισμού. Η παραγωγικότητα των καταστημάτων μας είναι συνάρτηση της συνεχούς αναβάθμισης τους από πλευράς σύγχρονου εξοπλισμού, επιχειρησιακών εργαλείων, εμφάνισης, λειτουργικότητας και παροχής υπηρεσιών υψηλής στάθμης στα μέλη και τους πελάτες μας γενικότερα. Εδώ, όμως ιδιαίτερα θα

πρέπει να τονιστεί η συμβολή στην παραγωγικότητα των καταστημάτων μας, της εφαρμογής νέων τεχνολογιών και τεχνικών, γιατί σταδιακά στη μεγάλη Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά ο ανταγωνισμός θα είναι μεσοπρόθεσμα περισσότερο τεχνολογικός και ολιγότερο τιμών.

Η αύξηση της παραγωγικότητας του προσωπικού μας θα προκύψει κύρια από τη διαρκή επιμόρφωση και εκπαίδευσή του. Επομένως, η αύξηση της παραγωγικότητας των Συνεταιρισμών μας απαιτεί συνεχείς επενδύσεις στους παραπάνω δύο βασικούς τομείς, δηλ. στον επιχειρησιακό εξοπλισμό και τον ανθρώπινο παράγοντα.

Η μείωση της τιμής κτήσης των πωλουμένων στα καταστήματα των Συνεταιρισμών μας είναι αποτέλεσμα οικονομίας μεγεθών.

Οι Συνεταιρισμοί μας πολύ νωρίς κατανόησαν την ανάγκη να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις που θα τους εξασφαλίζουν τη συνένωση της αγοραστικής τους δύναμης και της ενιαίας διαπραγμάτευσης των αγοραστικών τους αναγκών.

Η παραπάνω ανάγκη οδήγησε στην ίδρυση του κεντρικού τους εμπορικού οργάνου, γνωστού με την επωνυμία ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ και συνοπτικά ΕΝΩΣΗ - KONSUM.

Οι Συνεταιρισμοί μας θα πρέπει να συνεργάζονται στενά και αρμονικά με την κεντρική τους οργάνωση, ώστε το κίνημά μας σ' όλες του τις εκφράσεις να δίνει την εικόνα ενός ενιαίου πειθαρχημένου συνόλου στο εσωτερικό της χώρας και στο εξωτερικό.

Τα εκφυλιστικά φαινόμενα της αυτονόμησης θα πρέπει να απομονώνονται και καταγγέλλονται. Ας γίνει σ' όλους μας γνωστό πως μακριά από την ΕΝΩΣΗ, όσο μεγάλοι και αν είμαστε, μόνο τα αδιέξοδα μας περιμένουν.

Η καθημερινή μας στάση και δράση να εμπεδώνει όλο και περισσότερο τη μεταξύ μας εμπιστοσύνη, ώστε σταδιακά να κατακτήσουμε όσο το δυνατό περισσότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός ενιαίου συνόλου.

Η κεντρική, λοιπόν, εκ μέρους της ΕΝΩΣΗΣ διαπραγμάτευση των αγορών ολόκληρου του κινήματος εξασφαλίζει στους Συνεταιρισμούς μας, μέλη της ΕΝΩΣΗΣ, άκρως ανταγωνιστικό κόστος των πωλουμένων εμπορευμάτων μέσω των καταστημάτων μας.

Αν και η μέχρι σήμερα λειτουργία της ΕΝΩΣΗΣ είναι σχετικά ικανοποιητική, εν τούτοις κρίνεται άκρως αναγκαία η περαιτέρω ταχεία ολοκλήρωση της οργάνωσής της, ώστε σύντομα να καταστεί το κεντρικό όργανο άσκησης της πολιτικής του κινήματος σε όλους τους τομείς δράσης των Συνεταιρισμών μας.

Για να ανταποκριθεί όμως η ΕΝΩΣΗ - KONSUM στον παραπάνω στρατηγικό της ρόλο, χρειάζεται τη συνεχή στήριξη των μελών της και ιδιαίτερα των μεγάλων Συνεταιρισμών.

Το ανταγωνιστικό κόστος των πωλουμένων εμπορευμάτων μέσω των καταστημάτων μας εξαρτάται επίσης, σε μεγάλο βαθμό από την ορθολογιστική διαχείριση των αποθεμάτων και συμπίεση του κόστους διανομής.

Θα πρέπει σύντομα η ΕΝΩΣΗ να προχωρήσει στην ίδρυση και να θέσει σε λειτουργία κεντρική αποθήκη ώστε να εξοικονομήσει το κίνημά μας, μέσα από τη σωστή διαχείριση των αποθεμάτων, κεφάλαια αναγκαία για την ανάπτυξή του.

Η σημερινή κατάσταση διαχείρισης των αποθεμάτων παγιοποιεί μεγάλο μέρος των περιορισμένων κεφαλαίων των Συνεταιρισμών μας, των οποίων το κόστος είναι σημαντικά υψηλό.

Η ορθολογική διαχείριση των αποθεμάτων μας και η συμπίεση του κόστους διανομής προϋποθέτουν εφαρμογή αναπτυγμένων προγραμμάτων πληροφορικότητας.

Χωρίς ολοκληρωμένη μηχανογράφηση της διαχείρισης και διακίνησης των αποθεμάτων μας καθίσταται ανέφικτη η υλοποίηση της πολιτικής μας σχετικά με την ορθολογική διαχείριση των αποθεμάτων.

Η παραπάνω οργάνωση απαιτεί επενδύσεις σημαντικών κεφαλαίων, που το κίνημά μας μπορεί να αντλήσει μόνο μέσα από τις πηγές κεφαλαίων που περιγράψαμε σε άλλο τμήμα της εισήγησής μας.

Θα πρέπει να θεσμοθετηθούν τέτοιες διαδικασίες, ώστε η συγκέντρωση της διαχείρισης να μην οδηγεί σε βραδυκίνητες διαδικασίες. Η όλη οργάνωση να είναι ευέλικτη και οι αποφάσεις να λαμβάνονται σύντομα.

Για ακόμη περισσότερη μείωση της τιμής κτήσεως των εμπορευμάτων που διαθέτουμε μέσα από τα καταστήματά μας, θα πρέπει η ΕΝΩΣΗ - ΚΟΝΣΟΥΜ να επιταχύνει τις διαδικασίες απόκτησης της ιδιότητας του μέλους της INTERCOOP και ΝΑΦ, που είναι τα κεντρικά αγοραστικά όργανα των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών της Ευρώπης και μέσω αυτών να προμηθεύεται μιά σειρά εμπορευμάτων από τις πολυεθνικές εταιρείες, όπως ΝΕΣΤΛΕ, UNILEVER κλπ., σε άκρως ανταγωνιστικές τιμές.

Η παραπάνω ανάγκη της αύξησης του όγκου των αγορών από την κεντρική μας οργάνωση, οδήγησε το κίνημά μας σε επαφή με τις Ενώσεις Αγροτικών Συνεταιρισμών, που λειτουργούν καταστήματα SUPER MARKET, ώστε βάσει ειδικών συμφωνιών, να συνενώσουν τις αγορές τους με τις αγορές των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών μέσω της ΕΝΩΣΗΣ - ΚΟΝΣΟΥΜ.

Το παραπάνω εγχείρημά μας καταξιώθηκε στην πράξη, γιατί τα οφέλη και για τις δυο πλευρές υπήρξαν άκρως ικανοποιητικά, παρά το γεγονός ότι η εμπειρία μας αυτή μόλις κλείνει ένα χρόνο εφαρμογής.

Άλλος σημαντικός παράγοντας της εδραίωσης της θέσης μας στην αγορά και στη συνέχεια της ανάπτυξής μας, είναι η ανάπτυξη συνεργασίας με όλες τις μορφές των Συνεταιρισμών τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και στο εξωτερικό. Η στενή συνεργασία μας με τους Καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς των χωρών μελών της Κοινότητας και ιδιαίτερα των χωρών του νότου (Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία), μέσω της EUROCOOP, πολλά μπορεί να αποδώσει στο κίνημά μας. Η ανταλλαγή εμπειριών, η επιμόρφωση και εκπαίδευση του προσωπικού μέσω ανταλλαγών κρίνεται άκρως αναγκαία, ώστε οι οργανώσεις μας να αποκτήσουν όσο το δυνατό περισσότερα εφόδια προκειμένου να αντέξουν στον επερχόμενο ανελέητο ανταγωνισμό της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς.

PRIMA

*γεύση
στη ζωή!*

 ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΗ
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΚΑΛΩΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΕΙΔΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ

ΑΦΗΣΤΕ ΣΕ ΜΑΣ ΤΟ... «ΜΠΑΛΑΚΙ»

Σήμερα δείτε το παιχνίδι της αγοράς με τα μάτια ενός παίκτη του γκολφ.
Από τη μια μεριά εσείς, από την άλλη οι ανταγωνιστές σας και στη μέση το σημείο πωλήσεων που είναι έτοιμο να δεχτεί το μπαλάκι του νικητή.
Ακόμα, φανταστείτε ότι - μπαλάκι - είναι το προϊόν σας, το κύρος σας και γιατί όχι όλη η διαφημιστική εργασία που απαιτείται.

Λοιπόν;
Πώς σκέπτεστε να αξιοποιήσετε το μπαλάκι;
Θα παίξετε μόνοι σας;
Θα το εμπιστευθείτε οπουδήποτε;
ή θα συνεργαστείτε μαζί μας;

Εμείς, αναλαμβάνουμε να το στείλουμε
εκεί ακριβώς που χρειάζεται.
Στην επιτυχία!

ΣΥΝΕΔΙΑ Α.Ε.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΝ & ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΣΤΑΔΙΟΥ 10. ΑΘΗΝΑ 105 64 ΤΗΛ: 3232 147 - 3225 563 - 3231 963 - 3225 880 FAX: 3225 522